

- 1 -

TABLO: I. 1- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2003	2004	2005	2006 ⁽¹⁾	2007	2008 ⁽²⁾	2009 ⁽³⁾
BÜYÜME VE ST HDAM (Yüzde De i me)							
Toplam Tüketim	8,3	10,3	7,2	5,1	4,4	3,6	3,4
Kamu	-2,6	6,0	2,5	8,4	6,5	4,2	2,1
Özel	10,2	11,0	7,9	4,6	4,1	3,5	3,5
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	14,2	28,4	17,4	13,3	5,5	4,3	5,0
Kamu	-15,1	-6,6	25,0	2,6	7,3	2,8	1,6
Özel	23,7	36,1	16,2	15,0	5,2	4,5	5,6
Stok de i imi ⁽⁴⁾	-0,4	-1,9	0,1	-0,1	1,0	0,5	0,3
Toplam Mal ve Hizmet hracatı	6,9	11,2	7,9	6,6	7,3	6,2	6,9
Toplam Mal ve Hizmet thalatı	23,5	20,8	12,2	6,9	10,7	6,7	6,5
GSYH	5,3	9,4	8,4	6,9	4,6	4,0	4,0
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	454 781	559 033	648 932	758 391	853 636	994 315	1 111 438
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	304,1	392,9	483,9	530,6	655,9	801,9	788,4
Ki i Ba ı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	4 531	5 779	7 027	7 609	9 305	11 228	10 913
Ki i Ba ı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	8 767	10 137	10 852	11 588	13 023	13 998	14 761
Nüfus (Bin Ki i)	67 123	68 000	68 867	69 732	70 586	71 419	72 240
gücüne Katılma Oranı (Yüzde)	48,3	48,7	48,3	48,0	47,8	48,0	48,0
stihdam Düzeyi (Bin Ki i)	21 147	21 791	22 046	20 954	21 189	21 429	21 669
sızlık Oranı (Yüzde)	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9	10,3	10,4
DI T CARET (Milyar ABD Doları)							
hracat (FOB)	47,3	63,2	73,5	85,5	107,3	137,5	149,0
thalat (CIF) ⁽⁵⁾	69,3	97,5	116,8	139,6	170,1	218,0	232,5
Di Ticaret Dengesi	-22,0	-34,3	-43,3	-54,1	-62,8	-80,5	-83,5
Cari lemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-2,5	-3,7	-4,6	-6,1	-5,7	-6,4	-6,4
Di Ticaret Hacmi / GSYH (Yüzde)	38,2	41,2	39,5	42,8	42,3	44,3	48,4
KAMU F NANSMANI (Yüzde)							
Genel Devlet Gelirleri ⁽⁶⁾ / GSYH	31,6	31,5	32,9	34,7	33,1	32,4	33,6
Genel Devlet Harcamaları ⁽⁶⁾ / GSYH	39,5	35,6	32,8	33,2	33,3	33,2	34,0
Genel Devlet Borçlanma Gere i ⁽⁶⁾ / GSYH	7,9	4,1	-0,2	-1,5	0,2	0,7	0,3
Genel Devlet Faiz Harcamaları ⁽⁶⁾ / GSYH	13,3	10,4	7,2	6,1	5,8	5,7	5,4
Kamu Kesimi Borçlanma Gere i ⁽⁷⁾ / GSYH	7,3	3,6	-0,3	-2,0	0,1	0,8	0,0
IMF Tanımlı Kamu Kesimi Faiz Dı ı Fazlası ⁽⁷⁾ / GSYH	5,2	5,4	4,8	4,9	3,0	2,7	3,0
Kamu Brüt Borç Stoku / GSYH	65,4	59,5	54,1	48,2	41,6	39,0	37,2
Kamu Net Borç Stoku / GSYH	55,1	49,0	41,6	34,0	29,1	25,9	24,5
F YATLAR (Yüzde De i me)							
GSYH Deflatörü	23,3	12,4	7,1	9,3	7,6	12,0	7,5
TÜFE Yıl Sonu	18,4	9,4	7,7	9,7	8,4	10,0	7,5

(1) Hanehalkı i gücü anketi sonuçları Kasım 2006 döneminden itibaren ADNKS'den elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanmaktadır. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında yüksek farklar bundan kaynaklanmaktadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

(4) Büyümeye katkı olarak verilmektedir.

(5) Parasal olmayan altın ithalatı dahildir.

(6) Konsolide bütçe (2003 - 2005) / merkezi yönetim bütçesi (2006 - 2009), mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, sızlık sigortası fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

(7) Genel Devlet ve K T'leri kapsamaktadır.

K NC BÖLÜM

MAKROEKONOM K GEL MELER VE HEDEFLER

I. DÜNYA EKONOM S NDE GEL MELER

Dünya ekonomisi uzun süreli bir büyüme dönemi ya amı ve 2003 yılından itibaren büyüme oranları daha da yükselerek 2006 yılında yüzde 5,1'e, 2007 yılında yüzde 5'e ulaşmıştır. Bu yıllarda gelişmiş ülkelerin büyüme oranları sırasıyla yüzde 3 ve yüzde 2,6, yükselen-gelişmekte olan ülke büyümeleri de tarihsel olarak en üst düzeylere çıkarak yüzde 7,8 ve yüzde 8 düzeyinde olmuştur. Dünya ticareti aynı yıllarda yüzde 9,4 ve yüzde 7 oranlarında artmıştır. Yaşanan büyüme sürecinin en kayda değer unsurlarından biri olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları UNCTAD verilerine göre 2007 yılında yüzde 30 oranında artışla 1,9 trilyon ABD doları düzeyine ulaşmıştır. Yeni ve geniş çaplı şirketler birleşmeleri uluslararası büyük şirketlerin piyasa paylarını ve güçlerini artırmıştır.

Bu dönemde yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki konumu gerek genelde, gerekse bir ölçüde şirketler düzeyinde güç kazanmış, gelirleri ve gelişme kapasiteleri belirgin artışlar kaydetmiştir. Çin'in dünya ekonomisinde küresel bir oyuncu olarak kazandığı rol belirginleşmiştir. Hindistan ve Brezilya da bu açıdan önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu kapsamda, Brezilya, Çin ve Hindistan'ın dünya hasılası içerisindeki payları 2000 yılındaki sırasıyla yüzde 2, yüzde 3,7 ve yüzde 1,5 seviyelerinden, 2006 yılında sırasıyla yüzde 2,2, yüzde 5,5 ve yüzde 1,8 seviyelerine ulaşmıştır.

Dünya ekonomisindeki bu yüksek büyüme döneminin en sürükleyici güçleri bilimsel ve teknolojik gelişme ve ekonomilerin küreselleşmesi olmuştur. Bu ortamda gerek ekonomik gerekse sosyal alanda bilgi ekonomisine dönüşüm bakımından hızlı bir ilerleme sağlayan ülkeler ve şirketler aynı zamanda genel performansları açısından da daha başarılı olmuş ve yakınsama sürecinde daha çok yol almıştır. Ayrıca, 1997 Asya ve 1998 Rusya krizlerinden çıkarılan dersler ışığında, yapısal reformlarını yapan, kırılganlıklarını azaltan, temel iç ve dış dengelerini bankacılık sektörünü ve uluslararası rezervlerini güçlendiren ülkelerin daha başarılı oldukları görülmüştür. Bunların yanı sıra enerji hammaddesi fiyatlarında görülen yüksek artışlardan yararlanan Rusya ve Orta Doğu ülkeleri gibi ülkeler de gelirlerini önemli ölçüde artırmıştır.

Enerji fiyatlarındaki ve küresel düzeyde kuraklık ve biyo-yakıtla yönelmenin getirdiği gıda fiyatlarındaki artışlar özellikle 2007 yılından sonra enflasyonu artırıcı bir baskı yapmaya başlamıştır.

Bu büyüme döneminde yükselen ve gelişmekte olan ülkeler genelde gelişmiş ülkelere yakınsama açısından ilerleme sağlamış ama aynı zamanda özellikle Afrika ve Güney Asya'daki en yoksul ülkelerle gelişmişler arasındaki fark açılmış ve gelişmişler dahil ülkelerin çoğunda ülke içi işsizlik artmıştır.

Dünya ekonomisinin büyüme sürecinde büyük gelişmiş ülkelerin bir bölümünün krediyi ucuzlatan uzun süreli politikaları ve global finans bolluğu ile risk ihtiyacı da dikkat çekici olgulardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde finans kesiminin getirileri diğer kesimlere göre çok daha hızlı artmıştır.

Finans kesiminde 2007 yılı ortalarından itibaren fiyatları belirmeye başlayan sıkıntı ve sıkı kısıtlamalar 2008 yılında çok büyük bir krize dönüşmüştür. Bunun başlıca nedenleri

arasında: ABD konut piyasasında tutsat (mortgage) uygulamasının geri ödeme olana ı zayıf olan geni bir kesime de yaygınla tırılması; buna ek olarak tutsatın ödenmesine ili kin güvencelerin ölçüsüz ekilde varlık olarak kullanılması yoluyla ola anüstü büyüklükte ve giderek sanal bir nitelik kazanan finansal kaynaklar yaratılması; genelde bu ve benzeri sa lıksız ve karma ık bir dizi türev ürünün yaygınla ması; risk yönetiminin gözardı edilmesi; serbest yatırım (hedge) fonlarının yeterince sa lıklı kar ılıklar sa lamadan yaptıkları yatırımların büyük boyutlara varması; finans kesiminin büyük bir bölümünün giderek bu sürece katılması; bu alanda düzenleme eksikli i ve denetim yetersizli i; uluslararası düzeyde düzenleme ve gözetim mekanizmalarının zayıflı ı; önlem almada gecikilmesi ile ahlaki alanda güven istismarı gibi çe itli ama birbirleriyle ili kili unsurlar yer almaktadır.

2008 yılında geli mi ölkelerde büyük finans irketi ve bankaların önce birkaçı, Eylül ayından itibaren de birço u iflas konumuna gelmi veya büyük sıkıntılarla kar ı kar ıya kalmı tır. Krizin bu ekilde patlak verdi i noktada ticari kredi faaliyeti durmu , dünya kredi piyasası tıkanmı tır. Dünya borsaları ola anüstü dü ü ler kaydetmi tır.

Çıkı noktası finans kesimi olan, küresel nitelikte, son derece geni çaplı, hızla ve beklenmedik biçimde yayılan ve öncekilere benzemeyen bir kriz olması gibi unsurlar bu krizin en kritik özellikleri arasında yer almaktadır.

Kriz kar ısında geli mi ölkelerden ba layarak bir dizi köklü ve geni çapta kamu kaynaklarına dayalı önlem alınmı tır. Toplam mali çerçevesi birkaç trilyon ABD dolarını bulan bu önlemler arasında; bankalara çok büyük çapta likidite ve sermaye sa lanması, bankaların hisselerinin satın alınması, mevduat ve kredilerin güvence altına alınması, belirli borç ka itlarının devralınması, büyük irketlerin kamu deste iyle tirilmesi, güç durumda olan irketlerin bir bölümüne destek verilmesi, Merkez Bankalarının e güdümlü faiz indirimine gidilmesi, AB çerçevesinde finans alanında e güdümlü bir yakla ımın belirlenmesi, finansal ürünlerde aç ı a sat ın belirli bir süre yasaklanması ve tüketicilere destek paketleri verilmesi yer almaktadır. Geli mi ölkelerinin önemli bir bölümü geçici olarak kamu denetimine geçmi durumdadır. Alınan önlemlerin büyük bölümü ba ka bir dönemde gündeme gelmeleri dahi beklenemeyecek niteliktedir.

Kriz, önce geli mi ölkeleri etkilemi , sonra geli mekte olan ülkelere yayılmış tır. Çin ve Hindistan gibi ölkeler de krizden etkilenmekle birlikte bugüne kadar bu ölkeler üzerindeki etki, görece olarak daha az olmu tur. Özellikle makroekonomik dengeleri, finansal sektörü ve d ı ödeme olanakları zayıf olan birçok geli mekte olan ölkeler kriz kar ısında güç durumda kalmaktadır. Bir dizi yükselen ekonomi, IMF ile anla ma imzalayarak mali destek sa lama sürecine girmi tır. Ekim 2008 itibarıyla küçük bir geli mi ölkelerinin ve ödemelerini yapamayacak konuma dü mü olan zlanda, yükselen ekonomilerden Ukrayna ve AB üyesi de olan Macaristan ile IMF arasında kapsamlı anla malar imzalanması kararla tırılmış tır.

Kriz aynı zamanda reel sektöre de bula maya ba lamı olup bu bula manın derecesi dünya ekonomisinin geli me perspektifi açısından çok kritik bir rol oynayacaktır.

Alınan son derece geni çaplı önlemler ilk ba larda LIBOR oranlarında dü ü ve kurumsal kredilerde hafif bir kıpırdanma d ında önemli bir etki yapmamı olmakla birlikte beklenen etkinin belirli bir süre içinde ortaya çıkaca ı öngörülmektedir.

Bu önlemlere ek olarak, dünya finans sisteminin uluslararası düzeyde yeniden yapılanmasına ve bu yapılanmada Çin ve Hindistan ile Brezilya ve Türkiye gibi ölkelerin, dolayısıyla G20 ölkelerinin yanı sıra geli mekte olan ölkelerin genelinin de söz sahibi

- 4 -

olmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yapılanmanın aynı zamanda küresel düzeyde sağlıklı ve güçlü düzenleme ve gözetim mekanizmalarının oluşturulmasını da kapsamaması beklenmektedir.

Krizin etkilerinin analizi, ortaya çıkan olumsuz etkilerin belirli bir süre boyunca güçlü ve yaygın biçimde hissedileceğini göstermektedir. Buna karşılık mali durumlarını istikrarsızlaştıran sürüklenmeden ve paniğe kapılmadan, dayanımlı ekonomilerini canlandırmak için etkili önlemler alan, kaynaklarını beceriyle kullanan ülkelerin tutumları ve yoğun ve kapsamlı uluslararası egüdüm bu olumsuz etkiyi ve süreyi sınırlandırabilecektir. 2008 yılına kadar yaşanan büyüme dönemi dünya ekonomisinde bilgi ekonomisinin sağlıklı gelişmelerin de katkısıyla büyük yeni kapasiteler ve önemli bir deneyim birikimi yaratmıştır. Küresel düzeyde ve belirli ölçülerde de olsa tüm ülkelerin katılacağı yeniden yapılanma ile mevcut kurumlar dönütürülerek ve gerektiğinde ölçüde yeni kurumlar oluşturularak kurulacak mekanizmalar, bu kapasiteleri harekete geçirecek, krizin aılması sağlayacak ve yeni ama daha sağlıklı sürdürülebilir bir gelişme döneminin başlangıcını hazırlayacaktır. Alınacak önlemler ve yapılanma konusunda başarı sağlandı takdirde, krizin aılması ve yeni dönemin başlamasının bir buçuk-iki yıl kadar bir zaman alması beklenmektedir.

TABLO: II. 1- Dünyada Son Gelişmelere İlişkin Çeşitli Göstergeler

Finansal Piyasalara İlişkin Göstergeler (1)			
	31 Aralık 2007	22 Ekim 2008	Yüzde Değişim
ABD - Dow Jones Sanayi Endeksi	13 270	8 519	-35,8
Almanya - DAX	8 062	4 571	-43,3
İngiltere - FTSE 100	6 455	4 041	-37,4
Fransa - CAC 40	5 619	3 298	-41,3
Japonya - NIKKEI 225	15 299	8 675	-43,3
Brezilya - Bovespa	63 878	35 069	-45,1
Çin - SSEA	5 516	1 991	-63,9
Rusya - RTS	2 094	666	-68,2
Malezya - KLSE	1 445	904	-37,4
Singapur - STI	3 469	1 821	-47,5
Türkiye - MKB-100	55 538	25 624	-53,9
LIBOR, 3 Aylık ABD Doları, Yüzde	4,7	3,8	-0,9
Risk Primi (Spread) (2)	1,5	2,5	1,0
Dünya Büyüme Tahminlerindeki Değişimler (3)			
	Ekim 2007 Tahmini	Ekim 2008 Tahmini	Fark
Dünya Hasılası Büyümesi, Yüzde			
2007	5,2	5,0	-0,2
2008	4,8	3,9	-0,9
2009	-	3,0	-
Gelişen Ülkeler Büyümesi, Yüzde			
2007	2,5	2,6	0,1
2008	2,2	1,5	-0,7
2009	-	0,5	-
Gelişmekte Olan Ülkeler Büyümesi, Yüzde			
2007	8,1	8,0	-0,1
2008	7,4	6,9	-0,5
2009	-	6,1	-

(1) Kaynak: The Economist

(2) Üç aylık LIBOR oranı ile 3 aylık ABD Hazine tahviline ait faiz oranı arasındaki farkı göstermektedir.

(3) Kaynak: IMF World Economic Outlook

OECD'nin son tahminlerine göre 2008 yılında, büyüme oranlarının OECD toplamında yüzde 1,5, ABD'de yüzde 1,5, Euro bölgesinde yüzde 1,1, Japonya'da yüzde 0,6 olması beklenmektedir. 2009 yılı için bu tahminler sırasıyla yüzde 0,2, -0,3, 0 ve 0,2

- 5 -

düzyindedir. OECD ekonomilerinin yüzde 2 oranında büyümesiyle toparlanma 2010 yılında başlamı olacaktır.

Yine OECD tahminlerine göre dünya ticareti 2008 yılında yüzde 5,1, 2009 yılında yüzde 3,9 oranında artacaktır. OECD-dı ı Asya ülkeleri için bu oran sırasıyla yüzde 7,2 ve yüzde 7,1 olacaktır. Daha önceki UNCTAD tahminlerine göre 2008 yılında toplam do rudan yabancı sermaye yatırımlarının 1,6 trilyon ABD dolarını bulması beklenmesine ra men krizin iddeti nedeniyle bu alanda belirtilen düzeyin oldukça altında kalınaca ı anla ılmaktadır.

En son geli me ve analizler ı ında 2009 yılında dünya ekonomisinde büyümenin IMF'nin son tahmini olan yüzde 3 düzeyinin de belirgin ekilde altında kalması beklenmektedir. Büyüme oranlarının özellikle bazı büyük geli mi ülkelerde son OECD tahminlerinden de daha dü ük düzeyde gerçekleşmesi muhtemeldir. 2009 yılında ABD'de yüzde -1,5, Euro bölgesinde de yüzde -1 oranında ekonomik büyümeyle kar ılılması a irtıcı olmayacaktır. Aynı ekilde OECD ülkeleri i sızlik oranının da son OECD tahminlerinde 2008 ve 2009 için sırasıyla yüzde 5,9 ve yüzde 6,7 olarak belirtilen düzeyleri a ması beklenmektedir. Enflasyon oranının ise 2008 ve 2009 yılları için OECD tarafından tahmin edilen yüzde 3,3 ve 2,1 oranlarını a ması genel talep dü ü ü ve enerji fiyatlarındaki azalma nedeniyle beklenmemekle birlikte, likidite artırıcı önlemlerin etkisinin hissedilece i de göz önüne alınmalıdır. IMF'nin 2008 yılı Ekim ayındaki Ekonomik Görünüm ba lıklı yayınında yer alan büyüme ve di er alanlardaki tahminleri genelde iyimser kalmı ve bunların bir bölümü ula ılabilecek azami düzeyler haline gelmi bulunmaktadır.

TABLO: II. 2- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

	(Yüzde De i im)			
	2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
Dünya Hasılası	5,1	5,0	3,9	3,0
Geli mi Ülkeler	3,0	2,6	1,5	0,5
ABD	2,8	2,0	1,6	0,1
Japonya	2,4	2,1	0,7	0,5
Euro Bölgesi	2,8	2,6	1,3	0,2
Almanya	3,0	2,5	1,8	0,0
Geli mekte Olan Ülkeler	7,9	8,0	6,9	6,1
Afrika	6,1	6,3	5,9	6,0
Orta ve Do u Avrupa	6,7	5,7	4,5	3,4
Ba ımsız Devletler Toplulu u	8,2	8,6	7,2	5,7
Asya	9,9	10,0	8,4	7,7
Latin Amerika	5,5	5,6	4,6	3,2
Orta Do u	5,7	5,9	6,4	5,9
Dünya Ticaret Hacmi	9,3	7,2	4,9	4,1
Mal ve Hizmet thalatı				
Geli mi Ülkeler	7,5	4,5	1,9	1,1
Geli mekte Olan Ülkeler	14,7	14,2	11,7	10,5
Tüketici Fiyatları				
Geli mi Ülkeler	2,4	2,2	3,6	2,0
Euro Bölgesi	2,2	2,1	3,5	1,9
Geli mekte Olan Ülkeler	5,4	6,4	9,4	7,8
sızlik Oranı (Yüzde)				
Geli mi Ülkeler	5,7	5,4	5,7	6,5
Euro Bölgesi	8,7	7,4	7,6	8,3
LIBOR, Altı Aylık ABD Doları, Yüzde	5,3	5,3	3,2	3,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008
(1) Tahmin

II. TÜRK YE EKONOM S NDE GEL MELER VE HEDEFLER

A. BÜYÜME VE ST HDAM

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

2007 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) yüzde 4,6 oranında artmıştır. Bu dönemde tarım sektörü katma değeri yüzde 6,9 oranında azalırken, sanayi ve hizmetler sektörlerinin katma değeri artışı sırasıyla yüzde 5,8 ve 6 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda sanayi sektörünü oluşturan imalat, madencilik ve enerji sektörlerindeki katma değeri artışı sırasıyla yüzde 5,6, yüzde 8,1 ve yüzde 6,8 olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü katma değerinde kaydedilen yüzde 6 oranındaki büyümede ise mali kurulların katma değerinde yüzde 9,8 ve hizmetler içinde yüksek bir paya sahip olan ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü katma değerindeki yüzde 6,9 oranlarındaki artışları belirleyici olmuştur.

TABLO: II. 3- Katma Değer Artışı Hızları ve Sektörlerin GSYH içindeki Payları

	Dönemler itibarıyla						Yıllık			
	2007				2008					
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	2006	2007	2008(1)	2009(2)
	(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişim)									
Tarım	-4,4	-1,0	-8,2	-10,2	2,7	-3,1	1,4	-6,9	4,9	3,6
Sanayi	10,1	4,6	5,0	4,1	7,2	2,8	8,3	5,8	3,9	3,9
Hizmetler	8,2	4,6	5,8	5,5	6,7	2,1	7,2	6,0	4,0	4,2
GSYH	8,1	4,1	3,3	3,6	6,7	1,9	6,9	4,6	4,0	4,0
	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay)									
Tarım	3,7	6,2	12,6	6,7	3,6	6,2	8,3	7,5	7,6	7,5
Sanayi	20,6	20,2	18,8	19,7	19,6	20,5	20,1	19,8	19,7	20,0
Hizmetler	75,7	73,6	68,6	73,6	76,8	73,3	71,6	72,7	72,7	72,6
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2008 yılının ilk yarısında GSYH artışı hızı yüzde 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Yılın birinci çeyreinde büyüme hızı yüzde 6,7 olarak gerçekleşirken, ikinci çeyrekte belirgin bir yavaşlama gözlenmiş ve büyüme hızı yüzde 1,9 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, yılın ilk yarısında tarım sektörü katma değeri yüzde 1,1 oranında gerilerken, sanayi ve hizmetler sektörlerinde katma değeri, sırasıyla, yüzde 4,9 ve yüzde 4,4 oranlarında artış göstermiştir. Tarım katma değerindeki azalış özellikle ikinci çeyrekte Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan kuraklık etkili olmuştur. Nitekim, yurt genelinde yaşanan 2007 yılının aynı döneminin altında kalmıştır.

- 7 -

TABLO: II. 4- Fert Ba ına GSYH

Yıllar	Yıl Sonu Nüfusu (1) (Bin Ki i)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) (3)	SAGP'ye Göre Fert Ba ına GSYH (ABD Doları)
		GSYH (Milyon TL)	Fert Ba ına GSYH		GSYH (Milyon TL)	Fert Ba ına GSYH			
			TL	ABD Doları (2)		TL	ABD Doları (2)		
1998	62 618	70 203	1 121	4 311	70 203	1 121	4 311	0,131097	8 552
1999	63 532	104 596	1 646	3 943	67 841	1 068	4 106	0,202023	8 149
2000	64 441	166 658	2 586	4 146	72 436	1 124	4 323	0,283153	9 134
2001	65 342	240 224	3 676	3 006	68 309	1 045	4 020	0,427939	8 591
2002	66 237	350 476	5 291	3 517	72 520	1 095	4 210	0,61262	8 637
2003	67 123	454 781	6 775	4 531	76 338	1 137	4 374	0,772811	8 767
2004	68 000	559 033	8 221	5 779	83 486	1 228	4 721	0,811015	10 137
2005	68 867	648 932	9 423	7 027	90 500	1 314	5 054	0,868338	10 852
2006	69 732	758 391	10 876	7 609	96 738	1 387	5 335	0,938553	11 588
2007	70 586	853 636	12 094	9 305	101 208	1 434	5 514	0,928647	13 023
2008(4)	71 419	994 315	13 922	11 228	105 257	1 474	5 668	0,994581	13 998
2009(5)	72 240	1 111 438	15 385	10 913	109 467	1 515	5 827	1,042321	14 761

Kaynak: TÜ K, OECD, DPT

(1) TÜ K yıl sonu nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alı kuru kullanılarak hesaplanmı tır.

(3) OECD tarafından GSYH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

(4) DPT tahminidir.

(5) Program

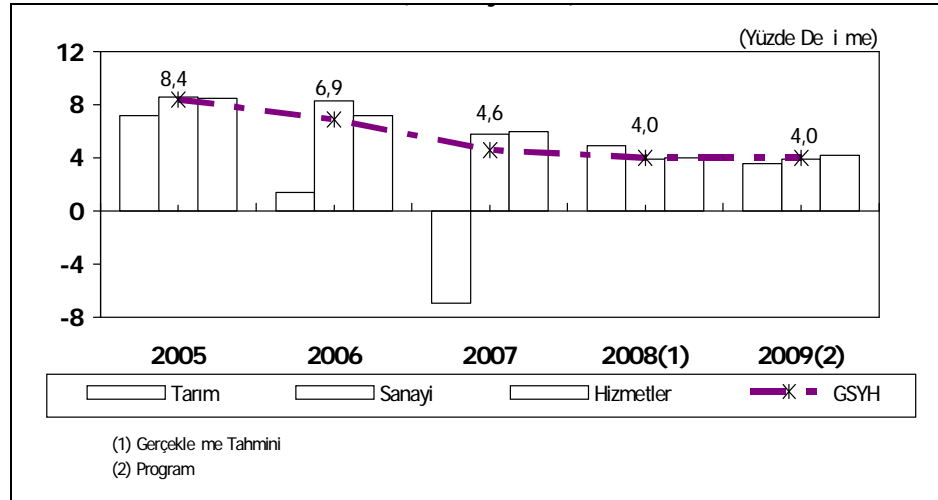
- 8 -

Sanayi üretimi, 2008 yılının Ocak-Austos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,6 oranında artı kaydetmiştir. Malat sanayii kapasite kullanım oranı ise, 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde 2007 yılının aynı dönemine göre 1,2 puan gerileyerek yüzde 80,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

Türkiye ekonomisi 2002 yılının ilk çeyreinden itibaren kesintisiz bir büyüme dönemine girmiştir. 2002-2007 döneminde GSYH reel olarak yıllık ortalama yüzde 6,8 oranında artı göstermiştir. 2008 yılında yüzde 4 olması beklenen GSYH artı hızının, 2009 yılında da bu seviyesini koruması beklenmektedir. Küresel krizin boyutu ve süresine bağlı olarak birlikte bu gelişmelerin ülkemiz ekonomisine etkilerinin sınırlı kalacağı varsayılmıştır. Bununla birlikte, son dönemde etkisini giderek artıran küresel krizin büyüme hedefinde ağırlıkla yönde olumsuz risklere yönelik inisiyatifler kullanılacaktır.

GRAFİK K-1- Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla)

2009 yılında tarım sektörü katma değer artı hızının, kuraklığın kısmen etkisini sürdürdüğü 2008 yılından kaynaklanan baz etkisiyle birlikte uzun yıllar ortalamasının üzerinde gerçekleşerek yüzde 3,6 olması beklenmektedir.

Sanayi sektörü katma değer artı hızının 2009 yılında yüzde 3,9 olacağı tahmin edilmektedir. Ara ve yatırım malı ithalatında son yıllarda kaydedilen yüksek oranlı artılar ve ihracat odaklı üretim yapan sektörlerin performansları, sanayi sektörü büyümesini destekleyici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte imalat sanayiinde verimlilik artıları da sanayi üretimindeki artının devam etmesini destekleyecektir.

Hizmetler sektörü katma değerinin 2009 yılında yüzde 4,2 oranında artması beklenmektedir. Yurtiçi talep koşullarında beklenen görece canlanma ile birlikte ticaret, ulaştırma ve inşaat sektörlerinde reel ekonomik aktivitede öngörülen nispi artışların bu hedefi desteklemesi beklenmektedir.

- 9 -

Bununla birlikte, küresel finansal krizin reel ekonomilere yansiyarak dünyada büyüme tahminlerini a a ı çekmesi, ülkemizin ihracat performansını olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca, bu ortamda dı finansman imkanlarında miktar ve maliyet yönlü baskılar özel sektörün kredi ihtiyacını kar ılamasında sorunlar ortaya çıkaracaktır. Bunlar 2009 yılı büyüme hedefinin gerçekleşme mesindeki riskler olarak görülmektedir.

2. stihdam

a) Mevcut Durum

2002-2007 döneminde, ekonomi reel olarak yıllık ortalama yüzde 6,8 oranında büyüme kaydetmiştir. Hanehalkı i gücü anketi sonuçları, 2006 yılı Kasım ayından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden (ADNKS) elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanmaktadır. Dolayısıyla 2002-2007 dönemini kapsayacak bir ortalama istihdam artı ı rakamı elde edilememektedir. Eski seriye göre, 2002-2006 döneminde toplam istihdam yıllık ortalama yüzde 0,7 oranında artmıştır. stihdam düzeyindeki bu sınırlı artı ı büyük ölçüde tarım kesimi istihdamındaki azalmadan kaynaklanmıştır. Söz konusu dönemde tarım dı ı sektörlerde istihdam yıllık ortalama yüzde 3,9 oranında artı göstermiştir.

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu yapısal dönü üme paralel olarak istihdam, 2002-2006 döneminde kümülatif bazda sanayi sektöründe yüzde 16,8, hizmetler sektöründe yüzde 22,5, in aat alt sektöründe yüzde 14,1 oranında artı , tarım sektöründe ise yüzde 24,7 düzeyinde azalmıştır.

2007 yılında istihdam, 2006 yılına göre 235 bin ki i artarak 21.189 bin ki i olurken, aynı dönemde i sizlik oranı ise yüzde 9,9 seviyesini korumu tur. Bu gelişme i gücüne katılma oranının aynı dönemde 0,2 puan azalarak yüzde 47,8'e gerilemesi etkili olmu tur.

TABLO: II. 5- Yıllar tibarıyla Yurtiçi gücü Piyasasında Geli meler

	2003	2004	2005	2006(*)	2007(*)
(15+Ya , Bin Ki i)					
Çalı ma Ça ındaki Nüfus	48 912	49 906	50 826	48 485	49 215
gücü	23 640	24 289	24 565	23 250	23 523
stihdam	21 147	21 791	22 046	20 954	21 189
Tarım Dı ı stihdam	13 982	14 391	15 553	15 241	15 589
Ücretsiz Aile çisi Hariç stihdam	17 009	17 487	18 519	17 890	18 203
Tarım	7 165	7 400	6 493	5 713	5 600
Sanayi	3 846	3 987	4 284	4 134	4 185
Hizmetler	10 136	10 404	11 269	11 106	11 404
n aat	965	1 030	1 173	1 189	1 224
siz	2 493	2 498	2 520	2 295	2 333
gücüne Katılma Oranı (Yüzde)	48,3	48,7	48,3	48,0	47,8
stihdam Oranı (Yüzde)	43,2	43,7	43,4	43,2	43,1
sizlik Oranı (Yüzde)	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9
Tarım Dı ı sizlik Oranı (Yüzde)	13,8	14,3	13,6	12,6	12,6
Genç Nüfusta sizlik Oranı (Yüzde)	20,5	19,7	19,3	18,7	19,6
Eksik stihdam	1 143	995	817	835	742
Eksik stihdam Oranı (Yüzde)	4,8	4,1	3,3	3,6	3,2
sizlik ve Eksik stihdam Nedeniyle					
Atıl gücü Oranı (Yüzde)	15,3	14,4	13,6	13,5	13,1

Kaynak: TÜ K

*2006 yılında yapılan adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre revize edilmiştir.

- 10 -

2007 yılında tarım sektörü istihdamında bir önceki yıla göre yüzde 2 oranında azalma, sanayi ve hizmetler sektörü istihdamında ise sırasıyla yüzde 1,2 ve yüzde 2,6 oranlarında artış kaydedilmiştir. Özellikle hizmetler sektöründeki istihdam artışı mali kurumlar alt sektöründe kaydedilen yüzde 6,2 oranındaki yükseliş etkili olmuştur. 2007 yılında toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 26,4, sanayi sektörünün payı yüzde 19,8 ve hizmetler sektörünün payı ise yüzde 53,8 olmuştur.

TABLO: II. 6- Kentsel ve Kırsal İstihdam Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	Kent			Kırsal		
	2005	2006(*)	2007(*)	2005	2006(*)	2007(*)
Çalışma çağındaki Nüfus	31 678	30 703	31 476	19 148	17 783	17 739
İstihdam gücü	14 398	13 965	14 292	10 167	9 285	9 230
İstihdam	12 566	12 274	12 594	9 480	8 679	8 596
Tarım	673	584	561	5 820	5 129	5 040
Sanayi	3 410	3 263	3 309	874	872	876
Hizmetler	8 483	8 427	8 724	2 786	2 678	2 680
İstihdam gücüne Katılma Oranı (Yüzde)	45,5	45,5	45,4	53,1	52,2	52,0
İstihdam Oranı (Yüzde)	39,7	40,0	40,0	49,5	48,8	48,5
İstihdam Oranı (Yüzde)	12,7	12,1	11,9	6,8	6,5	6,9
Eksik istihdam	415	441	393	402	393	349
Eksik istihdam Oranı (Yüzde)	2,9	3,2	2,7	4,0	4,2	3,8
Eksik istihdam Oranı (Yüzde)	15,6	15,3	14,6	10,8	10,7	10,7

Kaynak: TÜİK

*2006 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre revize edilmiştir.

2007 yılında kaydedilen yüzde 1,1 oranındaki istihdam artışı kentsel istihdamdaki artıştan kaynaklanmıştır, bu gelişimede özel sektörde yaratılan yeni iş imkanları etkili olmuştur. Ayrıca, kırsal alandaki istihdamda meydana gelen azalma toplam istihdamın artışını da sınırlamıştır. 2007 yılında kentsel istihdamın yüzde 2,6 oranında artması sonucunda kentlerdeki işsizlik oranı 0,2 puan azalarak yüzde 11,9 olmuştur.

2007 yılında, 2006 yılına göre, toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelilerin payı artarken, kendi hesabına çalışan ve işveren ile ücretsiz aile üyelerinin payı azalmıştır.

TABLO: II. 7- İstihdam Edilenlerin İş Durumuna Göre Durumu

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2005		2006 (*)		2007	
	Kişisi Sayısı	Yüzde	Kişisi Sayısı	Yüzde	Kişisi Sayısı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	11 948	54,2	11 840	56,5	12 316	58,1
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	6 570	29,8	6 050	28,9	5 887	27,8
Ücretsiz Aile Üyesi	3 527	16,0	3 065	14,6	2 986	14,1
Toplam	22 046	100,0	20 955	100,0	21 189	100,0

Kaynak: TÜİK

(*) Hanehalkı iş gücü anketi sonuçları Kasım 2006 döneminden itibaren ADNKS'den elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanacaktır. Önceki yıllarla karşılaştırılabilir olarak yüksek farklar bundan kaynaklanmaktadır.

- 11 -

Türkiye genelinde işsizlik oranı, 2008 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını içeren dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,6 puan artarak yüzde 9,4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarımsal işsizlik oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,7 puan artarak yüzde 12,3, genç nüfusta işsizlik oranı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,3 puan azalarak yüzde 18,3 olmuştur. İstihdam edilen kişi sayısı söz konusu dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 373 bin kişi artmıştır.

TABLO: II. 8- Temmuz Ayları İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1)

	(15+Yaş, Bin Kişi)		
	2006	2007(2)	2008
Çalışma çağındaki Nüfus	51 701	49 263	50 015
İşgücü	25 508	24 400	24 975
İstihdam	23 257	22 249	22 622
Tarım	6 854	6 375	6 297
Sanayi	4 413	4 163	4 374
Hizmetler	11 990	11 711	11 951
Nüfus	1 406	1 427	1 402
İşsiz	2 251	2 151	2 353
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	49,3	49,5	49,9
İstihdam Oranı (Yüzde)	45,0	45,2	45,2
İşsizlik Oranı (Yüzde)	8,8	8,8	9,4
Tarımsal İşsizlik Oranı (Yüzde)	11,7	11,6	12,3
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	17,1	18,6	18,3
Eksik İstihdam	911	766	858
Eksik İstihdam Oranı (Yüzde)	3,6	3,1	3,4
İşsizlik ve Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	12,4	11,9	12,8

Kaynak: TÜİK

(1) Tabloda kastedilen Temmuz ayı; Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarının ağırlıklı ortalamasıdır.

(2) Hanehalkı işgücü anketi sonuçları Kasım 2006 döneminden itibaren ADNKS'den elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanmaktadır.

2008 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını içeren dönemde işgücüne katılma oranı, hem kadınlarda hem de erkeklerde bir önceki yılın aynı dönemine göre artarak toplamda yüzde 49,9'a yükselmiştir.

2008 yılının Haziran-Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında istihdam tarım sektöründe 78 bin kişi azalmıştır. Aynı dönemde istihdam artışı sanayi sektöründe 211 bin, hizmetler sektöründe ise 240 bin kişi olmuştur.

2008 yılında işgücüne katılma oranının yüzde 48, işsizlik oranının ise yüzde 10,3 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

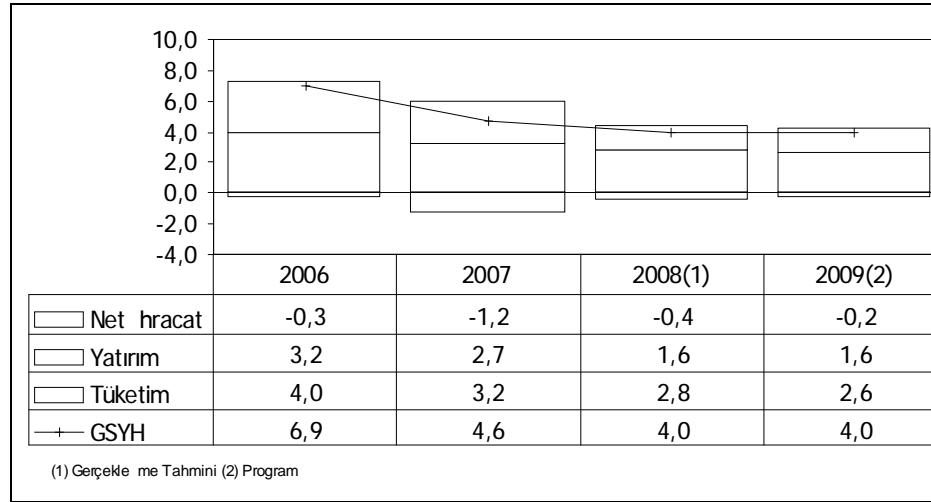
2009 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak istihdamın yaklaşık 240 bin kişi artması, işsizlik oranının ise yüzde 10,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

2007 yılında toplam yurtiçi talep reel olarak yüzde 5,6 oranında artarak GSYH büyümesine 5,9 puan katkı verirken, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının negatif 1,2 puan olması sonucunda GSYH yüzde 4,6 oranında artmıştır. Özel tüketim artışı hızı, toplam yurtiçi talep artışı hızındaki yavaşlama ile uyumlu bir biçimde yüzde 4 oranında gerçekleşmiştir. 2007 yılında özel tüketim artışı hızında gözlenen yavaşlamada giyim-ayakkabı ve elektrikli-kültür sektörlerindeki azalışlarla, gıda-içki-tütün, mobilya-ev aletleri ve ulaştırma-haberleşme alt sektörlerindeki düşük oranlı artışlar etkili olmuştur. 2007 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarındaki artış yüzde 13 seviyesinde gerçekleşirken, özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 5,2 oranında artmıştır.

GRAFİK 2- GSYH Büyümesine Katkıları

2008 yılında toplam yurtiçi talebin yüzde 4,2 oranında artması, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine olan katkısının ise negatif 0,4 puan olarak gerçekleşmesi neticesinde GSYH büyümesinin yüzde 4 olması beklenmektedir.

2008 yılında özel tüketimin yüzde 3,5, kamu tüketiminin ise yüzde 4,2 oranında artması sonucunda toplam tüketimin yüzde 3,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu yılda kamu tüketiminin cari fiyatlarla GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 9,6, özel tüketimin de GSYH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 73,8 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarındaki artışın 2002 yılından itibaren en düşük seviyesine gerileyerek yüzde 4,5 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu dönemde kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının da yüzde 2,8 oranında artacağı öngörülmektedir. Böylece, toplam sabit sermaye yatırımlarında yüzde 4,3 oranında reel artış beklenirken, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 21,6 olması beklenmektedir. 2008 yılında stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının ise pozitif 0,5 puan olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 9- Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla)

	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)
	(Milyon TL)			(GSYH içindeki Paylar)		
Toplam Tüketim	709 698	829 063	925 135	83,1	83,4	83,2
Kamu	83 231	95 358	106 522	9,8	9,6	9,6
Özel	626 467	733 704	818 613	73,4	73,8	73,7
Toplam Yatırım	187 451	222 523	250 276	22,0	22,4	22,5
Kamu	32 604	37 736	39 876	3,8	3,8	3,6
Özel	154 847	184 787	210 400	18,1	18,6	18,9
Sabit Sermaye Yatırımı	186 915	214 758	242 365	21,9	21,6	21,8
Kamu	32 534	37 125	40 796	3,8	3,7	3,7
Özel	154 381	177 633	201 568	18,1	17,9	18,1
Stok Değişimi	536	7 764	7 911	0,1	0,8	0,7
Kamu	70	611	-920	0,0	0,1	-0,1
Özel	466	7 154	8 832	0,1	0,7	0,8
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	897 150	1 051 585	1 175 411	105,1	105,8	105,8
Net Mal ve Hizmet Hırcatı	-43 513	-57 270	-63 973	-5,1	-5,8	-5,8
Mal ve Hizmet Hırcatı	188 225	225 696	278 111	22,0	22,7	25,0
Mal ve Hizmet İthalatı	-231 738	-282 966	-342 084	-27,1	-28,5	-30,8
GAYRİ SAF YURT Ç HASILA (GSYH)	853 636	994 315	1 111 438	100,0	100,0	100,0
Gelir Dengesi	-9 302	-10 267	-11 395	-1,1	-1,0	-1,0
Cari Transferler	2 929	2 621	3 051	0,3	0,3	0,3
GAYRİ SAF MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	847 263	986 669	1 103 094	99,3	99,2	99,2
KAMU HARCANABİLİR GELİR	103 140	115 779	129 955	12,1	11,6	11,7
Kamu Tüketimi	83 231	95 358	106 522	9,8	9,6	9,6
Kamu Tasarrufu	19 909	20 420	23 434	2,3	2,1	2,1
Kamu Yatırımı	32 604	37 736	39 876	3,8	3,8	3,6
Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-12 695	-17 315	-16 442	-1,5	-1,7	-1,5
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	744 124	870 891	973 138	87,2	87,6	87,6
Özel Tüketim	626 467	733 704	818 613	73,4	73,8	73,7
Özel Tasarruf	117 656	137 186	154 525	13,8	13,8	13,9
Özel Yatırım	154 847	184 787	210 400	18,1	18,6	18,9
Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-37 191	-47 600	-55 875	-4,4	-4,8	-5,0
Bilgi için: Toplam Yurtiçi Tasarruflar	137 565	157 607	177 959	16,1	15,9	16,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2008 yılında özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının yüzde 87,6'ya yükseleceği, ancak özel tasarrufların GSYH'ya oranının sabit kalacağı öngörülmektedir. 2005 yılından itibaren negatif seyreden özel tasarruf yatırım farkının bu yılda da negatif 4,8 puan düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2001 yılından itibaren sürekli yükselerek 2006 yılında yüzde 13,9'a ulaşan kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının, 2008 yılında yüzde 11,6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Söz konusu gelişmede, sosyal fonlardaki iyileşmeye rağmen, vasıtalı vergiler ve faktör gelirlerinin paylarındaki azalmanın etkili olması beklenmektedir. GSYH'ya oran olarak kamu tasarrufları, -kamu tüketiminin söz konusu dönemde dalgalanma göstermekle birlikte yaklaşık olarak aynı düzeyini koruması nedeniyle- kamu harcanabilir gelirindeki artışa bağlı olarak sürekli iyileşme göstermiş ve 2005 yılında pozitif dönmü tür. 2006 yılında en yüksek seviyesine ulaşan söz konusu

- 14 -

oran, büyük ölçüde kamu harcanabilir gelirinin azalma eğilimine girmesi nedeniyle bu yıldan sonra gerilemeye başlamıştır. Bunun sonucunda 2006 yılında pozitive geçen ancak 2007 yılında tekrar negatife düşerek 1,5 puan olarak gerçekleşen kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının 2008 yılında negatif yüzde 1,7 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 10- Ekonominin Genel Dengesi (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

	2007	2008 (2)	2009 (3)	2007	2008 (2)	2009 (3)
	(Milyon TL)			(Yüzde Değişim)		
Toplam Tüketim	78 832	81 672	84 422	4,1	3,6	3,4
Kamu	7 597	7 918	8 085	5,4	4,2	2,1
Özel	71 236	73 753	76 336	4,0	3,5	3,5
Toplam Yatırım	27 034	28 684	30 386	10,5	6,1	5,9
Kamu	4 267	4 432	4 370	15,5	3,9	-1,4
Özel	22 767	24 251	26 015	9,6	6,5	7,3
Sabit Sermaye Yatırımı	26 852	27 995	29 382	6,4	4,3	5,0
Kamu	4 260	4 378	4 447	13,0	2,8	1,6
Özel	22 592	23 617	24 935	5,2	4,5	5,6
Stok Değişimi (1)	182	688	1 004	1,0	0,5	0,3
Kamu	7	54	-76	0,1	0,0	-0,1
Özel	175	634	1 080	0,9	0,5	0,4
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	105 866	110 355	114 807	5,6	4,2	4,0
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	-4 658	-5 098	-5 341	-1,2	-0,4	-0,2
Mal ve Hizmet İhracatı	25 275	26 844	28 692	7,3	6,2	6,9
Mal ve Hizmet İthalatı	-29 933	-31 942	-34 033	10,7	6,7	6,5
GAYRİ SAF YURT Çİ HASILA (GSYH)	101 208	105 257	109 467	4,6	4,0	4,0
Gelir Dengesi	-1 292	-1 277	-1 218	-6,6	-1,2	-4,6
Cari Transferler	378	296	304	7,1	-21,7	2,7
GAYRİ SAF MÜLLE HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	100 294	104 276	108 553	4,8	4,0	4,1
KAMU HARCANABİLİR GELİR	12 209	12 236	12 788	-8,9	0,2	4,5
Kamu Tüketimi	7 597	7 918	8 085	5,4	4,2	2,1
Kamu Tasarrufu	4 613	4 318	4 703	-25,4	-6,4	8,9
Kamu Yatırımı	4 267	4 432	4 370	15,5	3,9	-1,4
Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	346	-115	333
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	88 086	92 039	95 763	7,0	4,5	4,0
Özel Tüketim	71 236	73 753	76 336	4,0	3,5	3,5
Özel Tasarruf	16 850	18 286	19 427	22,2	8,5	6,2
Özel Yatırım	22 767	24 251	26 015	9,6	6,5	7,3
Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-5 917	-5 965	-6 588

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri büyüme katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında toplam yurtiçi talep GSYH büyümesine 4,2 puan katkı verirken net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine katkısının negatif 0,2 puan olması sonucunda GSYH'nın yüzde 4 oranında büyümesi hedeflenmektedir.

2009 yılında özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 3,5, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 2,1 oranlarında artışı olması beklenmektedir. Bu dönemde özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 5,6 oranında artarken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının da yüzde 1,6 oranında artması beklenmektedir.

Büyümeye katkılar yönüyle incelendiğinde, özel tüketimin 2,5 puan, kamu tüketiminin 0,2 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının 1,3 puan, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise 0,1 puan katkı yapması beklenmektedir. 2009 yılında stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının pozitif 0,3 puan olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının 2009 yılında, bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak yüzde 11,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında kamu tasarruflarının GSYH'ya oranı, 2008 yılına göre de düşerken, kamu tasarruf yatırım farkının bir miktar iyileşerek 2009 yılında yüzde -1,5 olması beklenmektedir. 2009 yılında, kamu tasarruflarındaki nispi gerilemenin özel tasarruflardaki artışla dengelenmesi sonucunda toplam yurtiçi tasarrufların GSYH içindeki payının bir önceki yıl seviyesinde kalacağı tahmin edilmektedir.

Kutu: Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)

Milli gelir hesaplarında kullanılan temel kavram Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) olup, kısaca bir ülke sınırları içinde belli bir dönemde üretilmiş olan toplam katma değer ifade etmektedir. Ancak GSYH, bir ülkede yaratılan katma değer kapsamıyla birlikte, yurtiçinde yerleşiklerin gelirlerini ve dolayısıyla refah seviyelerini anlamak açısından yetersiz kalmaktadır. Çünkü bir yandan, ülkede elde edilen katma değerlerin bir kısmı kar transferleri, faiz ve maaş ödemeleri kanalıyla yurtdışı yerleşiklere aktarılmakta, diğer yandan yurtiçi yerleşikler de dışarıdan benzer şekilde gelir elde edebilmektedir. Bu tip gelirler ödemeler dengesi istatistiklerinde faktör gelirleri olarak adlandırılmaktadır. Faktör gelirlerinin GSYH'ya ilave edilmesiyle Gayri Safi Milli Gelir (GSMG) elde edilmektedir. Diğer taraftan herhangi bir üretim faktörünün kullanılmasının karşılığında olmaksızın yurtiçi yerleşikler yurtdışına bir transfer yapabilmekte ve/veya bunun tam tersi de olabilmektedir. Bu tip transferlere karşılıksız cari transferler denilmektedir. Bu istatistik de ödemeler dengesi tablosunun son kalemi olarak cari denge hesaplarında yer almaktadır. Karşılıksız cari transferlerin GSMG'ye eklenmesiyle de Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG) elde edilmektedir. GSMHG bir ülkede yerleşiklerin kullanabileceği gelirler toplamını göstermekte olup, yurtiçi tasarrufların hesaplanmasında kullanılan geliri oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, GSMHG'den toplam tüketim çıkarıldığında toplam yurtiçi tasarruflar elde edilmektedir.

TÜİK tarafından üretilen yeni milli gelir hesaplarında sadece GSYH hesaplanmakta olup diğer milli gelir büyüklükleri hesaplanmamaktadır. Bu nedenle, GSMHG, ekonominin genel dengesinde kullanılmak üzere, ödemeler dengesi istatistikleri kullanılarak Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hesaplanmaktadır.

<p>GSYH = Tüketim Harcamaları+ Yatırım Harcamaları + Mal ve Hizmet ihracatı – Mal ve Hizmet ithalatı</p> <p>GSMG = GSYH + Net Faktör Gelirleri</p> <p>Net Faktör Gelirleri = Yabancıların Dış Alemde Elde Ettikleri Faktör Gelirleri – Yabancı Olmayanlara Yurtiçinde Yapılan Faktör Geliri Ödemeleri</p> <p>GSMHG = GSMG + Net Dış Alem Cari Transferleri</p> <p>Net Dış Alem Cari Transferleri = Yabancıların Dış Alemde Elde Ettikleri Cari Transferler – Yabancı Olmayanlara Yurtiçinde Yapılan Cari Transferler</p> <p>Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planları, orta vadeli programlar ve yıllık programlarda yer alan ve tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan ekonominin genel dengesi tablosu harcama yönüyle milli gelir hesaplarının yanı sıra tasarruf-yatırım dengelerini de kapsamaktadır. Ekonominin genel dengesinde Türkiye ekonomisi kamu ve özel kesim ayırımında izlenmekte olup, GSMHG, kamu harcanabilir geliri ile özel harcanabilir gelirin toplamından oluşmaktadır. Kamu harcanabilir gelirinden kamu tüketimi çıkarıldığında kamu tasarrufları, özel harcanabilir gelirden özel tüketim çıkarıldığında ise özel tasarruflar elde edilmekte olup, kamu ve özel tasarrufların toplamı toplam yurtiçi tasarrufları vermektedir. Teorik olarak, bir ekonomide toplam tasarruflar toplam yatırımlara denktir. Bu çerçevede, bir ekonomide yurtiçi tasarrufların düzeyi toplam yatırımları karşılamaya yetmediğinde tasarruf açığıyla karşılanmakta, yurtiçi tasarrufların düzeyi toplam yatırımları karşıladığında ise ülkeden tasarruf çıkışı olmaktadır.</p> <p>Dış tasarruflar, ödemeler dengesinin temel kalemi olan cari işlemler dengesine eşit olup, mal ve hizmet ihracatı, mal ve hizmet ithalatı, net faktör gelirleri ve net dış alem cari transferleri toplamından oluşmaktadır.</p>
--

B. YATIRIMLAR

1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

2008 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 2,8 oranında artması beklenmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 47,6'sının merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 37,6'sının mahalli idareler, yüzde 9'unun işletmeciler, yüzde 2,5'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 1,5'inin İller Bankası, yüzde 1,8'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2008 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde madencilik, ulaştırma, enerji, konut ve sağlık sektörlerinin paylarının 2007 yılına göre artacağı beklenmektedir. İktisadi diğer hizmetlerin payı artarken, sosyal diğer hizmetlerin payı ise gerilemektedir.

2008 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 4,5 oranında artacağı öngörülmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde özellikle enerji, ulaştırma, turizm ve sağlık sektörlerinin payının artacağı, tarım, imalat ve konut sektörlerinin paylarının azalacağı, diğer sektörlerin paylarının ise yaklaşık olarak aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 1,6 oranında artması öngörülmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 45,4'ünün merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 37,9'unun mahalli idareler, yüzde 11,5'inin işletmecilik K T'leri, yüzde 1,5'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 1,4'ünün İller Bankası, yüzde 2,4'ünün döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2009 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, 2008 yılına göre tarım, madencilik, imalat ve ulaştırma sektörlerinin paylarının artması; enerji, elektrik ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalması; sağlık, konut ve turizm sektörlerinin paylarında ise bir değişiklik olmaması beklenmektedir.

2009 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 5,6 oranında artması beklenmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde enerji, ulaştırma ve sağlık sektörlerinin paylarının artacağı; imalat, turizm ve konut sektörlerinin paylarının azalacağı, diğer sektörlerin paylarının ise aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2007)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	İşletmecilik K T'leri	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli idareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	1 549	16	1	0	107	1 673	9,6	874	2 547	8,6
Madencilik	77	543	0	0	0	620	3,6	1	621	2,1
İmalat	13	70	117	1	0	201	1,2	116	317	1,1
Enerji	1 410	474	853	0	0	2 736	15,8	316	3 052	10,3
Ulaştırma	2 423	1 444	1	0	44	3 912	22,5	5 026	8 937	30,1
Turizm	89	0	0	0	1	90	0,5	34	123	0,4
Konut	127	0	0	0	0	127	0,7	349	476	1,6
Elektrik	2 983	0	0	0	36	3 019	17,4	291	3 310	11,1
Sağlık	1 142	0	0	0	422	1 563	9,0	370	1 933	6,5
Diğer Hizmetler	2 875	0	0	506	34	3 415	19,7	4 985	8 400	28,3
Ekonomik	1 718	0	0	35	29	1 781	10,3	424	2 205	7,4
Sosyal	1 157	0	0	472	5	1 634	9,4	4 561	6 195	20,8
Toplam	12 688	2 547	971	507	643	17 355	100,0	12 361	29 717	100,0
Yüzde Dağılım	73,1	14,7	5,6	2,9	3,7	100,0				
Yüzde Dağılım	42,7	8,6	3,3	1,7	2,2	58,4		41,6	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Yatırım içili hariç

- 18 -

TABLO: II. 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2008) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İletmeciler Kurumları	Özelleştirme Kapsamındaki Kurumlar	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli idareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	2 023	29	1	0	43	2 096	9,8	688	2 784	8,2
Madencilik	132	696	0	0	0	828	3,9	1	829	2,4
malat	36	163	42	1	1	243	1,1	144	387	1,1
Enerji	1 556	497	811	0	0	2 864	13,5	332	3 196	9,4
Ulaştırma	3 390	1 672	2	0	45	5 108	24,0	5 419	10 527	30,8
Turizm	71	0	0	0	3	74	0,3	27	100	0,3
Konut	164	0	0	0	0	164	0,8	424	588	1,7
Eğitim	3 992	0	0	0	24	4 016	18,9	73	4 090	12,0
Sağlık	1 396	0	0	0	468	1 864	8,8	424	2 288	6,7
Diğer Hizmetler	3 492	0	0	494	47	4 033	18,9	5 305	9 338	27,4
Ekonomik	2 374	0	0	34	36	2 444	11,5	464	2 908	8,5
Sosyal	1 118	0	0	460	11	1 589	7,5	4 841	6 430	18,8
Toplam	16 252	3 056	856	495	630	21 290	100,0	12 836	34 126	100,0
Yüzde Dağılım	76,3	14,4	4,0	2,3	3,0	100,0				
Yüzde Dağılım	47,6	9,0	2,5	1,5	1,8	62,4		37,6	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Yatırım öncesi hariç

- 19 -

TABLO: II. 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2009) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İletmeciler Kurumları	Özelleştirme Kapsamındaki Kurumlar	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli dareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	3 117	27	1	0	104	3 249	13,9	797	4 046	10,8
Madencilik	106	825	0	0	0	931	4,0	1	932	2,5
Ulaştırma	28	254	17	2	1	302	1,3	170	472	1,3
Enerji	1 425	1 087	550	0	0	3 062	13,1	208	3 270	8,7
Ulaştırma	3 583	2 100	8	0	92	5 783	24,8	5 848	11 631	31,0
Turizm	141	0	0	0	3	144	0,6	42	186	0,5
Konut	138	0	0	0	0	138	0,6	508	646	1,7
Eğitim	3 641	0	0	0	13	3 653	15,7	285	3 938	10,5
Sağlık	1 277	0	0	0	492	1 769	7,6	526	2 295	6,1
Diğer Hizmetler	3 566	11	0	518	184	4 279	18,4	5 819	10 098	26,9
Ekonomik	1 833	11	0	29	166	2 028	8,7	592	2 620	7,0
Sosyal	1 734	0	0	489	17	2 251	9,7	5 227	7 478	19,9
Toplam	17 022	4 303	576	520	888	23 309	100,0	14 204	37 513	100,0
Yüzde Dağılım	73,0	18,5	2,5	2,2	3,8	100,0				
Yüzde Dağılım	45,4	11,5	1,5	1,4	2,4	62,1		37,9	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Program
(2) Yatırım dışı hariç

- 20 -

TABLO: II. 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2007			2008 (2)			2009 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	2 891	4 962	7 854	3 157	5 353	8 510	4 749	5 985	10 734
Madencilik	638	2 486	3 124	853	2 890	3 743	962	3 293	4 255
malat	319	70 010	70 329	394	79 926	80 319	479	90 216	90 695
Enerji	3 365	4 901	8 267	3 483	5 939	9 423	3 669	6 960	10 628
Ulaştırma	9 475	26 919	36 394	11 152	31 265	42 418	12 597	36 299	48 896
Turizm	143	10 347	10 490	113	12 133	12 246	121	13 564	13 685
Konut	504	19 552	20 056	618	22 405	23 024	684	24 567	25 252
Eğitim	3 972	1 572	5 544	4 826	1 875	6 701	4 508	2 318	6 826
Sağlık	2 187	7 001	9 187	2 546	8 139	10 684	2 725	9 624	12 349
Diğer Hizmetler	9 038	6 631	15 670	9 982	7 709	17 691	10 302	8 743	19 045
TOPLAM	32 534	154 381	186 915	37 125	177 633	214 758	40 796	201 568	242 365

Kaynak: DPT

(1) Merkezi Yönetim Bütçesinde yatırım içiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

TABLO: II. 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2007			2008 (2)			2009 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	8,9	3,2	4,2	8,5	3,0	4,0	11,6	3,0	4,4
Madencilik	2,0	1,6	1,7	2,3	1,6	1,7	2,4	1,6	1,8
malat	1,0	45,3	37,6	1,1	45,0	37,4	1,2	44,8	37,4
Enerji	10,3	3,2	4,4	9,4	3,3	4,4	9,0	3,5	4,4
Ulaştırma	29,1	17,4	19,5	30,0	17,6	19,8	30,9	18,0	20,2
Turizm	0,4	6,7	5,6	0,3	6,8	5,7	0,3	6,7	5,6
Konut	1,5	12,7	10,7	1,7	12,6	10,7	1,7	12,2	10,4
Eğitim	12,2	1,0	3,0	13,0	1,1	3,1	11,1	1,1	2,8
Sağlık	6,7	4,5	4,9	6,9	4,6	5,0	6,7	4,8	5,1
Diğer Hizmetler	27,8	4,3	8,4	26,9	4,3	8,2	25,3	4,3	7,9
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Merkezi Yönetim Bütçesinde yatırım içili i dahildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2. Kamu Yatırımları Uygulaması

Ülkemizin; eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, AB kriterlerine uyumun sağlanması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki ve ülkemizdeki bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

2003-2008 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYH içindeki payı dikkate alındığında, ülkemizde AB üyesi ülkelerin ortalamasından ve ABD ile Japonya'dan daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerin, özellikle AB üyesi ülkelerin yüzölçümünün ve nüfusunun Türkiye'den daha az olduğu, mevcut gelişmişlik seviyelerinin Türkiye'den daha yüksek olduğu, mevcut altyapı ihtiyaçlarının büyük ölçüde tamamlanmış olduğu ve GSYH'larının mutlak büyüklüğü dikkate alındığında ülkemizde daha fazla kamu yatırımı yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

2008 yılı kamu yatırım uygulamalarında; ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara, sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ayrılmış verilmiştir.

TABLO: II. 16- Genel Devlet Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH içindeki Payı

Ülkeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belçika	1,7	1,6	1,8	1,7	1,7	1,7
Almanya	1,6	1,4	1,4	1,4	1,5	1,6
İrlanda	3,8	3,6	3,4	3,7	4,2	4,5
Yunanistan	3,6	3,7	3,0	3,1	3,0	3,0
İspanya	3,6	3,4	3,6	3,8	3,8	3,8
Fransa	3,1	3,1	3,3	3,2	3,3	3,2
İtalya	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
Lüksemburg	4,6	4,3	4,5	3,6	3,9	4,0
Malta	4,7	4,0	4,9	4,2	4,1	3,9
Hollanda	3,6	3,2	3,3	3,3	3,4	3,5
Avusturya	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0
Portekiz	3,1	3,1	2,9	2,3	2,4	2,4
Slovenya	3,3	3,5	3,2	3,7	3,7	3,7
Finlandiya	2,9	2,9	2,6	2,4	2,5	2,5
Euro Bölgesi Ülkeleri Ort.	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9
Bulgaristan	2,7	2,9	4,2	4,2	4,8	5,4
Çek Cumhuriyeti	4,5	4,8	4,9	5,0	4,8	4,8
Danimarka	1,6	1,9	1,8	1,9	1,8	1,9
Estonya	4,2	3,4	3,7	4,5	4,4	4,4
Letonya	2,4	3,1	3,4	4,7	5,7	5,4
Litvanya	3,0	3,4	3,5	4,2	5,2	5,2
Macaristan	3,5	3,5	4,0	4,4	3,6	3,6
Polonya	3,3	3,4	3,4	3,9	4,1	4,5
Romanya	3,2	3,0	3,9	5,1	5,5	5,8
Slovakya	2,6	2,4	2,1	2,2	1,9	1,9
İsviçre	2,9	2,9	3,0	3,1	3,1	3,2
İngiltere	1,5	1,7	0,7	1,8	1,8	2,0
AB-27 Ülkeleri Ort.	3,0	3,0	3,1	3,3	3,4	3,4
ABD	2,7	2,6	2,6	2,7	3,4	3,5
Japonya	4,3	3,9	3,6	3,2	3,1	3,0
Türkiye	2,9	2,4	2,9	2,9	3,1	3,0

Kaynak: Avrupa Komisyonu, European Economy (Economic Forecasts), DPT

2008 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım i çilik giderleri hariç olmak üzere, ülkemizde; toplam tutarı 2008 yılı fiyatlarıyla 219 milyar TL, 2007 sonu kümülatif harcaması 102,4 milyar TL ve 2008 yılı başlangıç ödeneği 17,1 milyar TL olan 2.759 adet kamu yatırım projesi yürütülmüştür.

TABLO: II. 17- Türkiye'de Kamu Yatırımları (2001-2008) (1)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Proje Sayısı (Adet)	5 047	4 414	3 851	3 555	2 627	2 525	2 710	2 759
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	105,2	166,8	187,1	196,1	206,7	200,4	209,3	219
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	33,8	66,0	80,4	86,8	84,0	86,5	93,5	102,4
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	6,9	10,6	12,5	12,0	16,2	17,5	17,1	17,1
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	286	128	134	149	137	155	161	180
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (%)	6,5	6,3	6,7	6,1	7,8	8,7	8,2	7,8
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) (2)	9,4	8,5	7,6	8,1	6,6	5,5	5,8	5,8

(1) Mahalli idare yatırımları, kamula tırma harcamaları ve yatırım programında toplam dı tutulan yatırımlar hariçtir.

(2) Mevcut stokun, ilgili yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2008 Yılı Yatırım Programında yer alan 2.759 projenin 3,7 milyar TL tutarındaki 1.148 adedi yıl içinde ba lanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden olu maktadır. Ayrıca 2008 yılında toplam proje tutarı 6,2 milyar TL, 2008 yılı ödene i 834 milyon TL olan 180 adet çok yıllık yeni proje yatırım programına dahil edilmi tir.

2008 Yılı Yatırım Programında 2.759 projeye yapılan 17,1 milyar TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 23,1 oranındaki pay ile ula tırma-haberle me sektörü ilk sırayı almı , bunu yüzde 21,2 ile di er kamu hizmetleri, yüzde 16,6 ile e itim, yüzde 14,1 ile enerji ve yüzde 8,6 ile tarım sektörleri izlemi , sa lık sektörünün payı ise yüzde 8,4 olmu tur. 2008 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 8,1 olmu tur.

2008 Yılı Yatırım Programına göre; 219 milyar TL tutarındaki 2.759 proje için 2007 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen kümülatif harcama tutarı 102,4 milyar TL olup, tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklü ü 116,6 milyar TL'dir. Bu durumda, 2008 yılı ödeneklerinin tamamının harcanaca ı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2008 yılı düzeyinde ödenek ayrılaca ı ve Programa yeni proje alınmayaca ı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2008 yılı sonrasında 5,8 yıllık bir süre gerekmektedir.

2008 yılında tahsis edilen 17,1 milyar TL tutarındaki yatırım ödene inin yüzde 67,9'una kar ılık gelen 11,6 milyar TL tutarındaki genel ve özel bütçe yatırımlarından en büyük payı yüzde 24,4 ile e itim sektörü almı tir.

2.759 proje için tahsis edilen 17,1 milyar TL tutarındaki ödene in yüzde 18,1'i olan 3,1 milyar TL'nin dı proje kredisiyle finanse edilmesi öngörölmü tür. 2008 Yılı Yatırım Programında kısmen veya tamamen dı proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülen ve toplam proje tutarı 106,3 milyar TL olan 146 adet proje bulunmaktadır.

- 24 -

Kamu yatırım programının rasyonelle tirilmesi çalı maları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmi , 15,1 milyar TL tutarındaki 46 adet proje ise sonraki yıllarda yürütölmek üzere, 2008 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almı tır.

Ölkemizde, rasyonelle tirme çalı malarıyla son yıllarda sa lanan iyile tirmelere ra men, kamu proje stoku, ba ta sulama sektörü olmak üzere, mevcut sınırlı kaynaklara göre oldukça büyüktür. Sistematik bir proje döngüsü yakla ımındaki eksiklikler, kamu kurulu larının proje hazırlama, uygulama, izleme ve de erlendirme birimlerindeki kapasite yetersizlikleri gibi faktörler projelerin planlandı ı ekilde yürütölmesinde sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca, ölkemizin birçok alanda yeni yatırım ihtiyacının yanında, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır.

Afet zararlarının önlenmesi ve azaltılması ile güvenli ve ya anabilir kentlerin olu turulması amacıyla; tüm sektörlerde zarar azaltma stratejilerinin geli tirilmesi ve bu stratejilerin uygulanması için kamu yatırımı gerekmektedir. Ayrıca, yeni yapılacak yatırımların karar verme süreçlerinde afet riski dikkate alınmalıdır.

Ölkemizde, ekonomide istikrar ortamının sa lanmı olması, yıllar itibarıyla artan miktarda yararlandı ımız AB fonlarının kamu yatırımları için ilave kaynak sa laması yanında, kamu kurulu larında belirli standartlara uygun proje hazırlama, uygulama, izleme ve de erlendirme kapasitesinin geli mesine katkıda bulunması, ölkemizin artan kredibilitesi nedeniyle daha uygun artlarda dı proje kredisi sa layan uluslararası kaynaklardan yararlanabilecek olması, kamu kurulu ları için stratejik planlama çalı malarının ve sektörel strateji dokümanlarında ortaya konulan stratejilerin, projelerin daha iyi önceliklendirilmesine ve de erlendirilmesine imkan verecek olması, kamu-özel i birli i (KÖ) modellerinden yararlanılacak olması, mahalli nitelikli i lerin mahalli idarelere bırakılarak yerinden yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi gibi faktörler, önümüzdeki dönemde kamu yatırımlarına ayrılabilen kaynakların ve uygulamada etkinli in artırılması için önemli fırsatlar ortaya çıkarmı tır.

2009 yılında, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra devam eden projelerden;

- 2009 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılabilir projelere,
- uygulamasında önemli fiziki gerçekte me sa lanmı projelere,
- Yatırım Programında yer alan ve dı finansmanı sa lanan projelerden önemli oranda fiziki gerçekte me sa lanmı projelere,
- ba latılmı bulunan di er projelerle ba lantılı veya e zamanlı olarak yürütölmeleri ve tamamlanması gereken projelere,
- mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon türü yatırım projelerine,
- afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,
- AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürölen çalı maların gerektirdi i projelere,
- e-Dönü üm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisiyle uyumlu projelere ve İstanbul Bili im Vadisi Projesine

a ırlık verilecektir.

C. ÖDEMELER DENGES

1. Dünya Ticareti

2008 yılında 16,9 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenen dünya toplam mal ihracatının 2009 yılında yüzde 4,2 oranında artarak 17,6 trilyon ABD dolarına yükselmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2008 yılında binde 8,2 olarak öngörülen Türkiye'nin dünya ihracatı içindeki payının 2009 yılında binde 8,5'e yükseltilmesi hedeflenmektedir.

TABLO: II. 18- Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yeri

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
Dünya hracatı				
Mal ve Hizmetler	14 759	17 130	20 770	21 622
Mallar	11 903	13 751	16 860	17 560
Türkiye'nin Dı Ticareti				
hracat	85,5	107,3	137,5	149,0
thalat	139,6	170,1	218,0	232,5
Binde Pay				
Türkiye hracatı / Dünya hracatı	7,2	7,8	8,2	8,5
Türkiye thalatı / Dünya hracatı	11,7	12,4	12,9	13,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008; TÜ K; DPT

(1) Tahmin

2007 yılında yüzde 7,2 oranında artan dünya mal ve hizmet ticaret hacminin, 2008 yılında yüzde 4,9, 2009 yılında ise yüzde 4,1 oranlarında artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin en önemli ihracat pazarı konumunda olan ve 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla yüzde 8,1 ve 5,4 oranlarında artı kaydedilen Euro bölgesinin mal ve hizmet ithalat hacminin, küresel krizin etkisiyle yavaşlayarak 2008 yılında yüzde 2,4, 2009 yılında ise yüzde 0,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 19- Uluslararası Ticaret

(Yüzde Değişim)

	2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
Mal ve Hizmet Ticareti				
Dünya Ticaret Hacmi	9,3	7,2	4,9	4,1
Fiyat Deflatörü (ABD Doları)	5,0	8,1	15,3	0,2
hracat Hacmi				
Gelişmiş Ekonomiler	8,4	5,9	4,3	2,5
Gelişmekte Olan Ekonomiler	11,0	9,5	6,3	7,4
Euro Bölgesi	8,1	6,0	3,2	0,9
thalat Hacmi				
Gelişmiş Ekonomiler	7,5	4,5	1,9	1,1
Gelişmekte Olan Ekonomiler	14,7	14,2	11,7	10,5
Euro Bölgesi	8,1	5,4	2,4	0,5
Ticaret Hadleri				
Gelişmiş Ekonomiler	-1,2	0,3	-1,8	-0,1
Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,9	1,7	5,5	-0,9
Euro Bölgesi	-1,4	0,3	-1,8	0,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008

(1)Tahmin

Petrol fiyatları 2008 yılının ilk yedi ayında hızlı artışı kaydetmiş, ancak daha sonra ABD dolarının değer kazanması ve küresel ekonomik gelişmelere bağlı olarak görülen talep yavaşlaması nedeniyle düşme eğilimine girmiştir. 2008 yılının Eylül ayından itibaren ise küresel finansal krizin yaygınlaşması ve gelişmiş ekonomilerde durgunluk eğiliminin

- 26 -

giderek artması petrol fiyatlarını hızla aşağı çekmiştir. 2008 yılının tamamında 2007 yılı ortalamasına göre petrol fiyatlarında yüzde 50,8, emtia fiyatlarında ise yüzde 13,8 artış gerçekleşmesi beklenmektedir. 2009 yılında petrol fiyatlarının 2008 yılı son çeyreğine yakın seyredeceği öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2009 yılında petrol fiyatlarında yüzde 6,3 oranında azalma beklenirken, emtia fiyatlarında yüzde 0,5 oranında artış olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda dünya petrol fiyatının (Brent, Dubai ve Batı Teksas spot fiyatlarının yıllık ortalaması) 2008 yılında varil başına 107,3 ABD doları olarak gerçekleşmesi, 2009 yılında ise 100,5 ABD doları seviyesine inmesi beklenmektedir.

TABLO: II. 20- Dünya İhracat Fiyatları (Yıllık Ortalama)

(Yüzde Değişim)

		2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
ABD doları cinsinden	Mamul Fiyatları	3,7	8,8	13,8	0,5
	Petrol	20,5	10,7	50,8	-6,3
	Yakıt Dışı Başlıca Emtia	23,2	14,1	13,3	-6,2
	Ham Petrol Varil Fiyatı (2)	64,3	71,1	107,3	100,5
Euro cinsinden	Mamul Fiyatları	2,9	-0,4	2,4	1,9
	Petrol	19,5	1,4	35,6	-5,0
	Yakıt Dışı Başlıca Emtia	22,3	4,5	1,9	-4,9
	Ham Petrol Varil Fiyatı (2)	51,1	51,8	70,2	66,7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008

(1) Tahmin

(2) Brent, Dubai, Batı Teksas ham petrol spot fiyatlarının yıllık ortalaması

2. Cari İlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

Cari İlemler açığındaki genişleme eğilimi 2008 yılının ilk sekiz ayında da devam etmiş ve cari İlemler açığı 2008 yılı Austos ayı itibarıyla son 12 ayda 48,7 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir. Cari İlemler açığındaki yüksek oranlı artışta, enerji ve emtia fiyatlarında kaydedilen artışlar, Türk Lirasının reel olarak değerlendirilmesi ve artan ihracata paralel olarak ara malları ithalatında gözlenen yüksek oranlı artışlar belirleyici olmuştur.

TABLO: II. 21- Cari Açık ve Bileşenleri

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	Ocak - Austos	
				2007	2008
CARİ İLEMLER HESABI	-31,9	-37,7	-48,7	-23,8	-34,8
DİTİ CARET DENGESİ	-40,9	-46,7	-58,5	-29,8	-41,6
Toplam Mal İhracatı	93,6	115,4	140,7	72,6	98,0
İhracat (fob)	85,5	107,3	132,5	67,3	92,5
Bavul Ticareti, Diğer Mallar	8,1	8,1	8,2	5,3	5,5
Toplam Mal İthalatı	-134,6	-162,0	-199,2	-102,4	-139,6
İthalat (cif)	-139,6	-170,1	-208,4	-107,2	-145,6
Navlun ve Sigorta, Diğer Mallar	5,0	8,0	9,2	4,8	5,9
HİZMETLER DENGESİ	13,8	13,9	15,7	9,2	11,0
Gelir	25,3	28,8	33,0	18,6	22,8
Turizm Gelirleri	16,9	18,5	21,0	11,9	14,3
Gider	-11,4	-14,9	-17,3	-9,4	-11,8
GELİR DENGESİ	-6,7	-7,1	-8,1	-4,6	-5,5
Gelir	4,4	6,4	6,9	4,2	4,7
Gider	-11,1	-13,5	-15,0	-8,8	-10,2
Faiz Ödemeleri	-9,4	-10,8	-11,7	-7,0	-7,8
CARİ TRANSFERLER	1,9	2,2	2,1	1,4	1,3

Kaynak: TCMB

(1) Austos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

Dı Ticaret Dengesi

hracat, 2008 yılının Ocak-A ustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 37,4 oranında artarak 92,5 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde toplam ihracatın yüzde 95,4'ünü oluşturan imalat sanayii ürünleri ihracatı, yüzde 38,6 oranında artmıştır. Bu artışta, ana metal sanayii ürünleri ihracatının yüzde 98,9, motorlu kara taşıtları ve römorklar ihracatının yüzde 37,8 ve kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar ihracatının yüzde 88 oranında artması belirleyici olmuştur. Bu dönemde tarım-ormancılık ve madencilik sektörleri ihracatı sırasıyla yüzde 9,5 ve yüzde 46,5 oranlarında artmıştır.

2008 yılının Ocak-A ustos döneminde petrol ihracatçısı ülkelerin ihracat içindeki payı artarken, OECD ülkelerine yapılan ihracatın artış hızı toplam ihracat artış hızının altında kalmıştır. Söz konusu gelişmede, artan petrol fiyatlarıyla oluşan gelir etkisi ve Türk Lirasının ABD doları karşısında değer kazanması ve AB büyümesinde gözlenen yavaşlamanın etkili olduğu düşünülmektedir.

TABLO: II. 22- Ülke Gruplarına Göre İhracat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – A ustos	
	2006	2007	2007	2008
TOPLAM İHRACAT	85,5	107,3	67,3	92,5
AVRUPA BİRLİK ÜLKELERİ (AB-27)	47,9	60,4	38,0	45,6
TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ VE SINIR TİCARET MERKEZLERİ	3,0	2,9	1,9	2,2
Diğer ÜLKELER	34,6	43,9	27,4	44,7
Diğer Avrupa (AB Hariç)	8,0	10,8	6,6	11,0
Afrika	4,6	6,0	3,8	6,2
Amerika	6,3	5,6	3,7	4,2
Asya	15,3	20,3	12,6	22,1
Yakın ve Orta Doğu	11,3	15,1	9,3	17,2
Diğer	0,5	1,2	0,6	1,2
OECD Ülkeleri	54,5	65,7	41,6	50,0
EFTA Ülkeleri	1,2	1,3	0,8	2,1
Karadeniz Ekonomik Birliği	11,6	16,8	10,3	14,7
Ekonomik Birliği Teşkilatı	3,3	4,7	2,9	4,1
Bağımsız Devletler Topluluğu	7,0	10,1	6,2	9,5
Türk Cumhuriyetleri	2,0	2,9	1,8	2,4
Genel Konferansı Teşkilatı	15,0	20,3	12,6	21,9

Kaynak: TÜİK

2008 yılının tamamında ihracatın yüzde 28,2 oranında artarak 137,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. İhracat fiyatlarının 2008 yılında yüzde 18,5 oranında artması ve böylece reel ihracat artışının yüzde 8,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

İthalat, 2008 yılının Ocak-A ustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35,8 oranında artarak 145,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde

- 28 -

tüketim ve yatırım malları ithalatı artı oranları genel ithalat artı oranının altında kalırken, ara malları ithalatı, ihracat artı na paralel olarak yüzde 40,1 oranında artmı tir.

2008 yılının Ocak-A ustos döneminde ülke gruplarının toplam ithalat içindeki paylarına bakıldı nda artan enerji fiyatlarının da etkisiyle petrol ihracatçısı ülkelerden yapılan ithalatın, toplam ithalat içindeki payının arttı ı gözlenmi tir. AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam içindeki payı 2007 yılının Ocak-A ustos döneminde yüzde 40,3 seviyesinde iken, 2008 yılının aynı döneminde yüzde 37,4 oranına gerilemi tir.

TABLO: II. 23- Ülke Gruplarına Göre thalat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – A ustos	
	2006	2007	2007	2008
TOPLAM THALAT	139,6	170,1	107,2	145,6
AVRUPA B RL ÜLKELER (AB-27)	59,4	68,6	43,2	54,4
TÜRK YE SERBEST BÖLGELER	0,9	1,2	0,8	1,0
D ER ÜLKELER	79,2	100,2	63,2	90,2
Di er Avrupa (AB Hariç)	25,7	34,3	22,2	32,4
Afrika	7,4	6,8	4,4	5,8
Amerika	9,4	12,2	7,7	11,8
Asya	36,2	46,3	28,5	39,6
Yakın ve Orta Do u	10,6	12,6	7,6	12,8
Di er Asya	25,7	33,7	21,0	26,8
Di er	0,5	0,7	0,5	0,6
OECD Ülkeleri	77,8	91,9	58,2	74,3
EFTA Ülkeleri	4,5	5,8	4,1	4,8
Karadeniz Ekonomik birli i	27,0	34,8	22,1	33,4
Ekonomik birli i Te kilatı	8,1	10,0	6,4	9,7
Ba ımsız Devletler Toplulu u	23,4	31,3	19,8	31,2
Türk Cumhuriyetleri	2,0	2,7	1,6	3,3
slam Konferansı Te kilatı	19,1	21,5	13,2	21,3

Kaynak: TÜ K

2008 yılında ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 28,2 oranında artarak 218 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2008 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 20,1 oranında artacağı ve reel ithalat artı nının yüzde 6,8 olacağı tahmin edilmektedir.

Ham petrol varil fiyatında bir dolarlık de imi, yaklaşık olarak, ülkemizin yıllık ham petrol ithalatını 175 milyon ABD doları, toplam enerji maliyetini ise 500 milyon ABD doları etkilemektedir. 2008 yılında ortalama ham petrol varil fiyatının 102,7 ABD dolarına yükselmesi ve bu çerçevede enerji ithalatımıza yaklaşık 15,4 milyar ABD doları ilave yük getirmesi beklenmektedir.

Hizmetler Dengesi, Gelir Dengesi ve Cari Transferler

Hizmetler dengesi, 2007 yılında da turizm gelirlerinin etkisiyle 13,9 milyar ABD doları fazla vermi tir. 2008 yılının Ocak-A ustos döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,8 oranında artarak 14,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmi tir. 2008 yılının tamamında turizm gelirlerinin 22,7 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

- 29 -

2008 yılının Ocak-A ustos döneminde gelir dengesindeki açık, 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 20,6 oranında artarak 5,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2008 yılı Ocak-A ustos döneminde portföy yatırımları altında yer alan genel hükümet ve bankalar tahvil geri ödemesi de dahil olmak üzere toplam 7,8 milyar ABD doları faiz ödemesi gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, 2007 yılının Ocak-A ustos döneminde 16,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşen en faiz ödemeleri hariç cari açık, yüzde 60,8 oranında artarak 2008 yılının aynı döneminde 27 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2008 yılının ilk sekiz ayında cari transferler kaleminde 1,3 milyar ABD doları fazla kaydedilmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2008 yılının ilk sekiz ayında 34,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşen en cari açığın, yıl sonunda 51,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında ihracatın yüzde 8,4 oranında artarak 149 milyar ABD doları seviyesine ulaşması, ithalatın ise yüzde 6,7 oranında artarak 232,5 milyar ABD doları olacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2009 yılında dış ticaret açığının 83,5 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında 5,8 milyar ABD doları bavul ticareti ve 13,5 milyar ABD doları navlun ve sigorta geliri gerçekleşeceği ve böylece dış ticaret dengesinde 64,5 milyar ABD doları açık verileceği öngörülmektedir.

2009 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1,4 oranında artacağı, ithalat fiyatlarının ise ham petrol fiyatlarında öngörülen yüzde 6,3 oranındaki düşüşe paralel olarak yüzde 0,2 oranında azalacağı, böylece ihracatın ve ithalatın reel olarak yüzde 6,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 24- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

	2006	2007	2008(1)	2009(2)
İhracat (Milyar ABD Doları)	85,5	107,3	137,5	149,0
İthalat (Milyar ABD Doları)	139,6	170,1	218,0	232,5
(Yüzde Değişim)				
İhracat	16,4	25,3	28,2	8,4
İthalat	19,5	21,8	28,2	6,7
İhracat Fiyatları	3,5	12,6	18,5	1,4
İthalat Fiyatları	8,6	9,6	20,1	-0,2
Reel İhracat	12,5	11,3	8,2	6,9
Reel İthalat	10,0	11,1	6,8	6,9
Reel Kur (1 ABD Doları + 1,5 Euro)	-0,4	11,1	6,8	-7,3
GSYH Büyüme hızı	6,9	4,6	4,0	4,0
Sanayi Büyümesi	8,3	5,8	3,9	3,9
Yurtiçi Talep Büyümesi	7,0	4,7	3,7	3,7
Üretkenlik	6,4	2,4	2,4 ⁽³⁾	
Üretkenlik (Gelişmiş Ekonomiler)	2,6	3,3	2,0	2,0
Birim Gücü Maliyeti (ABD Doları)	-0,7	5,8	22,4 ⁽³⁾	
Birim Gücü Maliyeti (Gelişmiş Ekonomiler)	0,9	-0,1	1,5	1,2

Kaynak: TÜİK, DPT, IMF World Economic Outlook, Ekim 2008

(1) Gerçekleşmiş Tahmini

(2) Program

(3) Haziran ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

- 30 -

2009 yılında turizm gelirlerinin yüzde 9,7 oranında artarak 24,9 milyar ABD dolarına, turizm giderlerinin ise yüzde 5,6 oranında artarak 3,8 milyar ABD dolarına ulaşacağı öngörülmektedir. 2009 yılında hizmet gelirlerinin yüzde 9,2 oranında artarak 39 milyar ABD doları olacağı tahmin edilmektedir. Hizmet giderlerinin ise yüzde 7,5 oranında artarak 19 milyar ABD dolarına çıkması; böylece 2009 yılında hizmetler dengesinin yüzde 10,8 oranında artarak 20,1 milyar ABD doları fazla vermesi beklenmektedir.

TABLO: II. 25- Hırcatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değişimi)	
	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)	08/07	09/08
TOPLAM HIRACAT	107,3	137,5	149,0	100,0	100,0	100,0	28,2	8,4
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık	3,9	4,3	4,9	3,6	3,1	3,3	9,4	15,3
Madencilik ve Ta- Ocakçılığı	1,7	2,4	2,5	1,5	1,7	1,7	41,5	5,3
Malat Sanayi	101,1	130,3	141,0	94,2	94,8	94,6	28,9	8,2
Diğer	0,6	0,6	0,6	0,6	0,4	0,4	-7,1	4,2

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 26- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değişimi)	
	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)	08/07	09/08
TOPLAM İTHALAT	170,1	218,0	232,5	100,0	100,0	100,0	28,2	6,7
Sermaye Malları	27,1	31,8	34,8	15,9	14,6	15,0	17,4	9,6
Ara Malları	123,6	161,8	171,5	72,7	74,2	73,8	30,9	6,0
Tüketim Malları	18,7	23,8	25,4	11,0	10,9	10,9	27,0	6,9
Diğer	0,7	0,7	0,8	0,4	0,3	0,3	3,8	14,3
Enerji Ürünleri (27. Fası)	33,9	50,0	49,5	19,9	22,9	21,3	47,6	-1,0
Enerji Hariç	136,2	168,0	183,0	80,1	77,1	78,7	23,4	8,9

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2009 yılında gelir dengesinde 8,1 milyar ABD doları açık öngörüldürken, cari transferler kaleminde 2,2 milyar ABD doları fazla beklenmektedir. Böylece, 2009 yılında cari işlemler açığının yüzde 2,1 oranında azalarak 50,4 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2008 yılında yüzde 6,4 olması beklenen cari açığı GSYH'ya oranının, 2009 yılında da aynı seviyede kalması beklenmektedir.

TABLO: II. 27- Cari İlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	2009(2)
CARİ İLEMLER HESABI	-31,9	-37,7	-51,5	-50,4
DİŞERİ CARİ DENGESİ	-40,9	-46,7	-63,4	-64,5
hracat (fob)	92,9	114,3	143,1	155,0
hracat (cif)	85,5	107,3	137,5	149,0
Bavul Ticareti, Uyarlama	7,4	7,1	5,6	6,0
thalat (fob)	-130,1	-156,1	-204,0	-217,1
thalat (cif)	-139,6	-170,1	-218,0	-232,5
Navlun ve Sigorta, Uyarlama	9,5	13,9	14,0	15,4
Parasal Olmayan Altın (net)	-3,3	-4,4	-1,6	-1,6
Limanlarda Sa ğlanan Mallar (net)	-0,4	-0,5	-0,9	-0,9
İÇERİ CARİ DENGESİ	13,8	13,9	18,1	20,1
Gelir	25,3	28,8	35,7	39,0
Gider	-11,4	-14,9	-17,6	-19,0
Ticaret İmalat	0,4	-0,4	-0,4	-0,3
Turizm	14,1	15,2	19,1	21,1
Gelir	16,9	18,5	22,7	24,9
Gider	-2,7	-3,3	-3,6	-3,8
Di ğer Hizmetler	-0,7	-1,0	-0,6	-0,8
GELİR DENGESİ	-6,7	-7,1	-8,3	-8,1
Gelir	4,4	6,4	7,4	8,2
Gider	-11,1	-13,5	-15,7	-16,3
Ücret Ödemeleri	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Yatırım Geliri Dengesi	-6,6	-7,0	-8,1	-7,9
Do ğrudan Yatırımlar	-1,0	-2,1	-3,3	-3,3
Portföy Yatırımları	-0,7	0,4	1,4	2,2
Di ğer Yatırımlar	-4,9	-5,3	-6,3	-6,8
Faiz Geliri	1,5	2,2	2,2	2,5
Faiz Gideri	-6,3	-7,5	-8,5	-9,3
Uzun Vade	-5,5	-6,8	-7,9	-8,2
Kısa Vade	-0,8	-0,7	-0,6	-1,1
CARİ TRANSFERLER	1,9	2,2	2,1	2,2

Kaynak: TCMB, DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

3. Sermaye ve Finans Hesapları

2008 yılında ülkemize önemli ölçüde sermaye girişi olmuş ve bu durum, ilk sekiz ayda gerçekleşen 34,8 milyar ABD doları tutarında cari açının finanse edilmesinin yanı sıra, resmi rezervlerde 2,7 milyar ABD doları ve bankaların döviz varlıklarında 8,1 milyar ABD doları artışı kaydedilmesini sağlamıştır.

TABLO: II. 28- Sermaye ve Finans Hesabı (Özet)

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	Ocak-A ustos	
				2007	2008
Cari lemler Dengesi	-31,9	-37,7	-48,7	-23,8	-34,8
Sermaye ve Finans Hesabı (rezerv hariç)	38,2	44,6	56,0	30,6	42,0
Döner Yatırımlar (net)	19,3	20,1	15,4	13,8	9,0
Portföy Yatırımları (net)	7,4	0,7	-2,2	4,3	1,4
Diğer Yatırımlar (net)	11,5	23,8	42,8	12,5	31,5
Rezerv Varlıklar (2)	-6,1	-8,0	-1,1	-9,6	-2,7
Net Hata Noksan	-0,2	1,1	-6,2	2,8	-4,5

Kaynak: TCMB

(1) A ustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) "-" i artışı göstermektedir.

2007 yılında kamu kesimi IMF'ye yapılan geri ödemelerle beraber net dış borç ödeyicisi konumuna geçerken, cari açık ve rezerv artışı özel kesim tarafından finanse edilmiştir. 2008 yılının ilk sekiz ayında da benzer bir şekilde sermaye girişinin tamamına yakını özel sektör tarafından karşılanmıştır.

2008 yılının ilk sekiz ayında sermaye ve finans hesabında, finansman ihtiyacımızdan 7,1 milyar ABD doları, net hata noksan kalemi dahil edildiğinde 2,7 milyar ABD doları daha fazla bir döviz girişi gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 29- Sermaye ve Finans Hesabı, Kamu Kesimi- Özel Sektör Dağılımı

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	Ocak-A ustos	
				2007	2008
A. CARİ LEMLER DENGESİ	-31,9	-37,7	-48,7	-23,8	-34,8
B. SERMAYE VE FİNANS HESABI (IMF Kredileri, Rezerv Hariç)	42,7	48,6	54,4	33,7	39,5
Kamu Kesimi (IMF Kredileri Hariç)	7,4	-3,8	-8,6	2,3	-2,4
Özel Kesim	35,2	52,4	63,0	31,4	41,9
Bankalar (net)	-3,1	-1,6	8,5	-5,7	4,4
Bankacılık Dışı Özel Kesim (net)	38,3	54,0	54,5	37,0	37,5
C. CARİ, SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI (A+B)	10,8	10,9	5,7	9,9	4,7
D. NET HATA VE NOKSAN	-0,2	1,1	-6,2	2,8	-4,5
E. GENEL DENGE (C+D)	10,6	12,0	-0,6	12,8	0,2
F. REZERV VARLIKLAR	-10,6	-12,0	0,6	-12,8	-0,2
Resmi Rezervler (2)	-6,1	-8,0	-1,1	-9,6	-2,7
IMF Kredileri	-4,5	-4,0	1,6	-3,1	2,5
Kullanım	3,0	1,1	3,6	1,1	3,6
Geri Ödeme	-7,5	-5,1	-2,0	-4,3	-1,2

Kaynak: TCMB

(1) A ustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) "-" i artışı göstermektedir

- 33 -

2008 yılı Ocak-A ustos döneminde rezerv varlıklar kaleminde 2,7 milyar ABD doları artı gerçeikle mi tir.

Do rudan yabancı yatırım giri i, 2008 yılı Ocak-A ustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 34,4 oranında azalarak 9 milyar ABD doları olarak gerçeikle mi tir. 2007 yılı Ocak-A ustos döneminde 15,6 milyar ABD doları tutarında yurt içinde do rudan yatırım gerçeikle irken, bu tutar 2008 yılının aynı döneminde 11,2 milyar ABD doları düzeyine gerilemi tir. Bu miktarın 2 milyar ABD dolarını yurt içinde yabancılar tarafından gerçeikle tirilen gayrimenkul alımları olu turmaktadır.

2008 yılı Ocak-A ustos döneminde IMF'ye 1,2 milyar ABD doları kredi geri ödemesi gerçeikle tirilirken, IMF'den 3,6 milyar ABD doları kredi kullanılmı tir.

4. Dı Borç Stoku

2007 yılında 247,1 milyar ABD doları olan toplam dı borç stoku 2008 yılının ikinci çeyre i itibarıyla 284,4 milyar ABD dolarına ula mı tir. 2002 yılından itibaren toplam dı borç stokunun GSYH'ya oranı sürekli dü erken, 2006 yılında yükselmi , 2007 yılında ise tekrar dü mü tür. 2008 yılının ilk yarısında dı borçların GSYH'ya oranı 0,7 puan artmı tir.

Özel kesimin dı borç stoku 2004 yılından itibaren önemli ölçüde artarak 2008 yılının ilk yarısında 190,5 milyar ABD dolarına ula mı tir. Özel kesimin dı borç stoku artı ının toplam dı borç stoku artı ından fazla olması nedeniyle, toplam borç stoku içinde özel kesimin payı artmı tir.

TABLO: II. 30- Dı Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler

(Milyar ABD Doları)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Toplam Dı Borç Stoku	144,2	160,6	168,4	205,2	247,1	284,4
Kısa Vadeli Dı Borçlar	23,0	31,9	37,1	40,4	41,8	51,9
Orta-Uzun Vadeli Dı Borçlar	121,1	128,8	131,3	164,8	205,3	232,5
Kamu Kesimi Dı Borç Stoku	70,8	75,7	70,4	71,6	73,5	77,7
TCMB Dı Borç Stoku	24,4	21,4	15,4	15,7	15,8	16,2
Özel Sektör Dı Borç Stoku	48,9	63,6	82,6	117,9	157,9	190,5
Finansal Kurulu lar	13,7	21,3	32,0	47,3	57,2	65,9
Finansal Olmayan Kurulu lar	35,2	42,2	50,6	70,6	100,6	124,7
Yüzde Oranlar						
Kısa V. Dı Borçlar/ Top. Dı Borç Stoku	16,0	19,8	22,0	19,7	16,9	18,3
Kamu Dı Borç Stoku / Top. Dı Borç Stoku	49,8	49,1	47,1	41,8	34,9	28,3
Toplam Net Rezerv / Kısa Vadeli Dı Borçlar	195,4	168,7	185,3	225,1	259,1	226,7
Toplam Dı Borç Stoku / GSYH	47,3	41,1	35,0	39,0	37,4	38,1

Kaynak: HM

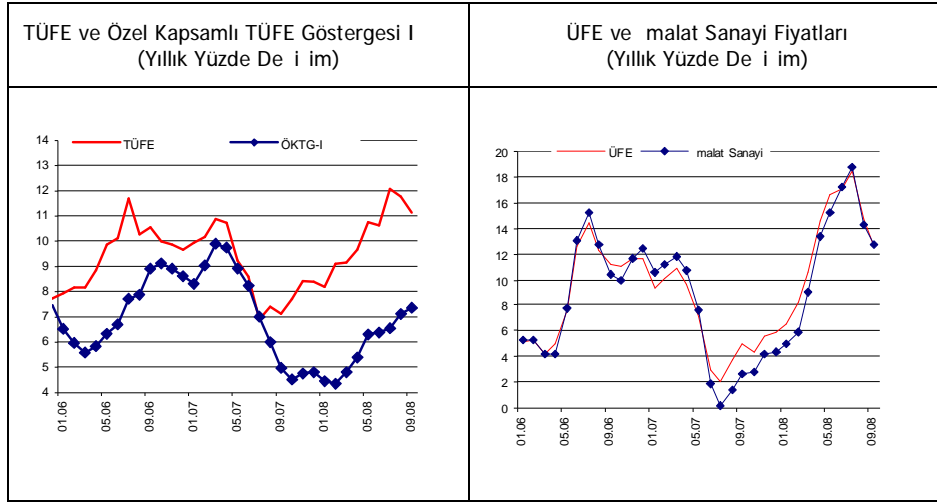
*Haziran sonu itibarıyla

D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI

1. Enflasyon

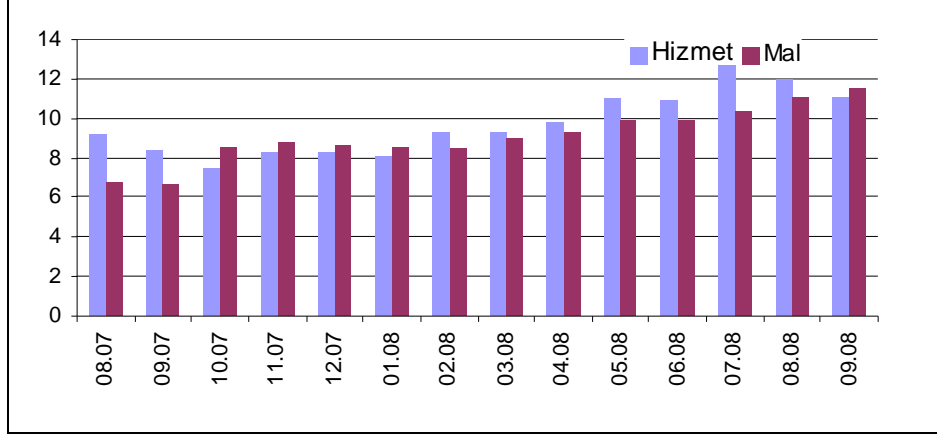
2007 yılı sonunda Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) yıllık artışı oranları sırasıyla, yüzde 8,39 ve yüzde 5,94 olarak gerçekleşmiştir. Tüketici fiyatları yıllık artış hızı, 2007 yılının ilk üç çeyreinde hedefle uyumlu patika etrafında belirlenen belirsizlik aralığı içinde kalırken, son çeyrekte bu aralığın yıl sonu için açıklanmış üst limiti olan yüzde 6 seviyesinin üzerinde kalmıştır. Bu gelişmede, yönetilen ve yönlendirilen ürünler ile ilgili gıda ürünleri fiyatlarında yılın son çeyreinde gerçekleşen en yüksek oranlı artışlar başlıca rol oynarken, uluslararası petrol fiyatlarındaki artışın enerji fiyatları üzerindeki etkileri de gözlenmiştir.

GRAFİK 3- Fiyat Gelişmeleri

2008 yılının ilk çeyreinde yıllık enflasyon yükselmeye ilmini devam ettirmiştir. Bu dönemde, gerek yurtiçi gerekse uluslararası koşullara bağlı olarak gıda ve enerji fiyatlarındaki yukarı yönlü hareket daha da belirginleşmiştir. Bu iki faktöre ek olarak, Türk Lirasındaki değer kaybı da enflasyon üzerinde kısmen etkili olmuştur. Sonuç olarak, yıllık enflasyon ilk çeyrek sonu itibarıyla yüzde 9,15'e yükselmiş ve hedefle uyumlu patika etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının üstünde kalmıştır. Yılın ikinci çeyreinde, gıda ve enerji fiyatlarındaki hızlı artışların hem doğrudan etkileri hem de hizmet fiyatları üzerindeki dolaylı yansımaları yıllık enflasyondaki artışın temel belirleyicisi olmayı sürdürmüştü ve yıllık enflasyon yüzde 10,61'e yükselmiştir. Temmuz ayında da ikinci çeyrekteki eğilim devam etmiş, ancak Ağustos ve Eylül aylarında enflasyonda gerileme gözlenmiştir. Bununla birlikte yıllık enflasyon, üçüncü çeyrek sonunda yüzde 11,13'e gerilemesine karşın belirsizlik aralığının üst sınırını aşmıştır.

GRAFİK 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)

2008 yılının ilk dokuz ayında gıda ve enerji fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlar TÜFE'nin hedeflenen belirsizlik aralığının üstünde kalmasında etkili olmuştur. Eylül ayında kaydedilen gerilemeye karşın, gıda ve enerji kalemlerinin yıllık enflasyona doğrudan katkısı 6,9 puana ulaşmıştır. Bunun yanında, gıda ve enerji fiyatlarının yemek ve ulaştırma hizmetleri fiyatları üzerindeki yansımaları, hizmet fiyatlarının yılın ilk dokuz ayında geçen yıla kıyasla daha yüksek gerçekleşmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, yemek ve ulaştırma hizmetleri haricinde kalan hizmet kalemlerinin bu dönemdeki değişimi geçen yıla yakın gerçekleşmektedir. Gıda ve enerji dışında kalan malların fiyatları da geçen yıla göre daha yüksek bir artış göstermiştir. Özetle, Eylül ayı itibarıyla ana gruplarda enflasyon, bir önceki yılın aynı dönemine göre daha yüksek gerçekleşmiştir.

Hizmetler ile gıda ve enerji dışı mal gruplarının yıllık enflasyonunun yükselmesi, özel kapsamlı göstergelerin yıllık değişim oranlarının yükselmesine sebep olmuştur. Enerji, inşaat, gıda, alkollü içecekler ve tütün ile altın hariç TÜFE göstergesi olan ÖKGTG-H'nin yıllık artış oranı, Eylül ayı itibarıyla yüzde 10,5 olurken, bu endeksten inşaat gıda çıkarılarak elde edilen ÖKGTG-I endeksi,ubat ayındaki yüzde 4,34 seviyesinden yüzde 7,35 seviyesine kadar yükselmiştir.

Üretici fiyatlarına bakıldığında, 2008 yılının ilk dokuz aylık bölümünde ÜFE'nin yüzde 11,48 oranında artış görülmektedir. Bu dönemde tarım fiyatları artış yüzde 4,43 olurken, sanayi fiyatları artış emtia fiyatları ve döviz kuru gelişmeleri sonucunda yüzde 13,22 olmuştur.

2. Para-Kur Politikası

a) Mevcut Durum

Para politikası, 2008 yılında da enflasyon hedeflemesi rejimi ilkelerine göre yürütülmüştür. Para politikasının operasyonel çerçevesinde 2008 yılında önemli bir değişim gözlemlenmemiştir. Tüketici fiyat endeksindeki yıllık yüzde değişim ile hesaplanan enflasyon hedefleri, üç yıllık bir zaman dilimini kapsayacak şekilde hükümet ve Merkez

Bankası tarafından birlikte belirlenmiştir. Ayrıca, 2008 yılı için yıl sonu hedefiyle tutarlı enflasyon patikası ve bu patika etrafında ± 2 puan genişliğinde belirsizlik aralığı da ilan edilmiştir. Bu çerçevede, 2006, 2007 ve 2008 yılları için açıklanan Para Politikası duyurularında 2008 yılı için enflasyon hedefi yüzde 4 olarak açıklanmıştır.

2008 yılının ilk dokuz aylık döneminde, büyük ölçüde para politikasının kontrolü dışındaki dışsal nedenlerle, enflasyon oranları belirlenen hedef patikasının üzerinde seyretmiştir. Nisan ve Temmuz aylarında hükümete yazılan açık mektuplarla, enflasyonun hedeften sapmasının nedenleri ile hedefe ulaşabilmesi için alınan ve alınması gereken önlemler kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

TABLO: II. 31- 2008 Yılında Hedefle Uyumlu Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı

	Mart 2008	Haziran 2008	Eylül 2008	Aralık 2008
Belirsizlik aralığı üst sınırı	9,1	8,5	8,3	6,0
Hedefle uyumlu patika	7,1	6,5	6,3	4,0
Belirsizlik aralığı alt sınırı	5,1	4,5	4,3	2,0
Gerçekleşen enflasyon	9,15	10,61	11,13	-

Kaynak: TCMB.

Para politikasının temel aracı olan ve Bankalararası Para Piyasası ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Repo-Ters Repo Pazarında uygulanmakta olan kısa vadeli faiz oranları, enflasyonun orta vadedeki görünümü ve riskler göz önüne alınarak, en etkin şekilde kullanılmıştır. Bu bağlamda, 2006 yılından itibaren etkili olmaya başlayan arz oklarının sürmesi ve özellikle 2007 yılının ikinci yarısından itibaren küresel kredi piyasalarındaki sorunların daha belirgin hale gelmesi, 2008 yılında da para politikasında sıkı bir duruş sergilenmesine neden olmuştur.

Parasal sıkılaştırmanın gecikmeli etkileri ve dünya ekonomisinde beklenen yavaşlama nedeniyle talep koşullarının enflasyondaki düşüşe destek olacağı öngörüsüne ve temel enflasyon göstergelerindeki göreceli iyileşmeye dayanarak, 2007 Eylül ayından itibaren başlatılan ölçülü faiz indirimleri, 2008 yılının ilk aylarında da devam etmiştir. Ancak, aynı zamanda, yılın ilk çeyreğinde, gıda ve enerji fiyatlarındaki artışların sürmesi, küresel finans piyasalarındaki dalgalanmaların yoğunlaşması ve TL'nin değer kaybetmesi enflasyon ve beklentiler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Bu gelişmeler sonrasında okların ikincil etkilerine ve enflasyon katılımlına ilişkin riskler artmıştır. Bu nedenle Merkez Bankası, Mart ayında politika faizlerini düşürerek indirim sürecine ara vermiştir. Takip eden dönemde de gıda ve enerji fiyatlarındaki yükseliş ve küresel finans piyasalarındaki sorunlar devam etmiştir. Buna paralel olarak, yurt içi belirsizlik algılamaları güçleşmiş ve enflasyon beklentilerindeki bozulma hızlanmıştır. Bu doğrultuda, Merkez Bankası faiz oranlarını Mayıs ayından itibaren yükselterek, sıkı para politikası izlemeye devam etmiştir.

TABLO: II. 32- 2008 Yılı Para Politikası Kararları

PPK Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı	Faiz Oranı*
14 A ustos 2007	De i iklik yapılmadı	17,50
13 Eylül 2007	-0.25	17,25
16 Ekim 2007	-0.50	16,75
14 Kasım 2007	-0.50	16,25
13 Aralık 2007	-0.50	15,75
17 Ocak 2008	-0.25	15,50
14 ubat 2008	-0.25	15,25
19 Mart 2008	De i iklik yapılmadı	15,25
17 Nisan 2008	De i iklik yapılmadı	15,25
16 Mayıs 2008	+0,50	15,75
17 Haziran 2008	+0,50	16,25
18 Temmuz 2008	+0,50	16,75
14 A ustos 2008	De i iklik yapılmadı	16,75
18 Eylül 2008	De i iklik yapılmadı	16,75
22 Ekim 2008	De i iklik yapılmadı	16,75

Kaynak: TCMB.

(*)Bankalararası Para Piyasası ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Repo- Ters Repo Pazarında uygulanmakta olan gecelik borçlanma faiz oranı

2008 yılı ortalarında, gıda ve enerji fiyatlarındaki artışların geçici olmadığını, küresel gelişmelerden kaynaklanan yapısal bir de i imi yansıttığını ve orta vadede devam edebileceğini ilkin görüş ve tahminler güçlenmiştir. Arz oklarının beklenenden uzun sürmesi, küresel ekonomideki belirsizliklerin devam etmesi ve ikincil etkilerin görülmeye başlanması nedeniyle, Merkez Bankası da enflasyon tahminlerini önemli ölçüde yukarı yönlü güncellemiştir. Nisan ayında yayımlanan Enflasyon Raporunda, para politikasındaki sıkı durunun uzunca bir süre devam ettirilmesi durumunda bile enflasyonun orta vadeli hedef olan yüzde 4 seviyesine yaklaşmasının iki yıldan daha uzun bir süre alabileceği belirtilmiştir. Diğer taraftan, Merkez Bankası bünyesinde yapılan çalışmaları, enflasyon beklentileri oluşturulurken geçmiş enflasyona giderek daha fazla a ırlık verildiğini ve mevcut enflasyon hedeflerinin çıpa rolünün belirgin olarak azaldığını göstermiştir.

Bu gelişmeler, Aralık 2005 tarihli Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılında Para ve Kur Politikası başlıklı duyuruda yer alan “önceden açıklanan enflasyon hedefinin, sadece, para politikasının denetimi dışındaki unsurlara bağlı olarak hedeflerden çok büyük ve uzun süreli sapmalar görüleceğinin belirlenmesi ve orta vadeli hedeflerin anlamsız kalması durumunda de i tirilebileceği” koşulunun gerçekleştiğinde de erlendirilmiştir. Bu çerçevede, Hükümet ve Merkez Bankası 2009-2011 dönemi için yeni enflasyon hedeflerinin belirlenmesi gerektiği konusunda görüş birliğine varmış ve 3 Haziran 2008 tarihli açık mektupta, belirlenen yeni hedefler kamuoyuna duyurulmuştur. Bu çerçevede, enflasyon hedefleri 2009 yılı sonu için yüzde 7,5 ve 2010 yılı sonu için yüzde 6,5 olarak güncellenmiş, 2011 yılı için ise yüzde 5,5 olarak belirlenmiştir. Bu hedefler, 2009-2011 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda da kullanılmıştır. Hesap verme yükümlülüğüne sadık kalmak amacıyla, 2008 yılı sonu için belirlenen hedef de i tirilmemiştir.

TABLO: II. 33- Enflasyon Hedefleri

	Güncellemeden Önceki Hedefler	Güncellenmi Hedefler
2009	4,0	7,5
2010	4,0	6,5
2011	-	5,5

Kaynak: TCMB.

Enflasyon hedeflerinin güncellenmesinden sonraki dönemde sıkı para politikasının enflasyon beklentilerindeki kötülemeyi durdurduğunu gözlenmiştir. Temmuz ayı Enflasyon Raporunda, enflasyonun 2008 yılı sonunda yüzde 10,6; 2009 yılı sonunda, yüzde 70 olasılıkla yüzde 5,9 ile yüzde 9,3 arasında; 2010 yılı sonunda ise yüzde 70 olasılıkla yüzde 4 ile yüzde 7,8 arasında olacaktır; 2011 yılı sonunda ise yüzde 5,4 seviyesine düşeceği tahmin edilmiştir.

2008 yılı Ağustos ayından itibaren, petrol fiyatlarının, Temmuz ayında yayımlanan Enflasyon Raporunda yer alan varsayımların belirgin olarak altında seyretmesi ve diğer emtia fiyatlarının da düşüşünde olması enflasyon üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır. Yurtiçi belirsizliklerin azalmasının iç talebi canlandırması beklenmekle birlikte, açıklanan son verilerin iktisadi faaliyette yavaşlamaya işaret etmesi ve uluslararası kredi koşullarındaki ve küresel ekonomideki sorunlar, toplam talep koşullarının enflasyondaki düşüşü desteklemeye devam edeceğine işaret etmektedir. Bu çerçevede enflasyonun kademeli bir düşüşünde ilimine gireceği öngörülmüştü ve 2008 yılı Ağustos-Ekim döneminde politika faiz oranları denetirilmeyerek, fiyatlandırma davranışlarına ilişkin risklerin ve küresel belirsizliklerin devam etmesi nedeniyle temkinli bir duruma benimsenmiştir.

Dalgalı döviz kuru rejimi, oynaklık müdahaleleri ve rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihalelerini içeren çerçevesi korunmak suretiyle, 2008 yılında da sürdürülmüştür. Haziran 2006'da uluslararası finansal piyasalardaki dalgalanmalar sırasında yapılan satım müdahalesinden sonra bugüne kadar döviz piyasasına doğrudan müdahale edilmemiştir.

Dalgalı kur rejiminin ikinci aşamayı ise, döviz arz fazlasının görüldüğü dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı, önceden açıklanmış bir program çerçevesinde yapılan döviz alım ihaleleri oluşturmaktadır. Ancak, Merkez Bankası, döviz arzına ilişkin öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda günlük ihale ve/veya opsiyon tutarlarında önceden duyurmak suretiyle denetilik yapabilmekte, ihalelere kısa ya da uzun süreli olarak ara verebilmektedir. Bu çerçevede, Merkez Bankasının 18 Aralık 2007 tarihli 2008 Yılında Para ve Kur Politikası başlıklı basın duyurusunda, 2008 yılında döviz alım ihalelerinde alımı yapılacak tutar günlük 30 milyon ABD doları ihale ve 60 milyon ABD doları opsiyon olmak üzere en fazla 90 milyon ABD doları olarak belirlenmiştir.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde durgunluk yaşanabileceğine ilişkin beklentilerin artmasıyla, döviz piyasalarında da oynaklık artmış, bu gelişmeler üzerine 10 Mart 2008 tarihinden itibaren günlük döviz alım ihalelerinde alımı yapılacak tutar 15 milyon ABD doları ihale ve 30 milyon ABD doları opsiyon olmak üzere en fazla 45 milyon ABD dolarına düşürülmüştür.

Son dönemde uluslararası kredi piyasalarında yaşanan sorunlar küresel finans sektörünün güvenilirliğini ilkin kaygılarla birleerek gelişmiş ülke para piyasalarında sıkı maa neden olmuştur. İlgili ülke merkez bankaları, düzenledikleri likidite operasyonları ile kendi para piyasalarındaki sıkı maa gidermeye çalışmaktadırlar. Söz konusu belirsizlik ortamı zaman zaman ülkemizde de döviz likiditesi sıkıntısının azalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, bankalararası döviz piyasasında döviz likiditesinin sıkıntısının artırılmasına katkıda bulunmak amacıyla uluslararası piyasalardaki belirsizlikler ortadan kalkıncaya kadar Merkez Bankası, Döviz ve Efektif Piyasaları döviz depo piyasasındaki aracılık faaliyetlerine 9 Ekim 2008 tarihinden itibaren yeniden başlamaya karar vermiştir. Ayrıca, 24 Ekim 2008 tarihinden geçerli olmak üzere, bankaların döviz likidite ihtiyaçlarını sağlamada hiç bir sorun yaşamamaları için, Döviz ve Efektif Piyasaları işlem yapma limitleri iki katına çıkarılmıştır.

Buna ilaveten, Türk bankalarının likidite durumlarını daha da güçlendirmek amacıyla 16 Ekim 2008 tarihinden itibaren döviz alım ihalelerine ara verilmiştir. 27 Ekim 2008 itibarıyla, 2008 yılında ihaleler yoluyla alımı yapılan toplam döviz miktarı 7,6 milyar ABD doları düzeyindedir. Diğer taraftan, 24 Ekim 2008 itibarıyla, Merkez Bankası, döviz satım ihaleleri yoluyla piyasaya döviz likiditesi sağlamaya başlamıştır. İhalelerde satımı yapılacak döviz tutarı günlük 50 milyon ABD doları olarak belirlenmiş ve gerekli görülen günlerde ihalelerdeki satım tutarının artırılabilmesi belirlenmiştir. 17 Ekim 2008 itibarıyla, Merkez Bankası brüt döviz rezervleri, 73,4 milyar ABD doları düzeyindedir.

TABLO: II. 34- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri

(Milyon ABD Doları)

Yıl	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Toplam Net Döviz Alımları
2002	795	-	16	12	799
2003	5 652	-	4 229	-	9 881
2004	4 104	-	1 283	9	5 378
2005	7 442	-	14 565	-	22 007
2006	4 296	1 000	5 441	2 105	6 632
2007	9 906	-	-	-	9 906
2008*	7 584	-	-	-	7 584

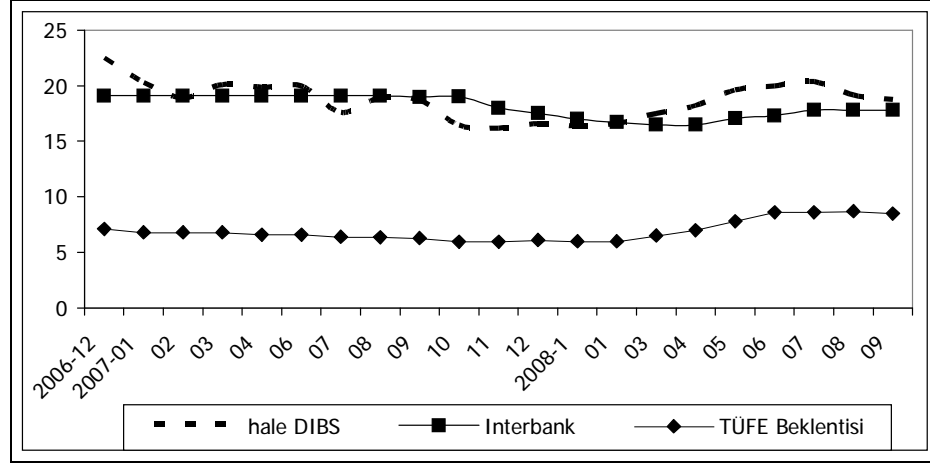
Kaynak: TCMB

*20 Ekim 2008 itibarıyla

2006 yılının sonundan itibaren düşen ve ilimine giren iç borçlanma faiz oranları, 2008 yılının ilk aylarından itibaren artış eğilimi göstermiştir. Nitekim, 2007 yılı Aralık ayında yüzde 16,6 olarak gerçekleşen Hazine ihaleleri ağırlıklı ortalama bileşik faiz oranı, 2008 yılı Eylül ayında yüzde 18,8'e yükselmiştir. 2008 yılında mali piyasalarda görülen dalgalanma ve risk algılamalarındaki bozulma, Hazinesin borçlanma faizlerinin artmasında temel belirleyiciler olmuştur.

- 40 -

GRAF K: 5- Faiz Oranlarındaki Gelişmeler (Bileşik Faiz, Yüzde)

2008 yılı Ocak-Eylül döneminde, Merkez Bankası net dış varlıkları, dolar de eri ve TL de eri olarak artmıştır. Net iç varlıklar kalemi 2008 yılı ilk dokuz ayında azalmıştır. Net dış varlıklardaki artış, temel olarak Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen düzenli döviz alım ihalelerinin döviz rezervlerini artırmasından kaynaklanmıştır. Net iç varlıklar kalemindeki azalış ise, aynı dönemde Hazine'nin DİBS portföyündeki azalışın etkili olmasıdır.

TABLO: II. 35- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri (1)

	2006	2007	2008		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
(Milyon TL)					
Para Arzları (2)					
M1	72 163	77 675	77 728	81 573	87 702
M2	297 481	345 028	368 134	379 335	400 024
M3	319 836	370 078	394 609	404 699	425 509
(Milyon TL)					
Net Dış Varlıklar	67 136	68 611	77 500	75 800	81 136
Net İç Varlıklar	12 888	16 166	11 539	11 256	9 607
DİBS Portföyü	18 812	16 789	16 986	15 334	13 936
Değerleme Hesabı	646	5 070	-537	641	613
Merkez Bankası Parası	41 916	54 691	51 556	45 481	51 867
Emisyon	26 815	27 944	28 318	29 614	35 035
Bankalar TL Mevduatı	14 420	16 748	15 263	19 100	17 439
AP'den Borçlar	-1 098	4 369	3 737	-5 250	-2 577
Kamu Mevduatı	1 616	5 472	4 089	1 859	1 848
(Milyon ABD Doları)					
Net Döviz Pozisyonu	20 542	32 905	31 813	28 297	34 322
Net Dış Varlıklar	47 510	58 602	61 611	62 671	65 895
Net Rezervler	59 718	70 527	74 050	74 415	75 964
KMDTH ve SDMH (-)	15 838	15 814	16 807	16 364	14 634
Ç Döviz Yükümlülükleri	26 968	25 697	29 798	34 374	31 573
Döviz Olarak Takip Edilen					
Kamu Mevd.	13 227	10 430	13 601	17 244	14 614
Bankaların Döviz Mevduatı	13 741	15 267	16 197	17 130	16 959

Kaynak: TCMB

(1) Veriler ayın son cuma günü itibarıyla.

(2) M1, M2 ve M3 para arzlarında yeni tanımlar kullanılmıştır.

2008 yılı Ocak-Eylül döneminde Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon hacmi, yüzde 25,4 oranında artarak 35 milyar TL'ye yükselmiştir. Bankalar serbest mevduatı 13,9 milyar TL ile 19,7 milyar TL arasında dalgalanma göstermiştir. 2008 yılının ilk dokuz ayında kamu mevduatı 0,5 milyar TL ile 10,3 milyar TL ve Merkez Bankası tarafından piyasadan çekilen günlük likidite hacmini gösteren Açık Piyasa İşlemlerinden (AP) borçlar hesabı ise 6,9 milyar TL ile -5,2 milyar TL arasında dalgalanmıştır. Bankanın TL yükümlülüklerinin toplamı olan Merkez Bankası Parası, yukarıda bahsi geçen kalemlerin hareketlerinin sonucu olarak aynı dönemde 45,5 milyar TL ile 54,7 milyar TL arasında dalgalanmıştır ve 2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 51,9 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, yeni tanımın kullanılması M1, M2 ve M3 para arzları bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 12,9, yüzde 15,9 ve yüzde 15 oranında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, dolaşımdaki paranın ve vadesiz TL mevduatının artan bir seyir izlemesi etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta vadeli TL ve YP mevduatlarının artışı belirleyici olmuştur. Repo seviyesinin ve para piyasası fonları kaleminin yataya yakın bir seviye izlemesi, M3 para arzındaki artışın M2 para arzındaki artışa yakın olarak gerçekleşmesine neden olmuştur.

4 Nisan 2007 tarihli ve 2007/11963 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, Yeni Türk Lirası ve Yeni Kuru ta yer alan Yeni ibarelerinin 1 Ocak 2009 tarihinde kaldırılması kararlaştırılmıştır.

b) 2009 Yılı Hedefleri

Enflasyon hedeflemesi rejimi, 2009 yılında da devam ettirilecektir. 2009 yıl sonu hedefi yüzde 7,5 olarak belirlenmiştir. Operasyonel çerçevede önemli bir de i iklik öngörülmemekle birlikte, para politikasının etkinliğini artırmak için gerekli görülen de i iklikler, 2008 yılı sonunda yayımlanacak olan 2009 Yılında Para ve Kur Politikası konulu duyuruyla kamuoyuna açıklanacaktır.

Dalgalı döviz kuru rejimi, oynaklık müdahaleleri ve rezerv biriktirmeye yönelik döviz alım ihalelerini içeren çerçevesi korunmak suretiyle, 2009 yılında da izlenecektir. Diğer bir ifadeyle, döviz kurları döviz piyasasındaki arz ve talep koşulları tarafından belirlenecek, döviz kurlarında aşırı oynaklık görülmesi ya da görülme olasılığının ortaya çıkması durumunda oynaklığı gidermeye yönelik olarak döviz piyasalarına her iki yönde müdahale edilebilecek, döviz arz fazlasının olduğu dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı programlı döviz alım ihaleleri düzenlenecektir.

Kalıcı fiyat istikrarının sağlanması, makroekonomik istikrarın ve öngörülebilirliğin artırılmasının temel koşulu olarak görülmektedir. Ancak, fiyat istikrarına ulaşılabilmesi için para politikası tek başına yeterli bir araç değildir. Mali disiplinin kararlılıkla sürdürülmesi ve yapısal reformlara kesintisiz olarak devam edilmesi fiyat istikrarının sağlanmasına çok önemli katkılarda bulunacaktır. Yaklaşık otuz yıl boyunca devam eden yüksek enflasyon oranlarının 2001 yılı sonrasındaki dönemde yaklaşık üç yıl içinde tek haneli düzeylere gerilemesinde, bu desteğin önemli bir katkısı olmuştur. Bu nedenle, mali disiplin ve yapısal reformların devamlılığı, önümüzdeki dönemlerde de kritik önemi koruyacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MAL YERİNDE GELİMLER VE HEDEFLER

I. GENEL DEVLET

1. Mevcut Durum

Merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile fonlar, döner sermayeler, işsizlik sigortası fonu ve K T'ler kamu kesimini oluşturmaktadır. Kamu kesimi kapsamından K T'ler çıkartıldığında ise genel devlet tanımına ulaşılmaktadır.

Genel devlet harcama ve gelirleri, tanımı gereği, genel devlet kapsamındaki birimlerin harcama ve gelirlerinin toplamından oluşmaktadır. Ancak, bu birimlerin harcama ve gelirlerinin hesaplanması sırasında dikkat edilmesi gereken husus, genel devlet kapsamı içindeki birimler arasındaki transfer işlemlerinde, söz konusu transfer tutarlarının, transferi yapan kuruluşta harcama olarak; transfer yapılan kuruluşta da gelir olarak gösterilmemesidir. Böylece, bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden birimin hesabında gelir; nihai olarak harcayan birimin hesabında da gider olarak yazılmaktadır. Yapılan bu işlem sonucunda kuruluşlar itibarıyla denge rakamları değişmekte, ancak toplam genel devlet dengesi değişmemektedir. Ayrıca, Devlet Planlama Teşkilatı tanımlı kamu kesimi genel dengesi hesaplanırken yapılan bazı gelir ve harcama kalemlerindeki netleştirmeler, genel devlet dengesi oluşturulurken yapılmamaktadır.

Uygulanan ekonomik program kapsamında ortaya konulan sıkı maliye politikası neticesinde genel devlet dengesinde 2005 yılında ilk defa fazla verilmiş ve 2006 yılında yüksek özelleştirme gelirleri ve bir defalık gelirlerin desteğiyle fazla verilmeye devam edilmiştir. 2007 yılında ise, bir defalık gelirlerin bir önceki yıla göre daha düşük düzeylerde gerçekleşmesi, GSYH'ya oran olarak özelleştirmelerden elde edilen gelirlerin 0,2 puan azalması ve faiz dışı harcamaların 0,5 puan artması, genel devlet dengesinin yüzde 0,2 seviyesinde açık vermesi sonucunu doğurmuştur.

2008 yılında ise genel devlet açığının, özellikle vasıtalı vergi ve özelleştirme performansındaki düşüş nedeniyle, bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak, GSYH'ya oranla yüzde 0,7 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Özelleştirme gelirleri ve faiz giderleri hariç genel devlet dengesinde ise, bir önceki yıla göre 0,3 puan azalışla GSYH'ya oran olarak yüzde 3,8 düzeyinde fazla verilmesi beklenmektedir.

K T'ler dahil edilerek elde edilen ve DPT tanımı esas alınarak hesaplanan kamu kesimi genel dengesinin ise, 2007 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,1 düzeyinde açık vermesi ve bu açığın 2008 yılında yüzde 0,8'e yükselmesi beklenmektedir.

Ayrıca, 2007 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 3 düzeyinde gerçekleşen IMF tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının, 2008 yılında yüzde 2,7 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında genel devlet vergi gelirlerinin bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak GSYH'ya oran olarak yüzde 18,6 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Vergi

- 43 -

gelirlerindeki bu artı ta ithalde alınan KDV'nin 0,3 puan, gelir ve kurumlar vergilerinin de 0,2 puan artacağı öngörülüyor. Bu öngörüler belirleyici olmaktadır.

Faktör gelirlerinin GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 4,8 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişme üzerinde kamu bankaları ile faiz, ikraz ve tavizlerden elde edilen gelirlerin GSYH'ya oranı olarak 0,1'er puan düşmesi etkili olacaktır.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı amacıyla özel ve kamu kesiminden elde edilen prim tahsilatlarının toplamı olan sosyal fon gelirlerinin, 2009 yılında bir önceki yıla göre 0,8 puan artarak GSYH'ya oran olarak yüzde 7 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. 2009 yılında ortaya çıkan bu artı ta, tahsilatına devam edilen sigorta primi borçları yapılandırma gelirlerinin bir önceki yıla göre azalmasına karşın, sosyal güvenlik reformu nedeniyle merkezi yönetim bütçesinden ödenecek olan devlet katkıları belirleyici rol oynamaktadır. Böylelikle reform öncesinde sosyal güvenlik kurumlarına açık transferi olarak gerçekleştirilen merkezi yönetim bütçe giderlerinin bir kısmı kanuni pay nispetinde devlet katkısı olarak üstlenilmektedir.

Bu gelişmelerin yanı sıra, özelleştirme gelirlerinin 2008 yılına göre 0,3 puan artması sonucunda, genel devlet toplam gelirlerinin GSYH içerisindeki payının yüzde 32,4'ten yüzde 33,6'ya yükselmesi beklenmektedir.

Genel devlet faiz dışı harcamalarının GSYH'ya oranının 2009 yılında bir önceki yıla göre 1,1 puan artarak yüzde 28,6 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. Söz konusu artı, genel devlet transfer harcamalarındaki yükselmeden kaynaklanmaktadır. Faiz harcamalarındaki 0,3 puanlık azalmaya karşın cari transferlerin artmasında, 5763 sayılı Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun gerektiren inceleyen hissesine düşen sigorta priminin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından karşılanması ve 5793 sayılı Kanunla sosyal güvenlik prim borçlarının yeniden yapılandırılması sonucu elde edilen tahsilatların bir önceki yıla göre azalması neticesinde sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin yükselmesi belirleyici olmuştur.

Bu çerçevede, GSYH'ya oran olarak 2008 yılında 0,7 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen genel devlet açığının, 2009 yılında 0,3 olması öngörülmektedir. Bununla birlikte faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, 2008 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 3,8 düzeyinde fazla vermesi beklenen genel devlet dengesinin, 2009 yılında 0,2 puan azalışla yüzde 3,6 düzeyinde fazla vereceği tahmin edilmektedir.

Karşılıklar dahil edilerek elde edilen ve DPT tanımı esas alınarak hesaplanan kamu kesimi genel dengesinin ise, 2008 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,8 düzeyinde açık vermesi ve 2009 yılında kamu gelir-gider dengesinin yeniden sağlanması beklenmektedir.

Ayrıca, 2009 yılı IMF tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının, Orta Vadeli Program (2009–2011) hedeflerine uygun olarak, yüzde 3 olması programlanmaktadır.

TABLO: III. 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
Vergiler	120 935	142 353	156 815	179 210	207 131	18,6	18,8	18,4	18,0	18,6
-Vasıtasız	36 283	39 541	46 829	56 470	65 835	5,6	5,2	5,5	5,7	5,9
-Vasıtalı	80 972	98 660	105 256	117 434	135 252	12,5	13,0	12,3	11,8	12,2
-Servet	3 680	4 151	4 730	5 306	6 044	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5
Vergi Dışı Normal Gelirler	16 388	18 991	17 697	19 182	19 537	2,5	2,5	2,1	1,9	1,8
Faktör Gelirleri	38 814	45 567	48 077	50 716	53 600	6,0	6,0	5,6	5,1	4,8
Sosyal Fonlar	33 607	44 399	48 319	62 454	78 151	5,2	5,9	5,7	6,3	7,0
TOPLAM	209 744	251 311	270 907	311 562	358 419	32,3	33,1	31,7	31,3	32,2
-Özelleştirme Gelirleri	3 984	11 958	11 795	10 940	15 531	0,6	1,6	1,4	1,1	1,4
TOPLAM GELİR	213 729	263 269	282 701	322 501	373 950	32,9	34,7	33,1	32,4	33,6
Cari Harcamalar	85 217	108 938	125 970	147 671	164 128	13,1	14,4	14,8	14,9	14,8
Yatırım Harcamaları	18 761	22 523	26 302	30 310	32 753	2,9	3,0	3,1	3,0	2,9
-Sabit Sermaye	18 645	22 316	26 199	30 214	32 634	2,9	2,9	3,1	3,0	2,9
-Stok Değeri	116	206	104	96	119	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	108 631	120 556	132 326	151 732	180 743	16,7	15,9	15,5	15,3	16,3
-Cari Transferler	105 868	112 929	126 870	144 540	177 644	16,3	14,9	14,9	14,5	16,0
-Sermaye Transferleri	2 763	7 627	5 456	7 192	3 099	0,4	1,0	0,6	0,7	0,3
Stok Değeri Fonu	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
FAZLİ HARCAMALAR	166 024	205 449	235 157	273 283	317 867	25,6	27,1	27,5	27,5	28,6
TOPLAM HARCAMA	212 609	252 017	284 598	329 713	377 624	32,8	33,2	33,3	33,2	34,0
BORÇLANMA GEREĞİ	-1 120	-11 252	1 896	7 212	3 674	-0,2	-1,5	0,2	0,7	0,3
FAZLİ BORÇLANMA GEREĞİ	-47 704	-57 820	-47 544	-49 218	-56 083	-7,4	-7,6	-5,6	-4,9	-5,0
FAZLİ VE ÖZEL GELİRLERİN HARCAMA GEREĞİNE KATKISI	-43 720	-45 862	-35 750	-38 278	-40 552	-6,7	-6,0	-4,2	-3,8	-3,6

Not: Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi (2005 yılında konsolide bütçe), mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, sigorta primleri, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: III. 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gere i (KKBG) ve Finansmanı

	2005	2006	2007	2008 (3)	2009 (4)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gere i (1)	8 117	4 643	13 708	14 140	13 351
K T Borçlanma Gere i	-872	-3 725	-1 027	1 083	-3 912
- İletmeci	-678	-1 327	-1 503	884	-1 095
-Özelle tirme Kapsamındaki Kurulu lar	-194	-2 398	477	199	-2 817
Mahalli dareler Borçlanma Gere i	-449	1 015	3 848	3 028	-594
Döner Sermaye Borçlanma Gere i	-1 125	-1 102	-640	-904	-958
Sosyal Güvenlik Kurulu ları Borçlanma Gere i (2)	138	-889	-783	1 158	0
sizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gere i	-4 713	-5 717	-6 986	-7 304	-7 096
Fonlar Borçlanma Gere i	-3 087	-9 202	-7 251	-2 906	-1 029
TOPLAM KKBG	-1 992	-14 977	870	8 295	-238
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-48 954	-62 046	-49 575	-49 154	-61 184
TOPLAM KKBG (Özelle tirme Gelirleri Hariç)	1 992	-3 019	12 664	19 235	15 293
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelle tirme Gelirleri Hariç)	-44 969	-50 088	-37 780	-38 215	-45 653
(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gere i (1)	1,25	0,61	1,61	1,42	1,20
K T Borçlanma Gere i	-0,13	-0,49	-0,12	0,11	-0,35
- İletmeci	-0,10	-0,17	-0,18	0,09	-0,10
-Özelle tirme Kapsamındaki Kurulu lar	-0,03	-0,32	0,06	0,02	-0,25
Mahalli dareler Borçlanma Gere i	-0,07	0,13	0,45	0,30	-0,05
Döner Sermaye Borçlanma Gere i	-0,17	-0,15	-0,07	-0,09	-0,09
Sosyal Güvenlik Kurulu ları Borçlanma Gere i (2)	0,02	-0,12	-0,09	0,12	0,00
sizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gere i	-0,73	-0,75	-0,82	-0,73	-0,64
Fonlar Borçlanma Gere i	-0,48	-1,21	-0,85	-0,29	-0,09
TOPLAM KKBG	-0,31	-1,97	0,10	0,83	-0,02
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-7,54	-8,18	-5,81	-4,94	-5,50
TOPLAM KKBG (Özelle tirme Gelirleri Hariç)	0,31	-0,40	1,48	1,93	1,38
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelle tirme Gelirleri Hariç)	-6,93	-6,60	-4,43	-3,84	-4,11

Not: Negatif i aret fazlayı göstermektedir.

(1) 2005 yılında konsolide bütçe tanımı kullanılmı tir.

(2) Genel sa lık sigortası dahildir.

(3) Gerçekle me Tahmini

(4) Program

- 46 -

TABLO: III. 3- 2006 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli dareler	Fonlar	Sizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	K T			TOPLAM KAMU
								Özelle İletmecisi	Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	121 511	14 251	2 632	0	0	-100	138 293	-496	48	-448	137 845
a. Vasıtasız	33 666	3 432	2 632	0	0	-100	39 630	-496	48	-448	39 182
b. Vasıtalı	87 844	10 819	0	0	0	0	98 664	0	0	0	98 664
2. Vergi Dışı N. Gelirler	15 404	3 153	498	0	0	-292	18 763	-325	0	-325	18 438
3. Faktör Gelirleri	16 277	4 726	-225	3 448	3 455	2 262	29 943	3 221	2 313	5 534	35 477
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 612	-21 102	0	-19 490	0	0	0	-19 490
5. Cari Transferler	-84 716	-1 224	-1 092	657	18 552	0	-67 823	707	21	728	-67 094
I. KAMU HARCANABİLİRGELİ	68 476	20 906	1 813	5 717	906	1 870	99 687	3 107	2 382	5 488	105 175
II. CARİ GİDERLER	-56 481	-14 489	-1 357	0	0	0	-72 327	0	0	0	-72 327
III. KAMU TASARRUFU	11 996	6 417	455	5 717	906	1 870	27 360	3 107	2 382	5 488	32 848
IV. YATIRIMLAR	-14 088	-10 388	-5	0	-17	-421	-24 919	-2 793	-56	-2 849	-27 768
a. Sabit Sermaye	-14 088	-10 399	-5	0	-17	-283	-24 792	-2 785	-887	-3 672	-28 464
b. Stok Değeri	0	11	0	0	0	-138	-127	-8	831	823	696
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-2 093	-3 971	450	5 717	889	1 448	2 441	314	2 326	2 639	5 080
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-2 550	2 969	8 752	0	0	-280	8 890	1 274	515	1 789	10 679
1. Servet Vergileri	2 800	1 351	0	0	0	0	4 151	0	0	0	4 151
2. Diğer Transferler	-5 171	822	8 754	0	0	0	4 404	1 905	2 610	4 515	8 919
3. Kamulaştırma ve S. Değer Art.	-179	795	-2	0	0	-280	334	-631	-2 095	-2 726	-2 392
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	4 643	1 002	-9 202	-5 717	-889	-1 168	-11 331	-1 588	-2 841	-4 428	-15 759
1. Kasa-Banka Değeri	0	198	-897	0	0	-583	-1 283	-72	-199	-271	-1 554
2. Diğer Borçlanma (net)	-407	-122	47	0	0	0	-482	-61	2	-60	-542
-Diğer Borç Ödemesi	-18 476	-483	-103	0	0	0	-19 063	-1 691	-3	-1 694	-20 757
-Diğer Borç Kullanımı	18 069	361	150	0	0	0	18 581	1 630	4	1 635	20 215
3. Çıkarılan Borç/Alacak (net)	5 050	939	-8 351	-5 717	-889	-519	-9 487	-1 194	-2 201	-3 394	-12 881
4. Stok Değeri	0	-13	0	0	0	-66	-79	-260	-442	-703	-782
BORÇLANMA GEREĞİ	4 643	1.015	-9 202	-5 717	-889	-1 102	-11 252	-1 327	-2 398	-3 725	-14 977

Not: Genel sızlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO: III. 4- 2007 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli dareler	Fonlar	Sizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	K T			TOPLAM KAMU
								Özelle İletmecisi	Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	133 348	15 790	3 125	0	0	-81	152 182	-323	-128	-451	151 731
a. Vasıtasız	39 826	4 052	3 125	0	0	-81	46 922	-323	-128	-451	46 471
b. Vasıtalı	93 522	11 738	0	0	0	0	105 260	0	0	0	105 260
2. Vergi Dışı N. Gelirler	13 857	3 592	523	0	0	-311	17 661	-714	0	-714	16 947
3. Faktör Gelirleri	16 124	5 666	-156	4 163	3 296	2 149	31 242	4 107	247	4 355	35 596
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 009	-28 291	0	-26 282	0	0	0	-26 282
5. Cari Transferler	-100 008	-1 418	-782	814	25 824	0	-75 571	638	80	718	-74 853
I. KAMU HARCANABİLİRGELİ	63 321	23 630	2 710	6 986	829	1 756	99 232	3 708	200	3 908	103 140
II. CARİ GİDERLER	-64 879	-16 946	-1 405	0	0	0	-83 231	0	0	0	-83 231
III. KAMU TASARRUFU	-1 558	6 684	1 305	6 986	829	1 756	16 001	3 708	200	3 908	19 909
IV. YATIRIMLAR	-15 505	-12 859	0	0	-46	-663	-29 073	-2 780	-752	-3 532	-32 604
a. Sabit Sermaye	-15 505	-12 869	0	0	-46	-597	-29 016	-2 547	-971	-3 518	-32 534
b. Stok Değişimi	0	10	0	0	0	-67	-57	-233	219	-14	-70
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-17 063	-6 175	1 305	6 986	783	1 093	-13 071	928	-552	376	-12 695
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	3 355	2 333	5 946	0	0	-412	11 222	660	202	863	12 084
1. Servet Vergileri	3 263	1 467	0	0	0	0	4 730	0	0	0	4 730
2. Diğer Transferler	475	335	5 946	0	0	0	6 756	1 936	233	2 169	8 925
3. Kamulaştırma ve S. Değer Art.	-382	531	0	0	0	-412	-264	-1 276	-31	-1 307	-1 571
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	13 708	3 842	-7 251	-6 986	-783	-681	1 849	-1 589	350	-1 238	611
1. Kasa-Banka Değişimi	0	1 752	-2 178	0	0	-605	-1 032	-685	-23	-708	-1 739
2. Diğer Borçlanma (net)	-5 200	401	219	0	0	0	-4 580	315	-3	312	-4 267
-Diğer Borç Ödemesi	-15 700	-386	-79	0	0	0	-16 164	-9 202	-17	-9 219	-25 384
-Diğer Borç Kullanımı	10 500	787	298	0	0	0	11 585	9 518	14	9 532	21 116
3. Diğer Borç/Alacak (net)	18 908	1 695	-5 292	-6 986	-783	-34	7 508	-1 134	503	-631	6 877
4. Stok Değişim Fonu	0	-6	0	0	0	-41	-47	-85	-127	-212	-259
BORÇLANMA GEREĞİ	13 708	3 848	-7 251	-6 986	-873	-640	1 896	-1 503	477	-1 027	870

Not: Genel sızlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO: III. 5- 2008 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli dareler	Fonlar	Sizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	K T			TOPLAM KAMU
								Özelle letmecisi	Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	150 911	19 407	3 773	0	0	-84	174 006	-739	5	-733	173 273
a. Vasıtasız	47 559	5 321	3 773	0	0	-84	56 569	-739	5	-733	55 835
b. Vasıtalı	103 352	14 086	0	0	0	0	117 438	0	0	0	117 438
2. Vergi Dışı N. Gelirler	16 250	4 127	140	0	0	-354	20 163	-1 048	0	-1 048	19 115
3. Faktör Gelirleri	14 888	5 996	5	3 801	3 203	2 483	30 376	4 255	-506	3 749	34 125
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	3 753	-27 781	0	-24 028	0	0	0	-24 028
5. Cari Transferler	-107 909	-1 795	-1 070	-250	23 467	0	-87 558	829	23	852	-86 705
I. KAMU HARCANABİLİRGELİR	74 139	27 735	2 848	7 304	-1 111	2 044	112 959	3 297	-477	2 819	115 779
II. CARİ GİDERLER	-74 587	-19 214	-1 557	0	0	0	-95 358	0	0	0	-95 358
III. KAMU TASARRUFU	-448	8 521	1 290	7 304	-1 111	2 044	17 601	3 297	-477	2 819	20 420
IV. YATIRIMLAR	-19 251	-13 316	0	0	-47	-563	-33 177	-4 897	338	-4 559	-37 736
a. Sabit Sermaye	-19 251	-13 331	0	0	-47	-583	-33 212	-3 056	-856	-3 913	-37 125
b. Stok Değişimi	0	15	0	0	0	20	36	-1 841	1 195	-646	-611
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-19 699	-4 794	1 290	7 304	-1 158	1 482	-15 576	-1 601	-139	-1 739	-17 315
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	5 560	1 782	1 615	0	0	-462	8 495	1 177	568	1 745	10 240
1. Servet Vergileri	3 722	1 584	0	0	0	0	5 306	0	0	0	5 306
2. Diğer Transferler	3 189	250	1 615	0	0	0	5 054	2 027	253	2 280	7 334
3. Kamulaştırma ve S. Değer Art.	-1 352	-51	0	0	0	-462	-1 865	-850	315	-536	-2 401
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	14 140	3 012	-2 906	-7 304	1 158	-1 020	7 080	424	-429	-5	7 075
1. Kasa-Banka Değişimi	0	1 330	-2 954	0	0	-596	-2 220	758	-304	453	-1 767
2. Diğer Borçlanma (net)	1 900	313	43	0	0	0	2 256	199	313	512	2 768
-Diğer Borç Ödemesi	-11 100	-620	-50	0	0	0	-11 770	-10 596	-3	-10 599	-22 369
-Diğer Borç Kullanımı	13 000	933	94	0	0	0	14 027	10 795	316	11 111	25 137
3. Diğer Borç/Alacak (net)	12 240	1 385	5	-7 304	1 158	-308	7 176	-73	191	118	7 294
4. Stok Değişim Fonu	0	-15	0	0	0	-116	-132	-460	-628	-1 088	-1 220
BORÇLANMA GEREĞİ	14 140	3 028	-2 906	-7 304	1 158	-904	7 212	884	199	1 083	8 295

Not: Genel sızlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme Tahmini

TABLO: III. 6- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli dareler	Fonlar	Sizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	K T			TOPLAM KAMU
								İletmecisi	Özelle . Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	173 744	23 472	4 071	0	0	-92	201 196	-932	-150	-1 082	200 113
a. Vasitasız	55 380	6 580	4 071	0	0	-92	65 940	-932	-150	-1 082	64 858
b. Vasitalı	118 364	16 892	0	0	0	0	135 256	0	0	0	135 256
2. Vergi Dışı N. Gelirler	19 085	4 459	61	0	0	-390	23 216	-1 393	0	-1 393	21 823
3. Faktör Gelirleri	13 303	6 846	49	4 627	2 604	2 749	30 178	4 945	3 225	8 170	38 348
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 939	-23 793	0	-20 854	0	0	0	-20 854
5. Cari Transferler	-128 318	-2 071	-1 410	-470	21 378	0	-110 891	1 192	223	1 415	-109 475
I. KAMU HARCANABİLİR GELİR	77 815	32 706	2 772	7 096	188	2 267	122 844	3 812	3 299	7 111	129 955
II. CARİ GİREMLER	-83 194	-21 568	-1 759	0	0	0	-106 522	0	0	0	-106 522
III. KAMU TASARRUFU	-5 380	11 138	1 013	7 096	188	2 267	16 323	3 812	3 299	7 111	23 434
IV. YATIRIMLAR	-20 306	-14 723	0	0	-188	-751	-35 968	-3 379	-530	-3 908	-39 876
a. Sabit Sermaye	-20 306	-14 724	0	0	-188	-700	-35 917	-4 303	-576	-4 879	-40 796
b. Stok Değeri	0	1	0	0	0	-51	-50	924	46	971	920
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-25 685	-3 585	1 013	7 096	0	1 516	-19 645	434	2 769	3 202	-16 442
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	12 334	4 186	16	0	0	-496	16 040	887	236	1 123	17 162
1. Servet Vergileri	4 314	1 729	0	0	0	0	6 044	0	0	0	6 044
2. Diğer Transferler	7 671	2 464	16	0	0	0	10 151	1 862	200	2 062	12 214
3. Kamulaştırma ve S. Değer Art.	349	-8	0	0	0	-496	-155	-976	36	-940	-1 095
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	13 351	-601	-1 029	-7 096	0	-1 020	3 605	-1 320	-3 005	-4 325	-720
1. Kasa-Banka Değeri	0	-652	-823	0	0	-757	-2 233	58	-71	-13	-2 246
2. Diğer Borçlanma (net)	1 600	680	-6	0	0	0	2 274	464	91	555	2 829
-Diğer Borç Ödemesi	-10 200	-427	-56	0	0	0	-10 683	-5 379	-2	-5 382	-16 064
-Diğer Borç Kullanımı	11 800	1 107	50	0	0	0	12 957	5 843	93	5 937	18 893
3. Çıkarılan Borç/Alacak (net)	11 751	-621	-200	-7 096	0	-201	3 633	-1 617	-2 837	-4 454	-821
4. Stok Değeri	0	-7	0	0	0	-62	-69	-225	-188	-413	-482
BORÇLANMA GEREKİ	13 351	-594	-1 029	-7 096	0	-958	3 674	-1 095	-2 817	-3 912	-238

Not: Genel sigortalı sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.
(1) Program

A. MERKEZ YÖNETİM BÜTÇESİ

1. Mevcut Durum

2006 yılından itibaren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun tam olarak yürürlüğe girmesi sonucunda; bütçe kapsamının genişlemesi, mahalli idarelere ve fonlara aktarılan payların bütçe içi transfer gideri olarak gösterilmeye başlanması, ayrıca 2008 yılından itibaren özelleştirme hasılatlarının ve Sigorta Fonu gelirlerinin belirli bir oranının GAP Eylem Planı çerçevesinde kullanılmak üzere bütçeye aktarılması, kamu kesiminin en önemli politika aracı olan merkezi yönetim bütçesinin, toplam gelir ve harcama büyüklüğü açısından artırılmasının artması sonucunu doğurmuştur.

2008 yılında, GSYH'ya oran olarak, merkezi yönetim bütçesi toplam gelirlerinin yüzde 21,7, vergi gelirlerinin yüzde 17,6, vergi dışı gelirlerinin ise yüzde 4,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında reel büyümenin programın altında kalmasına rağmen, deflasyonun programın önemli ölçüde üzerinde olması nedeniyle nominal GSYH'nın programlanan üzerinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu gelişmenin de etkisiyle, 2008 yılı vergi gelirlerinin, hedefin 3,5 milyar TL üzerine çıkması beklenmektedir. Diğer taraftan, enerji sektörünün vergisel yükümlülüklerini tam olarak yerine getirememeleri vergi performansını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu kapsamda; gelir vergisi tahsilatının, beklentilerin üzerinde seyreden faiz, ücret artışı ve enflasyonun da etkisiyle 1,2 milyar TL, kurumlar vergisi tahsilatının 3,1 milyar TL, ithalata alınan KDV tahsilatının, yüksek seyreden ithalat kaynaklı olarak, 0,9 milyar TL bütçe hedefinin üzerine çıkması beklenmektedir. Öte yandan, ÖTV'ye tabi bazı mallarda görülen kullanım alışkanlıkları ve ekonomik koşulları ile tüketimin öngörülenin altında seyretmesi nedeniyle toplam ÖTV tahsilatının hedefin 1,3 milyar TL altında kalacağı tahmin edilmektedir.

Vergi gelirlerinin yukarıda belirtilen gelişmeler ışığında, GSYH'ya oran olarak yüzde 17,6 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Toplam vergi tahsilatı içerisinde dolaylı vergilerin 2006 yılında yüzde 68,5, 2007 yılında yüzde 66,1 olan payının, 2008 yılında yüzde 65,1 olarak gerçekleşmesi, dolaysız vergilerin payının ise yüzde 34,9 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

5763 ve 5793 sayılı Kanunlarla yapılan düzenlemeler kapsamında, özelleştirme gelirlerinden yaklaşık 6 milyar TL ve Sigorta Fonu faiz gelirlerinden 1,3 milyar TL, bütçede öngörülmemesine rağmen yıl içerisinde gelir kaydedilmiştir. Diğer taraftan, Türk Telekom A.Ş.'ye ait kamu hisselerinin bir bölümünün özelleştirilmesinden sağlanan gelir, bütçe hedefinin altında, 2,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında, merkezi yönetim bütçesi harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 23,1, faiz dışı harcamaların yüzde 17,6, faiz giderlerinin ise yüzde 5,5 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2008 yılında faiz dışı harcamaların merkezi yönetim bütçe hedefinin 8,5 milyar TL üzerinde olması beklenmektedir. Bu gelişmede, mal ve hizmet alımı ile sermaye giderleri belirleyici olmaktadır.

Merkezi yönetim bütçesinde 48,7 milyar TL olarak öngörülen personel giderlerinin 50,4 milyar TL olarak gerçekleşerek GSYH'ya oranının yüzde 5,1 olması beklenmektedir. Personel giderlerindeki artışta kamu personelinin mali ve özlük haklarına ilişkin dengesizlikleri azaltmak amacıyla yapılan maaş iyileştirmeleri etkili olmuştur. Bu bağlamda, 5793 sayılı Kanunla Bakanlar Kuruluna, ilave kurumsal ödeme almayan kamu çalışanlarına en yüksek devlet memuru aylığının yüzde 200'ünü geçmemek kaydıyla ek ödeme yapma yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda, Bakanlar Kurulu 15 Aralık 2008 tarihinden geçerli olmak üzere ek ödeme kararını yürürlüğe koymuştur. Bu düzenlemenin beş aylık maliyetinin yaklaşık 900 milyon TL düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir.

Savunma ve sosyal giderleri hariç mal ve hizmet alım giderlerinin, ödeneğin 1,8 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmeye özlük ve emekli ve aile hekimliği sistemi ile ilave enerji ve akaryakıt maliyetlerinin olumsuz etkileri olmuştur.

5763 sayılı Kanun gerektiren hissesine düşen sigorta priminin 5 puanlık kısmının 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren Hazine tarafından karılanması, kuraklık desteği kapsamında yapılan tarımsal transferler, 5350 ve 5615 sayılı Kanunlarla yatırımların tevkine yönelik 5084 sayılı Kanundan yararlanma koşullarının iyileştirilmesi, terör tazminatı ödemeleri ve özörlülere ilişkin kanun kapsamında yapılan ödemeler, cari transferler üzerinde harcama baskısı yaratmıştır. Diğer taraftan, 5797 sayılı Kanunla sosyal güvenlik prim alacaklarının yeniden yapılandırılması sonucunda elde edilen gelirler, sosyal güvenlik kurullarına yapılan transferlerin azalması sonucunu doğurmuştur.

Sermaye giderlerinin, yıl sonunda, bütçe ödeneğinin 5,9 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmeye, GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere 2,1 milyar TL, Karayolları Genel Müdürlüğü için 2,8 milyar TL, Sağlık Bakanlığı kamuyla tırma giderleri için 902 milyon TL ilave harcama etkili olmuştur.

Ayrıca, KÖYDES Projesi kapsamında yapılacak harcamaların, başlangıç ödeneğinin 303 milyon TL üzerinde olması; K T sermaye transferlerinin ise, Mersin Limanının özelleştirilmesi sonucu TCDD'ye yapılan aktarımın da etkisiyle, başlangıç ödeneğinin 466 milyon TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler doğrultusunda, toplam gelirlerin merkezi yönetim bütçesi hedefinin 10,8 milyar TL; toplam harcamaların ise başlangıç ödeneğinin 7 milyar TL üzerine çıkması ve 2008 yılı bütçesinde 18 milyar TL olarak hedeflenen bütçe açığının 14,1 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak, merkezi yönetim bütçe gelirlerinde görülen olumlu performansın sağlayan gelirlerin büyük bir kısmının IMF tanımlı sayılmayan özelleştirme gelirleri ve diğer gelir kalemlerinden oluşması nedeniyle aynı performansın IMF tanımlı faiz dışı fazlada görmek mümkün değildir. Nitekim, IMF tanımlı faiz dışı fazla bütçede 31,7 milyar TL olarak hedeflenirken, gerçekleşmenin 25,8 milyar TL seviyesinde kalması beklenmektedir.

Kamu borçlanmasında, 2007 yılı Aralık ayında yüzde 16,5 seviyesinde olan TL cinsi iskontolu borçlanmanın maliyeti, yıl içinde uluslararası piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak dalgalı bir seyir göstermiş, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 18,8 olarak

- 52 -

gerçekle mi tir. Benzer ekilde, 2007 yılı için 33 ay olan toplam nakit iç borçlanmanın ortalama vadesi 2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 30 ay olmu tur.

Likidite riskinin azaltılmasına yönelik olarak stratejik ölçütler ve piyasa ko ulları çerçevesinde uygulanmakta olan borçlanma politikalarıyla iç borç çevirme oranının azaltılması ve borçlanma vadelerinin uzatılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, 2007 yılında yüzde 79,5 olan iç borç çevirme oranının 2008 yıl sonunda yüzde 70 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında uygulanan aktif borç yönetimi politikaları kapsamında, itfa profilinin düzenlenmesi amacıyla de i im ve geri alım ihaleleri çerçevesinde 6,2 milyar TL tutarındaki senet geri alınmı tir.

Bu geli meler sonucunda, 2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, 266,4 milyar TL'si iç borç, 87,2 milyar TL'si dı borç olmak üzere, toplam merkezi yönetim bütçesi borç stoku 353,6 milyar TL olarak gerçekleşmi tir.

Ayrıca, 2007 yılı sonunda 248,3 milyar TL olarak gerçekleşen ve GSYH'ya oranı yüzde 29,1 olan kamu net borç stoku, 2008 yılının ilk yarısı sonunda 235 milyar TL'ye gerilemi tir.

TABLO: III. 7- Merkezi Yönetim Bütçesi ç Borç Stokundaki Geli meler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2005	2006	2007	2008 (1)	2005	2006	2007
Toplam	244 782	251 470	255 310	266 364	37,7	33,2	29,9
Tahvil	226 964	241 876	249 176	257 291	35,0	31,9	29,2
- Nakit	176 335	198 783	214 448	225 281	27,2	26,2	25,1
- Nakit Dı	50 629	43 094	34 728	32 010	7,8	5,7	4,1
Bono	17 818	9 594	6 134	9 073	2,7	1,3	0,7
- Nakit	17 818	9 594	6 134	9 073	2,7	1,3	0,7
- Nakit Dı	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0

(1) Eylül ayı sonu itibarıyladır.

2. 2009 Yılı Hedefleri

GSYH'ya oran olarak Orta Vadeli Programda yüzde 3 olarak hedeflenen 2009 yılı IMF tanımlı toplam kamu faiz dı ı fazlasının tutturulabilmesi için, 2009 yılı merkezi yönetim bütçesi IMF tanımlı faiz dı ı fazlası, Orta Vadeli Programda yer alan yüzde 2,3'lük seviyesinin üzerinde, yüzde 2,4 olarak hedeflenmi tir.

2009 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin, GSYH'ya oran olarak 2008 yılına göre, 0,6 puanı vergi gelirlerinden olmak üzere, 0,7 puan artı la yüzde 22,4 düzeyinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

2009 yılı vergi gelirlerinin tahmininde, maktu ÖTV tutarlarının güncellenece i ve gelir kaybına yol açacak düzenleme yapılmayaca ı varsayılmı tir. Ayrıca, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi tahsilatının, ithalat ve döviz kuru artı ı varsayımları nedeniyle, 2008 yılına göre GSYH'ya oran olarak 0,3 puan artaca ı öngörülmektedir.

- 53 -

sizlik Sigortası Fonunun elde edeceği faiz gelirlerinin dörtte biri ile Özelleştirme Fonunun nakit fazlasının 2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da bütçeye gelir kaydedilmesi uygulamasına devam edilecektir. Bu varsayımlar altında 2009 yılında vergi dışı toplam gelirlerin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,1 puan artışıyla yüzde 4,2 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

2009 yılında, GSYH'ya oran olarak, bir önceki seneye göre, faiz hariç harcamaların 0,8 puan artması, faiz harcamalarının ise 0,3 puan azalması öngörülmektedir. Böylece, 229,5 milyar TL olarak programlanan 2009 yılı merkezi yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıl seviyesinin 0,5 puan üzerine çıkarak yüzde 23,6 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

2008 yılında alınan toplu görüşme kararları doğrultusunda memur maaşlarına 2009 yılı Ocak ayında yüzde 4, Temmuz ayında yüzde 4,5 oranında artış yapılması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, 2008 yılında kamu personelinin mali ve özlük haklarına ilişkin dengesizlikleri azaltmak amacıyla yapılan maaş iyileştirmesine yönelik düzenlemenin, 2009 yılı için 2,5 milyar TL maliyete neden olması beklenmektedir.

2009 yılında, cari transfer harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,1 puan artarak yüzde 8'e yükselmesi beklenmektedir. Söz konusu artış, temel olarak verilen sigorta priminin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından karşılanması nedeniyle olacaktır. Tahmin edilen 4,7 milyar TL tutarındaki maliyetten ve prim borçlarının yeniden yapılandırılmasından elde edilen gelirlerin 2008 yılına göre düşmesi sonucunda sosyal güvenlik açığını kapatmaya yönelik transferlerin artmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, 9 Temmuz 2008 tarihli ve 5874 sayılı Kanunla cadde ve sokak aydınlatması ile trafik sinyalizasyonuna ilişkin enerji giderlerinin Hazine Müsteferliği bütçesine konulacak ödenekten karşılanması hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme sebebiyle 2009 yılında 500 milyon TL harcama yapılması öngörülmüştür.

2009 yılında GAP Eylem Planı kapsamında gerçekleştirilecek harcamalar için Özelleştirme Fonu ve Sigortası Fonundan 2,8 milyar TL aktarma yapılması ve KÖYDES Projesi için ise 500 milyon TL ödenek tahsis edilmesi öngörülmüştür.

2009 yılında, bir önceki yılda olduğu gibi, özürsüzlere ilişkin kanun kapsamında yapılan ödemeler ile terör tazminatları harcama baskısı ortadan kalkmaya devam edecektir. 5706 sayılı Kanunla düzenlenen İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projesi için ise 200 milyon TL harcama yapılması programlanmıştır.

Yukarıda açıklanan gelir ve gider beklentileri çerçevesinde, 2008 yılında 14,1 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,4 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilen merkezi yönetim bütçe açığının, 2009 yılında 13,4 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,2 düzeyine gerilemesi hedeflenmektedir. IMF tanımlı merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYH'ya oranının ise yüzde 2,4 seviyesinde olması programlanmıştır.

Borç yönetimine ilişkin olarak, izleyen dönemde de önceki yıllarda olduğu gibi stratejik ölçüt uygulamasına devam edilecektir. Bu kapsamda, 2009 yılında, borçlanma politikasının yürütülmesinde karlı karlıya kalınabilecek faiz ve döviz kuru risklerinin hafifletilmesi amacıyla borçlanmanın faiz yenileme süresinin uzatılması ve ayrılmış olarak TL cinsinden gerçekleştirilmesi, ortalama borçlanma vadesinin piyasanın elverdiği ölçüde uzatılması ve likidite riskinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulması hedeflenmektedir.

- 54 -

TABLO: III. 8- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Artı)		(Yüzde Da ılım)			(GSYH çinde Pay, Yüzde)		
	2007	2008 (1)	2009 (2)	2008	2009	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)
HARCAMALAR	204 068	229 535	262 110	12,5	14,2	100,0	100,0	100,0	23,9	23,1	23,6
01 - Personel Giderleri	43 569	50 355	57 211	15,6	13,6	21,4	21,9	21,8	5,1	5,1	5,1
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	5 805	6 450	7 243	11,1	12,3	2,8	2,8	2,8	0,7	0,6	0,7
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	22 258	24 750	26 133	11,2	5,6	10,9	10,8	10,0	2,6	2,5	2,4
04 - Faiz Giderleri	48 753	54 500	57 500	11,8	5,5	23,9	23,7	21,9	5,7	5,5	5,2
05 - Cari Transferler	63 292	68 694	88 504	8,5	28,8	31,0	29,9	33,8	7,4	6,9	8,0
06 - Sermaye Giderleri	13 003	17 675	16 622	35,9	-6,0	6,4	7,7	6,3	1,5	1,8	1,5
07 - Sermaye Transferleri	3 542	2 803	2 819	-20,9	0,6	1,7	1,2	1,1	0,4	0,3	0,3
08 - Borç Verme	3 846	4 308	4 661	12,0	8,2	1,9	1,9	1,8	0,5	0,4	0,4
09 - Yedek Ödenekler	0	0	1 418			0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,1
GELİRLER	190 360	215 396	248 759	13,2	15,5	100,0	100,0	100,0	22,3	21,7	22,4
1 - Genel Bütçe	184 803	209 239	242 958	13,2	16,1	97,1	97,1	97,7	21,6	21,0	21,9
01 - Vergi Gelirleri	152 835	174 745	202 090	14,3	15,6	80,3	81,1	81,2	17,9	17,6	18,2
02 - Vergi Dışı Gelirler	24 043	22 963	25 270	-4,5	10,0	12,6	10,7	10,2	2,8	2,3	2,3
03 - Sermaye Gelirleri	6 080	8 294	13 139	36,4	58,4	3,2	3,9	5,3	0,7	0,8	1,2
04 - Alınan Ba ı ve Yardımlar	1 845	3 237	2 460	75,5	-24,0	1,0	1,5	1,0	0,2	0,3	0,2
2 - Özel Büt. da. ve Düz. Den. Kur.	5 557	6 156	5 801	10,8	-5,8	2,9	2,9	2,3	0,7	0,6	0,5
BÜTÇE AÇI İ	-13 708	-14 140	-13 351	3,1	-5,6				-1,6	-1,4	-1,2
Bilgi çin:											
<i>Faiz Dışı Harcamalar</i>	<i>155 315</i>	<i>175 035</i>	<i>204 610</i>	<i>12,7</i>	<i>16,9</i>				<i>18,2</i>	<i>17,6</i>	<i>18,4</i>
<i>Faiz Dışı Bütçe Dengesi</i>	<i>35 045</i>	<i>40 360</i>	<i>44 149</i>	<i>15,2</i>	<i>9,4</i>				<i>4,1</i>	<i>4,1</i>	<i>4,0</i>
<i>IMF Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi</i>	<i>21 241</i>	<i>25 766</i>	<i>26 806</i>	<i>21,3</i>	<i>4,0</i>				<i>2,5</i>	<i>2,6</i>	<i>2,4</i>

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları genel bütçe vergi dışı gelirlerinden dü lümü tür.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2009 yılında, finansman programları ve borç bilgilerinin düzenli olarak kamuoyuna duyurulmasına ve borç yönetiminde etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Yıllık finansman gereğinin büyük bir kısmını oluşturan iç borçlanmalara ilkin olarak, mevcut itfaların daha düzenli hale getirilmesi amacıyla ve stratejik ölçütlerle uyumlu olmak üzere, aktif borç yönetimi çerçevesinde geri alım ve devrimli lemlerine devam edilmesi öngörülmektedir.

Devlet iç borçlanma senetlerinin (D BS) yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yönelik olarak yeni enstrümanların geliştirilmesi ile perakende satış yöntemine ilkin çalışmalara devam edilecektir.

D BS birincil ve ikincil piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla uygulanmakta olan piyasa yapıcıları sisteminin sürdürülmesi planlanmaktadır. Ayrıca, ikincil piyasalarda sağlıklı bir verim elde edilmesinin sağlanması ve D BS alım-satım lemlerinde likiditenin sağlanmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi politikasına devam edilecektir.

Nakit ve borç yönetiminde kullanılacak likidite riskinin azaltılması amacıyla yıl boyunca yeterli düzeyde rezerv tutulması hedeflenmektedir. Ayrıca, nakit rezervlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

B. MAHALLE DARELER

1. Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, büyük şehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğalgaz ve toplu taşıma işletmeleri, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır. Belediyeler tarafından oluşturulan mahalli idare birliklerine ilkin büyüklükler, ilk kez 2009 yılı Programı çalışmaları, 2006-2009 dönemini kapsayacak şekilde hesaplara dahil edilmiştir.

2007 yılında, mahalli idare gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 10,5 oranında artarak 26,9 milyar TL'ye, mahalli idare harcamaları ise yüzde 21,3 oranında artarak 30,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2007 yılında mahalli idare gelirlerinin GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,05 puan azalması, harcamaların payının ise 0,26 puan artması sonucunda mahalli idareler borçlanma gereği 0,32 puan artarak GSYH'nın yüzde 0,45'i seviyesine yükselmiştir.

2007 yılında mahalli idareler borçlanma gereğinin hızla artmasında, daha önce yıllara yayılması planlanan içme suyu yatırımlarının kuraklık sonucu hızlandırılması ve kent içi ulaşım yönelik yatırım harcamalarındaki hızlı artış belirleyici olmuştur. Bunun yanı sıra, büyük şehir haricindeki belediyelerin bütçe açığındaki artış trendi 2007 yılında da devam etmiştir.

2008 yılında, genel bütçe vergi payındaki artışın da etkisiyle mahalli idare gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 16,8 oranında artarak 31,4 milyar TL'ye ulaşması, GSYH içindeki payının da yüzde 3,15 olacağını tahmin edilmektedir. Mahalli idare harcamalarının ise, aynı yılda yüzde 12 oranında artarak 34,4 milyar TL olacağını ve GSYH içindeki payının da yüzde 3,46 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda, mahalli idareler borçlanma gereğinin 2007 yılına göre azalarak GSYH'nın yüzde 0,30'u seviyesine ineceği tahmin edilmektedir. Bu gelişme, büyük şehir belediyeleri başlı idareleri bütçe dengesinin bir önceki yıla göre iyileşmesi etkili olacaktır.

TABLO: III. 9-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli darelere Ayrılan Paylar

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008(1)	2009(2)	2006	2007	2008(1)	2009(2)
Belediyeler	6 207	6 886	8 695	10 569	0,82	0,81	0,87	0,95
Büyük ehir Belediyeleri	4 540	4 921	5 900	7 081	0,60	0,58	0,59	0,64
I Özel darelere	1 159	1 285	1 713	2 269	0,15	0,15	0,17	0,20
TOPLAM	11 906	13 092	16 308	19 919	1,57	1,53	1,64	1,79

(1) Gerçekle me Tahmini
(2) Program

TABLO: III. 10- Mahalli darelere Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008(2)	2009(3)	2006	2007	2008(2)	2009(3)
GEL RLER	24 303	26 851	31 364	38 971	3,20	3,15	3,15	3,51
1.Vergiler	15 603	17 257	20 991	25 201	2,06	2,02	2,11	2,27
2.Vergi Dı ı Normal Gelir	3 153	3 592	4 127	4 459	0,42	0,42	0,42	0,40
3.Faktör Gelirleri (Net)	4 726	5 666	5 996	6 846	0,62	0,66	0,60	0,62
4.Sermaye Transferi (Net)	822	335	250	2 464	0,11	0,04	0,03	0,22
HARCAMALAR	25 318	30 699	34 392	38 378	3,34	3,60	3,46	3,45
1.Cari Giderler	14 489	16 946	19 214	21 568	1,91	1,99	1,93	1,94
2.Yatırım Harcamaları	10 400	12 865	13 331	14 730	1,37	1,51	1,34	1,33
a.Sabit Sermaye	10 399	12 869	13 331	14 724	1,37	1,51	1,34	1,32
b.Stok De i imi	2	-4	0	6	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	1 224	1 418	1 795	2 071	0,16	0,17	0,18	0,19
4.Kamula tırma ve Sabit De er Artı ı	-795	-531	51	8	-0,10	-0,06	0,01	0,00
GEL R-G DER FARKI	-1 015	-3 848	-3 028	594	-0,13	-0,45	-0,30	0,05

(1) I özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin olu turdu u birlikler ve büyük ehir belediyelerine ba lı su ve kanalizasyon idareleri ile do al gaz ve toplu ta im i letmelerini kapsamaktadır.

(2) Gerçekle me Tahmini
(3) Program

Mahalli idareler dengesinde fazla öngörülmesindeki ba lıca etkenler; EGO Genel Müdürlü üne ba lı do al gaz da rıtım i letmesinin ve kamuoyunda ETT arsası olarak bilinen ta ınmazın satı ından elde edilen gelirler ile genel bütçe vergi gelirleri payındaki artı tır. 2009 yılında 2,4 milyar TL olarak tahmin edilen hisse ve arsa satı ı gelirlerinin önemli bir bölümünün borç geri ödemesinde kullanılması beklenmektedir. Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından, uzla ma, kamuya olan di er borçları ve vergi ve sosyal güvenlik primi gibi cari yükümlülüklerine mahsuben yapılacak kesinti oranı, yeni borç do masını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.

C. DÖNER SERMAYEL LETMELER

1. Mevcut Durum

Döner sermayeli i letmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, genel ve katma bütçeli idarelere ba lı olarak faaliyet gösteren i letmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu i letmelerin dı ında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Milli Piyango daresi (MP) ve Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURTKUR) Genel Müdürlükleri ile Atatürk Orman Çiftli i (AOÇ) Müdürlü ü bulunmaktadır. 5018 sayılı Kanun uyarınca YURTKUR Genel

- 58 -

Müdürlü ü ile Ö renci Seçme ve Yerle tirme Merkezi (ÖSYM) 2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçesi içinde yer aldı ndan döner sermayeli i letmeler kapsamında çıkarılmı tır.

Daha önce tahakkuk bazlı olarak izlenen Sa lık Bakanlığı na ba lı döner sermayeli i letmelerin finansman dengesi, tahakkuk eden gelirler ile sosyal güvenlik kurulu ları, bütçeli kurulu lar ve ye il kart için Sa lık Bakanlığı na ba lı döner sermayeli i letmelere yapılan ödemeler arasında ciddi sapma meydana gelmesinden dolayı 2005 yılından itibaren nakit bazlı olarak izlenmektedir.

GSYH'ya oran olarak, 2007 yılında yüzde 0,07 düzeyinde olan döner sermayeli i letmelerin net bütçe fazlasının 2008 yılında yüzde 0,09 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Döner sermayeli i letmelerin dönem karı 2007 yılında GSYH'nın yüzde 0,22'si düzeyinde gerçekleşmiş olup bu oranın 2008 yılında da aynı seviyede gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 11- Döner Sermayeli i letmeler Finansman Dengesi

	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. TOPLAM GEL RLER	15 842	17 974	20 479	22 859
- İ letme Gelirleri	15 647	17 718	20 152	22 481
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	194	256	327	378
- Bütçe Transferleri	0	0	0	0
B. TOPLAM G DERLER	14 739	17 334	19 576	21 901
- İ letme Giderleri	13 579	15 825	17 997	20 110
- Yatırım Harcamaları	283	597	583	700
- Stok Artı ı	204	108	96	113
- Sabit Kıymet Artı ı	280	412	462	496
- Dolaysız Vergiler	100	81	84	92
- Fonlara Transferler	292	311	354	390
C. GEL R G DER FARKI	1 102	640	904	958
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. TOPLAM GEL RLER	2,09	2,11	2,06	2,06
- İ letme Gelirleri	2,06	2,08	2,03	2,02
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,03	0,03	0,03
- Bütçe Transferleri	0,00	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM G DERLER	1,94	2,03	1,97	1,97
- İ letme Giderleri	1,79	1,85	1,81	1,81
- Yatırım Harcamaları	0,04	0,07	0,06	0,06
- Stok Artı ı	0,03	0,01	0,01	0,01
- Sabit Kıymet Artı ı	0,04	0,05	0,05	0,04
- Dolaysız Vergiler	0,01	0,01	0,01	0,01
- Fonlara Transferler	0,04	0,04	0,04	0,04
C. GEL R G DER FARKI	0,15	0,07	0,09	0,09
Bilgi çin:				
<i>Dönem Karı / GSYH (Yüzde)</i>	<i>0,27</i>	<i>0,22</i>	<i>0,22</i>	<i>0,21</i>

(1) Gerçekleş me Tahmini

(2) Program

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında GSYH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının yüzde 0,09; dönem karının ise yüzde 0,21 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

D. SOSYAL GÜVENLİK KURULLARI

1. Mevcut Durum

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında 2000 yılında düzenlen ve izleyen yıllarda yeniden artı trendine giren sosyal güvenlik kurullarına yönelik bütçe transferinin GSYH'ya oranının 2008 yılında yüzde 3,31 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu oranın bir önceki yıla göre GSYH'nın yüzde 0,56'sı oranında azalmasında 2008 yılında Devredilen Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve Devredilen Bağlı Kur prim borçlarının yeniden yapılandırılması sonucu elde edilen gelirler etkili olmuştur.

TABLO: III. 12- Sosyal Güvenlik Kurulları Gelir-Gider Dengesi

	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. Gelirler	51 221	54 591	65 618	81 374
- Prim Tahsilatları	41 754	45 092	57 157	65 392
B. Giderler	68 884	79 632	90 243	102 752
- Sigorta Ödemeleri	44 786	52 736	59 595	69 565
- Sosyal Giderleri (3)	17 676	20 045	25 587	27 618
- Yatırım Harcamaları (4)	17	46	47	188
C. Gelir-Gider Farkı	-17 663	-25 041	-24 625	-21 378
D. Bütçe Transferleri	18 552	25 824	23 467	21 378
- Bütçe Transferleri (5)	22 891	33 063	32 884	46 690
E. Finansman Açığı	- 889	- 783	1 158	0
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. Gelirler	6,75	6,40	6,60	7,32
- Prim Tahsilatları	5,51	5,28	5,75	5,88
B. Giderler	9,08	9,33	9,08	9,24
- Sigorta Ödemeleri	5,91	6,18	5,99	6,26
- Sosyal Giderleri (3)	2,33	2,35	2,57	2,48
- Yatırım Harcamaları (4)	0,00	0,01	0,00	0,02
C. Gelir-Gider Farkı	-2,33	-2,93	-2,48	-1,92
D. Bütçe Transferleri	2,45	3,03	2,36	1,92
- Bütçe Transferleri (5)	3,02	3,87	3,31	4,20
E. Finansman Açığı	-0,12	-0,09	0,12	0,00

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bütçeli kurullar ve yıllık kart sosyal harcamalarının SGK'ya devri ertelendiği için bu harcamaları içermemektedir.

(4) Türkiye Kurumunun yatırım harcaması dahil olup yatırımın bedeli toplam gelire dahil edilmiştir.

(5) Faturalı ödemeler, ek karlıklar, emeklilere yapılan ek ödeme dahil olup, 2008 yılından itibaren SSK 5 puan primi indirimi ve 2009 yılında özürü primi indirimi transferi de dahil edilmiştir.

2008 yılında sosyal güvenlik kurullarına ek ödeme, devlet katkısı, 5 puanlık SSK primi indirimi ve özürü primi indirimi dahil 17,5 milyar TL'si Devredilen SSK emeklilik

- 60 -

sigortasına; ek ödeme ve devlet katkısı dahil 1,1 milyar TL'si Devredilen Ba -Kur emeklilik sigortasına; ek ödeme, devlet katkısı, faturalı ödemeler ve ek kar ılıklar dahil 11,8 milyar TL'si Devredilen Emekli Sandı ı emeklilik sigortasına; devlet katkısı dahil 2,5 milyar TL'si genel sa lık sigortasına olmak üzere toplam 32,9 milyar TL transfer yapılaca ı tahmin edilmektedir. Toplam bütçe transferinin GSYH'ya oranının da yüzde 3,31 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında SSK, Ba -Kur ve Emekli Sandı ı emeklilerinin aylıklarında memur maa larına yapılması öngörülen artışa paralel olarak Ocak ayında yüzde 2; Temmuz ayında yüzde 2 artış yapılması öngörümü l olmakla beraber enflasyon hedefinin üzerine çıkılması nedeniyle, söz konusu artış lar SSK ve Ba -Kur emeklileri açısından Ocak ayında yüzde 2; Temmuz ayında yüzde 7,27; Emekli Sandı ı emeklileri açısından ise Ocak ayında yüzde 3,35; Temmuz ayında yüzde 4 olarak gerçekleşmiştir.

Asgari ücret 1 Ocak - 30 Haziran 2008 dönemi için yüzde 4 oranında artırılarak brüt 585 TL'den brüt 608,4 TL'ye, 1 Temmuz - 31 Aralık 2008 dönemi için ise yüzde 5 oranında artırılarak brüt 638,7 TL'ye yükseltilmiştir. Ba -Kur gelir basamakları da asgari ücrete paralel olarak 1 Ocak 2008'de yüzde 4; 1 Temmuz 2008'de yüzde 5 oranında artırılmıştır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sa lık Sigortası Kanununun yürürlük tarihi, önce 2007 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunuyla 1 Temmuz 2007 olarak belirlenmiş , ardından 5655 sayılı Kanunla 1 Ocak 2008 ekinde de iştirilmiştir , daha sonra ise 2008 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunuyla 1 Temmuz 2008'e ertelenmiştir. Sosyal güvenlik reformunun hayata geçirilebilmesi için SGK tarafından yürütülmekte olan çalı malar çerçevesinde 2008 yılı içerisinde 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sa lık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde De iştiriklik Yapılmasına Dair Kanun çıkartılmıştır.

5754 sayılı Kanunla de iştirilen 5510 sayılı Kanunun bütün maddelerinin 1 Ekim 2008 tarihi itibarıyla yürürlü e girmesiyle sosyal güvenlik reformunun mevzuat yönüne ili kin en önemli adımı tamamlanmıştır. 5754 sayılı Kanunla de iştirilen 5510 sayılı Kanun çerçevesinde, yürürlük tarihinden önce kamu görevlisi olarak çalı anların dı nda kalan bütün sigortalılar açısından daha önce farklı norm ve standartlarda hizmet veren sigorta sistemleri aynı norm ve standartlar altında tek bir sistem olarak birleştirilmiştir. Ayrıca, Kanunla genel sa lık sigortası sistemine geçişin yasal çerçevesi de olu turulmuştur. Ancak, gerekli teknik ve idari altyapının olu turulmasına yönelik çalı maların henüz tamamlanamamış olması nedeniyle ye il kart ve bütçeli kurulu lar kapsamında yer alan ki ilerin sa lık harcamalarının SGK'ya devrinin 5797 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sa lık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda De iştiriklik Yapılması Hakkında Kanunla 3 yıl içerisinde tamamlanması hükme ba lanmıştır. Bu ki ilerin sa lık harcamalarının da SGK'ya devrinin tamamlanmasıyla birlikte genel sa lık sigortası sistemi de bütünüyle uygulamaya girmiş olacaktır.

5754 sayılı Kanunla de iştirilen 5510 sayılı Kanunla, SSK ve Ba -Kur prim borçları yeniden yapılandırılarak borçların pe in veya 24 aya kadar taksitler halinde ödenebilmesi, gecikme cezası ve gecikme zammının pe in ödeme halinde yüzde 85'inin, 12 aya kadar ödeme halinde yüzde 55'inin, 24 aya kadar ödeme halinde ise yüzde 35'inin terkin edilmesi hükmü getirilmiştir. Ayrıca, iki aylık ba vuru süresinde yapılandırmadan yararlanmak istedi i halde ba vurusunu gerçekle tiremeyenler için 5797 sayılı Kanunla 5510 sayılı Kanuna eklenen maddeyle yirmi günlük ek ba vuru

süresi tanınmı , 12 aya kadar taksitlendirme imkanı getirilmi , gecikme cezası ve gecikme zammının pe in ödeme halinde yüzde 80'inin, 12 aya kadar ödeme halinde ise yüzde 50'sinin terkin edilmesi hükme ba lanmı tır. Sadece, bu iki madde hükümlerine göre uygulanan prim borçlarının yapılandırılmasından, 2008 yılı sonuna kadar 6 milyar TL gelir elde edilece i tahmin edilmektedir. Sigortalıların reform sonrası döneme borçsuz olarak girmesini sa lamak gibi makul bir hedef çerçevesinde gerçekleştirilen yapılandırma uygulamasının; daha önceki yapılandırma uygulamalarında oldu u gibi sistemin i leyi ini olumsuz etkileyece i, gelece e yönelik yeni yapılandırma beklentilerinin olu ması nedeniyle cari prim tahsilatında dümeye yol açacağı ve nimet külfet dengesini bozacak bir ekilde orta dönemde sistemin, elde edilen gelire kıyasla çok daha fazla yükümlülük altına girmesine neden olacağı beklenmektedir.

Kamuoyunda stihdam Paketi olarak bilinen 5763 sayılı Kanunu ve Bazı Kanunlarda De i klik Yapılması Hakkında Kanunla sosyal güvenlik alanıyla do rudan ili kili düzenlemeler yapılmı tır. Kanunla, yayımı tarihinden itibaren yürürlü e girmek üzere; bir yıllık süre zarfında 18-29 ya arasında olanlar ile ya artı aranmaksızın 18 ya ndan büyük kadınların, i yerinin mevcut istihdam sayısına ek olarak yeni istihdam ekinde i e alınmaları halinde, bu ki ilere ait malullük, ya lılık ve ölüm primleri i veren hissesinin ilk yıl tamamı, ikinci yıl yüzde 80'i, üçüncü yıl yüzde 60'ı, dördüncü yıl yüzde 40'ı, be inci yıl yüzde 20'sinin sızlık Sigortası Fonu tarafından kar ılanarak SGK'ya aktarılması ve 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren yürürlü e girmek üzere hizmet akdiyle çalı anların malullük, ya lılık ve ölüm primlerinden i veren hissesine isabet eden 5 puanlık kısmının Hazine tarafından kar ılanması düzenlenmi tır.

2008 yılı içerisinde SGK'ya ait gayrimenkul ve i tiraklerden, bir arazinin Sa lık Bakanlığı na devredilmesinden 902 milyon TL, bir binanın Emniyet Genel Müdürlü üne satılmasından 10 milyon TL, PETK M i tirak payı kar ılı ı olarak PETK M özelle tirme gelirinden 277 milyon TL olmak üzere toplam 1.189 milyon TL gelir elde edilmi tır.

2008 yılında tedavi harcamalarının kontrol altına alınmasına yönelik olarak a a idaki düzenlemeler yapılmı tır:

25 Mayıs 2007 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanarak 15 Haziran 2007 tarihinde yürürlü e giren Sosyal Güvenlik Kurumu Sa lık Uygulama Tebli inin uygulanmasına 1 Ekim 2008 tarihine kadar devam edilmi tır. Böylelikle, 2008 yılının bu tarihe kadar olan döneminde tedavi fiyatlarında herhangi bir artı olmaması sa lanmı tır.

29 Eylül 2008 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan Sosyal Güvenlik Kurumu Sa lık Uygulama Tebli i, 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlü e girmi tır. Yeni tebli de mevcut tedavi fiyatları büyük ölçüde korunmu , sadece A grubu olarak nitelendirilen ve fiyatları maliyetlerine göre dü ük kalmı olan riskli ameliyatların fiyatları artırılmı tır. Yeni Tebli le ayrıca ayaktan tedavide birinci basamak hariç katılım payı uygulaması getirilmi tır. Tebli le aile hekimli i uygulanmakta olan illerden dördünde (Bayburt, Isparta, Gümü hane, Denizli) pilot olarak sevk zinciri uygulaması getirilmi ve 2009 yılında sevk zinciri uygulamasının aile hekimli inin uygulanmakta oldu u bütün illere yaygınla tırılacağı ilan edilmi tır. Do um i lemlerinde normal do umun te vik edilmesi amacıyla sezaryen fiyatı dü ürlümü , normal do um fiyatıysa yükseltilmı tır. Ayrıca, fizik tedavi ücretleri, fako ameliyatlarının ortalama fiyatı, özel hastanelerin ayaktan muayene ücretleri dü ürlümü ve elektronik olarak takibi sa lanabilecek bazı kısıtlayıcı tedbirler getirilmi tır.

- 62 -

2008/13728 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla özel sağlık hizmeti sunucularının otelcilik hizmetleri ve istisnai sağlık hizmetleri dışındaki hizmetler için sigortalılardan en fazla SGK tarafından ödenen bedelin yüzde 30'una kadar ilave ücret talep edebilecekleri düzenlenmiştir.

2008 yılında aylık Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,31'i, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,51'i, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,11'i oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin GSYH'ya oran olarak yüzde 0,93 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. 2002 yılı Mart ayında sigortalılarına aylık prim ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan Fonun, 2008 yılı toplam giderinin 1.966 milyar TL'ye ulaşması beklenmektedir. Bu giderin 1.300 milyar TL'lik kısmı 5763 sayılı Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca, öncelikli olarak GAP projesi kapsamındaki yatırımlarda kullanılmak üzere aylık Sigortası Fonundan 1,3 milyar TL'nin merkezi yönetim bütçesine aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, 2008 yılında toplam Fon varlığının 38 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 3,82'sine ulaşması tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 13- aylık Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
A. GELİRLER	6 093	7 390	9 270	10 337	0,80	0,87	0,93	0,93
- Prim Gelirleri	1 988	2 413	3 119	3 144	0,26	0,28	0,31	0,28
- Devlet Katkısı	657	814	1 050	1 048	0,09	0,10	0,11	0,09
- Faiz Gelirleri	3 405	4 100	5 024	6 072	0,45	0,48	0,51	0,55
B. GİDERLER	376	404	1 966	3 241	0,05	0,05	0,20	0,29
- Sigorta Giderleri	292	324	450	569	0,04	0,04	0,05	0,05
- Diğer Giderler	84	81	1 516	2 672	0,01	0,01	0,15	0,24
C. GELİR-GİDER FARKI	5 717	6 986	7 304	7 096	0,75	0,82	0,73	0,64
D. TOPLAM FON VARLIĞI	23 744	30 712	38 016	45 112	3,13	3,60	3,82	4,06

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2. 2009 Yılı Hedefleri

Asgari ücretin 2009 yılı Ocak ve Temmuz aylarının her birinde yüzde 4 oranında, emekli aylıklarının ise Ocak ve Temmuz aylarında önceki altı aylık enflasyon tahminine göre sırasıyla yüzde 4,89 ve yüzde 3,76 oranlarında artırılması öngörülmüştür. 2009 yılında prim yapılandırma geliri olarak 3.558 milyon TL elde edilmesi beklenmektedir.

Yeni il kart ve bütçeli kuruluşlar kapsamında olan kişilerin sağlık harcamalarının SGK'ya devredilmesinin 3 yıl içerisinde tamamlanması öngörüldüğünden program dengelerinde bu kişilere ait sağlık harcamalarına yer verilmemiştir. Dolayısıyla, sağlık harcamaları kapsamında sadece Devredilen SSK, Devredilen Bağ-Kur, Devredilen Emekli Sandığı, ödeme gücüne sahip olup zorunlu sigortalı olmayanlar ve 18 yaş altı çocukların sağlık harcamaları yer almaktadır.

2009 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 81,3 milyar TL, toplam giderlerinin 102,8 milyar TL ve gelir gider farkının 21,4 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 7,32, giderlerin yüzde 9,24 ve açığın yüzde 1,92 olması hedeflenmiştir.

- 63 -

2009 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek kar ılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, SSK 5 puan prim indirimi ve özürlü primi te viki de dahil olmak üzere toplam 46,7 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 4,2'si oranında bütçe transferi yapılmış ıngörülmektedir.

2009 yılında sızlık Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,29'u, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,55'i, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,09'u oranında gerçekte mesi beklenmektedir. 5763 sayılı Kanun uyarınca, 2009 yılında Fonun faiz gelirinin devlet katkısı payına tekabül eden 1.518 milyon TL tutarındaki kısmının GAP kapsamındaki projelerin finansmanında kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılacağı; Fonun gelirlerinden 18-29 yaş arası genç istihdamı ve kadın istihdamını te vik amacıyla uygulanan prim indiriminin maliyetine tekabül eden 944 milyon TL tutarındaki kısmının SGK'ya transfer edilece i ıngörülmü tür. Ayrıca, aynı Kanunla i sızlık ödene i miktarının tabanı, net asgari ücretin yarısından brüt asgari ücretin yüzde 40'ına, tavanı da net asgari ücretten brüt asgari ücretin yüzde 80'ine çıkarılmış tır. Böylelikle, i sızlık ödene i miktarında yaklaşık olarak yüzde 11 düzeyinde bir artışa lanmış tır. Bu çerçevede Fonun toplam giderinin 3.241 milyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2009 yılında toplam Fon varlığının 45,1 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 4,06'sına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

E. FONLAR

1. Mevcut Durum

Fon dengesi, bütçe içi Destekleme ve Fiyat Stikrar Fonu (DF F) ile bütçe dışı Sosyal Yardımla ma ve Dayanımı Te vik Fonu (SYDTF), Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) ve Özelle tirme Fonundan meydana gelmektedir.

TABLO: III. 14- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008 (2)	2009 (3)	2006	2007	2008 (2)	2009 (3)
A. Fon Gelirleri	11 881	9 594	5 533	4 198	1,57	1,12	0,56	0,38
- Vergi Gelirleri	2 632	3 125	3 773	4 071	0,35	0,37	0,38	0,37
- Vergi Dışı Normal Gelirler	498	523	140	61	0,07	0,06	0,01	0,01
- Faktör Gelirleri (Net)	0	0	5	49	0,00	0,00	0,00	0,00
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Sermaye Transferleri (Net)	8 752	5 946	1 615	16	1,15	0,70	0,16	0,00
B. Fon Giderleri	2 680	2 343	2 627	3 169	0,35	0,27	0,26	0,29
- Cari Giderler	1 357	1 405	1 557	1 759	0,18	0,16	0,16	0,16
- Faktör Giderleri (Net)	225	156	0	0	0,03	0,02	0,00	0,00
- Sabit Sermaye Yatırımları	5	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Cari Transferler (Net)	1 092	782	1 070	1 410	0,14	0,09	0,11	0,13
- Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
C. Gelir Gider Farkı	9 202	7 251	2 906	1 029	1,21	0,85	0,29	0,09
D. Finansman	-9 202	-7 251	-2 906	-1 029	-1,21	-0,85	-0,29	-0,09
- Dış Borç Kullanımı	150	298	94	50	0,02	0,03	0,01	0,00
- Dış Borç Ödemesi	-103	-79	-50	-56	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
- İç Borç - Alacak (Net)	-8 351	-5 292	5	- 200	-1,10	-0,62	0,00	-0,02
- Kasa - Banka De ğeri	- 897	-2 178	-2 954	- 823	-0,12	-0,26	-0,30	-0,07
Bilgi için:								
<i>Özelle tirme Gelirleri</i>	<i>10 441</i>	<i>5 953</i>	<i>7 853</i>	<i>3 366</i>	<i>1,36</i>	<i>0,70</i>	<i>0,79</i>	<i>0,30</i>

(1) sızlık Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

- 64 -

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların kaynaklarının 2008 yılında 5,5 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 0,56'sı seviyesinde gerçekleşmesi, harcamalarının da 2,6 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,26'sı seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman fazlasının GSYH'ya oran olarak, yüzde 0,29 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2008 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 7,9 milyar TL nakit girişi beklenmektedir.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında elde edilmesi beklenen özelleştirme gelirlerinin 3,4 milyar TL tutarındaki kısmının Özelleştirme Fonuna gelmesi beklenmektedir.

2009 yılında fon kaynaklarının 4,2 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 0,38'i; fon harcamalarının 3,2 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,29'u, böylece 1 milyar TL'lik tutarla fon sistemi finansman fazlasının GSYH içindeki payının yüzde 0,09 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

II. KAMU KİTİSİ VE EBBÜSLER

1. Mevcut Durum

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT'lerin finansman dengesinin GSYH'ya oranının, 2007 yılındaki yüzde 0,19 fazladan, 2008 yılında yüzde 0,07 açığa dönmesi tahmin edilmektedir. Bu olumsuz gelişimin temel nedenleri, dünya ham petrol fiyatlarının artmasına paralel olarak ülkemiz enerji maliyetlerindeki artışın nihai kullanıcılara yeterince yansıtılmaması ve fındık alımıyla görevlendirilen Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) yüksek miktarda fındık alımına karşın satış yapamamasıdır.

Yatırım Ortamını iyileştirme Koordinasyon Kurulunun (YO KK) faaliyetleri kapsamında, KİT'ler özelinde kamu sermayeli şirketlerde hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği sağlamaya, KİT'ler üzerindeki müdahaleyi azaltmaya ve KİT'lerde performansa dayalı stratejik yönetim anlayışını yerleştirmeye yönelik başlatılan çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, KİT'ler 2008 yılında stratejik planlarını hazırlamaya başlamışlardır. Hazırlanan stratejik planlardan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından uygun görülenler 2009 yılından itibaren hayata geçirilecektir.

KİT'lerde işleten ayrılan personelin ancak yüzde 10'u kadar yeni personel alınmasına ilişkin uygulama, geçen yedi yıllık dönemde atıl istihdam probleminin önemli ölçüde çözülmesini sağlamıştır. Diğer taraftan, bu kısıtlamadan ve ilgili mevzuattan kaynaklanan nedenlerle kalifiye iş gücünün karılanmasında yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik tedbirler alınmaktadır.

Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) tahsilat sorunu yaşadığı genel aydınlatma alanında; 5784 sayılı Kanunla otayolu üzerindeki sokak aydınlatma giderlerinin Hazine tarafından karşılanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. TEDAŞ, kayıp kaçak nedeniyle satın aldığı elektriğin ancak yüzde 86 oranındaki kısmını faturalandırabilmektedir. Bu faturaların tahsilinde yaşanan sorunlar nedeniyle kuruluş gerekli nakit birikimine ulaşamamakta, böylelikle Elektrik Üretim A.Ş. (EÜA) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.'ye (TETA) olan taahhütlerini yerine getirememektedir. 2008 yılında enerji kuruluşlarının hammadde tedarikçileri olan Türkiye Kömür İşletmeleri

- 65 -

(TK) ve Boru Hatları ile Petrol Ta iması A. .'nin (BOTA) alacaklarını tahsil edememeleri kredi borçlarında belirgin bir artışa yol açmıştır. Enerji K T'lerinin borç alacak probleminin çözümüne yönelik çalışmalar kapsamında 2008 yılı Eylül ayında Maliye ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlarının gözetiminde bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol uyarınca; kurulların taahhütlerini yerine getirmeleri ve TEDA 'ın tahsilatlarındaki eksiklik nedeniyle ödemelerinde oluşacak açığın kar ılanması kararlarıdır. Bu protokolün hayata geçirilebilmesi, kronikle en tahakkuk tahsilat probleminin yönelik cezai müeyyidelerin kararlılıkla uygulanmasıyla mümkün olabilecektir. BOTA 'ın EGO'dan (Ba kent Gaz) olan alacaklarının 5669 sayılı Kanun uyarınca Ba kent Gazın özelleştirilmesi sonrasında Ankara Büyükşehir Belediyesince ödenmesi beklenmektedir.

TEDA tarafından elektrik satış fiyatlarına 2008 yılının Ocak, Temmuz ve Ekim aylarında artış yapılmıştır. Bu fiyat artışlarına rağmen enerji girdi maliyetlerindeki yükseliş nedeniyle kurulların 2008 yılını yaklaşık 750 milyon TL dönem zararıyla kapatacağı tahmin edilmektedir. Fiyat artışlarının ardından elektrik talebinin artış hızında azalma gözlenmekle birlikte, mevcut talebin EÜA ve TETA 'tan kar ılanamayan kısmının Piyasa Mali Uzlaşma Merkezinden (PMUM) yapılan spot alımlarla ortalama 16,7 kr/kwh'den kar ılanması, 2008 yılında TEDA 'ın zararını büyüten diğer bir faktördür. TEDA 'a, 2007 ve 2008 (Ekim) yıllarında finansman açığını kapatmak amacıyla özelleştirme fonundan herhangi bir transfer yapılmamıştır. şehir ve köy şebekelerinin yenilenmesine yönelik olarak 1,3 milyar TL tutarında yatırım gerçekleştirilen TEDA 'ın 2008 yılını program hedefinden 1,7 milyar TL saparak 1,1 milyar TL fazla açıkla kapatması beklenmektedir.

4646 sayılı Kanun uyarınca BOTA 'ın mevcut doğal gaz alım sözleşmelerinin yıllık dört milyar sm³lük kısmının özel sektöre devrine ilişkin 2005 yılında yapılan ihale sonuçlandırılmıştır. Ancak, TL üzerinden satış yapılan sanayi ve dağıtım kurullarına uygulanan satış fiyatlarının ortalama doğal gaz alım fiyatlarının altında kalması nedeniyle, söz konusu toptan satıcılar piyasaya girme imkânı bulamamıştır. Bu nedenle bir süre daha BOTA 'ın piyasada tek satıcı olması beklenmektedir.

Doğal gaz fiyatlarındaki artış yüzünden termik santrallerin yüksek maliyetli hale gelmesi, kuraklık nedeniyle barajlarda gerekli su seviyesinin yakalanamamasına rağmen barajların kapasitelerinin üzerinde çalıştırılmasına sebep olmuştur. Ancak bu durum sürdürülebilir olmayıp; yeni hidrolik santraller faaliyete geçmediği takdirde TEDA 'ın artan talebinin kar ılanması doğal gazı dayalı termik santrallerle olabilecektir. Bu durum enerji kaynaklarında dağılımının artması riskini ortaya çıkarmaktadır.

14 Ocak 2008 tarih ve 2008/T-5 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararına istinaden Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması (MBF) 2008 yılı Temmuz ayında yürürlüğe girmiştir. MBF enerji sektöründe faaliyet gösteren dört K T'i ve yirmi adet bölgesel dağıtım şirketini kapsamaktadır. Bunlar TK, BOTA, EÜA 'a ait portföy yönetim grupları, TETA ve TEDA 'a bağlı olan dağıtım şirketleridir. Uygulamanın başlamasıyla birlikte söz konusu kurullar kendi maliyet yapılarındaki değişime paralel olarak fiyatlarını ayarlamaya başlamış, mali yapılarını diğer etkilere karşı koruyarak daha istikrarlı hale getirecek tedbirler almıştır. Yapılan düzenlemeyle geçmişte oluşan zararların telafisinden ziyade gelecekteki muhtemel zararların önüne geçilmesi amaçlandıktan, finansal açıdan olumlu yansımaların 2009 yılında görülmesi beklenmektedir.

- 66 -

5793 sayılı Kanunla, TCDD limanlarının özelle tirilmesinden elde edilen gelirlerin yüzde 40'ının demiryolu yapımı ile bu amaçla yapılacak kamula tırma, demiryolu bakımı, onarımı ve demiryolu araçlarının alımı amacıyla kullanılması hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, söz konusu Kanunla, DHM 'nin kullanımında olup, tapuda kurulu adına tescilli bulunmayan taşınmazların verimli bir şekilde de erlendirilmesine, hukuki yönden kurulu nun yasal muhatap olarak kabul edilmesine ve işletmecilik faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesine imkan tanıyacak şekilde DHM 'ye devredilmesi yönünde bir düzenleme yapılmıştır.

Satış/devir işlemi tamamlanan özelle tirme uygulamalarının toplam tutarı 2007 yılında 7,45 milyar ABD doları düzeyindeyken, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla 8,68 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. İhalesi tamamlanmış satış/devir onayı veya sözleşme aşamasında bulunan özelle tirme uygulamalarının toplam tutarı ise 4,17 milyar ABD dolarıdır.

Ocak-Ekim 2008 döneminde satış/devir işlemi tamamlanan özelle tirme uygulamaları; Petrokimya Holding A. Ş.'nin (PETKİM) yüzde 51 hissesinin blok satışı, TÜRK TELEKOM'un yüzde 13,34 hissesinin halka arzı, Ankara Doğal Elektrik Üretim ve Ticaret A. Ş.'ye ait dokuz santralin, Tekel ve Sigara Sanayii işletmeleri ve Ticaret A. Ş.'ye (TEKEL) ait tüm sigara fabrikaları ile çeşitli taşınmaz ve tesislerin özelle tirilmesinden oluşmaktadır. Aynı dönemde, ihalesi tamamlanmış olan TCDD Samsun ve Bandırma Limanları, Bakırköy, Sakarya, Meram ve Aras Elektrik Dağıtım A. Ş., ile TEKEL'e ait çeşitli taşınmazlara ilişkin satış/devir işlemlerinin en kısa sürede tamamlanması beklenmektedir. 15 Ağustos 2008 tarihi itibarıyla Menderes Elektrik Dağıtım A. Ş.'ye ait bölgenin işletme hakkı devredilerek şirket özelle tirme programından çıkarılmıştır. Ayrıca, ihalesi ve pazarlık görüşmeleri 2007 yılında gerçekleşen Savunma Sanayi Müsteşarlığına ait Sabiha Gökçen Havalimanının 20 yıllığına kiralanması işleminin devri 2008 yılında tamamlanmıştır. Bunun yanında, ihaleleri 2007 yılında gerçekleşen TCDD İzmir ve Derince Limanları ile bazı taşınmazlara ilişkin satış/devir onayı ve sözleşme aşamalarının en kısa sürede tamamlanması beklenmektedir.

TEKEL'e ait varlıkların ve İzmir Çamaltı tuzlasının özelle tirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmekte olup ihale hazırlıkları tamamlananların ihale ilanları yayımlanmaktadır.

Özelle tirme Yüksek Kurulunun (ÖYK), Türkiye İpek Fabrikaları A. Ş.'nin (TİFA) özelle tirme programına alınmasına ilişkin 8 Ekim 2007 tarih ve 2007/57 sayılı Kararının Danıştay tarafından iptal edilmesi nedeniyle, TİFA'deki Hazineye ait hisseler, 12 Ağustos 2008 tarih ve 2008/50 sayılı ÖYK Kararıyla yeniden özelle tirme programına alınmıştır.

Özelle tirme programına alınan otoyol ve köprülerin özel sektör eliyle işletilmesine imkan tanıyan düzenlemeleri, tarifeleri ve yetki tanımlarını içeren bir yasa tasarı hazırlanmış olup halihazırda TBMM gündeminde yer almaktadır.

Yans oyunları lisans devrine ilişkin gerekli birincil ve ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanmış olup, 2008 yılı sonuna kadar ihale ilanlarının yayımlanması beklenmektedir.

- 67 -

TABLO: III. 15- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İletmecilerin Finansman Dengesi

	2007	2008(1)	2009(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. TOPLAM GELİRLER	55 392	73 243	84 337
I. İletme Gelirleri	49 819	66 093	77 518
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	44 512	60 792	73 066
2. Diğer Gelirler	5 307	5 302	4 453
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	2 991	4 277	3 758
1. Amortismanlar	2 737	2 845	3 080
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	0
3. Kar İlişkiler	254	1 432	678
III. Bütçe Ve Fonlar	2 582	2 872	3 061
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	53 889	74 127	83 242
I. İletme Giderleri	48 703	66 116	76 331
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	38 607	55 895	66 811
2. Diğer Giderler	10 096	10 222	9 521
II. Yatırım Harcamaları	2 547	3 056	4 303
III. Stok Artışı	318	2 301	-699
IV. Sabit Kıymet Artışı	1 276	850	976
V. Dolaysız Vergiler	430	895	1 141
VI. Temettü Ödemeleri	607	892	1 184
VII. Diğer Giderler	8	16	7
C. GELİRLER GİDERLER FARKI	1 503	-884	1 095
D. FİNANSMAN	-1 503	884	-1 095
I. Kasa Banka Değişimi	-685	758	58
II. İç Borçlanma (Net)	-1 134	-73	-1 617
III. Dış Borçlanma (Net)	315	199	464
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. TOPLAM GELİRLER	6,49	7,37	7,59
I. İletme Gelirleri	5,84	6,65	6,97
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	5,21	6,11	6,57
2. Diğer Gelirler	0,62	0,53	0,40
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,35	0,43	0,34
1. Amortismanlar	0,32	0,29	0,28
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,00	0,00	0,00
3. Kar İlişkiler	0,03	0,14	0,06
III. Bütçe Ve Fonlar	0,30	0,29	0,28
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	6,31	7,46	7,49
I. İletme Giderleri	5,71	6,65	6,87
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	4,52	5,62	6,01
2. Diğer Giderler	1,18	1,03	0,86
II. Yatırım Harcamaları	0,30	0,31	0,39
III. Stok Artışı	0,04	0,23	-0,06
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,15	0,09	0,09
V. Dolaysız Vergiler	0,05	0,09	0,10
VI. Temettü Ödemeleri	0,07	0,09	0,11
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİRLER GİDERLER FARKI	0,18	-0,09	0,10
D. FİNANSMAN	-0,18	0,09	-0,10
I. Kasa Banka Değişimi	-0,08	0,08	0,01
II. İç Borçlanma (Net)	-0,13	-0,01	-0,15
III. Dış Borçlanma (Net)	0,04	0,02	0,04

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

- 68 -

TABLO: III. 16- Özelle tirme Kapsamındaki K T Finansman Dengesi

	2007	2008(1)	2009(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. TOPLAM GEL RLER	27 098	30 066	35 405
I. İletme Gelirleri	25 749	28 632	33 808
1. Mal Ve Hizmet Satı Hasılatı	22 813	26 056	31 026
2. Diğer Gelirler	2 936	2 576	2 783
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1 036	1 158	1 173
1. Amortismanlar	663	556	530
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	0
3. Kar ılıklar	374	602	643
III. Bütçe Ve Fonlar	313	276	423
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. TOPLAM G DERLER	27 575	30 265	32 588
I. İletme Giderleri	26 538	30 296	31 756
1. Mal Ve Hizmet Satı Maliyeti	18 950	23 337	26 520
2. Diğer Giderler	7 588	6 959	5 236
II. Yatırım Harcamaları	971	856	576
III. Stok Artı ı	- 93	- 567	141
IV. Sabit Kıymet Artı ı	31	- 315	- 36
V. Dolaysız Vergiler	128	- 5	150
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. Diğer Giderler	0	0	0
C. GEL R G DER FARKI	- 477	- 199	2 817
D. F NANSMAN	477	199	-2 817
I. Kasa Banka De i imi	- 23	- 304	- 71
II. ıç Borçlanma (Net)	503	191	-2 837
III. Dı Borçlanma (Net)	- 3	313	91
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. TOPLAM GEL RLER	3,17	3,02	3,19
I. İletme Gelirleri	3,02	2,88	3,04
1. Mal Ve Hizmet Satı Hasılatı	2,67	2,62	2,79
2. Diğer Gelirler	0,34	0,26	0,25
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,12	0,12	0,11
1. Amortismanlar	0,08	0,06	0,05
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,00	0,00	0,00
3. Kar ılıklar	0,04	0,06	0,06
III. Bütçe Ve Fonlar	0,04	0,03	0,04
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM G DERLER	3,23	3,04	2,93
I. İletme Giderleri	3,11	3,05	2,86
1. Mal Ve Hizmet Satı Maliyeti	2,22	2,35	2,39
2. Diğer Giderler	0,89	0,70	0,47
II. Yatırım Harcamaları	0,11	0,09	0,05
III. Stok Artı ı	-0,01	-0,06	0,01
IV. Sabit Kıymet Artı ı	0,00	-0,03	0,00
V. Dolaysız Vergiler	0,01	0,00	0,01
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GEL R G DER FARKI	-0,06	-0,02	0,25
D. F NANSMAN	0,06	0,02	-0,25
I. Kasa Banka De i imi	0,00	-0,03	-0,01
II. ıç Borçlanma (Net)	0,06	0,02	-0,26
III. Dı Borçlanma (Net)	0,00	0,03	0,01

(1) Gerçekle me Tahmini

(2) Program

TABLO: III. 17- K T'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelle tirme Kapsamındaki Kurulu lar Hariç Toplam			Özelle tirme Kapsamındaki Kurulu lar Dahil Toplam		
	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)
Toplam Personel Adedi (Ki i)	156 112	153 745	152 033	222 871	213 406	205 343
- Memur ve Sözle meli Personel	76 050	76 678	75 644	91 224	90 670	88 123
- ç i	80 062	77 067	76 389	131 647	122 737	117 220
Toplam Personel Harcamaları	5 305	5 578	6 010	7 791	7 850	8 225
- Memur ve Sözle meli Personel	2 043	2 187	2 341	2 472	2 619	2 758
- ç i	3 262	3 391	3 669	5 319	5 231	5 467
Mal ve Hizmet Satı Hasılatı	44 512	60 792	73 066	67 325	86 848	104 091
Görev Zararı Tahakkukları	704	1 502	2 496	706	1 503	2 496
letme Faaliyet Kâr - Zararı	2 660	3 085	5 820	826	1 628	7 485
Faiz Ödemeleri	970	993	1 181	1 004	1 020	1 188
Dönem Kâr - Zararı	1 821	1 479	3 683	1 034	- 184	5 735
Faktör Gelirleri	4 107	4 255	4 945	4 355	3 749	8 170
Temettü Ödemeleri	607	892	1 184	607	892	1 184
Sabit Sermaye Yatırımları	2 547	3 056	4 303	3 518	3 913	4 879
Bütçe ve Fon Transferleri	2 582	2 872	3 061	2 895	3 148	3 484
Borçlanma Gere i*	-1 503	884	-1 095	-1 027	1 083	-3 912
Borçlanma Gere i* (3)	1 079	3 756	1 966	1 868	4 231	- 428
Borçlanma Gere i* (4)	-2 103	418	-1 730	-1 583	688	-4 440
Borçlanma Gere i*/GSYH (Yüzde)	-0,18	0,09	-0,10	-0,12	0,11	-0,35
Borçlanma Gere i* (3)/GSYH (Yüzde)	0,13	0,38	0,18	0,22	0,43	-0,04
Borçlanma Gere i* (4)/GSYH (Yüzde)	-0,25	0,04	-0,16	-0,19	0,07	-0,40
Personel Harc./Hasılat (Yüzde)	11,92	9,18	8,23	11,57	9,04	7,90
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	2,18	1,63	1,62	1,49	1,17	1,14

* (-) i areti finansman fazlasını göstermektedir.

(1) Gerçekle me Tahmini

(2) Program

(3) Bütçe ve Özelle tirme Fonu transferleri hariçtir.

(4) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

- 70 -

TBMM K T Komisyonunca, Tarım İletmeleri Genel Müdürlüğü'nün (T GEM), kiralama İletmelerine İlişkin stratejisi belirlenene kadar, İletmelerini kiraya vermemesi hususunda 2007 yılında alınan tavsiye kararı çerçevesinde 2008 yılında herhangi bir kiralama İlemi yapılmamıştır.

2008/13879 sayılı BKK ile TMO, Yağlı a ayırdığı fındıklardan 30 bin tona kadar olan miktarını 1,10 TL/kg bedelle, 6 aya kadar vadeli ve vade farksız olarak satış bedelinin iki katı tutarında gayrimenkul teminatı karılında Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine (Fiskobirlik) satmakla görevlendirilmiştir.

2008/13849 sayılı BKK ile 2008 yılı çizilmemiş ha ha kapsülü ba alım fiyatı 2,20 TL/kg olarak belirlenmiştir.

2007 yılında, 2007/12597 sayılı BKK ile TMO'ya bu day ve mahlut için toplam 800 bin ton; mısır ve arpa için de 300'er bin ton gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir. Söz konusu BKK çerçevesinde, TMO tarafından 695 bin ton ekmeklik bu day, 295 bin ton mısır ve 65 bin ton arpa gümrük vergisiz olarak ithal edilmiştir. 2008 yılında da, yurtiçi hububat ihtiyacının karşılanması amacıyla çıkarılan 2008/13450 sayılı BKK ile TMO'ya bu day ve mahlut için toplam 700 bin ton; mısır için de 300 bin ton gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir ve 2007/12597 sayılı BKK'nın yürürlük süresi 2008 yılı sonuna kadar uzatılmıştır. Söz konusu BKK çerçevesinde, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla 150 bin ton ekmeklik bu day, 295 bin ton mısır ithal edilmiştir. Ayrıca, TMO'ya, 2008/13503 sayılı BKK ile 100 bin ton pirinç; 2008/13833 sayılı BKK ile, 100 bin ton kırmızı mercimek gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir. Söz konusu Kararlar çerçevesinde, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla 31 bin ton pirinç, 45 bin ton kırmızı mercimek ithal edilmiştir.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil K T sisteminin finansman fazlasının GSYH'ya oranı yüzde 0,4 olarak programlanmıştır. Bu finansman fazlası, özellikle ham petrol fiyatı ve döviz kurunda meydana gelen dalgalanmaların maliyet bazlı fiyatlandırma çerçevesinde son kullanıcıya yansıtılmasıyla gerçekleştirilebilecektir. Ayrıca, fındık ba ta olmak üzere tarım ürünlerinin K T'ler eliyle alınması karılında katlanılan maliyetlerin görev zararı yoluyla ilgili kuruluşlara aktarılmaması bu finansman fazlasına ulaşmasını zorla tıracaktır.

K T'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirlerin uygulanması sürdürülürken nitelikli personel ihtiyacının karşılanması sağlanacaktır. Bu kapsamda, ilgili mevzuatta personel istihdamında yaşanan sorunların giderilmesini ve istenilen nitelikte personel alımını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

K T'lerde stratejik yönetim anlayışının yerleştirilmesi amacıyla başlatılan stratejik planlama çalışmalarını 2008 yılında tamamlayamayan kuruluşlar, 2009 yılında stratejik planlarını tamamlayacaklar ve 2010-2014 döneminde hayata geçireceklerdir.

TEDA 'nın 2009 yılı kayıp kaçak oranının yüzde 13 seviyesine gerilemesi hedeflenmektedir.

Elektrik dağıtım bölgelerine İlişkin özelleştirme ihalelerinin 2009 yılı sonunda tamamlanması öngörülmektedir.

- 71 -

T FA 'ye ait eker fabrikalarının co rafi bazlı portföy grupları halinde özelle tirilmesi i lemlerinin 2 yıl içinde; özelle tirme kapsam ve programına alınan Sümer Halının özelle tirilmesi i lemlerinin ise 1 yıl içinde tamamlanması programlanmaktadır.

Özelle tirme gelirleri bütçeye gelecek olan otoyollar, köprüler ve bunlar üzerinde yer alan tesislerin i letme hakları ile ans oyunları lisansının verilmesine ili kin özelle tirme i lemlerinin 2009 yılı sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

2009 yılında tarımsal K T'ler tarafından 1 milyon ton bu day, 9 milyon ton eker pancarı, 30 bin ton tütün ve 637 bin ton ya çay yapra ı alımı programlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEL ME EKSENLER

I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

Küreselle me ve hızlı teknolojik geli me sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanla ma ve teknoloji geli tirme yetkinli i rekabet gücünün önemli unsurları olmu tur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla de i ti i bu süreçte, bilgi ve ileti im teknolojileri i yapma biçimlerinde köklü de i iklikler meydana getirmi tir. Ekonomik geli mede bilgi yo un ve yüksek katma de erli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmı , özellikle i gücünün e itim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır.

Son yıllarda Türkiye ekonomisinin rekabet gücü sıralamasındaki yerinde bir iyile me gözlenmektedir. 2007 yılında da bu ilerleme devam etmiştir. Ancak 2008 yılında Türkiye, Dünya Ekonomik Forumunun küresel rekabet gücü endeksine göre yapılan sıralamada 63. sıraya gerilemiştir. Bunun ba lıca sebepleri, mali piyasaların etkinli inin artırılması, altyapının kalitesinin iyile tirilmesi, temel e itim ve sa lık hizmetlerinin daha iyi hale getirilerek insan kaynakları tabanının geli tirilmesi, i gücü piyasalarının iyile tirilmesi ile kamu kurumlarındaki etkinlik ve effaflı ın artırılması konularında yeterince geli menin sa lanamamasıdır.

TABLO:IV. 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri)

Gösterge	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Kapsanan Ülke Sayısı	102	104	117	125	131	134
Küresel Rekabet Endeksi	-	-	71.	59.	53.	63.
- Temel Gereker	-	-	-	67.	63.	72.
- Etkinlik Geli tiriciler	-	-	-	56.	51.	59.
- Yenilik ve Geli kinlik Etkenleri	-	-	-	44.	48.	63.
Büyüme Rekabet Endeksi	65.	66.	66.	-	-	-
Ortami Rekabet Endeksi	52.	52.	51.	46.	46.	-

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

(*Dünya Ekonomik Forumu ülkelerin rekabet gücünü kıyaslamada, 2008 yılından itibaren yeni bir yöntem geli tirmi tir.

TABLO:IV. 2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri itibarıyla Sıralamadaki Yeri)

	2006	2007	2008
Temel Gereker			
Kurumlar	54.	55.	80.
Altyapı	61.	59.	66.
Makroekonomik istikrar	101.	83.	79.
Sa lık ve Temel E itim	75.	77.	78.
Etkinlik Geli tiriciler			
Yüksek Ö retim ve Mesleki E itim	58.	60.	72.
Mal Piyasaları Etkinli i	43.	43.	55.
gücü Piyasası Etkinli i	114.	126.	125.
Mali Piyasaların Geli mi li i	85.	61.	76.
Teknolojiye Hazırlık Durumu	50.	53.	58.
Piyasa Büyüklü ü	18.	18.	15.
Yenilik ve Geli kinlik Etkenleri			
Geli kinli i	42.	41.	60.
Yenilik	49.	53.	66.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

Bununla birlikte, Türkiye özel sektörün nispeten geli mi oldu u büyük bir pazara ve etkin i leyen bir mal piyasasına sahip olması nedeniyle, verimlilik kaynaklı geli me düzeyinden yenilik kaynaklı geli me düzeyine geçi a amasındadır.

Kamu mali yönetim reformunun gerçekleştirilmesi ve ba ımsız para politikası uygulamasıyla kronik enflasyon döneminin geride bırakılması sonucunda makroekonomik istikrarın sa lanmasında son yıllarda önemli mesafe alınmıştır. Ayrıca, AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilen reformlar, üreticiler ve yatırımcılar için istikrar ve güven ortamının sa lanmasına katkıda bulunmu tur.

İletmelerin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli i gücüne sahip, de i en artlara uyum sa layabilen, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü olan bir yapıya kavu turulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede; makroekonomik istikrarda, i ortamının kalitesinde, finansmana eri imde, enerji ve ula tırma altyapısında, çevrenin korunması ve kentsel altyapıda, Ar-Ge ve yenilikçili in geli tirilmesinde, bilgi ve ileti im teknolojilerinin yaygınla tırılmasında, kayıtdı ılı ın azaltılmasında, tarımsal yapının etkinle tirilmesinde ve sanayi ve hizmetlerde yüksek katma de erli üretim yapısına geçilmesinde iyile me sa lanması gerekmektedir.

A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2000 yılı ba ından itibaren uygulamaya konulan Uluslararası Para Fonu destekli makroekonomik programların kararlı bir şekilde uygulanması sonucu güven ve istikrar ortamı tesis edilmiştir, ekonomi sürekli bir büyüme ortamına kavu turulmu , enflasyon ciddi oranda düşürülmü ve kamu açıkları kontrol altına alınarak borçların sürdürülebilirliği sa lanmıştır.

- 73 -

Elde edilen başarıda, maliye, para ve gelirler politikalarının uyumlu ve birbirini destekler bir biçimde uygulanmasının büyük payı bulunmaktadır. Buna ilaveten, ekonominin daha etkin, esnek ve verimli bir yapıya ulaşmasının sağlanması amacıyla da güden yapısal reformların uygulanmaya başlanması ve bu yönde önemli mesafelerin katedilmesi makroekonomik istikrarın kalıcı hale getirilmesine büyük katkıda bulunmuştur.

Ekonomide sağlanan güven ve istikrar sonucu Türkiye ekonomisi ve sermaye piyasaları daha fazla dışarıya açık hale gelmiş ve ekonomimiz özel sektör kaynaklı yüksek ve kesintisiz bir büyüme sürecine girmiştir. Ancak bu durum, ülkemizdeki tasarruf yetersizliği nedeniyle özel sektörün dış borçlarının artmasına neden olmuştur.

Ekonomide ulaşılan yüksek oranlı büyüme hızlarına bağlı olarak cari işlemler açığı da artmıştır. Ancak, cari açık, artan ölçüde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve uzun vadeli borçlanma kalemleriyle finanse edilmiştir.

Uluslararası finans piyasalarında ortaya çıkarak üretim sektörlerini de etkilemeye başlayan küresel krizin, ülkemizde de makroekonomik göstergeler üzerinde olumsuz etkileri görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, yapısal reformlarla finansal sektörün daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve kararlı ekonomik program uygulamalarıyla kamu finansman yapısının güçlendirilmesi, küresel ölçekteki dalgalanmanın ülkemiz ekonomisine olumsuz etkilerini sınırlandıracak güçlü yanlarımız olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca, küresel krizin çıkmasına neden olan türev ürünlerin ülkemizde kullanımının henüz çok yaygınlaşmamış olması, ülkemiz finansal sisteminin krizden doğrudan etkilenmesini önleyecek bir unsurdur. Ancak, bu gelişmelerin dış finansman imkanlarımızı daraltması, önemli ticari ortaklarımız olan gelişmiş ülkelerde beklenen ekonomik daralmanın ihracat mallarımıza olan talebi düşürmesi reel sektörü etkileyecek unsurlar olarak görülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Para, maliye ve gelirler politikasının birbirleriyle uyumlu ve güçlü bir koordinasyon altında uygulanması, geçmişte oranla çok daha güçlü bir yapıya sahip olan ekonomimizde sağlanan makroekonomik istikrarın sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 2009 Yılı Programının makroekonomik, sektörel ve bölgesel politika ve tedbirleri, bu istikrarın korunmasına hizmet edecek şekilde kurgulanmıştır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Ekonomiye ilişkin kararlarda işbirliği ve koordinasyon güçlendirilecektir.				
Tedbir 1. Ekonomi Koordinasyon Kurulunun (EKK) yasal ve fonksiyonel yapısı güçlendirilecektir.	DPT	Bağışbakanlık, EKK üyesi bakanlıklar	Mart Sonu	Ulusal ve uluslararası ekonomik gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek; bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının uygulama süreçlerinin plan ve programlarla

- 74 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak le m ve Açıklama
				senkronizasyonunu güçlendirmek; özel sektör ve kamu kesimi arasındaki ekonomik ve finansal yöneti m kalitesini artırmak; ekonomik güvenlik ve ekonomik savunma konseptini olu turmak ve uygulamayı koordine etmek görevleri de hazırlanacak yasayla EKK'ya verilecektir.
Tedbir 2. Ekonomik sonuç do uracak önemli düzenlemeler EKK'nın de erlendirmesine sunulacaktır.	Ba bakanlık	Ekonomi Koordinasyon Kurulu	Yıl Boyunca	Hayata geçirilecek makroekonomik ve finansal istikrarı etkileyen önemli düzenlemeler, etki analizleriyle birlikte nihai de erlendirme için yıl ba ından itibaren EKK'ya sunulacaktır.
Tedbir 3. Öncelikli alanlarda sektörel ve tematik stratejilerin hazırlanması sa lanacaktır.	DPT	İgili Kamu Kurum ve Kurulu ları	Yıl Boyunca	EKK'nın belirledi i alanlar ba ta olmak üzere sektör temsilcileri ile birlikte sektörel de i im ve dönü ümün yol haritasını ortaya koyacak strateji belgeleri hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 2. Ekonominin büyüme potansiyelinin artırılmasına yönelik çalı malar yapılacaktır.				
Tedbir 4. Türkiye'de bireysel ve kurumsal tasarrufların artırılması ve sermaye birikim sürecinin hızlandırılmasına yönelik çalı ma yapılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, Hazine Müste arlı ı, Merkez Bankası, TÜ K, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Konuya ili kin kapsamlı ve ayrıntılı bir rapor hazırlanacaktır.
Öncelik 3. Mali disiplinin sürdürülmesine yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 5. Kamu mali yönetiminde mali kurallar belirlenecektir.	Maliye Bakanlı ı	DPT, Hazine Müste arlı ı	Haziran Sonu	Makroekonomik istikrarın devamı ve sürdürülebilir bir kamu finansman yapısının korunması amacıyla hizmet edecek mali kurallar, Türk kamu mali yönetim sistemine entegre edilecektir.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak le m ve Açıklama
Tedbir 6. Elektrik enerjisi satı fiyatları içinde yer alan TRT payı yeniden belirlenecektir.	Hazine Müste arlı ı	DPT, TRT, O B, EPDK, ETKB, Maliye Bakanlı ı	Haziran Sonu	Beklenenin üzerinde gerçekte ecek TRT gelirleri kurulu un finansal ihtiyaçları da dikkate alınarak yeniden belirlenecektir.
Öncelik 4. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 7. Kamu harcama yönetimi reformu çalı malarına hız verilecektir.	Maliye Bakanlı ı	DPT, Hazine Müste arlı ı ve İlgili Kamu daireleri	Haziran Sonu	Kamu harcamalarının etkilili i, verimlili i ve alternatif maliyetleri gözetilecektir. Cari ve transfer nitelikli harcama programları gözden geçirilecek, verimsiz niteli e sahip harcamalar tespit edilerek harcama programı yeniden düzenlenecektir.
Tedbir 8. Kamuda ta it kullanım ve harcırah sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlı ı	Kamu daireleri	Haziran Sonu	Kamu harcama sisteminde etkinlik, effaflık ve hesap verebilirli in artırılmasını sa lamak amacıyla günümüz artlarına ve ihtiyaçlarına uygun yeni bir Ta it Kanunu ve Harcırah Kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 9. Kamu varlık envanteri çıkarılacaktır.	Maliye Bakanlı ı	Kamu daireleri	Haziran Sonu	Kamunun sahip oldu u atıl nitelikli varlıkların ekonomiye kazandırılması için söz konusu varlıkların envanterinin belirlenmesini ve bu varlıkların kullanılabilce i alternatif alanların ortaya konulmasını amaçlayan teknik bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 10. Sa lık hizmetlerinde kalite-maliyet etkinli inin sa lanması izlenecektir.	DPT	Maliye Bakanlı ı, Sa lık Bakanlı ı, Hazine Müste arlı ı, Sosyal Güvenlik Kurumu	Haziran Sonu	Sa lık harcamaları sistematik olarak izlenecek, de erlendirilecek ve gerekli stratejiler geli tirilecektir. Bu amaçla Sa lık Harcamaları zleme ve De erlendirme Komisyonu kurulacaktır. İlgili kurumlar komisyona bilgi vermekle yükümlü olacaktır. Komisyon, raporlarını düzenli olarak ilgili kurum ve kurullara gönderecektir.

- 76 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak le m ve Açıklama
Öncelik 5. Basit, öngörülebilir, adil ve geni tabanlı bir vergi sisteminin olu turulması çalı maları sürdürülecektir.				
Tedbir 11. Gelir vergisi sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müste arlı ı, Gelir daresi Ba kanlı ı, Vergi Konseyi, Meslek Odaları	Haziran Sonu	Etkili ve verimli bir vergi sisteminin olu turulmasına yönelik çalı malar kapsamında, serbest piyasa ekonomisiyle uyumlu, yatırımları ve istihdamı destekleyen ve vergiye uyumu artırarak kayıtdı ılı ı azaltan, yeni Gelir Vergisi Kanunu yürürlü e konulacaktır.
Öncelik 6. Kamu idarelerinde mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkin bir e kilde uygulanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 12. ç denetim alanında merkezi uyumla tırma birimi kurulacaktır.	Maliye Bakanlığı	ç Denetim Koordinasyon Kurulu, Ba bakanlık, DPT, Hazine Müste arlı ı, ç i leri Bakanlı ı	Haziran Sonu	Maliye Bakanlı ına ba lı ç Denetim Koordinasyon Kurulu, kamu iç denetim sistemini geli tirmek ve koordine etmek üzere, ç Denetim Merkezi Uyumla tırma Birimi i levini 5018 sayılı Kanunda belirtildi i gibi, ba ımsız ve tarafsız bir organ olarak yerine getirecek e kilde yeniden yapılandırılacaktır.
Öncelik 7. Mahalli idarelerde mali yapının iyile tirilmesi ve mali disiplinin artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 13. Belediye ve il özel idareleri öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme hayata geçirecektir.	ç i leri Bakanlı ı	DPT, Maliye Bakanlı ı, Hazine Müste arlı ı	Aralık Sonu	Belediye ve il özel idarelerinin öz gelirleri artırılarak hem mali yapıları güçlendirilecek hem de hem e hriyelerine kar ı yönetim sorumluluklarının artırılması sa lanacaktır.
Tedbir 14. Mahalli idarelerin ertelenmi yükümlülük e klerinde borç yaratmasını önlemeye yönelik tedbirler alınacaktır.	Hazine Müste arlı ı	DPT, Maliye Bakanlı ı, İller Bankası	Haziran Sonu	Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından, uzla ma, kamuya olan di er borçları ile vergi ve sosyal güvenlik primi gibi cari yükümlülüklerine mahsuben yapılacak kesintinin oranı, yeni borç do masını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.

- 77 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak le m ve Açıklama
Öncelik 8. K T'lerde hesap verebilirlik, effaflık, karar alma süreçlerinde esneklik ve stratejik yönetim anlayı ı esas alınacaktır.				
Tedbir 15. K T Yönetim Kanunu hazırlanacaktır.	Hazine Müste arlı ı	DPT, Ö B, SPK, Tüm K T'ler	Aralık Sonu	Kamu sermayeli irketler için ba latılan çalı malar ba lamında K T'lerde hesap verebilirli i, effaflı ı, karar alma süreçlerinde esnekli i ve stratejik yönetim anlayı nı esas alan bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 16. K T'lerin 2010-2014 dönemine ili kin stratejik planlarının tamamlanması sa lanacaktır.	DPT	DPT, Hazine Müste arlı ı, Ö B, Tüm K T'ler	Aralık Sonu	K T'lerde stratejik yönetim anlayı nın yerle tirilmesi amacıyla ba latılan stratejik planlama çalı maları tamamlanacaktır.
Öncelik 9. Kurulu ların yasal statüleri ve organizasyon yapıları de i en artlara uygun olarak yenilenecektir.				
Tedbir 17. Milli Piyango dairesi yeniden yapılandırılacaktır.	Milli Piyango dairesi Genel Müdürlü ü	Maliye Bakanlı ı, Ö B	Haziran Sonu	Milli Piyango dairesi günün artları ve ça da yönetim ilkeleri gözetilerek düzenleyici ve denetleyici rolü güçlendirilmek suretiyle yeniden yapılandırılacaktır.

B. ORTAMININ Y İLE T R LMES

1. Mevcut Durum

Türkiye'de son dönemde, ba ta makroekonomik istikrarın sa lanması olmak üzere, gerçekte tirilen çe itli düzenlemelerle i ortamının iyile tirilmesinde önemli mesafe alınımı ve yatırımlarda artı kaydedilmi tir.

Yatırım Ortamının yile tirilmesi Koordinasyon Kurulu (YO KK) çalı maları kapsamında kurulmu olan Teknik Komiteler, kamu ve özel sektör i birli i ile yeniden düzenlenen eylem planlarını 2008 yılı Nisan ayında açıklamı lardır. Aylık olarak toplanan, YO KK Yönlendirme Komitesinde ise gündemdeki mü terak konular ele alınmakta, eylem planlarındaki geli meler de erlendirilmekte ve ortaya çıkan sorunlara çözüm getirilmeye çalı lmaktadır. Ayrıca, Yatırım Danı ma Konseyi, on sekiz uluslararası firma, önemli uluslararası kurumlar ile Türk sivil toplum ve kamu kurulu larının üst düzey yöneticileri ve ilgili bakanların katılımıyla Ba bakanın ba kanlı ında 18 Haziran 2008 tarihinde yıllık toplantısını gerçekte tirmi tir. Toplantıda, yatırım ortamı konusunda önceki yılın uygulamaları de erlendirilmi ve önümüzdeki dönemde odaklanılması gereken konulara ili kin öneriler getirilmi tir.

2008 yılında, izinlere ili kin olarak; Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı tarafından hazırlanan yasal düzenleme kapsamında, Kanunu'nda yapılan de i iklikle, i yeri kurma izni kaldırılmı tir. Ayrıca, Adalet Bakanlı ı tarafından hazırlanan Genel dari Usul

- 78 -

Kanun Tasarısı 2008 yılı Eylül ayında Ba bakanlı a gönderilmi tir. Söz konusu Tasarı ile, vatanda lar ve özel sektör tarafından yapılan ba vuruların ilgili idareler tarafından 30 gün içinde cevaplandırılması zorunlulu u getirilmi tir. Bu kapsamda, izin alma süreçlerinin daha da kısaltılması sa lanacaktır.

hracat ve men e ispat belgeleri düzenlenmesinde, basitle tirilmi gümrük i lemlerinden yararlananların sayısının artırılarak söz konusu i lemlerin hızlandırılması amacıyla hazırlanan Gümrük Genel Tebli i, 2008 yılı Nisan ayında Resmi Gazetede yayımlanmı tir.

Yabancı sermayeli irketlerin Türkiye'de ta nımaz edinimine ili kin usul ve esasları düzenleyen 5782 sayılı Tapu Kanununda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun, 2008 yılı Temmuz ayında Resmi Gazetede yayımlanmı tir.

Türkiye'de yatırım yapılmasını özendirmeye yönelik olarak, Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından hazırlıkları ba latılan Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi'nin 2008 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

2006 yılında zmir, Adana ve Mersin illerinde kurulan Kalkınma Ajansları ve bu ajansların bünyesinde faaliyet gösteren Yatırım Destek Ofisleri (YDO) hukuki engellerin kalkması sonucu 2008 yılında faaliyete geçmi tir. Yatırımcılara izin ve lisans i lemlerinde yardımcı olarak, yatırım süreçlerini kısaltmayı ve basitle tirmeyi amaçlayan YDO'ların kademeli olarak tüm Türkiye'de kurulması planlanmaktadır.

Sanayi ve ticaret sektörlerindeki verilerin bütünsel, sistematik ve birbiriyle uyumlu bir biçimde toplanması, güncellenmesi ve sunulması yoluyla piyasadaki yatırımcıların ve di er kullanıcıların daha do ru kararlar vermelerine imkan tanıyan bir giri imci bilgi sisteminin kurulması çalı malarına Sanayi ve Ticaret Bakanlı ı koordinasyonunda devam edilmektedir.

ortamına ili kin düzenlemelerin ve bunların uygulamalarının ölçülmesi ve ülkeler arası kar ıla tırmaların yapılması amacıyla yıllık olarak hazırlanan Dünya Bankası'nın "Doing Business 2009" raporunda, Türkiye, i yapma kolaylı ı baz alınarak yapılan sıralamada, revize edilmi verilere göre, 181 ülke arasında geçti imiz yıl bulundu u 60. sıradan 59. sıraya yükselmi tir. 2008 yılı raporu ile kar ıla tırıldı ında; genel sıralamanın yanında özellikle yatırımcıların korunması, i e alma ve sözleşme yürütme göstergelerinde Türkiye'nin durumunda iyile me gözlenmektedir. Di er taraftan, i çi istihdamı, yapı izinlerinin alınması ve i yeri kapatma konularında ülkemiz oldukça geri sıralarda yer almaktadır.

Genel olarak, ülkemiz uygulamalarında yatırıma ba lanmasından i letmeye geçi dönemine kadar, ilgili kurulu lar tarafından verilen izin, onay ve lisans i lemlerinde yeterince açık olunmaması, mükerrerlik ve bürokrasinin fazlalı ı gibi sorunlar çe itli düzenlemelere ra men devam etmektedir.

Ayrıca Birle mi Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) tarafından yayımlanan 2008 Dünya Yatırım Raporuna göre Türkiye, 2007 yılında gerçekte en yakla ık 22 milyar ABD Doları uluslararası do rudan sermaye giri i ile dünyada 23. sırada, geli mekte olan ülkeler arasında ise 9. sırada yer almı tir.

TABLO:IV. 3- Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Ülke	Etkinleşme Süresi		Etkinleşme Zorluk Endeksi		Mülkiyete Alma		Sözleşme Yürütme		Kapatma	Vergi Ödemeleri	
		İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Etkinleşme	Çıkarma	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Süre (Yıl)	Adet	Brüt Kara Oranı (%)
2007	Türkiye	6	6	56	30	6	6	36	420	3,3	15	45,1
	OECD Ortalaması	6	14,9	25,2	27,9	4,9	28,0	31,3	443,3	1,3	15,1	46,2
2008	Türkiye	6	6	44	30	6	6	35	420	3,3	15	45,5
	OECD Ortalaması	5,8	13,4	25,7	26,3	4,7	30,3	30,8	462,7	1,7	13,4	45,3

Kaynak: Dünya Bankası, www.doingbusiness.org

Antitröst kuralları bakımından ülkemiz mevzuatı büyük ölçüde AB rekabet kurallarıyla uyumludur. Ancak, AB rekabet hukukunun sürekli de i en niteli i dikkate alındı ında, hem uyum düzeyini sürdürmek hem de ülkemizin ihtiyaçlarını kar ılamak üzere zaman zaman mevzuat de i ikliklerine ve yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, 2008 yılı ba ında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda idari para cezalarına ili kin önemli ve caydırıcı nitelikte de i iklikler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, yine 4054 sayılı Kanun'a yönelik kapsamlı bir de i iklik tasarı ı hazırlanmış , ilgili tüm kesimlerin görüş leri alınmış ve de i iklik tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. Tasarının yasala masıyla, Kanunun uygulamasında daha fazla esneklik ve hukuki belirlilik sa lanması ve Türk rekabet mevzuatının AB mevzuatı ile olan uyumunun artırılması beklenmektedir.

İnventarlerin rekabet gücünün ve yenilik geli tirme kapasitesinin artırılmasına etki eden bir di er alan ise fikri haklar sistemidir. Ülkemizde 2007 yılı itibarıyla ba vurmuş yapılan toplam patent sayısı 6.189, faydalı model sayısı 3.016, marka sayısı 72.633, tasarım sayısı ise 30.398'dir. Bu rakamlar içinde; yerli ba vuruların oranı markalarda yüzde 81'e, tasarımlarda yüzde 96'ya, faydalı modellerde yüzde 99'a ula mış olmasına rağmen patentlerde yüzde 30 civarındadır. Ancak, yerli patent ba vurularında bir önceki yıla göre yüzde 69 artışı kaydedilmiştir. Sınai haklar içerisinde önemli bir yer tutan ve ülkelerin yenilik ve buluş yapma kapasitesinin bir göstergesi olan bu alanda, yerli patent ba vurularının artmasıyla birlikte yerli ülkeler ile kar ıla tırması Tablo'da verilmektedir.

Di er taraftan, fikri mülkiyet haklarının uygulanması için izlenecek kısa, orta ve uzun vadeli stratejileri oluşt urmak, uygulamada etkinli i artırmak ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu ve i birli ini sa lamak üzere 21 Mayıs 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Ba bakanlık Genelgesi ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Koordinasyon Kurulu oluşt urulmuşt ur.

Üniversite-sanayi i birli inde katalizör olan sınai mülkiyet haklarından üniversite bünyesinde kurulacak olan teknoloji transfer ofislerince etkin olarak yararlanılmasını sa layacak bir model oluşt urulması için Gazi Üniversitesi Rektörlü ü bünyesinde pilot teknoloji transfer ofisi kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

TABLO:IV. 4- Kar ıla tırılmı Patent istatistikleri

Ülkeler	Milyon Ki i Ba ına Yerli Patent Ba vuruları		Milyar \$ GSYH Ba ına Yerli Patent Ba vuruları		Milyon \$ Ar-Ge Harcaması Ba ına Yerli Patent Ba vuruları	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
ABD	701,08	741,78	18,82	19,60	0,72	0,78
Japonya	2 875,68	2 720,65	103,53	86,53	3,37	2,64
Belçika	50,90	46,73	1,78	1,56	0,09	0,09
Almanya	586,37	582,59	22,38	19,41	0,91	0,82
Polonya	53,14	56,60	4,31	4,27	0,77	0,99
Çin	71,66	93,24	11,92	23,65	0,91	2,44
Hindistan	6,04	4,07	1,97	2,12	0,25	0,40
Türkiye	7,94	14,70	1,07	6,05	0,17	1,02

Kaynak: WIPO Patent Report: Statistics on Worldwide Patent Activities

Te vik sisteminde etkin destek araçlarının bulunmayı ı, karma ıklık, mükerrerlik, e güdüm eksikli i ve performans izleme mekanizmalarının yetersizli i gibi sorunlar devam etmektedir. Bu durum, i letmelerin devlet yardımlarından etkin eklede faydalanarak rekabet güçlerini geli tirmelerini geciktirmektedir.

AB mevzuatına uyum çalı maları kapsamında, devlet yardımları için bir çerçeve olu turulması, devlet yardımlarının koordinasyonu, izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili kanun tasla ı hazırlanmı tır.

Ayrıca, bölgesel ve sektörel geli me açısından te vik sisteminin iyile tirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede, hali hazırda 5084 sayılı Kanun kapsamında olanlar dahil tüm illerin durumu dikkate alınarak daha etkin ve daha effaf bir bölgesel ve sektörel te vik sisteminin olu turulması çalı maları yürütülmektedir. Bu çalı maların tamamlanmasını müteakip, illerin özelliklerini ve potansiyellerini dikkate alan ve bölge bazında kademelendirilmi te vik araçlarıyla desteklenen bir sistemin olu turulması öngörülmektedir.

Ülkemizde KOB 'lere yönelik hazırlanan destek programları, AB ve geli mi ÷lke uygulamaları ile kar ıla tırıldı ında, i letmelerin taleplerini kar ılayacak düzeyde de ildir. Bunun yanısıra, kaynak yetersizli i ile kurumsal kapasite eksikli i hazırlanan programlardan kısa ve orta vadede somut sonuçlar alınmasının önünde önemli bir engel te kil etmektedir. KOB desteklerinin etkinli ini artırmak ve mükerrerlikleri önlemek amacıyla kurumlar arasında koordinasyonun artırılması ve desteklerin bütüncül bir yapıya kavu turulması ihtiyacı devam etmektedir.

TABLO:IV. 5- Tablo: Halkbank KOB Kredileri

(Milyon TL)

	2006	2007	2008*
Ticari Krediler	913	2 137	3 013
Giri imci Kredileri	2 678	1 376	1 170
Esnaf Kredisi	2 637	6 377	7 012
Toplam	6 228	9 890	11 195

Kaynak: Halkbank

* 6 Aylık

KOB 'lerin finansman erişimlerini kolaylaştırmak ve banka kredilerinden yararlanma oranlarını artırmak için Halkbank ve KOSGEB tarafından çeşitli kredi programları uygulanmaktadır. Bu kapsamda, Halkbank tarafından KOB 'lere 2007 yılında yaklaşık 9,9 milyon TL ve 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla da yaklaşık 11 milyon TL kredi kullanılmıştır.

KOSGEB'in yürüttüğü kredi programlarında, bankalar tarafından KOB 'lere sıfır faizli krediler kullanılmaktadır. Söz konusu programlarda KOSGEB, kredi faiz tutarlarını karşılamakta olup, 2004 yılından itibaren sağladığı 482 milyon TL tutarında faiz desteği ile 28.659 işletmenin yaklaşık 3 milyar TL tutarında kredi kullanımını sağlamıştır.

TABLO:IV. 6- KOSGEB Kredi Faiz Desteği Bilgileri

(Milyon TL)

Yıl	İletme Sayısı	Kullanılan Kredi Miktarı	Kredi için Verilen Faiz Desteği
2005	4 598	451	76
2006	4 384	322	60
2007	9 679	1 010	127
2008*	7 134	902	126
Toplam	28 659	2 980	482

Kaynak: KOSGEB itibarıyla

* 15 Eylül itibarıyla

Ülkemizde başlangıç ve girişim sermayesi ile kredi garanti desteği kaynak ve işlevi bakımından yetersizdir. KOB 'lerin banka kredileri temininde karşılaştıkları teminat sorununun çözümü amacıyla kurulan Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş.'nin 50 bin TL olan sermayesi 2006 yılında 20 milyon TL'ye çıkarılmıştır. Ayrıca, 2007 ve 2008 yıllarında üye sayısı artırılmış olup, kurum şu anda 13 ilde hizmet vermektedir. Bu gelişmeler, kredi garanti sisteminin kaynaklarının ve etkinliğinin artırılması için olumlu olarak değerlendirilmekle birlikte, kredi sağlanan işletme sayısının yıllık 250 civarında olması, kredi garanti mekanizmasının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik ihtiyacın devam ettiğini göstermektedir.

TABLO:IV. 7- KGF A.Ş. Kefalet Bilgileri

(Milyon TL)

Yıl	Kefalet Sayısı	Kefalet Tutarı	Yaratılan Kredi Hacmi
2004	253	28,1	42,1
2005	235	28,5	41,7
2006	257	33,6	50,7
2007	183	31,9	47,4
2008*	324	85,8	117

Kaynak: KGF A.Ş. Faaliyet Raporu-2007, KOSGEB

* Eylül sonu itibarıyla

Toplam işletme sayısı ve istihdam içinde önemli paya sahip olan esnaf ve sanatkarlar, ölçek ve sermaye yapılarının küçük olması, verimlilik, kalite ve teknoloji seviyelerinin düşük gibi nedenlerden ötürü iş ortamındaki gelişmelerden daha fazla etkilenmektedirler. Ülkemizde 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 1.898.105 esnaf ve sanatkar bulunmaktadır.

TABLO:IV. 8- Yıllar itibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı

Yıl	Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkar Sayısı	Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı
2005	196 494	86 400
2006	249 265	105 817
2007	171 236	118 776
2008*	130 724	92 276

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

* 15 Eylül itibarıyla

Küresel rekabet ortamında ayakta kalabilmek için esnaf ve sanatkarların verimlilik, kalite, ölçek büyütme, işbirliği ve ortaklık faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi alanlarda desteklenmeleri önem arz etmektedir. Bu amaçlarla, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda esnaf ve sanatkarlara yönelik strateji ve eylem planı hazırlık çalışmaları yürütülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu doğrultuda, girişim gücü yüksek, verimlilik bilinci olan, modern teknolojiyi içselleştirmiş ve tam olarak faydalanabilen, finansal piyasalara kolay erişim imkanı sağlayan işletme yapısına ve altyapı ihtiyaçlarının karşılanması, girdi maliyetlerinin düşürülmesi, devlet yardımlarının etkin olduğu, bürokrasinin azaltılması, kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması, fikri hakların korunması, işletmelerin adil koşullarda rekabet ettiği bir ortamı yapısına ulaştırılması hedeflenmektedir.

KOB'lere destek sağlayan kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon geliştirilecek ve desteklerin etkinliğini artırılması amacıyla sağlanan desteklerin izlenmesine ve değerlendirilmesine yönelik sistemler oluşturulacaktır.

KOB'lerin finansmana erişimini artırmak amacıyla finansman araçlarının ve programlarının sayısı ve etkinliği artırılabilecektir. Bu kapsamda, KOSGEB kredi programları ile yenilikçi ve ileri teknoloji sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırımlarının yanı sıra bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan ve istihdam yaratan yatırımlar desteklenecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 10. Başta KOB'ler olmak üzere işletmelerin finansmana erişimini kolaylaştırılacaktır.				
Tedbir 18. Kredi garanti sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	KOSGEB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, TOBB	Aralık Sonu	KGF A. Ş.'nin hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması ve teminatlardan yararlanan

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
				iletme sayısının artırılması sa lanacaktır. Bu amaçla irketin performansının artırılmasına yönelik analiz yapılacak ve irketin personel niteli i, sermaye yapısı ile i süreçleri iyile tirilecektir.
Tedbir 19. KOB 'lerin rekabet güçlerinin artırılması amacıyla proje bazlı destek programları geli tirilecektir.	KOSGEB	DPT, GAP dairesi Ba kanlı ı, Ticari Bankalar ve İlgili Di er Kurulu lar	Aralık Sonu	Politika öncelikleri do rultusunda destek programları geli tirilecek ve KOB 'lere yönelik proje bazlı destekler yaygınla tırılacaktır.
Öncelik 11. ortamının iyile tirilmesine yönelik olarak bürokrasinin azaltılması, i lemlerin hızlandırılması ve i lem maliyetlerinin dü ürülmesi konusundaki çalı malar sürdürülecektir.				
Tedbir 20. YO KK çalı maları kapsamında Teknik Komitelerce hazırlanan eylem planlarındaki eylemlerin ilgili kurumlar tarafından zamanında sonuçlandırılması takip edilecektir.	Hazine Müste arlı ı	İgili Kamu Kurulu ları, STK'lar	Aralık Sonu	Yatırım Ortamının iyile tirilmesi Reform Programı çalı maları kapsamında kurulan YO KK bünyesindeki Teknik Komitelerin yayınlanan eylem planlarında yer alan konular, ilgili kurumlar tarafından öngörülen takvim do rultusunda sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 12. Devlet yardımları sisteminin etkinle tirilmesi çalı maları sürdürülecektir.				
Tedbir 21. Yatırımlarda devlet yardımları sistemi bölgesel ve sektörel öncelikler dikkate alınarak etkinle tirilecek, buna ili kin yasa ve ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Hazine Müste arlı ı	Sanayi ve Ticaret Bakanlı ı, Maliye Bakanlı ı, Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı, DPT, DTM, KOSGEB, KUR, Kalkınma Ajansları, İgili Di er Kurulu lar	Mart Sonu	2008 yılı sonunda ba vuru süreleri sona erecek olan 5084 ile 5350 sayılı kanunların düzenledikleri alanlarda yeni düzenleme yapılmasına ili kin çalı malar AB'ye uyum çalı maları da dikkate alınarak ilgili kurum ve kurulu ların katılımı ile sürdürülmekte olup, bölgesel ve sektörel öncelikler do rultusunda yeni te vik sistemi hayata geçirilecektir. Yeni sistemin gerektirdi i yasa ve ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 13. Fikri mülkiyet sisteminin etkinli ini sa lamak üzere kurumsal kapasite ve koordinasyon güçlendirilecek, toplum düzeyinde yaygın ve yerle ik bir fikri haklar kültürü olu turulacaktır.				
Tedbir 22. Patent ve faydalı model, endüstriyel tasarımlar, markalar ve entegre devre topografyaları ile co rafi i aretler mevzuatında de i iklik öngören düzenlemeler yapılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Adalet Bakanlığı	Mart Sonu	Sınai mülkiyet mevzuatının, uluslararası geli melere, AB mevzuatına uyuma ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik olarak güncellenmesi ve de i tirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilgili kanun tasarıları TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 23. Türk Patent Kurumu Kanunu hazırlıkları tamamlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Enstitünün daha etkin ve verimli bir yapıya kavu turulması, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve vekillik müessesesinin düzenlenmesi amacıyla hazırlanacak olan Türk Patent Kurumu Kanun Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 24. Kültür ve Turizm Bakanlı ının, telif hakları ile ilgili i lemleri yürüten birimi etkin bir kurumsal yapıya dönü türülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Mevcut kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, uygulamanın uluslararası standartlara yükseltilmesi ve etkin bir koordinasyonun sa lanması amacıyla hazırlanacak Kanun Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 25. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda de i iklik yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	5846 sayılı Kanunun, AB müktesebatı ile uyumlu olmayan maddelerinin de i tirilmesi; AB müktesebatına uyumlu tırma hedefinin di nda uygulamadaki bazı çeli kili ve sorun yaratan maddelerinin yeniden düzenlenmesi amacıyla hazırlanacak kanun tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 14. Giri imci Bilgi Sistemi olu turulacaktır.				
Tedbir 26. Giri imci Bilgi Sistemi olu turulacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Maliye Bakanlığı (Gelir daresi Ba kanlı ı), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, Hazine Müste arlı ı, DTM, EPDK, TÜ K, TEDA , TOBB, TESK, İlgili Di er Kurum ve Kurulu lar	Aralık sonu	irketler Bilgi Sistemi ile Sanayi Bilgi Sistemi projeleriyle amaçlanan Sanayi ve Ticaret Envanteri olu turulması çalı malarının Giri imci Bilgi Sistemi çatısı altında toplanması sa lanacaktır. Bu sisteme gerçek ki ilerin ekonomik faaliyetleri de dahil edilecektir. Sistemde yer alacak tüm tüzel ve gerçek ki ilerin ekonomik faaliyetleri, uluslararası kod sistemine göre tanımlanacaktır.

C. EKONOM DE KAYITDI ILI IN AZALTILMASI

1. Mevcut Durum

Ülkemizde ekonomik hayatın önemli bir yapısal sorunu olan kayıtdı ılı ı ortaya çıkaran etmenler arasında, ya anan makroekonomik istikrarsızlıklar, yüksek enflasyonist ortam, yüksek vergi ve prim oranları ile di er idari-mali-yasal yükler gibi ekonomik nedenlerin yanı sıra i letmelerin çok büyük bölümünün küçük ölçekli olması, yoksulluk, i sizlik, yolsuzluk, kamu harcamalarında israf, çarpık kentle me, bürokratik formalitelerin fazlalı ı, nakit kullanımının yüksekli i, denetim sisteminin yeterince etkin olmaması, kurumlar arası koordinasyon eksikli i, sıkça çıkarılan aflar ve kayıtdı ılıkla mücadelede toplumsal ve siyasi iradenin olu maması gibi sosyal ve yapısal faktörler yer almaktadır.

Kayıtdı ı ekonomiye yönelik çalı malar, ülkemizde kayıtdı ı ekonominin boyutunun geli mi ekonomilere kıyasla oldukça yüksek oldu unu ortaya koymaktadır. Kayıtdı ı faaliyetlerdeki artı , bireyler ve i letmeler arasında haksız rekabetin do masına, gelir da ılımının bozulmasına, kayıtlı çalı an mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun azalmasına ve böylece toplumdaki vergi bilincinin azalmasına yol açmaktadır. Ayrıca, bu durum sorunun toplum tarafından me ru bir olgu olarak algılanmasına yol açmakta ve böylece toplumsal de erlerin zedelenmesine neden olmaktadır.

Kayıtdı ı ekonomi nedeniyle artan kamu finansman ihtiyacının vergi oranlarının yükseltilmesi yoluyla kar ılanması, vergiye kar ı direnci artırarak kayıtdı ılı ı besleyen bir kısır döngü haline gelmektedir. Ayrıca, kayıtdı ı ekonomi, ilk a amada kayıtdı ı çalı an i letmeler açısından rekabet avantajı sa lasa da, bu irketlerin kurumsalla masını ve ölçek ekonomisinin getirilerinden yararlanmalarını engellemekte, girdiler üzerinde artan vergi yükü bir bütün olarak ekonomi açısından uluslararası alanda rekabet edebilirlik açısından dezavantaj yaratmaktadır.

- 86 -

Son yıllarda, ülkemizde, yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında bürokrasinin azaltılmasına, enflasyon muhasebesi uygulamasına, gümrük, sosyal güvenlik ve vergi işlemlerinde büyük ölçüde otomasyona geçilmesine, kaçakçılıkla mücadeleye, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve az gelişmiş yörelerde istihdamın artırılmasının tevkine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler kayıtdışı ekonomiyle mücadele alanında altyapının oluşturulması bakımından önem arz etmektedir.

Ayrıca, yukarıdaki gelişmelere paralel olarak, makroekonomik göstergelerde yaşanan istikrar, kayıtdışı ekonomiyle mücadele için uygun bir zemin hazırlamış, genel ve sektörel düzeyde kayıtdışı ekonominin azaltılması amacıyla bazı önlemlerin uygulamaya sokulmasına ve etkin olarak uygulanmasına katkı sağlamıştır.

Vergi denetiminin etkinleştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla yüksek sayılarda vergi denetim elemanı alınmasına başlanmıştır. Vergi denetim birimlerinin tek çatı altında toplanmasını öngören yasa tasarısı hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiştir.

Kayıtdışı istihdamla, Kayıtdışı istihdamla Mücadele (KADİM) Projesi kapsamında mücadele başlatılmıştır.

Çalışanların sosyal güvenlik konusunda hak kayıplarının önlenmesi, kişilerin en kolay şekilde ihbar ve şikayetlerini yaparak kısa sürede sonuç alabilmeleri ve denetimlerin yapılabilmesi amacıyla 2008 yılı Mayıs ayından itibaren "Alo 170 Kayıtdışı istihdam ve Sosyal Güvenlik Bilgi Hattı" hizmete girmiştir.

Kayıtlı çalışmanın önündeki en önemli engellerden biri olan istihdam üzerindeki vergi yükünün azaltılması amacıyla 2008 yılı Mayıs ayında çıkarılan 5763 sayılı Kanunla hizmet akdiyle çalışanlar açısından malullük, aylıklılık ve ölüm priminin iştirak payı 5 puan düşürülmüştür.

Ekonomide rekabet gücünün artırılması, iş ortamının ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve finansal sistemin geliştirilmesi gibi konulara yönelik alınan tedbirlerin de kayıtdışı ekonominin azaltılmasında önemli bir rol oynaması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonominin rekabet gücünün artırılmasının yanı sıra kamu finansman kaynaklarının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, kayıtlı ekonomiye geçiş süreciyle ulaşılmak istenilen temel amaçlardır.

Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı çerçevesinde kayıtdışı ekonomi ile mücadeleye 2009 yılında da devam edilecektir.

Kayıtdışı ekonomiyle mücadelede teknik altyapının oluşturulmasına yönelik başlatılmış çalışmalar hızla tamamlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak Eylem ve Açıklama
Öncelik 15. Hazırlanan programlar çerçevesinde kayıtdı ılıkla etkin mücadele ba latılacaktır.				
Tedbir 27. Kayıtdı ı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı uygulanmaya ba lanacaktır.	Gelir dairesi Ba kanlı ı	Maliye Bakanlı ı, Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı, Sanayi ve Ticaret Bakanlı ı, DPT, Gümrük Müste arlı ı, Sosyal Güvenlik Kurumu, EPDK, TAPDK, BDDK	Mart Sonu	Eylem Planı yıl içerisinde izlenecek, de erlendirilecek ve güncellenecektir. Kayıtdı ılıkla mücadelede toplumsal duyarlılı ı artırmak amacıyla toplumun bilgilendirilmesine yönelik faaliyetler artırılarak sürdürülecektir. Vergi kayıp ve kaça ının boyutu ile niteli i çe itli yöntemlerle düzenli olarak ara tırılacak ve vergi kayıp ve kaça ını önlemeye yönelik denetimler artırılacaktır.
Tedbir 28. Kayıtdı ı i ç i çalı tırılmasını önlemek amacıyla kurumlar arası etkin i birli i ve koordinasyonu sa lamaya yönelik Ortak Eylem Protokolü hayata geçirilecektir.	Sosyal Güvenlik Kurumu	Maliye Bakanlı ı, Ç i ç i ler i Bakanlı ı, Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı, Gelir dairesi Ba kanlı ı, Gümrük Müste arlı ı, Meslek Kurulu ları, STK'lar	Mart Sonu	Kurumların mevzuatları çerçevesinde kayıtdı ı istihdam ve yabancı kaçak i ç i çalı tırılmasının önlenmesi konusunda birlik sa lanması ve kurumlar arasında i birli inin geli tirilmesi suretiyle kayıtdı ı istihdamın önlenmesi amacıyla imzalanan Ortak Eylem Protokolünün etkin bir eklede uygulanması sa lanacaktır.
Öncelik 16. Kayıtdı ı ekonomiyle mücadelenin denetim boyutunu güçlendirmeye ve etkinle tirmeye yönelik uygulamalar hayata geçirilecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 29. Vergilendirmede mükellef hizmetleri daha da etkinle tirilecek ve i lemlerin çabukla tırılmasına yönelik tedbirler alınacak; elektronik fatura, elektronik belge ve elektronik defter projeleri hayata geçirilecek, muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda saklanması sa lanacaktır.	Gelir dairesi Ba kanlı ı	Sanayi ve Ticaret Bakanlı ı, Sosyal Güvenlik Kurumu	Aralık Sonu	Her türlü beyanname, bildirim ve form yeniden gözden geçirilecek, beyanname düzenleme kılavuzları hazırlanacaktır. Ayrıca, Vergi İleti im Merkezinde internet destek hattı kurulacaktır. Bankacılık sistemiyle entegre bir elektronik fatura modeli olu turulacaktır. Fatura dı ında düzenlenmesi öngörülen di er belgelerin elektronik ortamda olu turulması, muhafazası ve iletilmesi ile ilgili çözüm üretilecektir. Mükelleflerin tutmak zorunda oldukları

- 88 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak le m ve Açıklama
				defterlerin elektronik ortamda olu turulması, onaylanması ve muhafazası ile ilgili hukuki ve teknik altyapı olu turulacaktır. Muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda saklanmasına ili kin standartlar belirlenecek, bilgi ve belgelere daha hızlı ula ılması sa lamak ve tek tipte saklanacak veriler üzerinde çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 30. Bilgisayar Destekli Denetim ve Risk Analizi Merkezi kurulmasına yönelik çalı malar tamamlanacaktır.	Gelir dairesi Ba kanlı ı	Maliye Bakanlı ı	Aralık Sonu	Denetimde etkinli in artırılması kapsamında Bilgisayar Destekli Denetim ve Risk Analizi Merkezi kurulacaktır.
Tedbir 31. Kaçak i çi çalı tır an i letmelerin kamu ihalelerinden belli bir süreyle men edilmesine yönelik düzenleme yapılacaktır.	Çalı ma ve Sosyal Güvenlik Bakanlı ı	Kamu hale Kurumu	Haziran Sonu	4734 sayılı Kamu hale Kanununda kayıtd ı istihdamla mücadele amacıyla de i iklik yapılarak; kayıtd ı i çi çalı tırd ı saptanan i verenin, tüzel ki i olması halinde tüzel ki ili in yanı sıra ortakları ve onların ortak oldu u di er irketler de kamu ihalelerine 5 yıl süreyle giremeyeceklerdir.
Öncelik 17. Kaçakçılıkla etkin bir ekilde mücadele edilecektir.				
Tedbir 32. Akaryakıt kaçakçılı ını önlemeye yönelik alınan tedbirlerin etkisi ölçülecektir.	Gelir dairesi Ba kanlı ı	Maliye Bakanlı ı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlı ı, Sanayi ve Ticaret Bakanlı ı, Gümrük Müste arlı ı, DTM, EPDK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Akaryakıt kaçakçılı ını önlemeye yönelik uygulamaya sokulan önlemlerin sonuçları üçer aylık dönemlerle raporlanacak ve yıl sonunda sonuçlara ili kin etki analizi raporu hazırlanacaktır.

D. F NANSAL S STEM N GEL T R LMES

1. Mevcut Durum

2007 yılı sonu itibarıyla finans sektörünün toplam aktif büyüklü ü, bir önceki yıla göre yüzde 17,8 oranında artarak 670,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu büyüklük ABD doları bazında 575,7 milyar ABD dolarına ula mıştır. 2006 yılında yüzde 75,1 olan finans

sektörünün aktif büyüklü ünün GSYH'ya oranı, 2007 yılında yüzde 78,5'e yükselmiştir. Bankacılık sektörü yüzde 86,7 ile finans sektörü toplam büyüklü ü içinde en yüksek paya sahiptir. Ancak 2006 yılında yüzde 87,8 olan bankacılık sektörünün toplam finans sektörü içindeki payı, sigorta ve emeklilik şirketlerinin, finansal kiralama şirketlerinin, aracı kurumların ve yatırım ortaklıklarının finansal sektör içindeki payının artmasıyla birlikte nispi bir gerileme göstermiştir. 2006 yılında yüzde 3,8 olan sigorta ve emeklilik sektörünün toplam finansal sektör içindeki payı 2007 yılında yüzde 4,2'ye yükselmiştir. Finansal kiralama şirketleri, faktoring ve tüketici finansman şirketleri gibi bankacılık sektörüne alternatif mali enstrümanlar sunan kuruluşlar nispeten küçük sektör paylarıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler.

TABLO:IV. 9- Finans Sektörünün Aktif Büyüklü ü (2007)

	Milyon TL	Milyon ABD Doları	Sektör Payı (%)	GSYH 'ya Oran (%)	Kurulu Sayısı
Bankalar	581 635	499 386	86,7	68,1	50
Mevduat Bankaları	543 272	466 448	81,0	63,6	33
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	18 888	16 217	2,8	2,2	13
Katılım Bankaları	19 474	16 720	2,9	2,3	4
Sigorta ve Emeklilik	27 926	23 977	4,2	3,3	58
Sigortacılık	22 135	19 005	3,3	2,6	46
Bireysel Emeklilik şirketleri (1)	4 566	3 921	0,7	0,5	10
Reasürans	1 225	1 052	0,2	0,1	2
Finansal Kiralama şirketleri	13 711	11 772	2,0	1,6	65
Faktoring	7 552	6 484	1,1	0,9	85
Tüketici Finansman şirketleri	3 916	3 362	0,6	0,5	9
Yetkili Müesseseler (2)	508	437	0,1	0,1	761
krazatçılık (3)	70	60	0,0	0,0	35
Aracı Kurumlar (4)	3 841	3 298	0,6	0,4	104
Yatırım Ortaklıkları	4 981	4 277	0,7	0,6	48
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	4 118	3 536	0,6	0,5	13
Yatırım Fonları	26 381	22 651	3,9	3,1	297
A tipi	919	789	0,1	0,1	129
B tipi	25 462	21 861	3,8	3,0	168
Toplam (5)	670 522	575 703	100,0	78,5	716

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müste arlığı, TSPAKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Yönetilen fon büyüklü ü verilmektedir. Hayat ve emeklilik şirketleri bireysel emeklilik şirketleri içinde sayılmıştır.

(2) Aktif büyüklü ü olarak 2005 yılı toplam ödenmiş sermaye de eri verilebilmektedir.

(3) Aktif büyüklü ü olarak 2006 yılı toplam sermaye de eri verilebilmektedir.

(4) 99 aracı kuruma ait aktif büyüklü ü verilmektedir.

(5) Yetkili müessese ve ikrazatçılar hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

Bankacılık

Varlıkları dayalı menkul kıymet ve ba lantılı türev ürün piyasalarınca tetiklenen ve uluslararası finansal piyasalarda 2007 yılı ortalarından bu yana belirginlik kazanan dalgalanmalara rağmen, Türk bankacılık sektörü olumlu görünümünü 2008 yılında da

- 90 -

devam ettirmektedir. 2001 krizi sonrası gerçekleştirilen yeniden yapılandırma ve son yıllarda sektöre yönelik benimsenen daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim yaklaşımı, uluslararası piyasalarda özellikle 2008 yılı Eylül ayından itibaren yaşanan finansal krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisinin sınırlı kalmasını sağlamıştır.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2007 yılı sonuna göre de artarak 50 adet olarak gerçekleşmiştir. Bu bankaların 33'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası ve 4'ü katılım bankasıdır. 2008 yılının ilk yarısında bankacılık sektörünün mevduat ve personel sayılarında ise artış kaydedilmiştir. Nitekim, 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde mevduat sayısı 8.122'den 8.722'ye, personel sayısı 167.760'dan 177.175'e yükselmiştir.

2008 yılının ilk yarısında aktif büyüklük açısından bankacılık sektörü güçlü görünümünde belirgin bir değişim olmamıştır. En büyük banka olan sektör içerisindeki payı yüzde 59,8'den yüzde 59,4'e, en büyük 10 bankanın payı ise yüzde 82,5'ten yüzde 82,4'e gerilemiştir. Bu dönemde aktifler itibarıyla sektördeki fonksiyonel grup payları önemli bir değişim göstermezken, sahiplik itibarıyla grup paylarında yabancı sermayeli bankalar lehine bir artış görülmektedir. Bu çerçevede; 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla sektörün toplam aktifleri içerisinde mevduat bankalarının payı yüzde 93,3, katılım bankalarının payı yüzde 3,5 ve kalkınma ve yatırım bankalarının payı yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, yılın ilk yarısında kamu bankalarının payı yüzde 30,4'ten yüzde 30,1'e, özel sermayeli bankaların payı yüzde 55,7'den yüzde 52,6'ya gerilemiştir. Aynı dönemde bir mevduat ve bir katılım bankasının yabancı banka statüsüne geçmesi sonucunda, ortaklık yapısı içinde yabancı payı yüzde 50'den fazla olan bankaların toplam sektör içindeki payı yüzde 14'ten yüzde 17,3'e yükselmiştir. 2008 yılı Temmuz ayı itibarıyla sektördeki toplam yabancı payı ise, MKB hariç yüzde 24,3, MKB dahil olduğunda ise yüzde 41,5'e ulaşmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK), katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü toplam bilanço verileri incelendiğinde, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün 2007 yılı sonuna göre TL bazında yüzde 12,9 oranında artarak 656,9 milyar TL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 7,5 oranında artış ile 537 milyar ABD dolarına ulaştığı görülmektedir. Bankacılık sektöründeki derinleşmenin önemli bir göstergesi olan sektör aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı da, 2007 yılı sonuna göre 3,4 puan artarak yüzde 68,1'den yüzde 71,5'e yükselmiştir.

Son yıllarda bankacılık sektörü kredilerinde görülen yükseliş eğilimi, bir miktar yavaşlamakla birlikte, 2008 yılında da devam etmiştir. Bankacılık sektörü kredi hacmi 2008 yılının ilk yarısında, 2007 yılı sonuna göre yüzde 20 oranında artışla 285,6 milyar TL'den 342,7 milyar TL'ye yükselmiştir. 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla bankacılık sektörü toplam kredileri içinde yabancı para kredilerin payı yüzde 25 seviyesindedir. Kullanıcılar itibarıyla bakıldığında; 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde KOB kredilerinin yüzde 14,7 oranında artış ile 80,3 milyar TL'den 92,1 milyar TL'ye, bireysel kredi hacminin yüzde 16,2 oranında artış ile 95 milyar TL'den 110,3 milyar TL'ye ve diğer ticari ve kurumsal kredilerin yüzde 27,1 oranında artış ile 110,3 milyar TL'den 140,2 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. 2008 yılının ikinci çeyreinden itibaren tüketici kredilerinin artışı yavaşlamıştır.

Kredilerdeki artışla birlikte, 2006 yılı sonunda yüzde 43,8 ve 2007 yılı sonunda yüzde 49,1 olan, kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı 2008 yılı Haziran ayı sonu

itibarıyla yüzde 52,2'ye ulaşmıştır. 2006 yılı sonunda yüzde 28,9 ve 2007 yılı sonunda yüzde 33,5 olan bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin GSYH'ya oranı da 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla yüzde 37,3'e yükselmiştir. Diğer taraftan, tahsili gecikmiş alacak stokunun toplam kredilere oranı 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde yüzde 3,5'den yüzde 3,1'e gerilemiştir.

TABLO:IV. 10- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1)

	2006	2007	2008 Haziran
Temel Büyüklükler			
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	499,7	581,6	656,9
Krediler (Milyar TL)	219,0	285,6	342,7
Mevduat (Milyar TL)	307,6	356,9	405,8
Banka Sayısı (Adet)	50	50	50
Şube Sayısı (Adet)	7 302	8 122	8 722
Personel Sayısı (Bin kişi)	151,0	167,8	177,2
Performans			
Net Dönem Karı (Milyar TL)	11,4	14,9	8,3
Vergi Öncesi Kar / Ortalama Aktifler (Yüzde) (2)	3,3	3,4	3,2
Net Kar / Ortalama Özkaynaklar (Yüzde) (2)	21,0	26,8	25,3
Kredi / Mevduat (Yüzde)	71,2	80,0	84,4
Kredi / Toplam Aktif (Yüzde)	43,8	49,1	52,2
Riskler			
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	21,9	18,9	16,8
Bilanço dışı Yabancı Para Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-5,5	-8,1	-14,4
Net Genel Döviz Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-0,1	-0,2	-0,1
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Brüt)/Krediler (Yüzde)	3,7	3,5	3,1
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	0,4	0,5	0,6
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	31,8	28,3	26,3

Kaynak: BDDK

(1) BDDK'nın katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmıştır. Mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dahildir.

(2) 2008 Haziran dönemi için söz konusu oranların yıllıklandırılmış değerleri verilmiştir.

Sektörün kredilendirmeye daha çok ağırlık vermesi sonucunda son yıllarda gerileme eğilimi görülen menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı, 2008 yılının ilk yarısında da azalmıştır. Ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı 2007 yıl sonundaki yüzde 28,3 seviyesinden, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 26,3 seviyesine gerilemiştir. Menkul kıymetler portföyünün toplam aktiflere oranı 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu bankalarında yüzde 39, özel bankalarda yüzde 22,9 ve yabancı bankalarda yüzde 14,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün pasif yapısına bakıldığında; bankaların en önemli fon kaynağı durumundaki toplam mevduatın, 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 2007 yıl sonuna göre yüzde 13,7 oranında artarak 356,9 milyar TL'den 405,8 milyar TL'ye çıktı. Buna karşılık mevduatın bankacılık sektörü pasifleri içindeki payının sınırlı bir artışla yüzde 61,4'den yüzde 61,8'e yükseldiği görülmektedir. Mevduatın TL-YP kompozisyonu ise 2008 yılının ilk yarısında önemli bir değişim göstermemiştir ve Haziran ayı sonu itibarıyla TL cinsinden mevduatın oranı yüzde 64,1, YP cinsinden mevduatın oranı yüzde 35,9 olarak gerçekleşmiştir.

- 92 -

Diğer taraftan, uluslararası finansal piyasalardaki gelişmelerin de etkisiyle bankaların yurt dışı fon kullanımlarında bir miktar daralma görülmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların yurt dışından sağladıkları sendikasyon ve sekürütizasyon kredileri 2007 yılı sonuna göre ABD doları bazında yüzde 7,7 oranında azalarak, 26,4 milyar ABD dolarından 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 24,4 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Bu gerileme sonucunda, son yıllarda sektörün önemli kaynaklarından birisi haline gelen söz konusu kredilerin bilanço içerisindeki payı, 2008 yılının ilk yarısında yüzde 5,3’ten 4,5’e gerilemiştir. Küresel finansal krizin etkisiyle önümüzdeki dönemde bankaların yurtdışı borçlanma imkanlarında azalış ve maliyetlerinde artış görülebilecektir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranında 2002 yılından itibaren görülen artış eğilimi 2008 yılında da devam etmiştir. 2006 yılı sonunda yüzde 71,2 ve 2007 yılı sonunda yüzde 80 olan mevduatın krediye dönüşüm oranı 2008 yılı Haziran ayında yüzde 84,4 olarak gerçekleşmiştir. Gruplar itibarıyla ise bu oran özel bankalarda yüzde 94,1, kamu bankalarında yüzde 56,9 ve yabancı bankalarda yüzde 116,9’dur.

Son yıllarda, kredi portföyünde görülen hızlı büyüme, risk ağırlıklı varlıkların artmasına ve dolayısıyla bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranının gerilemesine neden olmuştur. 2008 yılının ilk yarısında da, özkaynaklardaki artışın sınırlı seviyede kalması ve kredilerdeki artış paralelinde risk ağırlıklı varlıkların artmasının etkisiyle, sektörün sermaye yeterlilik oranı 2007 yılı sonuna göre 2,1 puan azalarak yüzde 16,8’e gerilemiştir. Banka grupları bazında bakıldığında, kamu bankalarının sermaye yeterlilik oranının sıfır risk ağırlıklı D BS stokunun portföylerindeki ağırlığı nedeniyle, kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye yeterlilik oranının ise plasman yapıları nedeniyle, diğer banka gruplarına göre daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Nitekim 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, sermaye yeterlilik oranları kamu bankalarında yüzde 20,9, özel bankalarda yüzde 15,8 ve yabancı bankalarda yüzde 14,9 iken fonksiyonel gruplar itibarıyla mevduat bankalarında yüzde 15,3, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 61,1 ve katılım bankalarında yüzde 14,1 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, bankacılık sektörünün bilanço içi yabancı para açık pozisyonu, 2007 yılı sonuna göre 6,3 milyar dolar artarak, 8,1 milyar dolardan 14,4 milyar dolara yükselmiştir. Ancak söz konusu dönemde bilanço içi açık pozisyon bilanço dışı işlemlerle büyük ölçüde kapatılmıştır. Bilanço dışı işlemlerin etkisiyle 2007 yıl sonunda 173 milyon dolar fazla veren yabancı para net genel pozisyonu, 2008 yılı ortası itibarıyla 140 milyon dolar açık vermiştir. Ancak bu açıktan kaynaklanan kur riski yönetilebilir seviyelerde seyretmektedir.

2008 yılının ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine göre Türk bankacılık sektörünün net karı nominal olarak artmakla birlikte reel olarak gerilemiştir. Haziran ayı itibarıyla vergi sonrası net kar, nominal olarak yüzde 2,3 oranında artışla 8,1 milyar TL’den 8,3 milyar TL’ye yükselirken, reel olarak yüzde 6,6 oranında gerilemiştir. Karlılıktaki azalma aktif ve özkaynak getiri oranlarında da gözlenmektedir. Bu çerçevede, 2007 yılı itibarıyla yüzde 3,4 olan vergi öncesi kar bazında aktif getiri oranı, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla yıllıklandırılmış bazda yüzde 3,2’ye inmiştir, aynı dönemde özkaynak getiri oranı yüzde 26,8’den yüzde 25,3’e gerilemiştir. Kredilerden elde edilen faiz, ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinde sağlanan artış ve bir önceki yıl sermaye piyasası işlemlerinde ortaya çıkan zararın yerini kara bırakmasına rağmen, menkul değerler portföyünden elde edilen faiz gelirlerindeki daralma, personel giderleri ile provizyonlardaki artış ve kambiyo karlarındaki azalış, 2008 yılının ilk yarısındaki karlılık performansı üzerinde azaltıcı etkide bulunmuştur. 2002 yılından itibaren

kredilerden sa lanan gelirlerin ve bankacılık hizmet gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı artarken, halen gelirler içinde önemli bir paya sahip olmasına ra men menkul de erler portföyünden alınan gelirlerin toplam içindeki payı azalmaktadır.

TABLO:IV. 11-Türk Bankacılık Sektörü Göstergelerinin AB Ülkeleriyle Kar ıla tırılması (2007)

	Aktif / GSYH	Kredi / Mevduat / GSYH	Kredi / Mevduat	TGA / Krediler	Sermaye Yeterlilik Oranı	Net Kar / Aktif	Net Kar / Özkaynak	
AB-15 (1)	351,4	164,4	141,5	116,2	1,6	11,9	0,7	16,2
Çek Cumhuriyeti	109,8	52,8	72,9	72,4	2,6	11,5	1,3	24,5
Macaristan	107,3	64,9	50,6	128,2	2,4	10,8	1,4	18,1
Polonya (2)	76,8	43,5	47,9	90,7	3,1	11,8	1,7	21,9
Türkiye	68,1	33,5	41,8	80,0	3,5	18,9	2,6	19,6

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure, October 2008; Global Financial Stability Report, October 2008; BDDK: TÜ K

(1) AB-15 ortalamaları Aktif/GSYH, Kredi/GSYH, Mevduat/GSYH ve Kredi/Mevduat oranları için a ırlıklı ortalama yöntemiyle; TGA/Krediler, sermaye yeterlilik oranı, Net Kar/Aktif, Net Kar/Özkaynak oranları için aritmetik ortalama yöntemiyle hesaplanmı tır. TGA/Krediler, Sermaye Yeterlilik Oranı, Net Kar/Aktif, Net Kar/Özkaynak oranları için 2007 verisi bulunmayan ülkeler için 2006 yıl sonu verisi kullanılmı tır.

(2) Polonya için sermaye yeterlilik oranı 2007 yılı Eylül itibarıyla, Net Kar/Aktif ve Net Kar/Özkaynak oranı 2006 yılı itibarıyla, geri kalan oranlar 2007 yıl sonu itibarıyladır.

Türk bankacılık sektörü AB ülkeleriyle kar ıla tırıldı nda, bankacılık sektörünün derinli ini ve geli mi li ini gösteren aktif/GSYH, mevduat/GSYH, kredi/GSYH gibi oranların AB-15 ortalamalarına göre oldukça dü ük seviyede kaldı ı görölmektedir. Türk bankacılık sektörünün TGA/kredi oranı, finansal borç yeniden yapılandırılmaları ve ekonomik aktivitedeki canlılı ın da etkisiyle 2003 yılından itibaren önemli ölçüde gerilemi olmasına ra men, 2007 yılı sonu itibarıyla AB ülkelerine göre yüksek seviyededir. Sektörün sermaye yeterlilik oranı son yıllarda gerilemesine kar ın, 2007 yılı itibarıyla AB ülkelerine göre oldukça yüksek seviyede bulunmaktadır. Sektörün karlılık oranları ise özellikle AB-15 ülkelerine göre yüksek seyretmektedir.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla, KOB Finansal Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde toplam 115 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmı tır. Bu firmalardan 99 tanesi ile borç yeniden yapılandırma anla ması düzenlenmi olup, toplam 113,4 milyon TL tutarındaki borç yeniden yapılandırılmı tır.

Bankacılık sektörüne yönelik temel alt düzenlemeler önceki yıllarda büyük ölçüde tamamlanmı oldu undan, 2008 yılında gerçekte tirilen düzenlemeler ço unlukla yeni ihtiyaçlar ında mevcut düzenlemelerde de i iklikler yapılması ekinde gerçekte mi tir. Yapılan düzenlemeler daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim anlayı ına ve de i en ihtiyaçlar ve konjonktürün gerektirdi i esnek bir düzenleyici çerçeveye yönelik olarak, koruyucu hükümlere ili kin düzenlemeler, kurulu ve faaliyet esasları, finansal raporlama ve kurumsal yönetim konularında yo unla mı tır.

Basel II'ye uyuma yönelik çalı malar BDDK ve bankalarca, i birli i içerisinde sürdürölmektedir. Bununla birlikte, uluslararası finansal piyasalarda ya anan geli meler, mevcut standartlar setinde ortaya çıkan gözden geçirme ihtiyacı, Türk Ticaret Kanunu tasarısının henüz yasalama maması ve uygulamaya geçi zamanlamasına ili kin görü ler

dikkate alınarak, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulama ileri bir tarihte ertelenmiştir.

Bankacılık sektörüne ait finansal verilerin kullanıcı ile etkileşimli tematik bir harita aracılığıyla Türkiye coğrafyası üzerinde dağılımını gösteren "Finansal Türkiye Haritası" uygulaması hayata geçirilerek sektörel veriler açısından verimliliğin artırılması ve bilgi üretim sürecine katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

2008 yılında ayrıca; (i) bankacılık sektörünün uluslararası rekabet gücüne ulaşmasını, karlı, verimli ve rasyonel çalışmasını engelleyici faktörlerin gözden geçirilerek azaltılması, (ii) sektörde meydana gelebilecek herhangi bir sistemik riske yönelik olarak bir acil eylem planı hazırlanarak riskin yönetilmesine ilişkin tedbirlerin belirlenmesi, (iii) finansal hizmet kullanıcıları için bir finansal hizmetler rehberi hazırlanması, (iv) BDDK ile kuruluş ve meslek birlikleri ve derneklerinin işbirliğini güçlendirmeye yönelik ortak projeler gerçekleştirilmesi ve (v) Finansal Sektör Komisyonu çerçevesinde ilgili kuruluşlar arasında işbirliğini ve koordinasyonu sağlayacak mekanizmalar tesis edilmesi yönünde yeni projeler başlatılmıştır.

Sermaye Piyasası

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (MKB) hisse senetleri piyasasında hisseleri işlem gören şirket sayısı, 2008 yılı A ustos ayı itibarıyla, 2007 yıl sonu seviyesini koruyarak 332 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye piyasalarının derinlik göstergesi olarak kullanılan piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı, 2007 yılı sonunda yüzde 39,4 seviyesinde gerçekleşirken, süregelen küresel finansal kriz neticesinde 2008 yılı A ustos ayı sonu itibarıyla yüzde 25,7'ye gerilemiştir. MKB'de işlem gören şirketlerin halka açık hisselerinin toplam piyasa değeri, 2007 yılı sonunda 112,5 milyar TL iken 2008 yılı A ustos ayı sonunda 90,1 milyar TL'ye inmiştir. Aynı dönemlerde, MKB şirketlerinin halka açık hisselerindeki yabancı payı piyasa değeri bazında, yüzde 72,4'ten yüzde 69'a gerilemiştir.

Yatırım fonları sayısı, 2008 yılı A ustos ayında bir önceki yıl sonuna göre önemli oranda artış göstererek 337'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde yatırım fonları aktif değerleri 1 milyar TL gerileyerek 25,7 milyar TL olmuştur.

Bireysel emeklilik fonlarında katılımcı sayısı, artış hızı önceki yıllara göre yavaşlamakla beraber, artmaya devam etmiş ve buna paralel olarak bu fonların net aktif değeri de önemli miktarda artış kaydetmiştir. Nitekim, 2007 yılı sonunda 4,6 milyar TL seviyesinde gerçekleşen bireysel emeklilik şirketlerinin yönetti oldukları fon büyüklüğü, 2008 yılı A ustos ayı sonu itibarıyla 5,7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Özellikle ipotekli konut finansmanına ilişkin kanunun yürürlüğe girmesiyle, sermaye piyasalarında olduğu kadar bankacılık sektöründe de önemli etkileri olacak gayrimenkul değerleme şirketi sayısı, 2008 yılı A ustos ayı itibarıyla 2007 yılı sonuna göre 20 adet artarak 46'ya yükselmiştir. Sermaye piyasalarının etkin işlevi için önemli bir yeri olan bağımsız denetim şirketleri ve portföy yönetim şirketleri sayısında da artış görülürken derecelendirme kuruluşları sayısında bir düşüş yaşanmıştır.

Sermaye piyasalarımızın yapısı itibarıyla, özel sektör tahvillerinin çok az ihraç edilmesinden dolayı, ayrılmış olarak Devlet Çıkarım Senetlerinin işlem gördüğü ikincil piyasalardan, Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım-Satım Pazarı işlem hacmi 2008

- 95 -

yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre azalırken, Repo-Ters Repo Pazarı ile hacmi artışı göstermiş ve sırasıyla 218,1 milyar TL ve 1.908,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde hisse senetleri piyasası ile hacmi yüzde 8,8 oranında azalış göstererek 231,2 milyar TL'ye gerilemiştir.

TABLO:IV. 12- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	Birim	2005	2006	2007	Ağustos 2008
Kurul Kaydındaki Şirketler	Adet	614	605	593	581
MKB Şirketleri	Adet	316	329	332	332
MKB'de işlem Gören Şirketler	Adet	304	316	319	318
MKB Dışında işlem Gören Şirketler	Adet	12	13	13	14
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım)	Milyon TL	68 389	75 569	112 468	90 140
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım)	Yüzde	66,34	65,26	72,37	68,99
Piyasa Kapitalizasyonu	Milyon TL	218 318	230 038	335 948	272 013
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH	Yüzde	33,64	30,33	39,35	25,67 (1)
Aracı Kuruluşlar	Adet	141	140	145	145
Aracı Kurumlar	Adet	101	100	104	104
Bankalar	Adet	40	40	41	41
Yatırım Fonları	Adet	277	295	305	337
Net Aktif Değer	Milyon TL	29 393	22 228	26 727	25 696
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	Adet	275	289	297	328
Net Aktif Değer	Milyon TL	29 342	22 012	26 381	24 610
Borsa Yatırım Fonları	Adet	2	6	8	9
Net Aktif Değer (2)	Milyon TL	51	216	346	1 086
Bireysel Emeklilik Fonları	Adet	96	102	104	115
Şirket Sayısı	Adet	11	11	10	10
Fon Katılımcı Sayısı	Adet	672 696	1 073 650	1 457 704	1 664 170
Net Aktif Değer	Milyon TL	1 219	2 815	4 566	5 688
Yabancı Yatırım Fonları	Adet	53	60	60	81
Net Aktif Değer	Milyon TL	34	74	90	51
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları	Adet	26	30	33	34
Net Aktif Değer	Milyon TL	488	540	689	617
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	Adet	10	11	13	14
Net Aktif Değer	Milyon TL	2 209	2 481	4 118	4 021
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları	Adet	2	2	2	2
Net Aktif Değer	Milyon TL	93	127	174	190
Portföy Yönetim Şirketleri	Adet	19	19	19	22
Net Aktif Değer	Milyon TL	30 226	25 964	31 190	30 780
Bağımsız Denetim Şirketleri	Adet	91	94	96	98
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri	Adet	9	13	26	46
Derecelendirme Kuruluşları	Adet	6	7	8	8

Kaynak: SPK, Merkezi Kayıt Kuruluşu, TÜİK, MKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Haziran 2008 sonu itibarıyla

(2) Nominal tutarı göstermektedir.

- 96 -

Son yıllarda halka açılmalarda görülen olumlu gelişmeler 2008 yılında hızını kaybetmiş olmasına karşın hasılat toplamı 2008 yılı ilk sekiz ayında 2,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 2 şirket tarafından gerçekleştirilen bu hasılat esas olarak Türk Telekomun tek başına 2,4 milyar TL seviyesindeki halka arzından kaynaklanmıştır.

Takasbank Borsa Para Piyasası işlem hacmi, 2008 yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 10,9 oranında gerileyerek, 24,9 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

Vadeli işlem ve Opsiyon Borsası (VOB) hızla gelişimini sürdürmüştü ve işlem hacmi 2008 yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 134,4 oranında artarak 143,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu işlem hacminin büyük bir kısmı MKB-30 endeksi ve ABD doları bazlı vadeli işlem sözleşmelerinde gerçekleştirilmiştir.

TABLO:IV. 13- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2005	2006	2007	Austos	
				2007	2008
Tahvil ve Bono Piyasası					
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	486 674	381 760	363 922	262 096	218 808
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	1 859 713	2 538 802	2 571 169	1 680 347	1 908 540
Hisse Senetleri Piyasası					
İşlem Hacmi	269 931	325 151	387 777	253 596	231 202
Halka Açılmalar Hasılat Toplamı	2 362	1 240	4 391	3 807	2 420
Takasbank Borsa Para Piyasası					
İşlem Hacmi	94 864	44 983	40 196	27 891	24 854
Ödünç Pay Senedi Piyasası					
İşlem Hacmi	27	769	1 401	919	905
Altın Borsası					
TL İşlem Hacmi	369	227	1 014	962	144
Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	4 237	4 409	6 507	4 424	6 702
TL ve Dolar İşlem Hacmi (Ton)	341	232	327	241	239
Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası					
İşlem Hacmi	2 919	17 386	116 869	61 126	143 275
İşlem Hacmi (Adet)	1 771 308	6 628 503	24 456 900	14 500 300	33 465 597
Dönem Sonu Mevcut Açık Pozisyon (Adet)	140 159	198 074	234 713	216 558	217 608

Kaynak: MKB, İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank

Sermaye Piyasası Kurulu kaydındaki halka açık anonim ortaklıkların yönetim kurulu kararı ile sermaye artırımını yapmalarına olanak sağlayan düzenlemelerde Ocak 2008 tarihinde Avrupa Birliği mevzuatına uyum amacıyla değişiklikler yapılmış, yine 2008 yılı Mart ayında, ihraççılarının muafiyet artlarına ve Kurul kaydından çıkarılmalarına ilişkin esaslarda da AB mevzuatına uyum amaçlı düzenlemelere gidilmiştir.

Sermaye piyasalarında kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesi amacıyla 2008 yılı Mart ayında yapılan düzenlemeyle; borsa şirketlerinin ilgili kurullarla yaptıkları işlemler için değerlendirme yaptırma ve kamuyu aydınlatma yükümlülükleri

- 97 -

getirilmesi ve bu şirketlerde pay sahipleriyle ilişkiler birimi kurulması ve lisans sahibi personel istihdamı zorunlu hale getirilmiştir.

Sermaye piyasasında finansal raporların hazırlanmasında Avrupa Birliği mevzuatına uyumu esas alan ve 2008 yılı Nisan ayında yürürlüğe giren düzenlemeyle; sermaye piyasalarının temelini oluşturan kamuyu aydınlatmanın en önemli unsurlarından biri olan finansal tablolara ilişkin olarak borsa şirketleri, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve bu işletmelerin bağlı ortaklık, iştirak ve iştirakliklerinin, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle Uluslararası Muhasebe Standartlarını ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını uygulamaları hususunda düzenlenmiştir.

Konut finansmanı sistemi düzenleme çalışmaları çerçevesinde, bilanço dışı bir enstrüman olarak tasarlanan ve sadece varlık finansmanı fonu tarafından ihraç edilebilmesine olanak sağlayan, varlık dayalı menkul kıymetlere ilişkin düzenleme 2008 yılı Ağustos ayında yürürlüğe konulmuştur.

Sigortacılık

Ülkemizde 2007 yılı sonu itibarıyla sigortacılık sektöründe, aktif olarak 48 sigorta ve bireysel emeklilik ve 2 reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır.

Döner yabanc sermaye yatırımlarında özellikle son üç yılda gerçekleşen en artış, sigortacılık sektöründe de yansımalarını bulmuştur. Bu durum sektördeki şirketlerden 35'inin döner yabanc veya dolaylı olarak yabanc ortaklık şirket kimliği kazanmasında etkili olmuştur. Ödenen sermaye içinde yabanc sermayenin payı, 2007 yılı sonu itibarıyla, sigortacılık alanında ve hayat-emeklilik alanında yüzde 38'e ulaşmıştır. Yabanc ortaklık şirketlerin toplam prim üretimi içindeki payı ise yüzde 41, hayat-emeklilik alanında yüzde 43 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'de sigorta, bireysel emeklilik ve reasürans şirketlerinin konsolide bilançolarına göre sigortacılık sektörünün 2006 yılı sonunda 18,6 milyar TL olan aktif toplamı, 2007 yılında yüzde 25,8 oranında artış göstererek 23,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektörün aktif toplamında, gerçekleşen enflasyon düzeltmesinin etkisiyle, 2005 yılından itibaren hayat dışı sigorta şirketlerinin aktifleri artmıştır.

Sektörün aktif büyüklüğü içindeki yoğunlaşma göstergeleri incelendiğinde, 2007 yılında bir önceki yıla göre ilk 5 ve ilk 10 şirketin payının artışı, sırasıyla yüzde 47,1 ve yüzde 66 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Grup ayırımında incelendiğinde, aynı dönemde hayat dışı grubunda ilk 5 şirketin payının aynı kalarak yüzde 61,7, hayat emeklilik grubunda ise 5 puan artarak yüzde 70,4 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Sektörde, 2007 yılında bir önceki yıla göre yoğunlaşmanın artışı, hayat emeklilik alanındaki şirketlerde yoğunlaşmanın, hayat dışı alanındaki şirketlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Sigortacılık sektörünün aktif karlılığı, 2007 yılında yüzde 165,4 oranında artan net dönem karının etkisiyle, bir önceki yıla göre yüzde 113,6 oranında artarak yüzde 3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı yılda, sektörün öz sermaye karlılığı yüzde 9,1 seviyesine yükselmiştir.

TABLO:IV. 14- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2005	2006	2007
Temel Büyüklükler (Milyar TL)			
Aktif Toplamı	15,4	18,6	23,4
Hayat Dışıirketler	7,8	9,1	11,4
Hayat/Emeklilik	6,6	8,4	10,7
Reasüransirketleri	1,0	1,1	1,2
Aktif Toplamına Göre Yo unlanma(Yüzde)			
İlk 5irketin Payı	46,5	43,7	47,1
İlk 10irketin Payı	67,0	63,8	66,0
Performans(Yüzde)			
Net Dönem Karı (Milyon TL)	379	263	698
Hayat Dışıirketler	276	141	424
Hayat/Emeklilikirketleri	66	74	201
Reasüransirketleri	37	48	73
Net Kar (Zarar) / T. Aktif	2,5	1,4	3,0
Net Kar (Zarar) / Öz Sermaye	7,1	4,7	9,1
Teknik Göstergeler(Yüzde)			
Prim Konservasyon Oranı			
Hayat Dışıirketler	65,7	64,7	67,7
Hayat/ Emeklilikirketleri	92,5	91,4	92,4
Teknik Karlılık			
Hayat Dışıirketler	2,5	0,5	2,6
Hayat/ Emeklilikirketleri	2,5	8,7	12,7
Mali Karlılık			
Hayat Dışıirketler	3,4	3,5	3,6
Hayat/ Emeklilikirketleri	12,5	9,4	11,6

Kaynak: Hazine Müste arlığı

Sektöre ait finansal varlıkların ve riski hizmet poliçesi sahibi sigortalılara ait finansal yatırımların yüzde 31'i serbest portföyde yer alırken, yüzde 69'u ise sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karlılık üzere Hazine Müste arlığı adına bloke edilen kıymetlerden oluşmaktadır.

Finansal varlıkların yatırım araçları bazında dağılımı incelendiğinde, kamu borçlanma senetlerinin ağırlıkta olduğu, hisse senetlerinin ikinci sırada, yatırım fonlarının ise üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.

Türkiye 2006 yılı itibarıyla dünya prim üretiminde, binde 18 pay ile 87 ülke içinde 35. sırada yer almıştır. Prim üretiminin GSYH'ya oranına göre yapılan sıralamada 68. sırada yer alan Türkiye, kişi başına prim üretiminde 61. sıradaki yerini korumaktadır. Toplam prim üretimine göre Avrupa ülkeleri arasında bir değerlendirme yapıldığında Türkiye 34 ülke sıralamasında 32. sırada yer almaktadır.

TABLO:IV. 15- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı (2007)

	Hayat Dışı	Hayat- Emeklilik	Hayat	Reas.	(Milyon TL) Toplam
Devlet Tahvili/Hazine Bonosu	2 042	2 004	674	524	5 244
Hisse Senedi	96	1 464	2	12	1 576
Yatırım Fonu	77	7	6	1	90
Diğer	216	578	174	1	968
Toplam	2 431	4 053	856	537	7 878

Kaynak: Hazine Müsteferliği

Sigortacılık sektöründe kişi başına prim üretimi ve prim üretiminin hayat/hayat dışı dağılımı ile GSYH'ya oranı AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye'de hayat dışı sigortacılığın hayat sigortacılığından daha etkin olduğu ve sigortacılık sektörünün hızlı bir büyüme içinde olmasına rağmen GSYH içindeki payının halen düşük olduğu görülmektedir.

TABLO:IV. 16- Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri

Sigorta Dalları	(Milyon TL)			(Yüzde Dağılım)			(Yüzde Değişim)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Hayat Dışı	6 423	8 090	9 370	83,8	85,4	87,6	26,0	15,8
Yangın	1 093	1 524	1 661	14,3	16,1	15,5	39,4	9,0
Nakliyat	279	332	352	3,6	3,5	3,3	19,0	6,0
Trafik	1 147	1 328	1 544	15,0	14,0	14,4	15,8	16,2
Kaza	2 519	3 163	3 620	33,0	33,4	33,8	25,6	14,4
Ferdi Kaza	232	295	396	3,0	3,1	3,7	27,2	34,2
Kredi	4	8	13	0,1	0,1	0,1	100,0	62,5
H. Koruma	19	25	28	0,2	0,3	0,3	31,6	12,0
Mühendislik	310	412	505	4,0	4,3	4,7	32,9	13,3
Tarım	48	54	88	0,6	0,6	0,8	12,5	62,9
Sağlık	772	949	1 163	10,0	10,0	11,0	22,9	22,5
Hayat	1 242	1 385	1 331	16,2	14,6	12,4	11,5	-4,0
Toplam	7 665	9 474	10 701	100,0	100,0	100,0	23,6	12,9

Kaynak: Hazine Müsteferliği

Sigorta şirketlerinin 2006 yılında 9,5 milyar TL düzeyindeki direkt prim üretimi, 2007 yılında yüzde 12,9 oranında artışı göstererek, 10,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Son yirmi yılda, prim üretimi açısından kriz yılları hariç sektörde milli gelir büyümesinin üstünde bir büyüme sağlanmıştır. Sigorta dallarında üretilen poliçe sayısı 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 13,8 oranında artışı göstererek 38,3 milyona ulaşmıştır. Prim

- 100 -

üretimindeki artı oranının poliçe sayısındaki artı n altında bir seviyede gerçekleşmesi, piyasada artan fiyat rekabetine i aret etmektedir.

Ülkemizde yıllar itibarıyla de i mekle beraber, prim üretiminin yüzde 70'i acenteler, yüzde 10'u bankalar, geriye kalan yüzde 20'si ise brokerler ve merkez te kilatı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bireysel emeklilik hızlı bir büyüme e ilimi içinde olup, Emeklilik Gözetim Merkezi verilerine göre 2007 yılı sonunda sözleşme sayısı 1.576.273'e, katkı payı tutarı 3.917 milyon TL'ye, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla da 5.116 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Zorunlu deprem sigortası poliçe sayısı, 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2,5 oranında artı göstererek 2.617.974'e, prim tutarı yüzde 14 oranında artarak 234,6 milyar TL'ye, verilen teminatın büyüklü ü ise 124,9 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Tarımda 2007 yılı sonu itibarıyla sera, bitkisel ürün, su ürünleri, hayvan hayat, kümes hayvanları alanlarında bir önceki yıla göre gerek poliçe adedi, gerek prim üretimi ve ödenen tazminat oranlarında ola anüstü artı lar olmu tur. Tarım sektöründe sigorta anlayı nın yaygınlaşması 2006 yılına göre 25 kat artan sigortalı çiftçi sayısının 2007 yılı sonunda 62.095'e ulaşmasından da anlaşılmaktadır.

BDDK Gözetimindeki Banka Dı ı Finansal Kuruluş lar

5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca düzenleme ve denetim faaliyetleri 2006 yılı başından itibaren BDDK tarafından yerine getirilmeye başlanan banka dı ı mali kuruluş lar kapsamında 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla toplam 142 adet finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman ırketi faaliyet göstermektedir.

2007 Aralık-2008 Eylül döneminde 13 adet finansal kiralama ırketi, iradi olarak veya yeni mevzuat altyapısına intibak edememelerine ba lı izin iptalleri nedeniyle faaliyetlerine son vermiş ve 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla faaliyette bulunan finansal kiralama ırketi sayısı 52'ye gerilemiştir. Söz konusu dönemde finansal kiralama ırketlerinin üye sayısı 10'dan 19'a yükselirken, personel sayısı 1.557'den 1.541'e gerilemiştir.

2008 yılının ilk yarısında finansal kiralama ırketlerinin toplam aktif büyüklü ü, yüzde 10,7 oranındaki artı la 13,7 milyar TL'den 15,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla sektör, milli gelir içerisinde yüzde 1,7 paya sahiptir. Aktif artı nda, finansal kiralama alacaklarındaki artı etkili olmu tur.

2008 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen finansal kiralama i lemlerinin sektörel dağılımına bakıldığında hizmet sektörü a ırlıklı yapının devam etti i görülmektedir. Di er taraftan, pasifler tarafında sırasıyla yüzde 14,6 ve yüzde 13,1 seviyesinde gerçekleşen mali borçlar ve özkaynak artı ı, finansal kiralama sektörünün 2008 yılının ilk yarısında sergiledi i büyümede belirleyici bir rol oynamıştır. 2008 yılının ilk yarısında finansal kiralama ırketlerinin net dönem karı, finansal kiralama gelirlerindeki artı n etkisiyle bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 28 oranında artarak 317 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

- 101 -

2008 yılının ilk dokuz aylık döneminde çe itli nedenlerle 5 adet faktoring irketi faaliyetlerine son vermi olup, Eylül ayı itibarıyla faaliyette bulunan faktoring irketi sayısı 80'e gerilemi tir.

2008 Haziran ayı itibarıyla, 2007 yıl sonuna göre, faktoring irketlerinin toplam aktif büyüklü ü yüzde 15,9 oranındaki artı la 7,6 milyar TL'den 8,7 milyar TL'ye ula mı tir. Bu irketlerin aktiflerinin milli gelire oranı yüzde 1 olarak gerçekte mi tir. Aktif artı nda, faktoring alacaklarının, 2007 yılı sonundaki 6,2 milyar TL'lik seviyesinden 2008 yıl ortası itibarıyla 7,5 milyar TL'ye ula ması belirleyici olmu tur. 2008 yılının ilk yarısında gerçekte tirilen faktoring i lemlerinin sektörel da ılımına bakıldı nda alacakların yüzde 70,8'inin imalat sanayi, yüzde 26,1'inin hizmetler ve yüzde 1,2'sinin tarım sektörüne ili kin oldu u görülmektedir. Pasif kompozisyonuna bakıldı nda ise bilançonun büyük ölçüde mali borçlar ile finanse edildi i, yılın ilk yarısında mali borçların payının yüzde 65,1'den yüzde 69,6'ya yükseldi i, önemli bir de i im göstermeyen özkaynakların payının ise yıl ortası itibarıyla yüzde 26,3 oldu u görülmektedir. 2008 yılının ilk yarısında faktoring irketlerinin net dönem karı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 85,2 oranında artarak 200 milyon TL olarak gerçekte mi tir.

2008 yılının ilk dokuz aylık döneminde faaliyete giren bir adet irketin de katılımıyla faaliyette bulunan tüketici finansmanı irketi sayısı 10'a yükselmi tir. 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde tüketici finansmanı irketlerinin toplam aktif büyüklü ü, yüzde 11,8 oranındaki artı la 3,9 milyar TL'den 4,4 milyar TL'ye ula mı tir. Söz konusu irketlerin toplam bilanço büyüklü ünün milli gelire oranı yüzde 0,5'tir. Aktif büyümesinde yüzde 90,6'lık bilanço payıyla 4 milyar TL tutarındaki finansman kredilerindeki artı belirleyici olmu tur. 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla söz konusu kredilerin 1,6 milyar TL'lik bölümü tüketici kredisi, 2,4 milyar TL'lik bölümü taksitli ticari kredi niteli indedir. Pasif tarafında ise yüzde 79'luk pay ile mali borçlar en önemli finansman kalemi olarak a ırlı nı sürdürmektedir. 2008 yılının ilk yarısında tüketici finansman irketlerinin net dönem karı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,5 oranında azalarak 29 milyon TL olarak gerçekte mi tir.

2008 yılında finansal kiralama, faktoring ve finansman irketlerinin faaliyetlerinin ilgili yönetmelik hükümlerine intibakı çalı malarına devam edilmi tir. Düzenlemeler alanında ise kurulu ve faaliyet esaslarına ve alacaklar için ayrılacak kar ılıklara ili kin düzenlemeler yoluyla söz konusu irketlere yönelik düzenleme ve denetleme altyapısının bankalara ve uluslararası standartlara paralel hale getirilmesi amaçlanmı tir. Di er taraftan, irketlerin günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilen yasal düzenlemeler çerçevesinde faaliyet göstermelerini amaçlayan "Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman irketleri Kanunu Tasla ı"nın hazırlıkları tamamlanmı tir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kaynakları yatırıma yönlendirecek araç çe itlili ine ve mali derinli e sahip, uluslararası standartlarda düzenleme ve denetimi yapılan bir finansal sistem amaçlanmaktadır.

Finans sektörünün uluslararası rekabet gücüne sahip, karlı, verimli ve rasyonel çalı an bir yapıya kavu ması sa lanacak ve sektörde güven ve istikrar güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak leme ve Açıklama
Öncelik 18. Yeni piyasa ve ürünler geli tirilecek, mali sistemin kurumsal ve fonksiyonel bazda derinle mesi sa lanacaktır.				
Tedbir 33. Sermaye Piyasası Kanununda de i iklik yapılacaktır.	SPK	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müste arlı ı, BDDK, TCMB, TBB, TKBB	Aralık Sonu	Avrupa Birli i düzenlemeleri ve küresel piyasalardaki geli meler çerçevesinde, sermaye piyasalarının geli tirilmesi ve rekabet gücünün artırılması amacıyla Kanunda gerekli de i iklik tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 34. Körfez ülkelerinde olu an sermaye birikiminden yararlanmak amacıyla mali araçlar geli tirilecektir.	SPK	Maliye Bakanlığı, Hazine Müste arlı ı, BDDK, TCMB, TBB, TKBB	Aralık Sonu	Körfez ülkelerinde i lem gören finansal araçlar incelenerek, ülkemizdeki varlık sınıfları açısından uygulanabilir nitelikte olanların düzenlenmesine yönelik çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 35. Tamamlayıcı ve uzun vadeli özel sa lık sigortaları düzenlenecektir.	Hazine Müste arlı ı	Sa lık Bakanlığı, SGK, TSR B	Aralık Sonu	Özel sa lık sigortaları ile ilgili hukuki ve teknik düzenlemeler gerçekte tirilecektir.
Tedbir 36. Fiyatlarını döviz cinsinden açıklayabilen yatırım fonlarına imkan verilebilmesine ve finans kurulu larının yurtiçinde döviz cinsinden kredi vermesine ili kin çalı ma yapılacaktır.	Hazine Müste arlı ı	Maliye Bakanlığı, TCMB, BDDK, SPK, TBB, TKBB, MKK, Takasbank, STK'lar, İgili Di er Kurulu lar	Haziran Sonu	İgili kurumlarla i birli i içerisinde, fiyatlarını döviz cinsinden açıklayabilen yatırım fonlarına imkan verilmesine ve yurt içinde döviz cinsinden kredi kullanımına ili kin de erlendirme çalı ması yapılacak, bu çalı manın sonucuna göre mevzuat düzenlenmesine ili kin öneriler geli tirilecektir.
Tedbir 37. Hayat sigortalarında tarife, özel emeklilikte ise planlar tasdike tabi olmaktan çıkarılıp serbest hale getirilecektir.	Hazine Müste arlı ı	TSR B, Emeklilik Gözetim Merkezi	Aralık Sonu	Söz konusu serbestinin gerçekte tirilebilmesi için gerekli hukuki ve teknik düzenlemeler a amalı olarak gerçekte tirilecek ve gözetim altyapısı buna göre olu turulacaktır.

- 103 -

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 19. Finansal piyasalarda güven ve istikrarı güçlendirmeye yönelik çalı malar hızlandırılacaktır.				
Tedbir 38. Bankalar, finansal kiralama irketleri, faktoring irketleri ve tüketici finansman irketlerinde risk yönetiminin yerle tirilmesini sa layacak düzenlemeler yapılacaktır.	BDDK	Igili Kurulu Birlikleri	Aralık Sonu	Bankalarda risk yönetiminin geli tirilmesine ili kin düzenleme de i iklikleri gerçekleştirilecek, banka dı ı finansal kurulu lar da risk yönetimi sistemlerinin geli tirilmesine yönelik paralel uygulamalar hayata geçirilecektir.
Tedbir 39. Sandık ve vakıfların aktüeryal denetimi ile sigortacılık sektöründe konsolide denetimin gerçekleştirilmesi sa lanacaktır.	Hazine Müste arlı ı	TSR B	Aralık Sonu	Emeklili e yönelik taahhütte bulunan vakıf, sandık ve di er kurulu ların aktüeryal denetimi kademeli olarak hayata geçirilecek ve sigorta sektöründe konsolide denetimin gerçekleştirilmesine ili kin çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 40. Piyasa fiyatı üzerinden de erlemeye dayalı muhasebe sistemi gözden geçirilecektir.	BDDK	TCMB, SPK, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, TBB	Haziran Sonu	Varlıkların piyasa fiyatlarındaki de i imi üzerinden düzenli kar/zarar beyanını öngören muhasebe sisteminde uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde esneklikler de erlendirilerek gerekli görülen düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 20. Mü terilerin bilinçlendirilmesi, hak ve menfaatlerinin gözetilmesi ve koruyucu uygulamaların geli tirilmesi sa lanacaktır.				
Tedbir 41. Bütün sigorta genel artları gözden geçirilerek içerikleri standart hale getirilecektir.	Hazine Müste arlı ı	TSR B	Aralık Sonu	Sigorta sözleşmelerinde bulunan genel artlar de i en ko ullar çerçevesinde de i tirilerek standart olu turulacaktır.
Öncelik 21. Finansal sektörün düzenleme ve denetimi uluslararası standartlara uygun olarak geli tirilecektir.				
Tedbir 42. Bankalara ve BDDK denetimindeki banka dı ı mali kurulu lara yönelik gözetim ve denetim sisteminin etkinli i artırılacaktır.	BDDK	Hazine Müste arlı ı, SPK	Aralık Sonu	Düzenlemelerden kaynaklanan arbitrajın önlenmesine ve konsolide denetimin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

- 104 -

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak leme ve Açıklama
Tedbir 43. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda de i iklik yapılacaktır.	Hazine Müste arlı ı	SPK, Emeklilik Gözetim Merkezi, TSR B	Aralık Sonu	Bireysel emeklilikle ilgili olarak uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla 4632 sayılı Kanunda de i iklikler yapan kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 44. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman irketleri Kanunu çıkarılacaktır.	BDDK	Hazine Müste arlı ı, TCMB, İlgili Kurulu Birlikleri	Haziran Sonu	Söz konusu kurulu ların düzenleme ve denetleme altyapısının güçlendirilmesi amacıyla hazırlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman irketleri Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 45. Uluslararası Sigorta Denetçileri Birli i'nin (IAIS) 28 adet ana ilkesine a amalı olarak uyum sa lanacaktır.	Hazine Müste arlı ı		Aralık Sonu	IAIS ana ilkeleri incelenerek mevzuatımız açısından yapılması gereken de i iklikler tespit edilecek ve söz konusu tespitleri müteakip olarak gerekli düzenlemelerin yapılması yönündeki çalı malar ba latılacaktır.
Öncelik 22. stanbul uluslararası finans merkezi projesi uygulamaya konulacaktır.				
Tedbir 46. stanbul uluslararası finans merkezi projesi stratejisi olu turulacaktır.	DPT	İgili Bakanlık ve Kamu Kurulu ları, İgili Birlikler, Sektör Kurulu ları, STK'lar	Eylül Sonu	stanbul uluslararası finans merkezi projesiyle ilgili olarak bir strateji dokümanı olu turulacaktır. Ayrıca, 6-7 Ekim 2009 tarihinde stanbul'da yapılacak Dünya Bankası ve IMF yıllık toplantılarında finans merkezi stratejisinin açıklanması planlanmaktadır.
Tedbir 47. Sermaye Piyasası Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	SPK	İgili Birlik ve Kurulu lar, STK'lar	Eylül Sonu	Sermaye piyasalarının kurumsal ve fonksiyonel bazda derinle mesi ve evrensel kalitede düzenleme ve denetleme sisteminin kurulmasını teminen yapılacak çalı malarla ilgili bir strateji belgesi hazırlanacaktır.

E. ENERJİ VE ULAŞIM ALTYAPISININ GELİTİRLİMLERİ

ENERJİ

1. Mevcut Durum

2002 yılından itibaren süregelen güçlü ve istikrarlı ekonomik büyüme ile sosyal refah artışı enerji tüketiminde de büyük artışa yol açmıştır. Son beş yılda birincil enerji tüketimi yüzde 35, elektrik enerjisi tüketimi yüzde 43 oranında yükselmiştir.

2008 yılında ekonomideki büyüme eğiliminin devamı neticesinde sanayi sektörü birincil enerji tüketimi önceki yıla göre yüzde 3,9 ve elektrik sektörü birincil enerji tüketimi yüzde 7,6 olmak üzere toplam birincil enerji tüketimi yüzde 4,5 oranında artış gösterecektir. Böylece, 2007 yılında 106 milyon ton petrol eşdeğeri (MTEP) olarak gerçekleşen birincil enerji tüketiminin 2008 yılında 110,8 MTEP'e ulaşması ve kişi başına enerji tüketiminin 1.451 kilogram petrol eşdeğerinden (KEP) 1.481 KEP'e yükselmesi beklenmektedir.

Doğal gaz tüketiminin geçmiş yıllardaki düzenli artışını sürdürmesi ve 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5,5 oranında artarak 33,6 MTEP'e yükselmesi beklenmektedir. Böylece doğal gazın birincil enerji tüketimi içindeki payı yüzde 30'una ulaşacaktır.

Hidrolojik koşullardaki kötüleşmeye karşın sıkı elektrik arz-talep dengesi nedeniyle hidrolik kaynakların kullanımı arttırılmıştır. 2008 yılında hidroelektrik enerji üretiminde yüzde 3,2 oranında bir artış olması beklenmektedir. Aynı nedenle, üretim maliyeti nispeten çok yüksek olan akaryakıtla dayalı elektrik üretiminde yüzde 62 oranında bir artış beklenmektedir.

Birincil enerji tüketimindeki artışa karşılık, birincil enerji üretiminde önemli bir artış beklenmeden enerji tüketim artışının büyük oranda enerji ithalatıyla karşılanması gerekecektir. 2007 yılında 29,2 MTEP olan birincil enerji üretiminin, 2008 yılında 30,5 MTEP olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bunun sonucunda enerji ithalat oranı yüzde 72,5 olacaktır.

2007 yılı sonu itibarıyla 40.836 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü, 2008 yılında yüzde 3,3 oranında artarak 42.191 MW'a ulaşmıştır. Bu güç, talebin oldukça üzerinde olmakla birlikte gerek santrallerin tam kapasitede çalışmasında yaşanan sıkıntılar gerekse olumsuz hidrolojik koşullar nedeniyle talebin karşılanmasında yer yer güçlükler yaşanmış ve ciddi ölçekte yeni yatırımların eksikliği sonucu güvenli yedek marjı daralmıştır. Hızla artan talep ve kısıtlı arz elektrik arz güvenliğini riskini artırmıştır.

2007 yılında 191,6 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik üretiminin, 2008 yılında yüzde 6 oranında artışla 203 milyar kWh'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Elektrik üretimindeki yakıt paylarının sırasıyla doğal gaz için yüzde 47,3, linyit için yüzde 20,7 ve hidrolik için yüzde 18,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

1990 yılından itibaren toplam elektrik üretimi içindeki payı hızla artan doğal gazın 1990 yılında yüzde 17,7 olan payının 2008 yılında yüzde 47,3'e ulaşması beklenmektedir. Yaklaşık tamamı ithal bir kaynak olan doğal gaza bu ölçüde bir bağımlılık ve bununla birlikte tek ülkeye olması önemli bir arz güvenliğini riski oluşturmaktadır. Diğer taraftan, doğal gaza bu derece bir bağımlılık 2008 yılı içinde yoğun bir şekilde yaşanan elektrik fiyat artışlarının da temel nedenini oluşturmaktadır.

- 106 -

Zira, bir do al gaz santralının üretim maliyetinin çok büyük kısmını do al gaz fiyatı te etti inden son altı yılda uluslararası do al gaz fiyatlarında gözlenen yüksek fiyat artı ları nihai tüketici fiyatlarına do rudan yansımaktadır.

2003 yılı ve öncesinde net elektrik ithalatı olarak gerçekleşen ithalat-ihracat dengesi, 2004 yılından itibaren net ihracata dönü mü olup, net dı satı ın 2008 yılında, artan iç talep sonucu önceki yıla göre ciddi seviyede azalarak 0,3 milyar kWh olarak gerçekleşen ece i öngörülmektedir.

17 Mart 2004 tarihli Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelle tirme Stratejisi Belgesi kapsamında, kamu elektrik santralleri, portföy üretim grupları ekinde yapılandırılmı olup, bazı santrallerin rehabilitasyon ihtiyacı ve ilave ünite yapılabilme imkanı çerçevesinde tekil olarak özelle tirilmesi ile üretim özelle tirme yönteminin belirlenmesine yönelik çalı malar devam etmektedir.

Kamu da itım ve üretim varlıklarının planlanan süreç içerisinde özelle tirilememesi, gerçek anlamda rekabetçi bir serbest piyasanın olu umunu ve yeni üretim yatırımlarının devreye alınmasını olumsuz etkilemi tir. Elektrik sektöründeki mevcut durum, Strateji Belgesi uygulamaları ve kar ı kar ıya kalınan enerji arz aç ı riski dikkate alınarak ve kapsamı geni letilerek mevcut Strateji Belgesi revize edilmi tir.

Elektrik arz-talep projeksiyonlarının i aret etti i yakın dönem elektrik arz aç ı ının önlenmesi ve uzun dönemli arz güvenli inin sa lanması amacıyla 5784 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun 26 Temmuz 2008 tarihinde yürürlü e girmi tir. Kanun ile arz güvenli inin izlenmesi, de erlendirilmesi ve sa lanmasına yönelik olarak ilgili kurum ve kurulu ların görev ve sorumlulukları açıklı a kavu turulmu tur.

5784 sayılı Kanun ile arz güvenli inin sa lanması amacıyla kapasite mekanizmalarının olu turulması ve bu kapsamda merkezi bir yarı ma yoluyla arz tedariki imkanı getirilmi tir. Nihai bir seçenek olarak ise kamunun üretim yatırımı yapması mümkün kılınmı tir. Tüm bu seçenekler için son karar mercii Bakanlar Kurulu olarak belirlenmi tir.

Kanun ile bir rüzgar enerjisi sahası için çoklu ba vuru olması halinde iletim irketi tarafından yarı ma yapılması benimsenmi tir. Üretim yatırımı öngörülen sürelerde gerçekleşen yatırımcılara, lisans iptali dahil, yaptırımlar getirilmi tir. Üretim özelle tirmelerinden elde edilen gelirin enerji sektörü için kullanılması öngörülmü tür. Otoproduktörlerin serbest piyasada satabilecekleri enerjiye ili kin limit, arz güvenli inin söz konusu oldu u haller için esnetilmi tir.

Kanunla kısa dönem arz güvenli ini sa lamak için; izole bölge besleme yöntemiyle elektrik ithali; TETA 'ın ihale yoluyla enerji alım sözleşmesi imzalaması; üretim tesislerinin sisteme ba lanabilmesi için yeni iletim yatırımlarının, TE A finansmanının yeterli olmaması halinde ve bedeli en fazla 10 yılda geri ödenmek kaydıyla, tesis sahiplerince yapılabilmesi; üretim tesisleri için be yıl süreyle iletim sistemi kullanım bedelinin yarısının ödenmesi ve yatırım döneminde damga vergisi ve harç istisnası; akaryakıt ile çalı an santraller için ÖTV istisnası gibi tedbirler getirilmi tir. Ayrıca, Kanun ile BOTA 'a yeni sivila tırılmı do al gaz (LNG) ithalatı imkanı tanınmı ve spot LNG alımları Kamu hale Kanunundan müstesna tutulmu tur. Yenilenebilir enerjiye yönelik yeni te vik ve kolaylıklar sa lanmı tir. Genel aydınlatma giderlerinin tahsili düzenlenmi tir.

- 107 -

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunun olumlu sonuçları alınmaya başlandı ve rüzgar enerjisi kurulu gücü 2008 yılında önceki yıla göre üç kat, jeotermal santral kurulu gücü iki kat artmıştır. Toplam elektrik üretimi ise 2,5 kat artarak 1,8 milyar kWh olmuştur. Bu üretim, 2008 yılı elektrik üretim artışının yüzde 11'ini kapsamıştır. Böylece rüzgar ve jeotermal elektrik üretiminin toplam elektrik üretimi içindeki payı önceki yıla göre iki kat artarak yaklaşık yüzde 1'e ulaşmıştır.

5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun uyarınca 5000 MWe (4000+/-yüzde 25) kapasitesinde nükleer güç santrali (NGS) kurulmasına yönelik 24 Eylül 2008 tarihinde son teklifler alınmak üzere yarışma düzenlenmiştir ancak tek teklif sunulmuştur. Teklif değerlendirme süreci Ekim ayı itibarıyla devam etmektedir.

Enerjinin üretiminden nihai tüketimine kadar her aşamada tasarruflu ve verimli kullanımını öngören ve bu yönde tedbirler sağlayan 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca ikincil mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir. Bu çerçevede, 2008 yılı enerji verimliliği yarışması ilan edilmiştir.

Doğal gaz ve petrol arz güvenliliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde doğal gaz depolama tesisleri kurulması çalışmaları 2008 yılında da sürdürülmüştür.

50 milyon ton/yıl kapasiteli Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının 2006 yılında işletmeye girmesini müteakip Ceyhan'ın uluslararası bir enerji merkezi haline getirilmesi hedefi kapsamında Ceyhan Enerji Hissas Endüstri Bölgesinde altyapı çalışmaları sürdürülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Enerji politikasının temel amacı; iktisadi kalkınmanın ve sosyal gelişimin ihtiyaç duyduğu enerjinin rekabetçi bir serbest piyasa ortamında sürekli, kaliteli ve güvenli bir şekilde asgari maliyetle teminidir.

2009 yılında nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapının güçlendirilmesine devam edilecektir. Elektrik arz kaynaklarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesine ve doğal gazla olan yüksek bağımlılığın makul seviyeye düşürülmesine temel bir katkı sunacak olan nükleer güç santrali yarışma süreci tamamlanarak santral yapım süreci başlatılacaktır. Ancak, NGS yapımı projesi, ülkemizin uzun dönemde nükleer teknolojide kendi kendine yeterli hale gelmek olan nihai amacına hizmet edecek şekilde yürütülecektir.

Enerji arz güvenliliğinin sağlanması ve sürdürülmesi için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine ve enerji verimliliğinin artırılması amacıyla 5627 sayılı Kanunun öngördüğü mekanizmaların etkin bir şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

2009 yılı elektrik arz güvenliliği açısından kritik bir yıldır. Bu itibarla, talep yönetimine yönelik tedbirler ile elektrik talep artışının sınırlandırılması ve arz tarafı tedbirleri ile mevcut elektrik arz imkanının verimli kullanılması ve genişletilmesi hedeflenmektedir. Özellikle inşaat halinde olan ve lisans almış santrallerin öngörülen tarihlerde devreye alınması hayati önemdedir.

- 108 -

Düzenli ve serbest piyasanın oluşması ve böylece fiyatların rekabetçi bir ortamda oluşması ile fiyatların makul düzeylerde tutulması ve tüketicilerin olumsuz etkilenmemesi ve yatırımların istikrarlı bir şekilde sürmesi amacıyla piyasa yapısı iyileştirilecektir.

Uluslararası gündemin ilk sıralarında yer alan enerji güvenliği konusu kapsamında, Türkiye'nin güvenli bir transit güzergahı ve terminal ülke olması politikası ileri sürülecektir.

2009 yılında, birincil enerji ve elektrik enerjisi tüketim hedeflerinin alınması ekonomik büyümeye paralel bir seyir izlenmesi beklenmektedir. Bu çerçevede birincil enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 4,3 oranında artarak 115,6 MTEP'e, kişi başına birincil enerji tüketiminin ise yüzde 3,1 oranında bir artışla 1.527 KEP'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılında 30,5 MTEP olarak gerçekleşmesi beklenen birincil enerji üretiminin, 2009 yılında yüzde 2 artışla 31,1 MTEP'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Böylece, birincil enerji talebinin ithal kaynaklardan karşılanması oranı 2009 yılında yüzde 73,1 olacaktır.

Birincil enerji talebindeki artışın, tüm kaynakların tüketimindeki artışlarla karşılanması beklenmektedir. Ancak oransal olarak en yüksek artışın, özellikle elektrik sektörü kaynaklı olarak, yüzde 10 ile doğal gaz tüketiminde görülmesi beklenmektedir. 2009 yılında elektrik üretim artışının yüzde 56'sının doğal gazdan karşılanması programlanmıştır.

TABLO:IV. 17- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	2007		2008 (1)		2009 (2)	
	Miktar	Pay (yüzde)	Miktar	Pay (yüzde)	Miktar	Pay (yüzde)
T CAR ENERJ	100 900	95,2	105 800	95,5	110 740	95,8
Ta kömürü	17 180	16,2	17 250	15,6	17 565	15,2
Linyit	13 010	12,3	13 670	12,3	13 930	12,1
Petrol Ürünleri	34 300	32,4	36 370	32,8	37 025	32,0
Doğal Gaz	31 900	30,1	33 640	30,4	36 995	32,0
Hidrolik Enerji	3 083	2,9	3 182	2,9	3 354	2,9
Yenilenebilir Enerji	1 561	1,5	1 715	1,5	1 897	1,6
Elektrik thalatı (hracatı)	-134	-0,1	-26	0,0	-26	0,0
GAYR -T CAR ENERJ	5 100	4,8	5 000	4,5	4 860	4,2
Odun (2)	3 960	3,7	3 900	3,5	3 800	3,3
Hayvan ve Bitki Artıkları (2)	1 140	1,1	1 100	1,0	1 060	0,9
TOPLAM	106 000	100,0	110 800	100,0	115 600	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 451		1 481		1 527	

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Tahmin

2008 yılında 202,7 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2009 yılında yüzde 7,1 oranında bir artışla 217,1 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece 2008 yılında 2.741 kWh olarak tahmin edilen kişi başına elektrik tüketiminin 2009 yılında 2.902 kWh'e yükselmesi beklenmektedir. Ancak, enerji fiyatlarındaki artış ve ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamanın sürmesi Temmuz 2008'den itibaren belirgin şekilde gözlenen elektrik talep artışındaki düşüşün devamına yol açacaktır.

- 109 -

2009 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücü yüzde 2,6 oranında bir artışla 43.303 MW'a ulaşacaktır. Elektrik üretiminin ise yüzde 7,1 artışla 217,4 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santrallerin yüzde 47,8, linyit yakıtlı santrallerin yüzde 20,3 ve hidrolik santrallerin yüzde 17,9'luk paylarla ilk sıraları alması beklenmektedir. Rüzgar ve jeotermal elektrik üretiminin payının ise yüzde 1,5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 18- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

	Güç: MW; Üretim: GWh								
	2007			2008 (1)			2009 (2)		
	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili
	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim
Ta kömürü	1 986	15 490	15 136	1 986	15 490	15 400	2 151	16 778	16 000
Linyit	8 211	52 550	38 294	8 211	52 550	42 000	8 367	53 550	44 200
Fuel-Oil	1 773	10 660	6 470	1 818	10 930	9 300	1 818	10 930	9 300
Motorin,LPG,Nafta	228	1 230	67	228	1 230	1 290	302	1 360	1 320
Doğal Gaz	11 648	87 765	95 025	11 848	88 860	96 000	12 048	90 360	104 000
Çok yakıtlı (*)	3 384	23 260		3 384	23 688		3 384	23 688	
Biyogaz-atık	43	258	214	43	258	210	44	264	220
TERM K	27 273	191 213	155 206	27 518	193 006	164 200	28 114	196 930	175 040
Hidrolik K	13 395	47 023	35 851	14 025	48 800	37 000	14 173	49 405	39 000
Jeotermal	23	150	156	68	442	400	76	494	460
Rüzgar	145	493	355	580	1 972	1 400	940	3 196	2 900
TOPLAM	40 836	238 878	191 568	42 191	244 220	203 000	43 303	250 025	217 400

(*) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır, (1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Tahmin

TABLO:IV. 19- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

	2007		2008 (1)		2009 (2)	
	GWh	Pay (yüzde)	GWh	Pay (yüzde)	GWh	Pay (yüzde)
Konutlar	36 476	19,2	38 400	18,9	40 400	18,6
Ticarethaneler	23 141	12,2	26 300	13,0	29 900	13,8
Resmi Daire	6 933	3,6	7 500	3,7	8 100	3,7
Genel Aydınlatma	4 053	2,1	4 100	2,0	4 200	1,9
Sanayi	73 795	38,8	78 000	38,5	83 000	38,2
Diğer	10 738	5,7	11 100	5,5	11 500	5,3
NET TOPLAM	155 136	81,6	165 400	81,6	177 100	81,6
Çi Tüketim ve Kayıp	34 874	18,4	37 300	18,4	40 000	18,4
BRÜT TOPLAM	190 010	100,0	202 700	100,0	217 100	100,0
Kişi Başı Net Tüketim (kWh)	2 098		2 211		2 339	
Kişi Başı Brüt Tüketim (kWh)	2 570		2 709		2 868	

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin

- 110 -

TABLO:IV. 20- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
B R NC L ENERJİ											
ÜRETİM	BTEP	27 621	26 159	24 884	23 779	24 170	26 472	28 045	29 215	30 500	31 100
TÜKETİM	BTEP	81 193	75 883	78 322	83 936	87 778	90 077	99 313	106 000	110 800	115 600
Ki i Ba ına Tüketim	KEP	1 204	1 111	1 131	1 196	1 234	1 249	1 377	1 451	1 481	1 527
ELEKTRİK ENERJİSİ											
KURULU GÜÇ	MW	27 264	28 332	31 846	35 587	36 824	38 843	40 565	40 836	42 191	43 303
Termik	MW	16 070	16 640	19 586	22 990	24 160	25 917	27 443	27 296	27 586	28 190
Hidrolik	MW	11 194	11 692	12 260	12 597	12 664	12 926	13 122	13 540	14 605	15 113
ÜRETİM	GWh	124 922	122 725	129 400	140 580	150 698	161 956	176 300	191 568	203 000	217 400
Termik	GWh	94 010	98 653	95 668	105 190	104 556	122 336	131 929	155 362	164 600	175 500
Hidrolik	GWh	30 912	24 072	33 732	35 390	46 142	39 620	44 371	36 206	38 400	41 900
THALAT	GWh	3 786	4 579	3 588	1 158	464	636	573	864	1 000	1 000
HRACAT	GWh	413	433	435	587	1 144	1 798	2 236	2 422	1 300	1 300
TÜKETİM	GWh	128 295	126 872	132 553	141 151	150 018	160 794	174 637	190 010	202 700	217 100
Ki i Ba ına Tüketim	kWh	1 903	1 857	1 914	2 011	2 109	2 230	2 391	2 602	2 741	2 902

(1) Gerçekle me Tahmini

(2) Tahmin

- 111 -

TABLO:IV. 21 - Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Ta kömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		Biyogaz- atık ve diğer		TERM K		Hidrotermal		Jeotermal + Rüzgar		TOPLAM	
	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde	GWh	yüzde
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80		57 543	100,0
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81		60 246	100,0
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69		67 342	100,0
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78		73 808	100,0
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79		78 322	100,0
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86		86 247	100,0
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84		94 862	100,0
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83		103 296	100,0
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1	111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1	116 440	100,0
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1	124 922	100,0
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1	122 725	100,0
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1	129 400	100,0
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1	140 580	100,0
2004	11 998	8,0	22 449	14,9	7 670	5,1	62 242	41,3	104	0,1	104 463	69,3	46 084	30,6	151	0,1	150 698	100,0
2005	12 100	7,4	28 600	17,6	8 000	4,9	72 700	44,7	150	0,1	121 550	74,8	40 800	25,1	150	0,1	162 500	100,0
2006	14 217	8,1	32 433	18,4	4 340	2,5	80 691	45,8	154	0,1	131 835	74,8	44 244	25,1	221	0,1	176 300	100,0
2007	15 136	7,9	38 294	20,0	6 537	3,4	95 025	49,6	214	0,1	155 206	81,0	35 851	18,7	511	0,3	191 568	100,0
2008(1)	15 400	7,6	42 000	20,7	10 590	5,2	96 000	47,3	210	0,1	164 200	80,9	37 000	18,2	1 800	0,9	203 000	100,0
2009(2)	16 000	7,4	44 200	20,3	10 620	4,9	104 000	47,8	220	0,1	175 040	80,5	39 000	17,9	3 360	1,5	217 400	100,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 23. Enerji arz güvenli ini artırmak amacıyla yerli kaynakların de erlendirilmesine, kaynak çe itlili ine ve enerji verimlili i konusuna öncelik tanınacak ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 48. Yenilenebilir enerji kaynak potansiyelini belirleme, uygulamalarını geli tirme ve yaygınla tırma çalı maları sürdürülecektir.	Elektrik leri Etüt dairesi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TE A , TEDA , MTA, DS , DM , TÜB TAK-MAM, Tapu ve Kadastro Gn.Md., Üniversiteler, Özel Sektör	Aralık Sonu	Pik enerji talebinin kar ılanması ve rüzgar enerjisi potansiyelinin daha verimli kullanılmasını temin için Pompaj Depolamalı HES'lere (PHES) yönelik potansiyel belirleme ve proje çalı maları yapılacaktır. EPDK'ya yapılan rüzgar enerjisi ba vurularının teknik de erlendirmesi yapılacak ve kapsamlı çalı malar yatırımcıların hizmetine sunulacaktır. Güne Enerjisi Potansiyel Atlası iyile tirilecek ve Biyokütle Atlası hazırlanacaktır.
Tedbir 49. Enerji verimlili ine ili kin ikincil mevzuat çalı maları tamamlanarak enerji verimlili ini ve tasarrufunu artırmaya yönelik etkin mekanizmalar kurulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, E E , Endüstriyel İletmeler, Üretici Birlikleri ve Dernekleri, Üniversiteler, Meslek Odaları, Enerji Verimlili i Danı manlık İirketleri	Aralık Sonu	Enerji Verimlili i Kanunu kapsamında, enerji verimlili i uygulama projeleri desteklenecek, endüstriyel i letmelerde enerji yo unlu unu azaltmak üzere gönüllü anla ma uygulamaları ba latılacaktır. Sanayi, bina ve hizmetler sektörlerinde Enerji Yönetim Sistemi olu turulacak ve yaygınla tırılacaktır. Bu amaçla gerekli altyapılar geli tirilecek ve e itim çalı maları yapılacaktır.
Tedbir 50. Nükleer güç santralleri (NGS) yapımına yönelik çalı malar sürdürülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TAEK, DPT, EPDK, Hazine Müste arlı , TETA , İlgili Kurulu lar	Eylül Sonu	NGS yapımı projesi, ülkemizin uzun dönemli arz güvenli inin sa lanmasında nükleer enerjiden artan miktarlarda yararlanılmasını temin etmek üzere yürütülecektir. Mevcut yapı ma sürecine ilaveten yeni yapı ma süreçlerinin ba latılması için yasal ve idari düzenlemeler tamamlanacaktır.
Tedbir 51. Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesine	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TAEK	Mart Sonu	Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi i lemlerinin ba ımsız bir kurum tarafından yürütülmesini ve TAEK'in görev ve yetkilerinin

yönelik yasal altyapı olu turulacak ve gerekli kurumsal yapılanma tamamlanacaktır.				yeniden düzenlenmesini amaçlayan kanun tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 52. Af in Elbistan C-D Termik Santralleri yatırımına ba lanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlı ı	EÜA , TETA	Mart Sonu	Af in-Elbistan C-D Termik Santrallerinin yapımına ili kin olarak yeni bir yarı ma süreci ba latılacak ve bu amaç do rultusunda yasal ve idari düzenlemeler tamamlanacaktır.
Tedbir 53. Elektrik arz güvenli i izlenecek ve gerekli önlemler alınacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlı ı	DPT, EPDK, Hazine Müste arlı ı, İlgili Kurulu lar	Aralık Sonu	Yatırımların hızlandırılması ve ba layan yatırımların biran önce bitirilmesini teminen gerekli önlemler alınacaktır. Bu kapsamda, 5784 sayılı Kanunda öngörülen tedbirler etkin olarak uygulanacaktır. Mevcut tesislerin verimli ekilde kullanılması sa lanacaktır. Rehabilitasyon ve kapasite artırma yatırımları hızlandırılacaktır. Elektrik arz güvenli i durumu devamlı olarak izlenecektir. Piyasanın arz güvenli ini sa lamada yetersiz kaldı ı durumlarda arz güvenli inin temini amacıyla kapasite mekanizması olu turulacaktır.
Öncelik 24. Kamu elektrik üretim ve da ıtım tesislerinin rekabetçi bir piyasa olu turulması hedefine hizmet edecek ekilde özelle tirilmesi sa lanacaktır.				
Tedbir 54. Elektrik da ıtım irketlerinin özelle tirilmesine devam edilecektir.	Ö B	ETKB, TEDA	Aralık Sonu	Özelle tirme sonrası amaç; yüksek kayıp-kaçak oranlarının dü ürülmesi, tahakkuk ve tahsilat oranlarının yükseltilmesi, verimli i letmeyle maliyetlerin dü ürülerek tüketicilere yansıtılması ve yenileme-geni leme yatırımlarının özel sektör tarafından yapılmasıdır. Da ıtım ihaleleri sürdürülecektir.
Tedbir 55. Elektrik üretiminde özelle tirme çalı malarına devam edilecektir.	Ö B	ETKB, EÜA	Mart Sonu	Rehabilitasyon ihtiyacı ve ilave ünite yapılabilme imkanı dikkate alınarak bazı santrallerin tekil olarak özelle tirilebilme imkanı de erlendirilecektir. Portföy gruplarının statüsü ve üretim özelle tirme yöntemi belirlenecektir.

- 114 -

ULA TIRMA

1. Mevcut Durum

Genel

Artan ulaım talebine uygun demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ula tırma modunun karayolu taşımacılığının olması, yük ve yolcu taşımalarının ayrı olarak karayolu taşıma yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum, fiziki standartlar ve taşıyıcı açısından yetersiz olan karayolu altyapısının, yasal sınırı aşan yüklemeler ve bakım-onarım hizmetleri için zamanında yeterli kaynak ayrılamaması gibi nedenlerle daha da hızlandırılmasına ve verimsiz bir ulaım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur.

Artan ulaım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi, kısıtlı kaynakların kısa vadeli kaygılarla karayolu iyileştirme ve yapım yatırımlarına tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Yetersiz altyapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının, rekabet edebilirliği her geçen gün azalmaktadır. Denizyollarında büyük liman altyapılarının inşasını özendirerek finansman modelleri etkin bir şekilde hayata geçirilememiştir. Sonuç olarak, kısıtlı kaynaklar, karayolu taşımacılığı ve sürekli artan talep kendi kendini besleyen olumsuz bir yapı yaratmıştır.

TABLO:IV. 22- Ula tırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler

Birim	2006 Gerçekleşme (1)	2007 Gerçekleşme (2)	2008 Tahmin (3)	Yıllık Artı (%)		
				2007 (2/1)	2008 (3/2)	
DEMİRYOLU ULA TIRMA						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	3 802	3 999	3 600	5,2	-9,9
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	8 227	8 439	9 400	2,6	11,4
Yük Taşıma (Yurtdışı)	Milyon-Ton-Km	1 318	1 316	1 480	-0,2	12,5
DENİZYOLU ULA TIRMA						
Yük taşıma (Yurtiçi) ⁽¹⁾	Milyon –Ton-Km	5 518	6 140	7 050	11,3	14,85
Yük taşıma (Yurtdışı) ⁽¹⁾	Milyon –Ton-Km	775 500	896 400	1 033 000	15,6	15,3
Türk Deniz Tic. Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	7 270	7 225	7 850	-0,6	8,6
HAVAYOLU ULA TIRMA						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	5 265	6 177	6 862	17,3	11,1
Yolcu Taşıma (Yurtdışı) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	20 099	24 124	26 464	20,0	9,70
KARAYOLU ULA TIRMA ⁽³⁾						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	187 593	209 115	215 388	11,5	3,0
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	177 399	181 330	190 397	2,2	5,0
BORU HATTI ULA TIRMA						
Yük taşıma (Yurtiçi) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	2 842	2 130	2 265	- 25,0	6,3
Yük Taşıma (Transit) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	9 118	32 591	56 787	257,4	74,2
Doğal Gaz ⁽⁵⁾	Milyon-Sm ³	30 308	35 882	38 387	18,3	6,98

⁽¹⁾ Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

⁽²⁾ Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

⁽³⁾ KGM'nin sorumluluğundaki yol taşımacılığında yapılan taşımalardır.

⁽⁴⁾ Yalnız ham petrol taşımalardır.

⁽⁵⁾ Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan BOTA tarafından ithal edilen toplam doğalgaz taşımalardır.

- 115 -

Türkiye'yi Trans-Avrupa Ulaştırma Aklarına (TEN-T) bağlayacak ana ulaştırma akslarının belirlenmesi için yapılan Ulaştırma Altyapı İhtiyaçları Analizi (TINA) çalışması tamamlanmış, bu çalışmanın bazı sonuçları TEN-T müzakereleri 2008 yılında başlamıştır.

Hızlı ve plansız kentleşme, kentlerde yaşanan yüksek nüfus artışı hızı ve motorlu taşıt sahipliğindeki yükseliş; Türkiye'de kentçi ulaşımda yaşanan fazla yakıt tüketimi, çevre kirliliği, kazalar ve trafik sıkışıklığı sorunlarının artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Kentçi ulaşımda bütün belediyeler için bağlayıcı olacak ulusal standart ve kriterlerin belirlenememesi olması, yüksek maliyetli raylı sistemlerin yapımı konusunda önceliklendirme yapılamamasına neden olmaktadır.

2007 yılı verilerine göre, Türkiye'de ehirlere arası yolcu taşımalarının yaklaşık yüzde 95,4'ü, yük taşımalarının ise yaklaşık yüzde 91,6'sı karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Bu oran AB-27 ülkelerinde 2006 yılı için yolcu taşımalarında yüzde 83, yük taşımalarında ise yüzde 46 düzeyindedir. Aynı yıl itibarıyla, AB-27 ülkelerinde yük taşımalarının yaklaşık yüzde 41'i deniz yolu ve iç su yolları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Mevcut ulaştırma altyapısı değerlendirildiğinde, Türkiye'nin AB-27 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu alanına sahip olduğu görülmektedir. AB-27'de kilometrekareye düşen ortalama karayolu uzunluğu 0,414 km, otoyol uzunluğu 0,015 km iken, ülkemizde sırasıyla 0,082 km ve 0,003 km'dir. Asfalt kaplamalı köy yolları da değerlendirilirse, ülkemizin karayolu uzunluğunun AB-27 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir.

TABLO:IV. 23- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karayolu Ulaştırması

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu km/km ² (2005)	Otoyol Yoğunluğu km/km ² (2005)	Demiryolu Yoğunluğu km/1.000 km ² (2005)
Çek Cumhuriyeti	0,704	0,007	120
Fransa	0,728	0,020	53
Almanya	0,648	0,035	97
Belçika	0,514	0,057	114
Avusturya	0,428	0,020	68
AB-25	0,414	0,015	50
Türkiye	0,082 ¹	0,003	11

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma istatistikleri, Karayolları Genel Müdürlüğü

(1) Yalnızca otoyollar, devlet ve il yolları dikkate alınmıştır. Asfalt kaplamalı köy yolları dikkate alınmadığında bu oran yaklaşık 0,201 olmaktadır.

Karayolu

Ülkemizde özellikle yük taşımacılığının yüzde 90'lar düzeyinde karayolu ile gerçekleştiriliyor olması, karayollarındaki aşırı trafiği artırmakta ve bu durum trafik güvenliğini azaltmaktadır. Devlet yolları üzerindeki ortalama günlük trafik, AB'de ortalamasına göre düşük olmasına rağmen, 2006 yılı verilerine göre Türkiye'de trafik kazalarında 100 km yola düşen ölü sayısı AB-27 ortalamasının yaklaşık 3,1 katı düzeyindedir.

- 116 -

2008 yılı başı itibarıyla köy yolları hariç toplam 63.899 km uzunluğundaki devlet ve il yollarının 3.729 km'si stabilize, toprak ve geçit vermez yol niteliindedir. Yurt içi yük taşımacılığının yüzde 90'ının gerçekleştirildiği karayollarında ağırlıklı olarak taşıma için uygun bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplamalı yol uzunluğu ise 9.393 km'dir.

TABLO:IV. 24- 2008 Yılı Başarı İtibarıyla Karayolu Ağırlığının Durumu

Yol Sınıfı	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
Otoyollar	2 001	-	-	-	-	-	2 001
Devlet Yolları	6 538	24 205	49	213	106	222	31 333
İl Yolları	868	26 414	109	1 583	841	764	30 579
Toplam	9 407	50 619	158	1 796	947	986	63 913

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

15.000 km bölünmüş yol yapım hedefi kapsamında Eylül 2008 itibarıyla yaklaşık 660 km bölünmüş yol tamamlanmış ve otoyollar dahil çok eritli karayolu ağırlıklı olarak 13.929 km'ye ulaştırılmıştır. 2008 yılında ayrıca bölünmüş yollar üzerinde yaklaşık 300 km BSK kaplama yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Sürücü belgelerinin AB sürücü belgeleriyle uyumlaştırılması, belirli araçlara hız sınırlayıcı teknik cihaz takılması, sürücülerin çalışmaları ve dinlenme sürelerinin düzenlenmesi, trafik kazalarına ilişkin AB standartlarıyla uyumlu veri tabanı oluşturulması ve ülkemizde sürücülere verilen eğitimlerle AB üyesi ülkelerdeki sürücü eğitimleri arasında denklik sağlanması amacıyla gerekli yasal düzenleme çalışmalarına devam edilmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı, 8.697 km'si ana hat olmak üzere toplam 10.991 km olup, 2.274 km'si elektrikli ve 3.098 km'si sinyallidir. Ana şehirler arasındaki koridorlarda taşımacılık eski bir altyapı üzerinde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de hem demiryolu yolu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yolu azdır. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 21 olan elektrikli hat oranı, yüzde 50 olan AB ortalamasının oldukça altındadır. Demiryolu altyapısının en önemli sorunu büyük nüfuslu şehirler arasındaki demiryolu hatlarının yüksek hız ve kaliteli hizmete uygun olmamasıdır.

Blok tren işletmeciliğine geçiş, yeni ve verimli yük vagonlarının temini ve özel sektörün kendi mülkiyetindeki vagonlarla taşımacılığın geliştirilmesi neticesinde, yük taşımacılığında milyon ton/km bazında 2007 yılı yurt içi taşımacılıkta yüzde 2,6 artış sağlanmış, yurtdışı taşımacılık ise 2006 yılı seviyesinde kalmıştır. Yük taşımacılığına olumlu yönde katkı edecek yeni demiryolu yatırımları yapılmaktadır. Uluslararası trenlere hizmet verecek Muratlı-Tekirdağ demiryolu ve önemli bir sanayi merkezi olan Kemalpaşa'nın demiryolu şebekesine bağlanmasını sağlayacak Kemalpaşa Demiryolu Bağlantı Hattının yapımları devam etmektedir.

Yolcu taşımacılığında yolculuk süresinin uzun; güvenlik ve güvenilirliği ise düşük olması, talebin yetersiz düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, Ankara ve İstanbul arasında hızlı, güvenli ve konforlu bir yolculuk sağlayacak olan ve 2004 yılında inşaatına başlanan Ankara-İstanbul Hızlı Tren projesinin Ankara-Eskişehir

- 117 -

kesiminde test sürü leri devam etmektedir. Eski ehir-Köseköy kesiminin ihale süreçleri tamamlanmış ve kredi sözleşmesi imzalanmıştır. Ankara-Konya Hızlı Tren projesinin altyapı inaatının 2009 yılında tamamlanması beklenmekte olup, üstyapı yapımı çalışmaları devam etmektedir.

TCDD Kanunu ve Demiryolu Kanunu tasarıları hazırlanmıştır. Ancak, söz konusu Kanun tasarılarının kanunlaşma süreci ile ilgili işlemler Ulaştırma Bakanlığı tarafından başlatılmamıştır.

Denizyolu

Türkiye'de 2007 yılı sonu itibarıyla 4,7 milyon TEU (Twenty Feet Equivalent Unit) konteyner ve 235 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. 2007 yılında elleçlenen konteyner ve yük miktarı 2006 yılına göre sırasıyla yüzde 23 ve yüzde 17 artmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'deki limanların ölçek ekonomisinden uzak ve dağınık yapıda olmaları sebebiyle liman başına elleçlenen yük miktarları AB'nin Akdeniz'deki limanlarıyla karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmaktadır. Büyük ölçekli liman yatırımlarının zamanında gerçekleştirilememesi, artan ticaret talebinin baskısıyla birlikte, küçük ölçekli liman ve iskelelerin yapımına yol açmakta, bu da yük trafiğinin dağınık olmasına ve liman başına elleçleme miktarının düşük kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ölçek ekonomisi yakalanamadığı için limanlara yeterli yük çekilememekte ve Türkiye denizyolunda transit bir ülke olamamaktadır.

Deniz güvenliği konusunda önemli bir iyileşme göstererek Paris Mutabakatı Zaptında kara listeden gri listeye geçen Türk bayrağı sicilinde mevcut durum korunmaktadır. Türk kıyılarındaki deniz güvenliğini artırmak amacıyla başlatılan zmit Körfezi, İzmir Limanı/Nemrut Koyu-Alia Bölgesi ve Mersin Limanı/Skenderun Körfezi Gemi Trafik Hizmetleri Sistemi Projesi olmak üzere yatırımlar devam etmektedir. Başlangıçta deniz güvenliğinin sağlanması amacıyla yatırımı süren 2 adet römorkör temini projesi de 2008 yılı sonunda tamamlanacaktır. Türkiye'nin dünya gemi inaat sanayiindeki konumunun geliştirilmesi amacı çerçevesinde yatırımı sürdürülen Sürmene-Yeniçam Tersanesi Mendirek ve Fener Kulesi inaatı 2008 yılında tamamlanacaktır. Ayrıca, Karasu Limanının da 2008 yıl sonu itibarıyla tamamlanması beklenmektedir.

TABLO:IV. 25- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiki (2005)

Limanlar	Konteyner (Bin TEU)
Gioia Tauro- İtalya	3 123
Algeciras- İspanya	3 182
Valencia- İspanya	2 412
Barcelona- İspanya	2 069
Pire-Yunanistan	1 401
Cenova- İtalya	1 038
La Spezia- İtalya	916
Marseille-Fransa	911
Ambarlı	1 186
İzmir	784
Mersin	596
Haydarpaşa	340

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma Bakanlığı istatistikleri, TCDD istatistikleri, Ambarlı Limanı istatistikleri

- 118 -

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İletmesi Genel Müdürlüğü (DHM) tarafından işletilen havalimanı ve hava meydanlarının sayısı 40'a ulaşmıştır. Bunun dışında Batman İl Özel İdaresi tarafından işletilen Batman Havaalanı, Anadolu Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Anadolu Havaalanı ve özel şirket tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen ve Zonguldak Çaycuma havaalanları ile sivil trafiğe açık meydan sayısı 44'tür.

Ülkemizdeki meydanlardaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 91'i Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana, Trabzon ve Sabiha Gökçen havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve hava trafik yönetimi ile ilgili projeler sektör açısından önceliklerini korumaktadır.

2007 yılında havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 16,6 artarak 38,3 milyon, iç hatlarda yüzde 11 artarak 32 milyon ve toplamda ise yüzde 14 artarak 70,3 milyon olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında toplam trafiğinin 77 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ulaştırma sektöründeki temel amaç, ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun, taşıma türleri arasında dengenin sağlanması, çağdaş teknoloji ve uluslararası kurallarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik ve güvenli taşımacılığının yapılmasıdır. Ulaştırma altyapısının zamanında oluşturulmasıdır. Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığının yaygınlaştırılması esastır.

Karayolu sektöründe temel hedef, bölünmüş yol yapım çalışmalarına öncelikle yük taşıma trafiğine sahip ana güzergâhlarda devam edilmesi; taşıma trafiği yüksek güzergâhların BSK kaplamalı hale getirilmesi; trafik güvenliğini altyapısı ve denetim hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kara noktalarının giderilmesi suretiyle yüksek kalite standartlarında hizmet veren, güvenli ve diğer taşıma türleri ile uyumlu bir karayolu ağına ulaştırılmasıdır.

Otoyollarda mevcut altyapının korunmasına önem ve öncelik verilecek, akıllı ulaştırma sistemleri kapsamında otomatik geçiş sistemleri yaygınlaştırılacak, sürücü bilgilendirme ve trafik yönetim sistemleri tesis edilecektir.

2008 yılı sonunda trafiğe açılması hedeflenen Gaziantep-Anıyurfa Otoyolu ile Kemerhisar-Pozantı Otoyolundaki eksik kalan bölgelerin tamamlanmasına yönelik yatırımlara ve büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüşürülmesi politikası çerçevesinde başlatılan Bursa Çevreyolu projesinde eksik kalan bağlantı yolları yapımına devam edilecek, İzmir Çevreyolu 2009 yılı sonunda tamamlanacaktır.

Yük taşımacılığının demiryolu ağırlıklı yapılması ulaştırma sektöründe stratejik bir amaçtır. Bu doğrultuda demiryolunda özel sektörün işletmeciliğini geliştirecektir. Yük taşımacılığını özel sektörün işletmecilik avantajlarından yararlanarak üzere serbestleştirilecek ve TCDD yeniden yapılandırılarak kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir. Özel sektörle ortaklıklara gidilerek bağlantı sanayi bölgeleri olmak üzere demiryolu bağlantı hattı yatırımları yapılacak ve araç yatırımları özel sektöre bırakılacaktır.

- 119 -

Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akmasını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştırmak amacıyla büyük ölçekli ana limanlar oluşturulacaktır. Özellikle Çandarlı Limanının yapımına geçilmesi için gerekli adımlar atılacaktır. Türk limanlarının AB deniz otoyolları ana aksları üzerinde yer alması yönündeki çalışmalarına devam edilecektir. Ayrıca, deniz güvenliği konusundaki projelerin bir an önce tamamlanması sağlanacaktır. Paris Mutabakat Zaptı kapsamında gri listeden beyaz listeye geçmek için çalışmalarına devam edilecektir. Devletin liman işletmeciliğindeki azalan rolü, düzenleyici rolünün önemini artırmıştır. Bu rolün yerine getirilebilmesi için liman yönetim modeli oluşturulacaktır.

Havayolu ulaşımı sektöründe, ülkemizdeki havaalanları altyapısının mevcut durum analizinin yapılmasının ardından değerlendirme ve önceliklendirme yapılabilmesine imkan verecek ve bunun sonucunda orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek "Havaalanları Master Plan" çalışması başlatılacaktır. Havalimanı ve havaalanlarındaki toplam trafiğin 81 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir.

Kent içi ulaşımında gerek yerel, gerek merkezi idare düzeyinde, proje seçimi ve finansmanı ile yapım ve işletme amaçlarında uygulanacak ulusal standartların oluşturulması için gerekli çalışmalar öncelik verilecektir.

Kentlerimizde en yaygın ve temel toplu taşıma türü olan otobüs sistemlerinin geliştirilmesine öncelik verilecek, raylı sistem yatırımları zirve saatte kritik kesitte tek yönde 15.000 yolcu/saat üzerinde yolculuk talebine sahip koridorlarda gerçekleştirilecektir. Raylı sistem projelerinin yatırım programına alınması amacıyla projelerin ekonomik ve mali yapılabilirliğinin yanı sıra, teklif veren belediyenin mali yapısı da göz önünde bulundurulacaktır. Projelerin finansmanında özkaynak kullanımı esas olacak, dış finansman kaynakları sadece yüksek teknoloji uygulamalarını içeren projelerin yapımında kullanılacaktır. Kent içi raylı sistem projelerinde yerli sanayiden azami ölçüde faydalanılacaktır. Uluslararası rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla, projelerin planlama sürecinden başlayarak finansmanının sağlanmasına kadar bütün amaçlarda, belediyeler yerel sanayi ile birlikte yönlendirilecektir. Hazine garantili dış kredi ile gerçekleştirilecek raylı sistem projelerinde toplam maliyetin asgari yüzde 25'i belediye özkaynaklarından karşılanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 25. Ulusal ulaşım altyapılarımızın Trans-Avrupa Ulaştırma Ağı (TEN-T) ile bütünleşmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.				
Tedbir 56. Ulaştırma Operasyonel Programında yer alan projelere başlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteferliği	Aralık Sonu	Halkalı-Kapıkule Yeni Demiryolu Projesinin yapım ihalesi AB-IPA fonları kullanılarak yapılacaktır. Irmak-Karabük-Zonguldak Demiryolu Hattı Elektrifikasyon ve Sinyalizasyon Sistemleri kurulması ile Çandarlı ve Mersin Konteyner Limanlarının hizmet ihaleleri (fizibilite, ÇED, ihale dokümanlarının hazırlanması) tamamlanacaktır.

- 120 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 26. Bölünmü yol yapımı ve standartlarının yükseltilmesi ile mevcut karayolu alt yapısı iyile tirilecektir.				
Tedbir 57. Bölünmü yol yapımına devam edilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCK)	DPT	Aralık Sonu	Bölünmü yol a rında 15.000 km hedefi do rultusunda ana güzergahlarda yapımı devam eden bölünmü yol çalı maları sürdürülecektir. Ayrıca, 2009 yılı içerisinde BSK, sathi kaplama ve üstyapı seviyesinde yaklaşık 1.700 km bölünmü yol yapımı tamamlanacaktır.
Tedbir 58. A rıt trafi i bulunan yolların fiziki standardı yükseltilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCK)	DPT	Aralık Sonu	Ortalama günlük a rıt trafi i 1.000 aracın üzerinde olan güzergâhlarda toplam 500 km BSK yapımı gerçekleştirilecektir. Ayrıca yaklaşık 17.000 km asfalt yenileme ve onarım çalı ması yapılacaktır.
Öncelik 27. Karayollarında trafik güvenli i artırılabacaktır.				
Tedbir 59. Karayolu altyapısındaki kara noktalar; ana karayolu güzergahlarında otokorkuluk, yatay-dü ey i aretleme ve trafik levhaları iyile tirilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCK)	Emniyet Gn. Md.	Aralık Sonu	69 adet kaza potansiyeli yüksek kesim ile 91 adet kara noktada iyile tirme çalı ması yapılacaktır. Yapımı tamamlanan bölünmü yollar ba ta olmak üzere karayollarında 470 km otokorkuluk yapımı ve onarımı gerçekleştirilecek, 56.000 km yolda 16.000.000 m ² yatay i aretleme yapılacak, dü ey i aret levhalarında yüzde 25 oranında yenile tirme ve iyile tirme sa lanacaktır.
Öncelik 28. Yük ta rımacılı nda demiryoluna ve deniz yoluna a rırlık verilecektir.				
Tedbir 60. Organize sanayi bölgelerine, büyük fabrikalara ve limanlara özel sektör katkısı ile ba lantı hatları yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	zmir Kemalpa a Organize Sanayi Bölgesi (KOSB) demiryolu ba lantı hattı in aatı ve Tekirda -Muratlı Demiryolu yapım projeleri tamamlanacaktır.

- 121 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Tedbir 61. Limanların geri sahasında demiryolu aktarım terminaleri veya karada konteyner terminaleri kurularak, demiryolu taşımacılık anlayışından lojistik taşımacılık anlayışına geçilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCDD)	DPT	Aralık Sonu	Kocaeli-Köseköy ve Hasanbey lojistik merkezleri tamamlanacak; Palandöken, Uşak, Bozazköprü, Yenice ve Gökköy lojistik merkezlerinin yapımına başlanacaktır.
Öncelik 29. TCDD'nin hizmet kalitesini ve sektör içindeki payını artırmak, kamu üzerindeki mali yükünü azaltmak amacıyla kurum yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 62. Demiryolu sektörüne ve TCDD'ye ilişkin yeni yasal düzenlemeler yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	TCDD	Aralık Sonu	Demiryolu Kanunu ve TCDD Kanunu Tasarıları nihai hale getirilerek tasarılar TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 30. Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar- İzmir, Ankara-Konya ve Bursa bağlantısından oluşan çekirdek a üzerinde hızlı tren ile yolcu taşımacılığına başlanacaktır.				
Tedbir 63. Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek a ı olu turulacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (TCDD)	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Gebze-Köseköy kısmının ihalesi yapılacak, Ankara-Konya Hızlı Tren projesinin altyapısı tamamlanacak ve Ankara-Sivas Demiryolu projesinin Yerköy-Sivas kesiminin altyapı ihalesi ve Kaya -Yerköy arası uygulama projesi tamamlanacaktır.
Öncelik 31. Liman kapasiteleri artırılacak, limanlar kombine taşımacılık yapılan lojistik merkezler haline getirilecek ve limanların etkin yönetimi sağlanacaktır.				
Tedbir 64. Türk Limanları için Liman Yönetim Modeli olu turulacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (Denizcilik Müsteşarlığı)	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, ÖB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKELİM	Aralık Sonu	Liman yönetiminde dağınıklığın giderilmesi ve devlet tarafından belirlenecek politikanın, liman ihtiyaçlarını da gözönüne alacak şekilde uygulanmasını teminen bir model olu turulacak ve liman otoritesi kurulacaktır.

- 122 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Tedbir 65. Kıyı Yapıları Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	Bayındırlık ve Şehircilik Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı, ÖB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKELM, OSD	Aralık Sonu	Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akmasını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak olan büyük ölçekli ana limanlar oluşturulabilmesi amacıyla, uygun liman sahalarını belirleyecek ve girişimcilerin bu sahalara yönlendirilmesini sağlayacak Kıyı Yapıları Master Planı çalışması tamamlanacaktır.
Öncelik 32. Uzun dönemli talebi karşılamaya yönelik yeni havaalanı yatırımları planlanacaktır.				
Tedbir 66. Havaalanları Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (DHM)	DPT, DLH, SHGM	Aralık Sonu	Havaalanlarında mevcut durum analizi yaparak ve yeni yatırım ihtiyaçlarını belirleyerek orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek Havaalanları Master Planı çalışması başlatılacaktır.
Tedbir 67. İstanbul'a üçüncü havalimanı için yer tespiti ve fizibilite çalışmaları başlatılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, DHM, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Aralık Sonu	İstanbul'un gelişim planlarıyla uyumlu olacak şekilde, ulaştırma ve imar planları çerçevesinde yeni bir havalimanı için gerekli asgari fiziksel şartları taşıyan bölgeler arasından yer seçimini takiben etüt ve proje çalışmaları başlatılacaktır.
Öncelik 33. Ulaştırma altyapısı ihtiyaçlarının karşılanmasında özel sektör katılımını artıracak modeller geliştirilecektir.				
Tedbir 68. Kamu-özel işbirliği kanunu çıkarılacaktır.	DPT	Ulaştırma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Haziran Sonu	Yeni kamu-özel işbirliği modellerinin hayata geçirilmesine ve kamu-özel işbirliği modellerinin daha çok sayıda sektöre uygulanabilmesini sağlayacak şekilde hazırlanan tasarı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 34. Kentiçi ulaşımda yerel ve merkezi idare düzeyinde proje önceliklendirmesi ve finansmanı ile yapı ve işletme amaçlarında uygulanacak ulusal standartlar geliştirilecektir.				

- 123 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Tedbir 69. Kentiçi raylı sistem projelerinin DLH Genel Müdürlü ü tarafından incelenmesi ve onaylanmasına ili kin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik çıkarılacaktır.	Ula tırma Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	3348 sayılı Ula tırma Bakanlı ının Te kilat ve Görevleri Hakkında Kanun gere i kentiçi raylı sistem proje ve artnamelerinin DLH Genel Müdürlü ü tarafından onayı gerekmektedir. Söz konusu Kanunun ilgili maddesi gere ince bir yönetmelik hazırlanacak ve raylı sistem projelerinin DLH Genel Müdürlü ü tarafından onayı sürecinde yapılacak i lemler belirlenecektir.

F. ÇEVREN N KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GEL T R LMES

1. Mevcut Durum

Ekonomik büyüme, nüfus artışı, hızlı kentleşme, tüketim alışkanlıkları ve teknolojik gelişmeler, çevre ve doğal kaynaklar üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskı, doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi, çevre yönetimini düzenleyen yasal ve kurumsal yapının eksikliği ve kentsel alandaki altyapının yetersizliği sonucunda önemli çevre sorunlarına dönüşmekte; çevre ve kentsel altyapı hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır.

Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında, İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu ilgili kuruluşlar ile çalışmalarına devam etmekte olup, kurumlar arası işbirliği ve kapasite artırımı çalışmaları ihtiyaç duyulmaktadır. Kyoto Protokolüne taraf olunmasına ilişkin Kanun Tasarısı TBMM gündemine alınmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi tamamlanmıştır. Bu kapsamda pilot sektörler olarak seçilen Enerji, Balıkçılık, Ormancılık, Kentleşme ve Bilim ve Teknoloji sektörlerinde sürdürülebilir kalkınma politikası seçeneklerine ilişkin belgeler hazırlanmıştır.

2006 yılı itibarıyla toplam 3.225 belediyeden 3.167'si içme ve kullanma suyu ebekesine, 2.321'i kanalizasyon ebekesine sahip olup, toplam belediye nüfusunun yüzde 98'i içme ve kullanma suyu ebekesinden, yüzde 87'si ise kanalizasyon ebekesinden yararlanmaktadır. Yerleşime yeni açılan alanlar ve mevcut ebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları içinde içme suyu ve kanalizasyon ebekesine atılacak ihtiyacı azalmıştır. Ancak hem içme suyu hem de atık su arıtma tesisi ihtiyacı artarak devam etmektedir.

2006 yılı verilerine göre, belediyeler tarafından sağlanan içme ve kullanma suyunun yüzde 36'sı barajlardan, yüzde 27'si kuyulardan, yüzde 27'si kaynaklardan, yüzde 20'si akarsu, göl ve göletlerden karılanmıştır. Sağlanan toplam 5,16 milyar m³ suyun 2,43 milyar m³'ü (yüzde 47'si) arıtılmıştır.

- 124 -

Kanalizasyon hizmeti veren belediyeler tarafından toplanan 3,4 milyar m³ atık suyun yüzde 54'ü akarsulara, yüzde 35'i denizlere, yüzde 2'si göllere, yüzde 1'i araziye, yüzde 4'ü barajlara ve yüzde 4'ü diğer alıcı ortamlara de arj edilmektedir. De arj edilen atık suyun 2,1 milyar m³'ü (yüzde 62'si) arıtma tesislerinde arıtılmı olup, arıtılan atık suyun yüzde 43'üne biyolojik, yüzde 33'üne fiziksel ve yüzde 24'üne geli mi arıtma uygulanmaktadır.

Türkiye su sıkıntısı ya ayabilecek ülkeler arasında yer almaktadır. Halihazırdaki içme suyu miktarı, artan talep, kuraklık ve su toplama havzalarındaki kirlenme ile birlikte yetersiz hale gelmi tir. Planlama, izleme, de erlendirme ve yaptırım noksanlı ı, sorumlu tek bir mercinin olmaması, ortak veri tabanı ve bilgi akı ı yetersizli i, kurulu lar arası e güdüm sa lanamaması ve yeterli düzeyde ara tırma-geli tırme yapılmaması gibi hususlar, su kaynakları yönetiminde kar ıla ilan ana sorunlardır.

Ülkemizde içme suyu kayıpları konusunda sa lıklı verilere ula ılamamakla birlikte, faturalandırılmayan (kayıp/kaçak dahil) su miktarının yüzde 55 civarında oldu u tahmin edilmektedir. Bu nedenle, ebeke su kayıp ve kaçaklarının azaltılması çalı maları önem arz etmektedir.

Su havzalarının koruma bantlarındaki kaçak yapıla ma ve atık suların arıtmaya tabi olmadan de arj edilmesi, temiz ve kullanılabilir içme suyu teminini güçle tirmektedir. Yer altı, yüzey ve kıyı sularının kaçak kullanım ve kirlenmeye kar ı korunmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Ülkemizde 2006 yılında toplanan 25,3 milyon ton katı atı ın ancak yüzde 37,3'ü 22 adet düzenli depolama sahasında bertaraf edilmi tir. 2008 yılında ise ilave 10 adet düzenli depolama sahası ile birlikte bu oranın yüzde 41,1'e ula ca ı tahmin edilmektedir. 2006 yılında toplam atı ın yüzde 1'i (255.000 ton) 4 adet kompost tesisinde bertaraf edilmi tir.

Belediyeler, katı atık yönetiminde toplama ve ta ıma konularındaki görevlerini büyük ölçüde yerine getirirken, bertaraf konusunda gereken etkinli i ve hassasiyeti göstermemektedir. Özellikle düzensiz depolama, depo sahalarının yer seçiminde yapılan hatalar ile i letme ko ullarındaki olumsuzluklar giderek büyüyen sorunlara sebep olmaktadır.

Tıbbi atıklar ve sanayile me ile birlikte artan tehlikeli atıklar herhangi bir önlem alınmadan ve büyük ölçüde evsel atıklarla birlikte bertaraf edilmektedir. 2004 yılı itibarıyla tıbbi atıkları ayrı toplayan, ta ıyan ve bertaraf eden belediye sayısı 578, toplanan tıbbi atık miktarı ise 62 bin tondur. 2006 yılında tıbbi atıkların yüzde 20'si yakma tesislerinde, yüzde 25'i düzenli depolama sahalarında ve yüzde 55'i ise belediye çöplüklerinde evsel atıklarla beraber bertaraf edilmi tir. Ülkemizde 790 bin m³ kapasiteli bir adet tehlikeli atık bertaraf tesisi bulunmaktadır.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması gerekmektedir. Ayrıca atı ın kaynaktan ayrı tırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hane halkının bilinçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Ulusal düzeyde etkin bir katı atık yönetimi sistemi geli tirilememi ve bu konuda uygulamaya yönelik politikalar olu turulamamı tir.

Belediyelerin kentsel altyapıya yönelik proje geli tirme, uygulama, izleme- de erlendirme ve finansman sa lama gibi konularda ya adıkları darbo azlar da göz

- 125 -

önüne alınarak, gerekli teknik ve finansman desteği sağlanması amacıyla İller Bankasının yeniden yapılandırılması çalışmaları devam edilmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda, insan sağlığını, doğal kaynakları ve estetik değerleri korumak suretiyle yeterli çevresel koruma düzeyine erişilmesi yanında, kentlerin temiz, güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yerler haline getirilmesi temel amaçtır.

Yerleşme birimleri ve çevrelerinin oluşturulmasında fiziki planlama sistemi ve imar kuralları; kaliteli çevre, uygulamada etkinlik, yetki dağılımı, denetim ve afetlere karşı dayanıklılık açılarından değerlendirilerek yeniden düzenlenecek, uygun arsa sunumu ve düzenli yapılaşmayı sağlayacak yöntemler ve araçlar geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 35. Ulusal çevre mevzuatımızın uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.				
Tedbir 70. Ulusal çevre mevzuatımızın uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	Tarım ve Köylere Hizmetler Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Çevre mevzuatının AB müktesebatı ile uyumu gözetilerek etkin olarak uygulanabilmesi amacıyla, deniz ve kıyı alanları kirlilik izleme ile kıyı alanları sıcak nokta ve hassas alanlar projeleri tamamlanacak, çevre izin sürecinin etkinleştirilmesine yönelik yönetmelik tamamlanarak uygulama projesine başlanacaktır.
Öncelik 36. İklim değişikliği ile mücadele çalışmaları ülkemizin kalkınma öncelikleri ve artan nüfusun ihtiyaçları gözetilerek sürdürülecektir.				
Tedbir 71. İklim değişikliği ile mücadelenin sektörlere getireceği maliyetlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	DPT	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu Üyeleri, İlgili Diğer Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	Bağlı enerji, sanayi, ulaştırma ve tarım olmak üzere Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından belirlenen faaliyet alanlarında sera gazı emisyon azaltımı ve/veya kontrollü salımına yönelik politika ve uygulamaların genel ekonomi üzerine etkileri ve maliyetleri tespit edilecektir.
Tedbir 72. 2012 sonrası iklim rejimine ilişkin uluslararası müzakere süreçleri izlenerek ülkemiz artlarına uygun pozisyon belirlenecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu Üyeleri, İlgili Diğer Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin 2012 sonrası döneme yönelik yükümlülüklerimiz ve ülkemizin pozisyonu, özel artlarımız ve AB üyelik süreci dikkate alınarak belirlenecektir.

				Bu kapsamda, ba ta Türkiye'de klim De iikli inin Yönetimi Konusunda Kapasite Geli tirme Projesi olmak üzere gerekli çalı malar yürütülecektir.
Öncelik 37. Kentlerin ya am standartları yükseltilecektir				
Tedbir 73. Sürdürülebilir Kentsel Geli me Stratejisi hazırlanacaktır.	Bayındırlık ve şkan Bakanlı ı	çi leri Bakanlı ı, Çevre ve Orman Bakanlı ı, Belediyeler, İgili Di er Kamu Kurulu ları	Aralık Sonu	Yapı ve çevreye ili kin standartlar kamu yararı çerçevesinde geli tirilecek, afet güvenli i ile ilgili risk azaltma ve yönetimini ilgilendiren standart ve yöntemlere de hazırlanacak stratejide yer verilecektir.
Öncelik 38. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimine yönelik çalı malar sürdürülecektir.				
Tedbir 74. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimine yönelik çalı malar sürdürülecektir.	Çevre ve Orman Bakanlı ı	Di i leri Bakanlı ı, Sa lık Bakanlı ı, Tarım ve Köyi leri Bakanlı ı, DPT, DS	Aralık Sonu	Hukuki ve kurumsal olarak bütüncül su kaynakları yönetiminin, yer üstü ve yeraltı su kaynaklarını kapsayacak ve tek bir kurum çatısı altında toplayacak ekilde kurulmasına yönelik strateji belgesi olu turulacaktır.
Öncelik 39. Katı atık yönetimi etkinle tirilecektir.				
Tedbir 75. Katı atık yönetimi etkinle tirilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlı ı	çi leri Bakanlı ı, DPT, ABGS, İller Bankası, Belediyeler	Aralık Sonu	Ulusal mevzuat hükümleri gere ince ve AB fonlarından yararlanabilmek amacıyla ulusal ve bölgesel düzeyde atık yönetim planları hazırlanacaktır. Evsel nitelikli katı atıkların bertarafında düzenli depolamaya öncelik verilecek, co rafi ve ekonomik artlar gözetilerek maliyetlerin dü ürülmesi, ölçek ekonomilerinden yararlanılması ve katı atık yönetimde etkinli in sa lanması amacıyla 5355 sayılı Kanunla getirilen birlik modelinin uygulanması desteklenecektir.

G. AR-GE ve YENİLENEBİLİR TEKNOLOJİLER

1. Mevcut Durum

Günümüzde bilim, teknoloji ve yenilik yeteneği, rekabet üstünlüğü ve sosyo-ekonomik gelişimin en önemli etkenlerinden biri haline gelmiştir.

Ülkemizde Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı 2006 yılı itibarıyla yüzde 0,76 iken, AB-27 ortalaması yüzde 1,84'tür. 2005 yılından itibaren bu alana yönelik kamu kaynaklarının artırılması ve özel sektörün bu alana giderek daha fazla yatırım yapmaya başlaması neticesinde bu oranın artması beklenmektedir.

Türkiye'de Ar-Ge personeli sayısının toplam iş gücüne oranı 2006 yılı itibarıyla yüzde 0,43 olup, yüzde 1,33 olan AB-27 2006 yılı ortalamasının oldukça altındadır. Ayrıca, ülkemizdeki tam zamanlı araştırmacılar (TZE) cinsinden toplam Ar-Ge personelinin yüzde 33,1'i ticari kesimde iken, AB-27'de bu oran yüzde 49,3'tür.

Ar-Ge çalışmalarının ürüne dönüşmesi ve rekabet gücüne katkısının artırılmasında özel sektör önemli rol üstlenmektedir. Ülkemizde özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetlerinin oranı 2005 yılında yüzde 33,8 iken 2006 yılında yüzde 37'ye yükselmiştir. Ancak, bu oran 2006 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 64'ün oldukça gerisindedir.

Ülkemizde 2004–2006 dönemi içerisinde 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin yüzde 31,4'ünün teknolojik yenilik faaliyetinde bulunduğunu tespit edilmiştir. Ayrıca, yenilik faaliyetlerini olumsuz etkileyen en önemli üç faktörün sırasıyla maliyetlerin yüksekliği, maddi kaynakların yetersizliği ve nitelikli personel eksikliği olduğu belirtilmiştir.

Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri alanında sağlanan teşvikleri düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun 12 Mart 2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının ve özel sektörde istihdam edilen Ar-Ge personeli sayısının artması beklenmektedir.

Üniversiteler ve diğer araştırma kurumlarında yürütülen araştırma faaliyetlerinin en önemli sonucu bilimsel makale sayısında artış olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz, Bilimsel Atıf Endeksinde 2005 ve 2006 yıllarında olduğu gibi 2007 yılında da 19. sırada yer almıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planında, geleceğe yönelik olarak nanoteknoloji, biyoteknoloji, yeni nesil nükleer teknolojiler ile hidrojen ve yakıt hücresi teknolojileri; sanayi politikasının öncelik vereceği sektörlerdeki araştırmalar; yerli kaynakların katma değer dönüşümünü amaçlayan Ar-Ge faaliyetleri; ağırlıklı ve anti-serümlü ilaç olmak üzere ilaç kalitesinin yükseltilmesine yönelik sağlık araştırmaları; bilgi ve iletişim teknolojileri; savunma ve uzay teknolojileri öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu alanlarda olmak üzere, büyük ölçekli araştırma laboratuvarları ve mükemmeliyet merkezleri kurulması, temel ve uygulamalı araştırma projelerine destek verilmesi ve araştırmacı insan gücü yetiştirilmesine yönelik programlar sürdürülmektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB), Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve duvarsız teknoloji kuluçka

- 128 -

merkezleri faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilmektedir. 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 31 adet TGB kurulmuş olup, bunlardan 18'i aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. 2008 yılı sonuna kadar faaliyete geçen TGB sayısının 34'e ulaşması hedeflenmektedir.

Ar-Ge harcamalarının etkin kullanımını ve Ar-Ge çalışmalarının sonuçlarının uygulamaya geçirilmesini kolaylaştırmak amacıyla kamu kurumlarının faaliyet alanlarıyla ilgili Ar-Ge destek programları ilgili kamu kurumunun bünyesinde 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nda San-Tez (Sanayi Tezleri), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda ENAR (Enerji Araştırmaları), Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nde Temiz Kömür Teknolojileri Araştırma Programları başlatılmıştır.

Bilim ve teknoloji alanında uygulanan politika ve destek mekanizmalarının izleme ve değerlendirme sisteminin iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilim ve teknoloji politikasının temel amacı, özel sektörün yenilik yeteneğini artırmak, bilim ve teknolojiye etkinlikle ve bu etkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 40. Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arasındaki birliğin ve özel kesimin sistem içindeki etkinliğini artıran bir ulusal yenilik sistemi oluşturulacaktır.				
Tedbir 76. Ulusal Yenilik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	TÜB TAK	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, İlgili Kamu Kurumları, Kalkınma Ajansları, Özel Sektör, STK'lar, Mahalli idareler	Aralık Sonu	Ulusal Yenilik Stratejisi ve Eylem Planı ilgili paydaş kuruluşların katılımı ile hazırlanacaktır. Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arasındaki birliğin ve etkinliğinin sağlanarak, kurumların görev, yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanacaktır. İllerde gelişmeyi desteklemek ve illerin rekabet güçlerini artırmak üzere özel sektör, üniversite ve kamu kuruluşları ile yerel dinamikleri kapsayan yenilik ekseninde faaliyet gösterecek birliğin oluşturulması desteklenecektir.
Tedbir 77. Özel sektörde yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması desteklenecektir.	TÜB TAK	DPT, İlgili Kamu Kurumları, Üniversiteler, Özel Sektör	Aralık Sonu	Özel sektör tarafından yürütülen Ar-Ge projelerine verilen destekler artırılarak yenilik kültürünün geliştirilmesi ve Ar-Ge

- 129 -

				çalı malarına olan talebin canlandırılması sa lanacaktır. Öncelikli alanlarda teknoloji yetene ini üst düzeye çıkarmak ve sektör geneline yaygınla tırmak üzere rekabet öncesi ortak ve kapsamlı Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.
Tedbir 78. KOB 'lere sa lan Ar-Ge destekleri yaygınla tırılacaktır.	KOSGEB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Üniversiteler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	KOB 'lere sa lan Ar-Ge destekleri etkinle tirilerek yaygınla tırılacak ve KOB 'ler tarafından daha fazla Ar-Ge talebi yaratılmasına yönelik faaliyetlerin sürdürülmesi sa lanacaktır. Üniversite-Sanayi birli inin sa lanması ve Ar-Ge çalı malarının desteklenmesini teminen Teknoloji Geli tirme Merkezleri (TEKMER) ve Duvarsız Teknoloji nkübatörleri (DT) kurulması yönünde çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 79. Teknoloji Geli tirme Bölgeleri (TGB) güçlendirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müste arlı	Aralık Sonu	4691 Sayılı Teknoloji Geli tirme Bölgeleri Kanununda De i klik Yapılmasına Dair Kanun Tasla ı kurumların görü leri çerçevesinde nihai hale getirilecek ve TBMM'ye sevkedilecektir.
Öncelik 41. Ar-Ge desteklerine ili kin izleme ve etki de erlendirme çalı maları ba latılacaktır.				
Tedbir 80. Ar-Ge desteklerine ili kin izleme ve etki de erlendirme çalı maları ba latılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, TÜB TAK, YÖK, Üniversiteler, Özel Sektör, STK'lar	Aralık Sonu	Ar-Ge destek programları ve mekanizmalarına ili kin izleme ve etki de erlendirme sistemleri tanımlanacaktır. Gerek izleme sonucu elde edilen veri ve bilgiler ı ında gerekse özel olarak gerçekleştirilecek etki de erlendirme faaliyetleri ile programlar ve mekanizmaların etkinli i artırılabilecektir.

- 130 -

Öncelik 42. Ara tırmacı insan gücü kayna ını nitelik ve nicelik yönünden geli tirilecektir.				
Tedbir 81. Ara tırmacı insan gücü kayna ını nitelik ve nicelik yönünden geli tirilecektir.	TÜB TAK	Milli E itim Bakanlığı, DPT, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yürütülmekte olan ara tırmacı insan gücü yeti tirme programları deneyimler i i nde iyile tirilecektir. Tamamlayıcı olarak ara tırcılı ın özendirilmesi için ödül, burs ve te vik mekanizmaları geli tirilecektir.
Öncelik 43. Üniversite ara tırma altyapılarını etkinle tirecek bir yol haritası hazırlanacaktır.				
Tedbir 82. Üniversite ara tırma altyapılarını etkinle tirecek bir yol haritası hazırlanacaktır.	YÖK	DPT, TÜB TAK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurumları	Aralık Sonu	Üniversitelerde kurulan mükemmeliyet merkezleri, merkezi laboratuvarlar ve tematik ara tırma merkezlerinin bütün ara tırmaçıların kullanımına açılmasını ve aynı alanda çalı an ara tırmaçıların aynı merkezlerde bir araya gelmelerini sa layacak bir Ar-Ge Altyapı Yol Haritası hazırlanacaktır.
Öncelik 44. Akademik yükselme kriterlerinde ara tırma faaliyetlerinin etkisi artırılacaktır.				
Tedbir 83. Akademik yükselme kriterlerinde ara tırma faaliyetlerinin etkisi artırılacaktır.	YÖK	Türk Patent Enstitüsü, Üniversiteler	Aralık Sonu	Akademik yükselme kriterlerinde patent, proje yürütme, özel sektörle ortak ara tırma faaliyetlerinin etkisini artırıcı iyile tirmeler yapılacaktır.
Öncelik 45. Türk Uzay Kurumunun kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.				
Tedbir 84. Türk Uzay Kurumunun kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.	Ula tırma Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı, DPT, TÜB TAK, TÜRKSAT A. ., Telekomünikasyon Kurumu	Aralık Sonu	Ülkemizin uzayla ilgili çalı malarını yürütmek, koordine etmek ve ayrıca uzay konusunda ara tırma geli tirme faaliyetlerinin yapılmasını sa lamak üzere bir kurum kurulacaktır.

H. B LG VE LET M TEKNOLOJ LER N N YAYGINLA TIRILMASI

1. Mevcut Durum

Elektronik haberle me sektörü, ileti m hizmetlerinin etkin bir ekilde sunulması yoluyla bilgi toplumuna dönü ümün hızlandırılması ve böylece ülkenin rekabet gücünün artırılması açısından kritik öneme sahiptir. 2004 yılında ba layan serbestle meyle birlikte sektörde rekabeti artırmaya yönelik düzenlemeler yapılmı , altyapı ve hizmet sunumuna yönelik sektöre yeni giri ler olmu tur.

- 131 -

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla Telekomünikasyon Kurumu tarafından 260 i letmeci yetkilendirilmi durumdadır. Hizmete dayalı rekabeti geli tirmek üzere, uzak mesafe telefon hizmeti sunacak i letmecilerin yetkilendirilmesine 2005 yılında ba lanmı , ancak hâlihazırda bu alanda yetkilendirilmi toplam 32 i letmecinin pazardan aldıkları pay oldukça sınırlı kalmı tır.

Sabit telefon pazarının çok büyük bir kısmını te kil eden ehir içi telefon hizmetlerinde rekabet sa laması beklenen sabit telekomünikasyon hizmeti yetkilendirmesine ili kin yönetmelik de i ikli i 2007 yılı A ustos ayında Resmi Gazete'de yayımlanmı , ancak Danı tay tarafından yürütmesi durdurulmu tur. Telekomünikasyon Kurumu tarafından yeni bir düzenlemeye yönelik çalı malar sürdürölmektedir. Ayrıca, mobil haberle me pazarına yeni i letmecilerin giri ine imkan sa layacak olan sanal mobil ebeke hizmeti i letmecilerinin yetkilendirilmesine yönelik düzenleme tasla ı hazırlanmı tır.

Kablo TV ebekeesi üzerinden elektronik haberle me hizmeti sunmak üzere kablo platform hizmeti i letmecilerinin yetkilendirilmesi amacıyla yapılan düzenleme 2005 yılında yürürlü e girmi , ancak, 2007 yılında Danı tay tarafından iptal edilmi tır. Di er taraftan, bu alanda daha önce Türk Telekomünikasyon A. . ile gelir payla ımı sözleşmeleri kapsamında hizmet sunan kablo TV i letmecileri ile TÜRKSAT A. . arasındaki kablo TV altyapısının sahipli ine yönelik sorun yargıya ta ınmı olup, henüz karara ba lanmamı tır.

Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sa lamak üzere altyapı i letmecili i konusunda yetkilendirmeler yapılmı olup, Eylül 2008 itibarıyla bu alanda 16 i letmeci lisans almı tır. Söz konusu i letmeciler, di er ebeke endüstrilerinde faaliyet gösteren kamu kurumlarına ait mevcut fiber altyapısının i letilmesi ve bu kurumların geçi haklarından faydalanılması konusunda çalı malara ba lamı olsa da, altyapı i letmecili inde yeterli düzeyde rekabetçi bir piyasa henüz olu mamı tır.

Alternatif i letmecilerin yerle ik i letmeciden aldıkları hizmetlere ili kin maliyet modellerinin geli tirilmesi hususundaki çalı malar henüz tamamlanamamı tır.

Alternatif i letmecilerin geni bant internet eri im hizmeti sunmalarına imkan veren yerel a ın payla ıma açılması ve veri akı eri imine ili kin olarak Türk Telekomünikasyon A. . tarafından referans teklifler yayımlanmı tır. Bu kapsamda, Türk Telekomünikasyon A. . ile bazı i letmeciler arasında anla malar imzalanmı olup, alternatif i letmecilerin bu alanda daha etkin rol almaya ba ladıkları görölmektedir.

Telekomünikasyon Kurulu, 2008 yılı Nisan ayından itibaren geçerli olmak üzere, sabit ve mobil ebekelerde ça rı sonlandırma ücretlerinde önemli oranda indirim yapmı tır. Bu indirimlerle alternatif i letmecilerin Türk Telekomünikasyon A. .'den aldıkları hizmetlerin ve mobil i letmecilere yönelik ça rılarının maliyetleri azaltılmı tır.

Numara ta inabilirli ini sa layacak merkezi referans veritabanı 2008 yılı Mayıs ayında tamamlanmı olup mobil numara ta inabilirli i Kasım 2008'de, co rafi ve co rafi olmayan numara ta inabilirli i ise Mayıs 2009'da uygulamaya geçecektir.

Elektronik haberle me ebekelerinin güvenli ini sa lamaya yönelik olarak i letmecilerin yükümlölüklerini belirleyen Elektronik Haberle me Güvenli i Yönetmeli i

- 132 -

20 Temmuz 2008 tarih ve 26942 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlü e girmi tir.

İki iptal edilen üçüncü nesil (3G) mobil ileti im lisans ihalesine yönelik yeni yetkilendirme planı 18 Eylül 2008 tarihli ve 27001 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu ihale, 2008 yılı Kasım ayı içerisinde yapılacaktır.

Mobil geni bant eri im piyasasına alternatif i letmecilerin girmesine imkân verecek olan geni bant telsiz eri im hizmetlerinde yetkilendirmeye ili kin düzenleme çalı malarının 2009 yılı içerisinde tamamlanması beklenmektedir.

Sektördeki geli meler ve AB düzenlemeleriyle uyumlu olarak hazırlanan ve sektörün ihtiyaç duydu u düzenlemeler için genel çerçeveyi belirleyen Elektronik Haberle me Kanunu Tasarısı TBMM tarafından kabul edilmi ancak Cumhurbaşkan tarafından bazı maddeleri tekrar görü lme üzere Meclise iade edilmi tir. Tasarının ivedilikle ele alınarak yasala ması beklenmektedir.

Sabit telefon abone sayısı doyuma ula mı olmasına kar lık, mobil telefon abone sayısında artı sürmektedir. DSL altyapısının hızla geni lemesine paralel olarak, geni bant abone sayısında ya anan hızlı artı devam etmektedir. Ancak, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla ula ılan yüzde 6,8 yo unluk oranı, AB üyesi lükeler ile kıyaslandı nda dü ük düzeyde kalmaktadır. Di er taraftan, kablo TV platformuna ili kin olarak TÜRKSAT ve kablo platform hizmeti i letmecileri arasında ya anan sorunlar nedeniyle hem kablo TV hem de geni bant kablo internet hizmetinin kullanımında ilerleme sa lanamamaktadır.

Uydu teknolojileri alanında yetkinliklerin geli tirilmesi ve milli uydu imal edilmesine yönelik Ar-Ge çalı maları TÜRKSAT A. . bünyesinde sürdürülmektedir.

Bilgi Teknolojileri (BT) sektörü, giderek büyüyen bir pazara sahip olması, i süreçlerini etkinle tirerek rekabet gücüne sa ladı ı katkı ve yarattı ı istihdam olanaklarıyla, bilgi toplumuna dönü üm sürecini destekleyecek temel sektörlerden biridir.

Yazılım ve hizmetler pazarı büyümekle birlikte BT harcamaları içerisindeki oranı, donanım harcamalarındaki görece daha yüksek büyümenin etkisiyle yüzde 25'ler seviyesini a amamaktadır. Bu oran, yüzde 65 civarında olan dünya ortalamasının oldukça altındadır.

Genellikle küçük ölçekli i letmelerden olu an BT sektörünün temel sorunları arasında, nitelikli personel sayısının yetersiz olu u, finansmana eri imde ya anan güçlükler, kalite bilincinin olu maması, Ar-Ge ve yenilikçilik düzeyinin dü üklü ü, iç pazarın darlı ı ve dı pazarlara açılmada ya anan güçlükler a ırlı ını korumaktadır.

Türkiye'nin uluslararası bilgi teknolojileri firmaları için üretim ve operasyon merkezi niteli i kazanarak do rudan yabancı sermaye yatırımları için uygun ortam olu turulması ve sektörde yer alan küçük ölçekli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel a larını kullanarak yurt dı na açılımlarının sa lanması amacıyla kurulacak Bili im Vadisi Projesinin fizibilite ihalesine 2008 yılı A ustos ayında çıkılmı , ancak tekliflerin yeterli görülmemesi nedeniyle ihale sonuçlandırılmamıştır. Eylül ayı içerisinde çıkılan ikinci ihalenin kısa sürede sonuçlandırılarak, fizibilite çalı masının 2009 yılı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

- 133 -

B T sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli personel sorununa çözüm geli tirmek üzere nitelikli bili im çalı anları yeti tirilmesine ili kin e-Dönü üm Türkiye cra Kurulu kararı alınmı ve gerekli görevlendirme yapılmı tır.

B T sektörü, 2001 yılı krizi sonrasındaki istikrarlı büyümesini devam ettirmektedir. 2007 yılı sonu itibarıyla 21,7 milyar ABD doları olan B T sektörü büyüklü ünün 2008 yılında yüzde 20 oranında artarak 26 milyar ABD dolarına ula ması beklenmektedir. Bunun yüzde 79'unu telekomünikasyon sektörü, yüzde 21'ini ise bilgi teknolojileri sektörünün olu turaca ı öngörülmektedir.

TABLO:IV. 26- Bilgi ve Ileti im Teknolojilerine Ili kin Temel Göstergeler

	2006	2007	2008 ⁽¹⁾
Sabit telefon santral kapasitesi (bin hat)	21 100	21 772	21 300
Sabit telefon abone sayısı (bin ki i)	18 832	18 201	17 500
Sabit telefon abone yo unlu u (%)	25,8	24,9	23,9
Mobil telefon abone sayısı (bin ki i)	52 663	61 975	65 000
Mobil telefon abone yo unlu u (%)	72,2	84,9	89
Geni bant abone sayısı (bin ki i)	2 774	4 404	5 700
Geni bant abone yo unlu u (%)	3,8	6	7,8
Internet kullanıcı yo unlu u (%) ⁽²⁾	18	26,7	35,8
Kablo TV abone sayısı (bin ki i)	1 208	1 141	1 150
B T Pazar Büyüklü ü (milyar ABD doları)	17,9	21,7	26
- Telekomünikasyon	13,8	17	20,5
- Bilgi Teknolojileri	4,1	4,7	5,5

Kaynak: Telekomünikasyon Kurumu, TÜ K, IDC (International Data Corporation)

(1) Gerçekle me tahmini (DPT)

(2) Oranlar 16-74 ya arası nüfus bazındadır. 2006 yıl sonu gerçekle me tahminidir. 2007 (Haziran) ve 2008 (Nisan) yılı verileri ise TÜ K Hanehalkı Bili im Teknolojileri Kullanım Anketi sonucudur.

Posta hizmetleri piyasasının kontrollü ve kademeli bir ekilde serbestle tirilmesi ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde yeniden yapılandırılmasına yönelik yasal düzenleme çalı maları devam etmektedir.

Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılı a geçi politikası do rultusunda hukuki altyapının olu turulması için 3984 sayılı Kanun ve ilgili ikincil mevzuatta de i iklikler yapılacaktır.

Avrupa Birli i ile yürütülen "Bilgi Toplumu ve Medya" Faslı müzakereleri kapsamında, yayıncılık sektöründe gerçekle tirilecek düzenlemeleri içeren bir eylem planı hazırlanmı ve 3984 sayılı Kanun ile ilgili ikincil mevzuatta yapılacak de i ikliklere ili kin yol haritası belirlenmi tir.

TRT Genel Müdürlü ünün yeniden yapılandırılması amacıyla hazırlanan ve 2954 sayılı Kanunda de i iklik yapan 5767 sayılı Kanun 2008 yılı Haziran ayında yürürlü e girmi tir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilgi ve ileti im teknolojilerinin yaygınla tırılması ve etkin kullanılmasıyla, bilgi toplumuna dönü üm sürecinin hızlandırılması ve bu yolla ölkemizin rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sa lanması temel amaçtır.

- 134 -

Bilgi Toplumu Stratejisi'nde yer verilen, elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda devletin düzenleyici rolü etkinleştirilecek, alternatif altyapı ve hizmetlerin devreye girmesi sağlanacak, pazarın potansiyel gelişimi ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen sorunlar giderilecektir.

Bilgi teknolojileri sektörünün, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak iç talebi karşılayarak daha fazla değer yaratması ve dış pazarlarda yer edinebilmesi amacıyla küresel rekabet gücü artırılacaktır. Bu kapsamda, seçici bir yaklaşımla bilginin etkinleştirilmesi, bilgi teknolojileri hizmetleri alanında proje odaklı hizmetlere ve uygulama yönetimi, barındırma, iş süreçlerinin yönetimi gibi dış kaynak hizmetlerine, yazılım alanında ise rekabet avantajının daha yüksek olduğu telekomünikasyon, sağlık, eğitim, savunma sanayi gibi stratejik alanlara odaklanılacaktır. Bilişim Vadisi Projesi, fizibilite çalışmaları tamamlanarak başlatılacaktır. Ayrıca, sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünü karşılamaya yönelik eğitim programları başlatılmak üzere, Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen diğer eylemler hayata geçirilecektir.

2009 yılında telekomünikasyon hizmet pazarı ve bilgi teknolojileri pazarının 2008 yılına göre yüzde 17 oranında büyüyerek sırasıyla 24 milyar ABD doları ve 6,4 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2009 yılında mobil telefon abone yoğunluğunun yüzde 96'ya ve geniş bant abone yoğunluğunun ise yüzde 10'a ulaşacağı tahmin edilmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 46. Elektronik haberleşme sektöründe alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuna önem verilerek sektör daha rekabetçi hale getirilecektir.				
Tedbir 85. Geni bant telsiz erişim hizmetinin yetkilendirilmesine ilişkin düzenleme çalışmaları yapılacaktır.	Telekomünikasyon Kurumu	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Kablosuz geniş bant erişim hizmetlerinin sunulmasına imkan sağlanacak, mevcut geniş bant altyapı ve hizmetlerine alternatifler oluşturularak geniş bant erişim piyasasında rekabet artırılacaktır.
Tedbir 86. Sanal mobil ebeke hizmeti işletmecileri yetkilendirilmesine ilişkin düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.	Telekomünikasyon Kurumu	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Eylül Sonu	Mevcut mobil ebeke işletmecilerinin altyapıları üzerinden alternatif işletmecilerin de hizmet sunmasına imkân tanıyacak yetkilendirmeler yapılacaktır.

- 135 -

Tedbir 87. Yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine ilişkin yetkilendirme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.	Telekomünikasyon Kurumu	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Geni bant erişime imkan verecek ve üzerinde birçok uygulamanın çalışacağı yeni nesil mobil sistemler konusunda yetkilendirmeye ilişkin çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 47. Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen küresel rekabetçi bilgi teknolojileri sektörünün tesisine ilişkin eylemler hayata geçirilecektir.				
Tedbir 88. Bilişim Vadisi fizibilite çalışması tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Bayındırlık ve Şehircilik Bakanlığı, DPT, YÖK, TÜB TAK, TOBB, TTGV	Aralık Sonu	Türkiye'nin uluslararası bilgi teknolojileri firmaları için üretim ve operasyon merkezi niteliğini kazanması ve sektörde yer alan küçük ölçekli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel ağlarını kullanarak yurtdışına açılımlarının sağlanması amacıyla kurulacak Bilişim Vadisi'nin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 89. Nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesine yönelik sertifika programları başlatılacaktır.	KUR	DPT, STK'lar	Aralık Sonu	B T sektörünün nitelikli personel ihtiyacı, belirlenecek uzmanlık alanlarında hayata geçirilecek uluslararası kabul gören sertifika programları vasıtasıyla karşılanacaktır.
Öncelik 48. Posta sektörü kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları ve AB düzenlemeleri paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 90. Posta hizmetleri piyasasının serbestleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteferları, PTT	Mart Sonu	Posta sektörünü bütün yönleriyle düzenleyecek kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir. Söz konusu kanunla piyasayı düzenlemek ve denetlemekle görevli, işletmecilerden ayrı ve operasyonel olarak bağımsız bir yapı oluşturulacak ve mevcut posta tekelinin daraltılması süreci başlatılacaktır.

- 136 -

Tedbir 91. PTT Genel Müdürlü ünün sektörde oluacak rekabet ortamına hazır hale getirilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteurlüğü, PTT	Mart Sonu	Posta sektörünün yeniden yapılandırılması çerçevesinde, PTT Genel Müdürlü ünün sektörde üstleneceği role uygun olarak organizasyon yapısının ve izlenecek politikaların belirlenmesine yönelik kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 49. Yayıncılık sektörü teknolojiadaki gelişmelerde dikkate alınarak geliştirilecektir.				
Tedbir 92. Sayısal yayıncılığa geçiş için gerekli hukuki altyapı tamamlanacak ve teknik altyapı çalışmalarına devam edilecektir.	RTÜK	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, Telekomünikasyon Kurumu, TRT	Aralık Sonu	Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş konusunda 3984 sayılı Kanunda gerekli değişiklikler yapılacak ve belirlenen illerde analog yayınlarla paralel olarak karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılık hayata geçirilecektir.
Tedbir 93. Yayıncılık sektöründe AB'ye uyum amaçlı düzenlemeler gerçekleştirilecektir.	RTÜK	DPT	Aralık Sonu	Kapsam, tanımlar, yayın ilkeleri, yargı yetkisi, önemli olaylar, alım ve yeniden iletim, bağımsız eserlerin teker viki gibi konularda 3984 sayılı Kanunda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLİĞİNİN GÖZLEMLERİ

1. Mevcut Durum

2007 yılında yüzde 6,8 oranında küçülen tarım sektörünün GSYH içindeki payı da yüzde 8,9'a gerilemiştir. Bu daralmanın en önemli nedeni 2007 yılında tüm dünyada yaşanan ve ülkemizde de şiddetli bir biçimde hissedilen kuraklık olmuştur. Sektörün toplam istihdam içindeki payı azalarak 2006 yılındaki yüzde 27,3 seviyesinden 2007 yılında yüzde 26,4'e düşmüştür.

Arazi parçalılığı, işletme ölçeklerinin küçük olması ve örgütlenme yetersizliği gibi yapısal sorunlar nedeniyle sektörde dönüşüm ihtiyacı sürmektedir. Diğer taraftan, tarım ve kırsal kalkınma, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı ile balıkçılık mevzuatının AB müktesebatına uyumuna ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Toprak ve Su Kaynakları

2007 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki toplam tarım alanı 24,8 milyon hektardır. Bu miktarın, 17 milyon hektarını ekilen, 4,2 milyon hektarını nadasa bırakılan, 0,7 milyon hektarını sebze yeti tirilen ve 2,8 milyon hektarını ise meyve, zeytin a açları ve ba cılık için ayrılan alanlar olu turmaktadır.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda 2007 yılında yapılan de i iklim çerçevesinde, 2008 yılında DS Genel Müdürlü ü tarafından ilk a amada yakla ık 160 bin hektar sulama ebeke sahasında arazi toplula tırma ve tarla içi geli tirme hizmetleri programlanmı tır. Projelere ba lanmak üzere, bu Kanunun uygulama esaslarını belirleyecek tüzük çalı malarının sonuçlanması beklenmektedir.

DS tarafından 2006 yılında 69 bin hektar, 2007 yılında ise 46 bin hektar ilave saha i letmeye açılmı tır. Ancak, 2006 yılında 47 bin hektar ve 2007 yılında 81 bin hektar sulama sahasında, su kayna ı yetersizli i nedeniyle sulama yapılamamı tır. Bu durum, su tasarrufu sa layan sulama tekniklerinin yaygınla tırılması yanında, sulama suyu kullanım tarifelerinin fiilen kullanılan su miktarıyla orantılı ekilde fiyatlandırılmasına yönelik çalı maların yapılması suretiyle, su tüketiminde etkinli in artırılması gere ini öne çıkarmaktadır.

DS 'nin 2008 yılı yatırım programında mevcut proje paketinin ortalama tamamlanma süresi 27 yıl iken, yıl içinde a ırlıklı olarak GAP Eylem Planı kapsamında yapılan ek ödenek tahsisatları sonucunda bu süre 15 yıla indirilmi tır.

Di er yandan, sulamaya ayrılan kaynakların çe itlendirilerek artırılması çalı maları çerçevesinde 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap- let-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkındaki Kanunda 2008 yılı Mayıs ayında 5762 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeler sonucunda, Manyas Ovası Sa Sahil Sulaması projesinin yap-i let-devret modeli ile gerçekleştirilmesi çalı malarının 2008 yılında sonuçlanması beklenmektedir.

Dünyada ya anan küresel ısınmanın neden oldu u iklim de i iklimi ve olası kuraklıkların ülkemizdeki etkilerini azaltmak ve bu konuda alınacak tedbirleri belirlemek amacıyla yapılacak çalı malardaki görev, yetki ve sorumluluklar ile ilgili olarak 2007/12477 sayılı Tarımsal Kuraklıkla Mücadele ile Kuraklık Yönetimi Çalı malarına İli kin Usul ve Esaslar Hakkında Karar A ustos 2007'de yürürlü e girmi , Tarımsal Kuraklıkla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmı ve çalı malara ba lanmı tır.

Bitkisel Üretim

Günümüzde tüm dünyada etkisini gösteren iklim de i iklimi ve özellikle kuraklık gibi dı sal faktörler sonucu, tarım sektörü katma de erinde a ırlıklı paya sahip olan bitkisel üretimde meydana gelen rekolte kayıpları büyümeyi do rudan etkilemektedir.

Sektörün çok parçalı ve küçük ölçekli i letme ile etkin olmayan örgütlenme yapısı, verimlili in ve üretici gelir düzeyinin yükselmesini engellemektedir. Bu çerçevede, bitkisel üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmak amacıyla, genetik potansiyeli yüksek ve üstün vasıflı bitki çe itlerine ait her türlü ço altım materyalinin standartlara uygun, zamanında, uygun fiyatlarla ve yurtiçi üretimle kar ılanması hususu önemi ni korumaktadır.

- 138 -

Organik tarım alanlarının toplam tarım alanları içerisindeki payının artırılması ve bu konudaki mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Ancak, sektörde kontrol ve denetim faaliyetlerine ağırlık verilerek bu hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Farklı ekolojik tarım bölgelerine ve buna bağlı olarak zengin gen kaynaklarına sahip olan ülkemizde, bitki hastalık ve zararlılarına karşı özellikle entegre mücadele anlayışı benimsenerek, hava, toprak ve su kirliliğinin önlenmesi, ilaç kalıntısı olmayan ürünlerin elde edilmesi ve kamu-üretici işbirliğinin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Yükselen petrol fiyatlarına paralel olarak, biyoyakıt üretiminde kullanılan tarımsal hammadde talebinin uluslararası piyasalarda artması, bu tahıl tohumları ve hububat olmak üzere tarımsal ürünlerde arz-talep dengesizliklerine yol açarak fiyatların artışı yükselmesine neden olmaktadır ve gıda güvencesini tehdit etmektedir.

Hayvancılık

Ülkemizde birim hayvan başına elde edilen verim düşüklüğü, hayvancılığın geliştirilmesi için diğer ülkelerde, sıralı karkas ağırlığı ortalama 270-280 kg dolayında iken ülkemizde 200-215 kg; sıralı başına süt verimi ise söz konusu ülkelerde 5-6 bin kg/laktasyon iken ülkemizde 2-2,5 bin kg/laktasyon düzeyindedir.

2007 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki yaklaşık 11 milyon başı mevcutunun yüzde 40,5'i kültür melezi sıraları, yüzde 29,9'u ise saf kültür ırkı sıralarından oluşmaktadır. Toplam 25,5 milyon baş koyunun, yüzde 96'sını verimi görece düşük olan yerli koyunlar oluşturmaktadır. Hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık sıralı elde edilebilmesi amacıyla, 2007 yılında yaklaşık 2 milyon başı suni tohumlama yoluyla tohumlanmıştır. Suni tohumlama ve suni tohumlama yoluyla elde edilen buzağarlar için yapılan destekleme ödemelerinin destekleme kapsamından çıkartılması nedeniyle 2008 yılında suni tohumlama sayısında bir önceki yıla göre önemli miktarda azalma görülmektedir. 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla suni tohumlama sayısı 1,2 milyon olup, yıl sonunda 1,5 milyon düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde karlılığı etkileyen en önemli unsur olan kaliteli kaba yem arzı yetersiz olup, yem bitkilerinin miktar, kalite ve çeşitliliğinden geliştirilmesi ve üretimlerinin artırılması, sektör açısından önemini korumaktadır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin azaltılması yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınması önem arz ederken, ülke şartlarına uygun aşı, ilaç ve serum üretimlerinin miktar ve kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Bu çerçevede, AB Mali İşbirliği kapsamında 2007 yılında uygulamaya konulan Sınır Kontrol Noktalarının Yeniden Yapılandırılması Projesi ile Kuduz Hastalığının Kontrolü Projesinin 2009 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir. Bunun yanı sıra, 2009 yılında da AB Mali İşbirliği kapsamında Koyun ve Keçilerin Küpelenmesi ve Aşılama Projesi başlatılacaktır.

Su Ürünleri

Zengin su kaynaklarının varlığına karşın, kaynakların etkin kullanılmaması, örgütlenmedeki yetersizlik, Ar-Ge faaliyetlerinin ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilememesi, çevresel sorunlar ve kurumsal altyapı eksiklikleri, sektörün önemli sorunları olmaya devam etmektedir.

Su ürünleri üretimi, 2007 yılında yüzde 17'lik artışla 772 bin ton olarak gerçekleşmiş olup, toplam üretimin yüzde 82'si avcılık faaliyeti ile sağlanmıştır. Yetiştiricilikte uygulanmakta olan desteklerle önemli artışlar sağlanmıştır. Ancak, 2006 yılında 2872 sayılı Çevre Kanununda yapılan değişikliklerle denizlerdeki balık çiftliklerinin kurulabileceği alanlara ilişkin getirilen düzenlemeler, söz konusu artışın ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlanması için sektörün gelişimiyle ilgili mekansal planlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

AB müktesebatına uyum gerekleri de gözönüne alınarak hazırlanan koruma-kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması ve pazar artlarına uygun, kaliteli üretim yapılması yönündeki tedbirleri kapsayan Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı TBMM'nin gündeminde bulunmaktadır. Ayrıca, karaya çıkışı noktalarında kontroller yapılması amacıyla 33 balıkçı barınaklarında ofisler kurulmuş olup, kontrollerin etkinliğini artırmak amacıyla uzaktan algılama yönteminin kullanıldığı gemi izleme sisteminin yaygınlaştırılması ile av faaliyetlerinin kayıt altına alınmasını hedefleyen altyapı çalışmaları devam etmektedir. Bununla birlikte, etkin kaynak yönetiminin temeli olan stoklara ilişkin bilgilerin elde edilmesi amacıyla, AB Mali Birliği kapsamında yürütülen proje ile ülkemizde stok değerlendirme sisteminin kurulmasına yönelik özellikle insan kaynaklarının geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Balıkçılık sektörünün en önemli altyapı ihtiyacı olan balıkçı barınakları sayıca fazla olmakla birlikte üstyapılardaki yetersizlik nedeniyle nitelik açısından istenilen düzeyde değildir. Ayrıca, söz konusu yapıların kullanımlarının ve yatırım ihtiyaçlarının programlanması amacıyla mevcut durum ve ihtiyaç tespitinin yapılması önem arz etmektedir.

Ormancılık

Toplam sahası 21,2 milyon hektar olan ormanlarımızın biyolojik çeşitlilik, su ve yaban hayatı gözönüne alınarak yaklaşık yüzde 4'ü korumaya alınırken, dünyada bu oran yüzde 11 civarındadır. 2007 yılında yapılan 61 bin hektarlık ilave ile birlikte planlı dönemde toplam 2,66 milyon hektar yeşil alan, endüstriyel ve toprak muhafaza amaçlı ağaçlandırma gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, 2007 yılında yanan 11.665 hektar ve 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla yanan 29.102 hektarlık alanla birlikte planlı dönemde toplam 579.744 hektar orman alanı yangınlarla tahrip olmuştur.

Orman kadastro çalışmaları tamamlanamaması, korunan alanların azlığı, orman bakım çalışmalarının yetersizliği, uzmanlaşmaya gereken ağırlığın verilmemesi, orman yolları ve yangınlarla mücadele ile ilgili mevcut altyapının yetersizliği, iklim değişikliği ve çevre ortamının iyileştirilmesine yönelik düzenleme ve çalışmaların eksikliği sektörün temel sorunları olmaya devam etmektedir.

Tarım Destekleri

2001 yılında ülke genelinde uygulamaya konulan Do rudan Gelir Deste i (DGD) ödemeleri programı ile 2007 yılında 16,2 milyon hektar alan kayıt altına alınarak yakla ık 2,6 milyon çiftçiye ödeme yapılmı tır. DGD uygulaması ile birlikte geli tirilen kayıt ve izleme/kontrol sistemi kapsamında, 2004 yılından itibaren aralıklarla ba latılan organik tarım, toprak analizi, Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi artlı, mazot ve gübre ödemeleri gibi artsız alan bazlı ödemeler üretimi yönlendirme amacıyla kullanılmaya ba lanmı tır.

DGD ödemeleri dahil alan bazlı ödemelerin destekleme bütçesi içerisindeki payı, 2004 yılında yüzde 80 iken, bu oran 2008 yılında yüzde 35 olarak gerçekte mi tır. DGD ödemelerinin kaldırılması öngörülen 2009 yılında, alan bazlı ödemelerin, destekleme bütçesinin yakla ık yüzde 28'ini olu turaca ı tahmin edilmektedir. DGD ödemeleri di nda alan bazlı ödemelerin di er önemli kalemini olu turan mazot ve gübre ödemeleri, alan bazlı ödemeler içerisinde 2005 yılında yakla ık yüzde 30'luk bir paya sahipken, aynı oranın 2008 yılında yüzde 41, 2009 yılında ise yüzde 86 olaca ı beklenmektedir.

Ürün bazlı olarak uygulanmakta olan ve "prim" olarak da adlandırılan, fark ödemesi desteklemeleri, arz aç ı ı olan ya lı tohumlar ile çay ve 2005 yılından itibaren hububata uygulanmakta olup 2009 yılından itibaren bakliyat da kapsama alınacaktır. 2004 yılında destekleme bütçesinde yüzde 11'lik bir paya sahip olan fark ödemesi desteklemelerinin, 2008 yılında bütçenin yüzde 32, 2009 yılında ise yüzde 38'ini olu turaca ı tahmin edilmektedir.

2000 yılından itibaren 2000/467 ve 2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararlarıyla be er yıllık dönemler itibarıyla a ırlıklı olarak anaç, suni tohumlama sonucu do an buza ı, yem bitkileri ödemeleri ile süt te vik primlerinden olu an hayvancılık desteklemeleri, 2004 yılında destekleme bütçesinde yüzde 7'lik bir paya sahipken bu oranın 2008 yılında yüzde 20 olaca ı tahmin edilmektedir. Hayvancılık desteklemeleri, 2008/13489 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yıllık olarak de i tirilmi ve uygulama araçlarından yem bitkileri destekleme ödemeleri ile süt te vik primleri de i mezken, anaç hayvan ba ına ödeme ile kayıtlı olma ve hastalıktan ari olma durumlarında ek ödeme uygulamaları öngörölmü tür. Söz konusu de i iklik sonrası 2009 yılı bütçesinde hayvancılık desteklemeleri için yüzde 24'lük bir pay ayrılma tır.

AB Kırsal Kalkınma Politikalarının uygulanmasına yönelik kapasite olu turulması amacıyla, "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı" adı altında yürütölen, gerçek ve tüzel ki iler, tarım ürünlerinin i lenmesi, de erlendirilmesi ve pazarlanması konularındaki tarımsal yatırımlarının desteklenmesine ili kin 2006 yılında ba latılan uygulama sürdürölmektedir. Bu uygulamaların destekleme bütçesindeki payı 2007 yılında yüzde 1,44 iken, bu oran, 2009 yılında AB Mali birli i kapsamında yürütölecek olan kırsal kalkınma destekleri için katkı payı da dahil yüzde 5,40 olması öngörölmü tür. Söz konusu uygulamanın, bölgesel özellikleri dikkate alacak ekilde farklıla tırılması ihtiyacı bulunurken, önümüzdeki dönem AB Mali birli i kapsamında finansman deste i sa lanacak olan benzer nitelikli uygulama ile tamamlayıcı ının gözetilmesi önem arz etmektedir.

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu uyarınca, üreticilerin sigorta primlerini destekleme uygulaması 2006 yılında ba lamı tır. Uygulama kapsamında, 2008 yılında dolu, don ve hayvan hayatı konuları ba ta olmak üzere, teminat altına alınacak risklerle

- 141 -

ilgili Eylül ayı itibarıyla toplam 242 bin poliçe kesilmi olup, 55 milyon TL destek sa lanmı tır. 2009 yılında ise 90 Milyon TL'lik bir kaynak ayrılmı tır. Tarım Stratejisi Belgesinde (2006-2010) de ifade edildi i üzere, tarım sigortasının geli tirilmesi amacıyla ba langıçta uygulanması öngörülen sigorta prim destek ödemeleri için giderek artan oranda kaynak ayrılmaktadır. Sigorta sisteminin belirli bir derinlik kazanması için gerekli görülen prim desteklerinin, sistemin sürdürülebilirli i için a amalı olarak azaltılması gerekmektedir.

TABLO:IV. 27- Tarım Destekleme Bütçesinin Da ılımı (1)

	(Milyon TL)					
	2004	2005	2006	2007	2008 (2)	2009 (3)
Alan Bazlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri	2 480	2 353	2 653	2 525	2 063	1 533
DGD	2 125	1 673	2 653	1 640	1 140	0
Alan Bazlı Ek Ödeme (Org. Tarım, yi Tarım, Toprak Analizi) (4)				10		34
Mazot	355	410	0	480	492	583
Gübre	0	270	0	345	352	737
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı				50	79	132
Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK) (5)						7,5
Tütün alternatif ürün ödemesi						40
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri	334	897	1 292	1 797	1 848	2 078
Arz Aç ı Olan Ürünlere Ödemeler (6)	294	622	1 085	1 273	1 135	1 081
Hububat	0	205	120	435	610	795
Çay	40	70	87	89	103	136
Bakliyat (Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek)						66
Hayvancılık Destek Ödemeleri	209	345	661	741	1 158	1 314
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Dest.	0	0	0	80	128	297
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	0	0	2	40	55	90
Telafi Edici Ödemeler	0	56	67	79	80	94
Patates Si ili Deste i	0	13	14	23	24	24
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	0	43	53	56	56	70
Kuraklık Deste i				266	535	
Di er Tarımsal Amaçlı Destekler	61	57	72	26	44	94
TOPLAM	3 084	3 708	4 747	5 555	5 911	5 500

(1) 2004-2005-2006-2007 yılları Tarım ve Köyi leri Bakanlı ı bütçesi kesin hesap verileridir.

(2) Gerçekle me Tahmini

(3) Program

(4) 2005 ve 2006 yıllarında DGD ödemelerine dahildir. 2007 ve 2008 yıllarında alan bazlı ödemelerde "iyi tarım uygulamaları" deste i yoktur.

(5) 2007 ve 2008 yıllarında sadece Tarım Reformu Uygulama Projesi içindedir.

(6) Kütlü pamuk, zeytinya ı, ayçiçe i, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

- 142 -

2007 yılında oldu u gibi 2008 yılı ilkbahar döneminde Türkiye'de meydana gelen kuraklık nedeniyle 2008/13881 sayılı Karar kapsamında, zarar gören çiftçilere kuraklık deste i ödenmesi ve bu çiftçilerin T.C. Ziraat Bankası A. . ile Tarım Kredi Kooperatiflerine olan tarımsal kredi borçlarının ertelenmesi kararla tırılmıştır. Bu çerçevede, 36 ilde ürünleri yüzde 30 ve üzeri zarar gördü ü tespit edilen çiftçi kayıt sistemine kayıtlı çiftçilere, bu day, arpa, mercimek, nohut, fi , burçak ve mürdümük için kuraklık deste i olarak, toplam 535 Milyon TL ödenmesi öngörümü tür.

2007/11854 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlü ü (TMO) tarafından yapılan fındık destekleme uygulamasının, uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliği iyile tirecek ekilde gerçekle tirilmesi ve ruhsatsız fındık alanlarının alternatif ürün ekimlerine yönlendirilmesi önemini korumaktadır.

hracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracat sübvansiyonlarının katma de eri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilmesi ve kıt kamu kaynaklarının etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir. Geçmi dönem ihracat sübvansiyonları uygulamalarında kar ıla ilan ve ilgili ürün piyasalarında ya anan yapısal sorunlara süreklilik kazandıracak ekilde ortaya çıkan olumsuz durumun, üretime ili kin tedbirlerle çözüme kavu turulması ihtiyacı devam etmektedir.

AB'ye katılım sürecinin gerekleri, piyasalarda rekabetin tesisi ve sektörde sürdürülebilirli in sa lanması konuları dikkate alındı ında, tarım desteklerinde program çe itlili i ve bütçe içerisindeki a rlıkları ba lamında yapılmakta olan de i iklikler, mevcut politika çerçevesi öngörüler i ile uygulamalar arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Tarımsal ürün fiyatları, 2006 yılında ortalama yüzde 7,6 azalırken, 2007 yılında ortalama yüzde 20,8 oranında artmış tır.

TABLO:IV. 28- Bazı Tarımsal Ürünlerin Ba langıç Alım Fiyatları*

	(Fiyatlar, TL/Ton)			(Yüzde De i im)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
1. Bu day (Ekmeklik) (1)	350	375	425	-5,5	7,1	13,3
2. Arpa (Beyaz) (1)	248	265	320	-6,1	6,9	20,8
3. Mısır (1) (2)	260	-	-	-21,7	-	-
4. eker Pancarı	106	90	100	6,7	-15,0	11,4
5. Fındık	7 450	4 000	5 150	47,5	-46,3	28,8
6. Ha ha Kapsülü	1 750	1 850	2 000	4,2	5,7	8,1
7. Çay	515	570	640	12,0	10,7	12,3

* Tarım Satı Kooperatifleri ve Birlikleri avans fiyat uygulamasına geçtiklerinden birliklerin aldıkları ürünler tabloda yer almamaktadır.

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) 2006 yılında ba langıç alım fiyatı açıklanmamı tır.

TABLO:IV. 29- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları, TL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
1. Buğday	332	350	401	-5,4	5,6	14,6
2. Arpa	250	258	309	-4,6	3,3	19,9
3. Çavdar	235	241	283	7,3	2,8	17,3
4. Mısır	242	-	-	-24,1	-	-
5. Yulaf	247	258	-	-	4,4	-
6. Pamuk (1)	775	843	979	-14,4	8,8	16,0
7. Yerkökü Pancarı	103	90	100	-4,0	-13,0	11,4
8. Ayçiçeği	487	525	869	-5,5	7,9	65,5
9. Fındık	7 187	3 953	5 015	42,7	-45,0	26,9
10. Kuru Nohut	1 808	2 198	3 069	-1,0	21,6	39,6
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	1 399	1 402	1 706	18,5	0,2	21,6
12. Zeytinyağı	5 758	4 449	4 269	60,9	-22,7	-4,1
13. Tiftik (1)	3 094	3 920	4 790	7,8	26,7	22,2
14. Antepfıstığı	9 602	5 375	6 647	45,7	-44,0	23,7
15. Soya Fasulyesi	315	490	648	-35,6	55,5	32,3
16. Haşhaş Kapsülü	1 730	1 850	2 021	9,6	6,9	9,2
17. Çeltik	649	640	660	-7,0	-1,3	3,1
18. Yağ Koza (1)	2 478	1 208	1 277	-17,7	-51,2	5,8
19. Çöplü Kırmızıbiber	3 200	3 806	751	27,8	18,9	-80,3
20. Zeytin	2 323	2 169	2 394	-3,4	-6,6	10,4
21. Gülçiçeği	2 110	1 266	1 498	-0,7	-40,0	18,3
22. Kırmızı Mercimek	-	605	1 000	-	-	65,2
23. Çay	515	570	640	12,0	10,7	12,2
24. Yağ Üzüm	215	273	226	-3,7	26,8	-17,1
25. Kuru Kayısı	1 932	-	-	-39,3	-	-
26. Çekirdekli Kuru Üzüm	707	-	-	-	-	-
27. Siirt Fıstığı	542	-	-	-	-	-
28. Kuru Fasulye	1 336	-	-	-	-	-
29. Nohut	1 289	-	-	-	-	-
30. Taze Kayısı	154	362	524	-	134,4	44,7
31. Taze Eftali	189	472	799	-	150,0	69,3

(1) Destekleme primleri hariçtir.

- 144 -

TABLO:IV. 30- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

Ürünler	Alım Miktarı (Bin Ton)			Üreticilere Yapılan Ödemeler (Cari Fiyatlarla, Bin TL)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
1. Bu day	4 320	1 456	122	1 432 269	509 770	48 946
2. Arpa	799	725	3	199 616	187 050	860
3. Çavdar	11	6	0	2 575	1 518	13
4. Mısır	655	0	0	158 254	0	0
5. Yulaf	5	2	0	1 194	552	0
6. Pamuk	260	264	210	201 767	222 992	205 779
7. Eker Pancarı (1)	9 603	6 688	6 880	989 409	599 589	687 256
8. Ayçiçe i	530	491	173	257 966	257 835	150 566
9. Fındık *	51	202	5	366 485	799 273	24 070
10. Kuru ncir	5	6	2	9 643	12 917	7 058
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	41	37	30	57 205	52 316	51 000
12. Zeytinya ı	16	11	3	89 699	50 578	11 525
13. Tiftik	0,2	0,2	0,2	560	737	958
14. Antepfıstı ı	0,2	0	0	1 978	81	226
15. Soya Fasulyesi	9	15	8	2 753	7 526	5 119
16. Ha ha Kapsülü	13	27	9	21 788	50 770	17 732
17. Çeltik	12	87	33	7 615	55 816	22 074
18. Ya Koza	0,2	0,1	0,1	396	153	158
19. Çöplü Kırmızıbiber	0	0	0	1 270	126	296
20. Zeytin	50	28	31	116 092	60 764	73 741
21. Gülçiçe i	3	3	3	6 009	3 390	4 000
22. Kırmızı Mercimek	0	0,2	0,1	0	125	68
23. Çay	604	627	659	310 834	357 507	421 760
24. Ya Üzüm	2	1	3	372	217	654
25. Kuru Kayısı	0,5	0	0	1 002	0	0
26. Çekirdekli K. Üzüm	0	0	0	186	0	0
27. Siirt Fıstı ı	0,3	0	0	179	0	0
28. Kuru Fasulye	1	0	0	1 355	0	0
29. Nohut	0,2	0	0	286	0	0
30. Taze Kayısı	0,4	0,2	0,0	59	59	11
31. Taze eftali	0,5	0,3	0,1	93	154	111
TOPLAM				4 238 910	3 231 814	1 733 981

* 2007 yılında sadece TMO fındık alımı yapılmıştır.

(1) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

Gıda Mevzuatı, Uygulamalar ve Sektörel Düzenlemeler

AB tarama süreci sonunda "Gıda Güvenli i, Hayvan ve Bitki Sa lı ı" Faslında müzakere açılı kriterlerinin sa lanmasına yönelik müktesebat uyum çalı maları kapsamında gıda, yem, gıda hijyeni, veterinerlik hizmetleri ve hayvan refahı ile bitki sa lı ı konularına ili kin mevzuat çalı maları henüz sonuçlandırılmamıştır.

- 145 -

AB müktesebatına uyum da göz önüne alınarak, gıda güvenli i, hayvan ve bitki sa lı ı konularındaki mevzuatta yer alan kontrol ve denetim hükümlerindeki ilgili düzenlemelerin tek elden yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, yerel yönetimlere ili kin 5216 sayılı Büyük ehir Belediyeleri Kanunu, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile 5302 sayılı l Özel daresi Kanunundaki düzenlemeler sonrası ortaya çıkan kontrol ve denetim hizmetlerine ili kin yetki ve mevzuat karma asının, "Gıda Güvenli i, Hayvan ve Bitki Sa lı ı" Faslında müzakere açılı kriterlerinin sa lanmasına yönelik yapılacak yasal düzenlemelerle çözüme kavu turulması beklenmektedir.

Gıda kontrol altyapısının iyile tirilmesine yönelik Ulusal Referans Laboratuvarı kurulması, risk analiz sistemi ve gıda güvenli i bilgi a ı olu turulması çalı malarına devam edilmli olup, Ulusal Referans Laboratuvarının kurulu u 2008 yılı sonunda tamamlanacaktır.

eker sektöründe, 2009 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülen özelle tirme süreci dikkate alınarak, kamuya ait eker fabrikalarının yatırım öncelikleri ve yeniden yapılandırma ihtiyaçlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 31- Tarım Sektöründe Seçilmi Göstergeler

	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
DS Tarafından n a Edilen Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon ha)	2,46	2,53	2,57	2,66	2,75
Tarım Reformu Genel Müdürlü ü Arazi Toplula tırma Faaliyeti (Kümülatif, Milyon ha)	0,16	0,18	0,22	0,24	0,30
Sertifikalı Hububat (Bu day-Arpa) Tohumu Kullanım Oranı (Yüzde)	22,9	27,0	24,2	24,7	24,7
Organik Tarım Olarak Yeti tiricilik Yapılan Kültür Alanları (Bin ha)	93	100	124	127	130
Melez ve Kültür Irkı ır Varlı ının Toplam Sı ır Varlı ına Oranı (Yüzde)	65,5	68,7	70,3	71,5	73,0
Endüstriyel ve Toprak Muhafaza A açlandırmaları (Kümülatif, Milyon ha)	2,52	2,60	2,66	2,72	2,77
Devlet Destekli Tarım Sigortaları Poliçe Sayısı (Bin adet)	-	12,3	219	300	400

Kaynak: TKB, ÇOB, DPT, DS , Tarım Reformu Gn. Md.

(1) Gerçekle me Tahmini

(2) Tahmin

2. Temel Amaç ve Hedefler

Tarım politikalarında, gıda güvencesinin sa lanması çerçevesinde, artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi ile kaliteli ve güvenli gıdaya ula ması; ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir, örgütlü, rekabet gücü yüksek ve AB ile uyumlu bir tarımsal yapının olu turulması; do al kaynakların etkin kullanılması ve geli tirilmesi temel amaçtır. AB'ye katılım sürecinde kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönü üme öncelik verilecektir.

- 146 -

Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunları giderilecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapı geliştirilecektir.

Gıda işletmelerinin, AB'ye üyelik sonrası Birlik içi rekabete hazırlanması için, katılım sürecinde müktesebata uyumuna ve modernizasyonuna yönelik strateji geliştirilerek bir uyum programı oluşturulacaktır.

Su ürünleri sektöründe, idari yapının güçlendirilmesine, avcılık üretiminde kaynak yönetiminin etkinleştirilmesine, yeti ticarilekte çevreyle uyumlu üretimin gerçekleştirilmesine ve alternatif türlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 50. Tarım sektöründe kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.				
Tedbir 94. Tarım ve Köylere İlişkin Kurumların Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki KHK'nın günümüz şartlarına uygun olarak gözden geçirilerek kanun şeklinde çıkarılacaktır.	Tarım ve Köylere İlişkin Bakanlık	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteferi, DTM, TOBB, TZOB	Aralık Sonu	AB müktesebatına uyumun gerektirdiği idari örgütlenme, toprak koruma ve arazi kullanımı ile tarımsal ara tırma-geli tırma ve yayım hizmetlerini bütüncül yürütme konularının da göz önüne alınca İ Kanun Tasarısı ilgili kurum ve kuruluş görüşleri alınarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 95. T GEM için yeniden yapılandırma ve faaliyet programlaması yapılacaktır.	Tarım ve Köylere İlişkin Bakanlık	DPT, Hazine Müsteferi, T GEM	Aralık Sonu	T GEM işletmelerinin, özel sektör faaliyetlerinin bulunmadığı veya kısıtlı faaliyetlerde bulunduğu alanlara yönlendirilmesi ile bu amaca katkıda bulunmayan işletmelerin özel sektöre kullandırılmasına ilişkin bir strateji hazırlanacaktır.
Tedbir 96. 4572 Sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlık	Tarım ve Köylere İlişkin Bakanlık, DPT, Hazine Müsteferi	Mart Sonu	Birliklerin sürdürülebilir mali ve idari yapılara sahip olması ve rasyonel bir finansman modeli oluşturulması yönünde düzenlemelerin yapılması ve 4572 sayılı kanunda yeniden yapılandırma dönemi ile ilgili olarak yer alan geçici maddelerin kaldırılması amacıyla bu kanunda değişiklik yapan bir Kanun Tasarısı tamamlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.

Öncelik 51. Tarım destekleme politikaları, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak, üretimde verimliliği artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.				
Tedbir 97. Tarım destekleme politikaları, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak, üretimde etkinlik, verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.	Tarım ve Köylere Hizmetler Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteferları, DTM	Aralık Sonu	AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak nihai hedefin işletme temelli desteklemelerin olacağı, idare ve kontrolünün alan bazlı yapılabileceği altyapının geliştirilmesi, hayvancılıkta yapısal dönüşümü sağlayacak kayıtlılık ve hayvan varlığının saf kültür ırkı lehine dönüşürülerek verimlilik ve kalite artışının sağlanması konularında öngörülebilirliği artıracak takvimlendirmeyi de içeren bir strateji hazırlanacaktır.
Tedbir 98. Fındık ürünü desteklemesine ilişkin uygulama rasyonel hale getirilecektir.	Tarım ve Köylere Hizmetler Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteferları, DTM, TMO	Aralık Sonu	Sektörün uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini iyileştirmek ve desteklemeye ilişkin kamu harcamalarındaki etkinliği artırmak amacıyla, fındık destekleme uygulamasının, alan bazlı gelir desteğinde yürütülmesine yönelik teknik çalışmalar tamamlanarak uygulama başlatılacaktır.
Tedbir 99. Mevcut düşük faizli tarımsal kredi uygulamasının etkinliğini artıracak şekilde yeniden yapılandırılmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilecektir.	Hazine Müsteferları	Tarım ve Köylere Hizmetler Bakanlığı, DPT	Haziran Sonu	Faiz destekli tarımsal kredilerin kullanımında kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programı ile tamamlayıcılığın sağlanması ve tarımsal kredi piyasasında özel sektör bankacılığının etkinliğini artırılması suretiyle tarımsal kredi kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilecektir.
Tedbir 100. Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine sağlanan kredi desteği rasyonel hale getirilecektir.	Hazine Müsteferları	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köylere Hizmetler Bakanlığı, DPT, DTM, TCMB, TCZB	Eylül Sonu	Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine, Destekleme ve Fiyat Stikrar Fonundan doğrudan kredi verilmesi yerine bankacılık sistemi üzerine kurulacak bir faiz gelir kaybı modeli yoluyla destek sağlanması amacıyla ilgili yasa ve kararlarda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

- 148 -

Öncelik 52. Kamunun, bitki ve hayvan sa ılı ile gıda güvenli i konularında sundu u hizmetlerin bütüncül bir çerçevede yürütülmesi esas alınacaktır.				
Tedbir 101. Gıda, yem, gıda hijyeni ve veteriner hizmetleri ile bitki sa ılı na ili kin yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.	Tarım ve Köyi leri Bakanlığı	Sa ılık Bakanlığı, İçi leri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, DPT, DTM, Gümrük Müste arlı ı, TAPDK	Aralık Sonu	Kamunun, AB müzakere sürecinin gereklerini de içerecek ekilde, bitki ve hayvan sa ılı ile gıda güvenli i konularında sundu u hizmetlerin bütüncül bir çerçevede yürütülmesi ile denetim ve kontrol hizmetlerinde yerel idarelerle i bölümünün sa lanmasını teminen hazırlanmakta olan kanun tasarıları, kurum görü lerinin de erlendirilmesini müteakip, TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 53. Sektörde rekabet edebilirli in artırılması amacıyla tarım ürün piyasaları güçlendirilecektir.				
Tedbir 102. Tarım havzaları belirlenecektir.	Tarım ve Köyi leri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Tarımsal üretim politikalarının, ekolojik dengenin gözetilerek olumsuz çevresel etkilerin en aza indirildi i bir çerçevede havza temelinde yürütülmesini teminen tarımsal havzaların belirlenmesine ili kin çalı malar sonuçlandırılarak bir strateji belgesi hazırlanacaktır.
Tedbir 103. Alkol ve Alkollü çki Kanunu çıkarılacaktır.	TAPDK	Maliye Bakanlığı, Tarım ve Köyi leri Bakanlığı	Aralık Sonu	AB arap Ortak Piyasa Düzeni normlarına uyum sa lanması amacıyla Alkol ve Alkollü çki Kanunu çıkarılacaktır.
Öncelik 54. Toprak ve su kaynaklarının etkin kullanımı esas alınacaktır.				
Tedbir 104. Sulama Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	DS	Haziran Sonu	Su kaynaklarının etkin kullanımını sa lamak için katılımcı su kullanım yönetiminin önündeki mevzuat bo luklarını gidermek amacıyla Sulama Birlikleri Kanunu Tasarısı Tasla ı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 105. Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak ilgili kanunlarda de i iklik yapan bir kanun de i ikli i yapılacaktır.	Ba bakanlık	Tarım ve Köyi leri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçi leri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak, Türk Medeni Kanununun " Tarımsal İletmeler" ba lıklı maddeleri ile 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki tarımsal İletmelerin minimum büyüklüklerinin belirlenmesi konularında de i iklik yapan "5403 sayılı Toprak

- 149 -

				Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile Medeni Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısı Taslatılması ile ilgili kurullarla uzlaşarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 55. Ormancılık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.				
Tedbir 106. Ormancılık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TÜB TAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yangınlarla daha etkin mücadele amacıyla gerekli makine-teçhizat alımının yanı sıra orman bakım çalışmaları yerleşim yerleri ve turizm bölgelerinde yoğunlaştırılacak ve kontrollü yakma yaygınlaştırılacaktır. Ağaçlandırma çalışmaları ve konuyla ilgili araştırmalar, değişen iklim koşulları gözetilerek planlanacak ve sürdürülecektir. 2009 yılında toplam 32.000 hektar ağaçlandırma yapılacaktır.

. SANAY VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI

SANAYİ

1. Mevcut Durum

İmalat Sanayii

2007 yılında imalat sanayii üretim ve yatırım artışı hızında yavaşlama gözlenmiş, ithalat ve ihracatta önemli artışlar gerçekleşmiştir. 2008 yılının ilk sekiz ayında da ithalat ve ihracatta yüksek artışın, üretimde de yavaşlamanın devam ettiği görülmektedir.

ABD'de başlayan mali kriz giderek AB ülkeleri başta olmak üzere dünya piyasalarını etkisi altına almaya başlamıştır. Dış ticaretimizde önemli payı olan AB'deki talep daralması sonucu ihracatımızın olumsuz etkileneceği, ayrıca, uluslararası finans piyasalarında kredi temininde sıkıntı yaşanması durumunda yurtiçi üretim ve istihdamda darboğazın yaşanacağı tahmin edilmektedir.

TÜİK aylık sanayi üretim endeksi verilerine göre, imalat sanayii üretimi 2006 yılında yüzde 5,5; 2007 yılında yüzde 4,8 artmıştır. 2007 yılında üretimi en fazla artan sektörler ana metal, otomotiv dışındaki ulaşıma araçları, metal eşya, elektrikli makineler, otomotiv, kimya ve plastik-kauçuk ürünleri olmuştur. Üretim endeksindeki genel artış eğilimine rağmen elektronik cihazlar ve bilgi ve iletişim araçları ile bütün ürünleri imalatında önemli miktarda azalmalar görülmüştür. İmalat sanayii üretimi 2008 yılının ilk sekiz ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine oranla yüzde 3 artmıştır. Bu dönemde elektrikli makine, otomotiv, ana metal ve kimya sektörlerinde yüksek üretim artışları kaydedilmiştir.

- 150 -

TÜ K aylık imalat sanayii e ilim anketi verilerine göre kapasite kullanım oranının seyrinde önemli bir de i im gözlenmemektedir. Özel kesim kapasite kullanım oranı, 2007 yılında yüzde 80,8 olarak gerçekleşirken, 2008 yılı ilk sekiz ayında yüzde 79 olmu tur.

DPT verilerine göre, 2007 yılında imalat sanayii özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 5 artmış tir. 2008 yılında ise bu oranın yüzde 4 civarında olması beklenmektedir. İletmelerin yatırım e iliminin bir göstergesi olarak imalat sanayiinde 2007 yılında verilen te vik belgesi sayısı yüzde 11,7 azalırken, yatırım tutarı cari fiyatlarla yatırım tutarı yüzde 4,9 artmış tir. 2008 yılı ilk sekiz ayında ise, bir önceki yılın aynı dönemine göre, verilen te vik belgesinin sayısı yüzde 18,1 artarken, cari fiyatlarla yatırım tutarı yüzde 14,4 dü mü tür.

TÜ K üretimde çalı anlar endeksi verilerine göre, imalat sanayii istihdamındaki artış e ilimi yava layarak devam etmektedir. Bu istihdam, bir önceki yılın aynı dönemine göre, 2007 yılı üçüncü ve dördüncü çeyre inde sırasıyla yüzde 2,2 ve 1,8 oranında; 2008 yılında ise ilk çeyrekte yüzde 1,7, ikinci çeyrekte yüzde 0,6 oranında artmış tir.

Toplam ihracat 2007 yılında yüzde 25,4 oranında artarak 107,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş tir. İmalat sanayii ihracatı ise 2007 yılında yüzde 26 oranında artmış ve toplam ihracat içindeki payı yüzde 94,2'ye ulaşmış tir. Petrol ürünleri, plastik ve kauçuk ürünleri, ana metal, makine, elektrikli makine ve otomotiv sektörlerinde ihracat yüksek oranda artmış tir. Toplam ihracat, 2008 yılı Ocak - A ustos döneminde 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 37,4 artarak 92,5 milyar ABD doları olmuş , imalat sanayii ihracatı ise yüzde 38,6'lık artış la 88,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş tir. Bu dönemde otomotiv, ana metal, metal e ya, topra a dayalı ürünler ile petrol ürünleri sektörlerinde ihracat yüksek oranda artmış tir.

Toplam ithalat, 2007 yılında yüzde 21,8 artarak 170 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş ; imalat sanayii ithalatı ise, yüzde 21,3 artarak 134 milyar ABD dolarına ulaşmış tir. İmalat sanayii ithalatı içinde elektrikli makine, ana metal, kimya, plastik ve kauçuk, petrol ürünleri ve tekstil ürünleri sektörlerinde önemli artış lar kaydedilmiş tir. Toplam ithalat 2008 yılı Ocak - A ustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35,8 artarak 145,6 milyar ABD doları, imalat sanayii ithalatı ise yüzde 27,9 artarak 108,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş tir.

TABLO:IV. 32- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler (Yüzde)

	2006	2007	2008 ⁽¹⁾	AB-27 (2007)
GSYH içindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	17,2	16,6	16,9 ⁽²⁾	20,1 ⁽⁵⁾
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla)	5,5	4,8	3,0	3,8
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	16,6	26,0	38,6	6,9 ⁽⁶⁾
Toplam İhracat içindeki Payı	93,8	94,2	95,4	88,8 ⁽⁶⁾
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	17,2	21,3	27,9	7,8 ⁽⁶⁾
Toplam İthalat içindeki Payı	79,1	78,8	74,4	69,7 ⁽⁶⁾
Özel Sektör S.S.Y. içindeki Payı (Cari Fiy.)	46,0	45,3	45,0 ⁽⁴⁾	-
Sanayi İstihdam Artışı	-	0,5	3,3 ⁽³⁾	1,9
Kurulan İletme Sayısı (Adet)	14 721	14 845	10 186	-
Kapanan İletme Sayısı (Adet)	3 930	3 751	3 164	-
Özel Kesim Kapasite Kullanım Oranı	79,6	80,8	79,0	-

Kaynak: TÜ K - [(1) 8 Aylık, (2) 6 Aylık, (3) 5 Aylık], (4) DPT-Yıllık Tahmin, (5) Sanayi Sektörü Verisi, (6) SITC Sınıflandırmasına Göre

Toplam ithalat içinde büyük bir paya sahip olan petrol ve doğal gaz dı ı ara mali ithalatındaki geli me önem arz etmektedir. Petrol ve doğal gaz dı ı ithalat, 2007 yılında 100,8 milyar ABD doları iken 2008 yılı Ocak-A ustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 35 artarak 88,1 milyar ABD doları olmu tur. Petrol ve doğal gaz hariç toplam ithalat içinde 2007 yılı ilk sekiz ayında yüzde 69,8 olan ara malları ithalatının payı, 2008 yılı aynı döneminde yüzde 71,6'ya yükselmiştir. Bu oranın yüksek seviyede devam etmesi, üretim ve ihracatında hızlı artış lar ya anan bazı sektörlerin beraberinde yüksek hammadde ve ara mali ithalat artış larını getirmesinden kaynaklanmakta böylece cari aç ın artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, cari aç ın azalması için sanayide yüksek katma de erli üretim yapısına geçilmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 33- malat Sanayii Üretim ve hracatının Yapısı (Yüzde Pay)

Teknoloji Yo unlu u ⁽¹⁾	TÜRK YE						AB
	Üretim			hracat			hracatı ⁽⁴⁾
	2000 ⁽²⁾	2002	2007 ⁽³⁾	2000	2002	2007	2005
Yüksek	5,9	5,1	4,6	7,8	6,2	5,1	21,5
Ortanın Üstü	22,5	18,2	27,2	20,4	24,3	32,3	41,3
Ortanın Altı	30,4	26,7	29,9	20,5	22,8	30,0	18,1
Dü ük	41,2	50,0	38,3	51,3	46,8	32,6	19,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜ K, OECD STAN Database

(1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.

(2) 10+ ki i çalı tıranı yerlerini kapsamaktadır.

(3) 2004 yılı fiyatlarıyla DPT tahminidir.

(4) OECD üyesi AB Ülkeleri

Ülkemizde akreditasyon ve piyasa gözetim sistemlerinin etkile tirilmesine yönelik çalı malar devam edilmektedir. Bu kapsamda 2008 yılında Türk Akredistasyon Kurumu ve Türk Standartları Enstitüsü kanunlarında de i iklikler yapan kanun tasarıları hazırlanarak TBMM'ne gönderilmiştir.

malat sanayiinin yapısında orta teknoloji sektörlerine do ru dönü ümü devam etmektedir. Çin ve Hindistan gibi ucuz emek gücüne sahip ülkelerle tekstil, giyim, deri gibi geleneksel sektörlerde rekabet etmek güçle mi ve 2002 yılından itibaren üretimde darbo azlar ya anmıştır. Buna kar ılık, özellikle son yıllarda otomotiv, makine, beyaz e ya, anametal ve petrol ürünlerindeki yüksek ihracat artış ları, ihracat ve üretimde orta teknoloji sektörlerinin üretim payındaki artış ın devam etmesinde etkili olmaktadır. Ancak, AB ülkeleri ile kar ıla tırıldı ında yüksek ve orta üstü teknoloji sektörlerinin payı hala dü ük kalmaktadır. Ayrıca, ulusal çıkarlara veya uluslararası güvenli e zarar verme ihtimali bulunan çift kullanımlı e ya ile hassas e yanını dı ticaretini düzenleyen kanun tasarısı TBMM'ne gönderilmiştir.

Sanayinin; reel faizlerin yüksekli i, kayıt dı ı ekonomi ve dü ük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, bürokrasinin fazlalı ı, kamunun sa ladı ı bazı girdilerin fiyatlarının uluslararası fiyatlara göre yüksekli i, vergi oranlarındaki yükseklik gibi temel sorunları devam etmektedir. Ayrıca, teknoloji üretiminde yetersizlik, modern teknoloji kullanımının hızlı yaygınla tırılmaması, nitelikli i gücü eksikli i, yüksek katma de erli

- 152 -

ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı, sanayinin kapasitesi ve potansiyeli konusunda yatırımcıların bilgiye erişimindeki zorluklar, bazı bölgelerde Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve Küçük Sanayi Sitesi (KSS) ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamaması gibi genellikle yapısal nitelikteki sorunların çözülmesi gerekmektedir.

AB ile yürütülen müzakereler çerçevesinde, "İçişleri ve Sanayi Politikası" Faslı'nın kapanış kriteri kapsamında, sektörel değerlendirilmelerin detaylı rekabet gücü analizlerine dayandırılması ve politikaların uygulanmasında sahipliğin ve etkinliğin artırılması gibi ihtiyaçları karşılayacak, Türk sanayinin rekabet gücünün artırılmasına yönelik bir Sanayi Stratejisinin ve ayrıca sektörel stratejilerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının koordinasyonunda yürütülmektedir.

Diğer taraftan, sanayinin rekabet gücünü geliştirmek için orta ve uzun vadeli bir perspektifle genel ve sektörel sorunların değerlendirilmesi ve öneriler getirilmesini, politikaların oluşturulmasını, bu amaçla detaylı çalışmalar ve analizlerin yapılması ve özel kesimdeki paydaşların katılımıyla sürekli bir diyalog ortamının oluşturulmasını sağlamak üzere kurulmuş olan Sanayinin Rekabet Gücünün Geliştirilmesi Daimi Özel Komisyonu çalışmalarına devam etmektedir. Bu kapsamda ilk aşamada lojistik, mesleki eğitim ve KOB'lerin finansmana erişimi konularında sanayinin sorunlarına orta ve uzun vadede çözüm getirmek üzere çalışmalar başlatılmıştır.

Malatyan'da ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla; 45 ürün grubunda çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı kesin önlem, 5 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı kesin önlem, 2 ürün grubunda teminat eklinde geçici önlem, 1 ürün grubunda sübvansiyon soruşturması, 1 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınması soruşturması ile 16 ürün grubunda dumping soruşturması devam etmektedir. İthalatta, genellikle Çin başta olmak üzere Uzakdoğu ve Batı İmsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden kaynaklanan haksız rekabet, tekstil, kimya, lastik ve metal eşya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de de özellikle OSB'lerin katkısıyla sektörel ve bölgesel düzeyde çeşitli kümelenmelerin bulunmasıyla beraber, genel bir kümelenme politikasının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, sektörel ve bölgesel kümelenme haritalarının hazırlanmasına, OSB ve benzeri mevcut kümelenme altyapılarının kullanılarak ve yeni modeller üretilerek kümelenme girişimlerine fiziksel, ekonomik ve hukuki zemin oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde kümelenmenin, özellikle dayanıklı bir yapılanma arz eden sektörlerde gerçekleştirilmesi önemli yararlar sağlayacaktır. Bu ihtiyaçları karşılamak üzere, başlatılan çalışmalardan biri olan Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Avrupa Birliği'nin desteğiyle yürütülmektedir.

Planlı sanayileşmenin ve düzenli kentleşmenin sağlanması, sanayinin olumsuz çevre etkilerinin azaltılması ve KOB'lere daha iyi üretim koşulları sağlanarak rekabet gücünün artırılması amaçlarıyla OSB ve KSS'lerin yapımına devam edilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından sağlanan kredi desteğiyle 2007 yılı sonuna kadar toplam 107 adet OSB ve 416 adet KSS tamamlanmıştır. 2008 Yılı Yatırım Programında 100 adet OSB projesi ve 54 adet KSS projesi bulunmakta olup, yıl sonunda 15 adet OSB ile 14 adet KSS'nin tamamlanacağı tahmin edilmektedir. Tamamlanan OSB'lerde parsellerin yüzde 87'si tahsis edilmiş olmasına rağmen, sadece yüzde 60'ında üretime geçilmiştir. 1

- 153 -

bazında bakıldığında, gelişmiş iller dışındaki illerde OSB doluluk oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

TABLO:IV. 34- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri

Yılı	Organize Sanayi Bölgeleri		Küçük Sanayi Siteleri		
	Kullandırılan Kredi Miktarı ⁽²⁾	Biten OSB Sayısı	Kullandırılan Kredi Miktarı ⁽²⁾	Biten KSS Sayısı	Biten yerli Sayısı
2003	53	7	35	14	1 516
2004	57	5	36	14	2 353
2005	102	10	55	9	679
2006	82	7	48	11	680
2007	71	15	39	13	1 847
2008 ⁽¹⁾	112	15	48	14	1 371

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

(1) Tahmin;

(2) 2008 Yılı Fiyatlarıyla Milyon TL

KOB'lerin kalite ve çevre standartlarıyla markalaşma konularında farkındalıklarının ve uygulama kapasitelerinin düşük olması, teknoloji kullanımlarının yetersizliği, düşük kalite ve verimde üretim yapmaları, düşük katma değer yaratmaları, Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları ve yatırımlarının yetersiz olması uluslararası pazarlardaki rekabet edebilirliklerinin önündeki başlıca engellerdir. KOB'ler ile üniversiteler ve büyük ölçekli işletmeler arasında işbirliğinin geliştirilmesine ve ana-yan sanayi ilişkilerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KOB'lerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için KOB destek sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. KOSGEB desteklerinin niteliği ve miktarı, hedef kitlenin büyüklüğü ve önemi düşünlüğünde yetersiz seviyededir. Bu amaçla, başta KOSGEB olmak üzere KOB'lere destek sağlayan kurum ve kuruluşların hizmet kapasitelerinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. KOB'lere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliğini ve kalitesini artırmak için, hizmetlerin sunulmasında standardizasyon sağlanması ve bu hizmetlerin denetlenmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 35- KOSGEB Destekleri

(Milyon TL)

	2004	2005	2006	2007	2008*
Geri Ödemeli Destekler	53,3	55,5	6,0	4,8	4,9
Geri Ödemesiz Destekler	90,8	38,0	30,1	188,0	76,8
Toplam	144,1	93,5	36,1	192,8	81,7

Kaynak: KOSGEB

* 15 Eylül itibarıyla

Yeni girişimcilere yönelik olarak, başta KOSGEB olmak üzere çeşitli kurumlar ve meslek örgütleri tarafından eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır. 2006 yılından itibaren, KOSGEB ve TÜB TAK tarafından yeni girişimcilere finansal destekler de verilmeye başlanmıştır.

- 154 -

KOSGEB tarafından kurulan 16 adet Geliştirme Merkezi'nde (GEM), 330 yeni girişimciye işyeri tahsis edilmiş ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Söz konusu işletmelerde 1.565 kişi istihdam edilmektedir.

Özellikle tekstil, hazır giyim, deri gibi geleneksel sektörler başta olmak üzere tüm alanlarda yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini sağlamak üzere markalaşma desteklenmesi faaliyetlerine ve Turquality sisteminin uygulanmasına devam edilmektedir. Ayrıca, ihracata yönelik devlet yardımları kapsamında 2008/2 sayılı "Tasarım Destekleri Hakkında Tebliğ" yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Tebliğ ile Türkiye'de tasarım kültürünün oluşturulması, geliştirilmesi ve yüksek katma değerli ürünler üretmede daha aktif kullanılabilmesi amacıyla, tasarım şirketleri ve derneklerinin eğitim, pazarlama, tanıtım gibi alanlarda desteklenmesi amaçlanmaktadır.

TABLO:IV. 36- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları

		2003	2004	2005	2006	2007	2008 ⁽¹⁾
Elektrik (cent/Kwh)	Türkiye	9,9	10,0	10,6	10,0	10,9	13,2
	OECD Ortalaması	6,8	7,3	7,9	8,8	-	-
Doğal Gaz (\$/10 ⁷ Kcal)	Türkiye	228,9	230,3	304,5	352,7	440,8	513,6
	OECD Ortalaması	220,1	253,4	320,4	335,9	321,0	-

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)

(1)2008 yılı 1. dönem fiyatlarıdır.

Enerji girdilerinde uluslararası enerji piyasalarındaki yüksek talep artışlarına paralel olarak 2008 yılının ilk 9 aylık döneminde yurt içi elektrik ve doğal gaz fiyatlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Ayrıca, sanayide kullanılan elektrik ve doğal gaz fiyatları OECD ortalamalarına göre yüksektir. Yüksek enerji fiyatlarının sanayinin rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkisi devam etmektedir.

TABLO:IV. 37- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları

(Yıl sonu fiyatlarıyla yüzde değişim)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008 ⁽³⁾
Elektrik ⁽¹⁾	-6,4	0,0	0,0	0,0	-2,9	38,8
Doğal Gaz	-12,8	23,5	16,3	28,2	0,0	42,8
ÜFE ⁽²⁾	13,9	15,4	2,7	11,6	5,9	11,5

Kaynak: TEDA , BOTA , TÜRK

(1) Tek terimli alçak gerilim sanayi tarifesi dikkate alınmıştır.

(2) 2003 yılı verisi TEFE olup, 2004 yılından itibaren ÜFE verileri kullanılmıştır.

(3) İlk 9 ay

malat sanayiindeki kamu tesislerinin özelleştirilmesi süreci büyük ölçüde tamamlanmış olup, özelleştirme programı kapsamındaki diğer Fabrikalarının özelleştirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir. 2008 yılında TEKEL'in sigara üretim tesislerinin özelleştirilmesi tamamlanmıştır.

- 155 -

malat sanayiinde alt sektörler itibarıyla önemli gelişmeler olmakla birlikte bazı sorunlar da bulunmaktadır. Sigara sanayiinde 2007 yılında 125,9 milyar adet sigara üretilmiş, üretimin yüzde 26'sı kamu tarafından gerçekleştirilmiştir. 2008 yılının ilk altı ayında kamunun sigara üretimindeki payı yüzde 19,4'e gerilemiştir. Sigara ve alkollü içki sektöründe kayıtlı ürünlerin olumsuz etkileri devam etmektedir. Çi sanayiinde son yıllarda üretimde gözlenen gerileme 2007 yılında da devam etmiştir. 2007 yılında rakı üretimi yüzde 8,2 azalarak 42,7 milyon litreye düşmüştür; 2008 yılının ilk altı ayında ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15,4 oranında artarak 23,6 milyon litreye ulaşmıştır. Söz konusu artışta 2008 yılında alkollü içkilerde ve sigaralarda uygulanan bandrollü izleme sisteminin etkili olduğu düşünülmektedir.

TABLO:IV. 38- malat Sanayiinde Önemli Sektörler itibarıyla Değişmeler

(Yüzde)

	Üretim ⁽¹⁾		İhracat ⁽²⁾	
	2007	2008 ⁽³⁾	2007	2008 ⁽³⁾
malat Sanayii Toplamı	4,8	3,0	26,0	38,6
Gıda ve İçecek	2,4	4,3	19,0	35,4
Tekstil	2,2	-17,0	16,6	14,4
Giyim	2,2	-7,6	15,9	6,0
Deri	-0,6	-8,8	28,0	15,9
Petrol Ürünleri	2,1	4,0	44,7	88,0
Kimya	9,6	-0,2	16,5	33,6
Plastik ve Lastik	11,2	1,0	30,3	30,0
Toprak Dayalı Sanayiler	-0,1	4,8	21,4	40,8
Ana Metal	11,7	8,4	32,3	98,9
Makine	4,5	-4,7	33,7	33,7
Elektrikli Makineler	24,1	15,0	45,5	30,5
Elektronik	-29,8	-20,5	-10,4	-4,9
Otomotiv	10,3	23,7	34,2	37,8

Kaynak:TÜİK

(1) 1997 yılı fiyatlarıyla

(2) Cari fiyatlarla (ABD doları)

(3) İlk 8 Ay

Tekstil ve hazır giyim sektörlerinde 2007 yılı hariç son birkaç yıldır gözlenen üretimdeki düşüş eğilimi, 2008 yılı ilk sekiz ayında da sürmüştür. Buna karşın, sektör ihracatında önceki yıllarda olduğu gibi yüksek artış kaydedilmiştir. En önemli pazarımız olan AB ülkelerinin Çin'e uyguladığı kotalar 2008 yılı başında kaldırılmıştır. Böylece, sektörde yaşanan güçlü rekabetin artarak sürmesi beklenmektedir. Deri ve deri ürünleri sektöründe ise, 2008 yılı ilk sekiz ayında ihracattaki artışa rağmen, ithalat daha hızlı artmış ve üretim azalmıştır. Çin'den yapılan ithalatta gözlenen yüksek artış, sektörü olumsuz etkilemeye devam etmekte olup, yurtiçi tüketimin ithal ürünlere kayma eğilimi sürmektedir. Bu sektörlerde maliyet avantajına dayalı rekabet güçlenmektedir. Ucuz iş gücü avantajına sahip Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleriyle rekabet edebilmek, ancak yüksek katma değerli, kaliteli, moda uyumlu, markalı ve zamanında üretimle mümkün olacaktır. Son yıllarda firmaların bir kısmında bu yönde çabalar gözlenmekte ise de yapısal dönüşüm, sektörlerin genelinde henüz gerçekleştirilememiştir. Bu değişim ve dönüşüme katkıda bulunmak üzere kamu ve özel kesim temsilcilerinin katılımıyla Tekstil,

- 156 -

Hazır Giyim-Konfeksiyon ve Deri Sektörleri Stratejisi ve Eylem Planı 2008 yılında hazırlanmıştır.

2007 yılında petrol ürünlerinde üretim bir önceki yıla göre yüzde 1,1 azalarak 25 milyon ton olurken, ithalat yüzde 10,2 artarak 13 milyon tona, ihracat ise yüzde 5,4 artarak 6,5 milyon tona ulaşmıştır. Tüketim ise yüzde 3,5 yükselerek yaklaşık 31 milyon ton olmuştur.

2004 yılında serbest fiyatlandırma sürecinin başlaması ile sabitlenen akaryakıt ve LPG ürünleri üzerindeki ÖTV oranı, Kasım 2007'de yeniden belirlenmiştir. Gerek ham petrol fiyatlarındaki artışın ürünlere yansımaları, gerekse ÖTV değişimleri sonucunda, 2008 yılının ilk altı ayında ortalama benzin fiyatı 2007 yılı ortalamasına göre yüzde 13,1, motorin fiyatları ise yüzde 24 oranında artmıştır.

Kimya sanayiinde üretim son beş yılda ortalama yıllık yüzde 9,6 oranında artmış olup, 2007 yılında üretim artışı yüzde 10,8 olmuştur. 2007 yılında ihracat bir önceki yıla oranla yüzde 16,5 artarak 4,1 milyar ABD dolarına, ithalat ise yüzde 20,5 artarak 23,6 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Sektör ithalatı 2007 yılında yüzde 17,6 payla imalat sanayii içinde birinci sıradadır. Kimya sanayii hammadde açısından dışa bağımlı olup, ithalatın dağılımında ara mallar niteliğindeki termoplastikler ve temel kimyasallar ilk sıralarda yer almaktadır. Üretim talebi karşılayamaması ve yeni yatırımların daha çok tevsi niteliğindeki ve küçük olması nedeniyle sektör daha da ithalata bağımlı hale gelmektedir. Hıttas organize sanayi bölgelerinin yatırıma açılması halinde, sektörün çevre konusunda birçok sorununun çözümü olmasının yanında, yatırımcıya rekabet edebilir şartlarda yatırım yerleri sağlanacaktır. Kimya sanayiinin ihracatı içerisinde yüzde 33,6 ile önemli bir paya sahip olan AB'nin, 2007 yılında uygulamaya koyduğu REACH Direktifinin önümüzdeki yıllarda başta kimya sanayii olmak üzere kimyasal ürün kullanan tüm imalat sanayii sektörlerini etkileyeceğidü ünlülmektedir. REACH'in olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine ve AB üyesi sürecinde mevzuat uyumunun gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar çeşitli kurumlar tarafından yürütülmektedir.

İlaç sektöründe, AB mevzuatına uyum çerçevesinde birçok konuda düzenleme yapılmıştır. İlaç erişimi kolaylaştıran uygulamaların kamuya getirdiği maliyetin azaltılmasına yönelik tasarruf tedbirleri çerçevesinde, ilaç fiyatlandırma sistemine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Sektörde yabancı sermaye yatırımları, özellikle ilaçla mevcut yerli kurulların satın alınması şeklinde gelişmiş ve üretime dönük doğrudan yabancı sermaye yatırımı kayda değer boyutta olmamıştır. İlaç Endüstrisi İşverenleri Sendikası verilerine göre 2007 yılında bir önceki yıla göre Türkiye reçeteli ilaç tüketimi değer olarak yüzde 17 büyüyerek 11 milyar TL'ye ulaşmıştır, miktar olarak ise yüzde 10 büyümüştür. Bu büyümeyi sağlayan temel etkenler 2007 yılında pazara yeni giren ilaçların yarattığı genişleme ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesiyle ilaç erişiminin artmasıdır. İlaç sektöründe, 2007 yılında ithalat 4,1 milyar ABD doları, ihracat ise 413 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında ilk 5 ayda yapılan ithalat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 33,6 artarken ihracat yüzde 24,3 oranında artmıştır. Kimya ilaç tüketimi 2007 yılında 126 ABD doları olmuştur. Hastaların ilaç kullanımını izlemek ve ilaçta sahteciliği önlemek amacıyla İlaç Takip Sistemi uygulamasına 2009 yılında başlanması hedeflenmektedir. Sektörün bazı sorunlarının çözümü için özzerk bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

İlaç sektöründe son yıllarda dikkat çeken yüksek büyüme oranları 2007 yılında yüzde 5'e kadar düşmüştür. İlaç sektörünün büyümesinde görülen yavaşlamanın da

- 157 -

etkisiyle ta ve topra a dayalı sanayii üretimi 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 0,1 oranında azalmı tır. ç piyasa talebinin beklenen düzeyde artmaması nedeniyle bu sektör dı piyasalara yönelmi , bunun sonucunda 2006 yılında 2,8 milyar ABD doları olan sektör ihracatı, 2007 yılında yüzde 21,4 artı la 3,4 milyar ABD dolarına yükselme tir.

Çimento sektöründe 2006 yılında 47,4 milyon ton olan üretim miktarı, 2007 yılında yüzde 3,9 artı la 49,3 milyon tona ula arak imdiye kadarki en yüksek seviyesine ula mı tır. Üretimdeki artı e ilimi 2008 yılının ilk dört ayında da sürmü , bu dönemde bir önceki yıla göre üretim artı ı yüzde 11,8 olarak gerçekleşme tir. 2006 yılında 7,2 milyon ton olan çimento ihracatı (klinker dahil), 2007 yılında yüzde 13,6 oranında artarak 8,2 milyon tona yükselme tir.

Cam sektöründe, yakın zamanda yeni yatırımların tamamlanmasının da katkısıyla, 2007 yılında yurtiçi cam üretimi yüzde 15 civarında bir büyüme kaydetme , ihracat ise yüzde 21,4 artı la 839,4 milyon ABD dolarına yükselme tir.

Dünya demir-çelik sanayiinde, 2002 yılı sonrasında özellikle Çin kaynaklı yüksek üretim artı na ba lı olarak; demir cevheri, kok kömürü ve hurda gibi demir-çelik girdilerinin uluslararası fiyatlarında görülen artı lar 2007 yılında ve 2008 yılının ilk yarısında devam etme tir. Bununla birlikte, özellikle 2008 yılının A ustos ayından itibaren uluslararası demir-çelik ürün fiyatları gerileme e ilimine girmi tir. Küresel piyasalardaki durgunluk ihtimalinin gerçekleşme durumunda dünya demir-çelik talebinin ve uluslararası demir-çelik fiyatlarının bundan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Türk demir-çelik sanayii, büyüyen iç ve dı pazar imkanlarından yararlanarak 2007 yılında da büyümesini sürdürmü ; toplam nihai mamul üretimi yüzde 13,3 artarak 26,1 milyon tona çıkmı tır. Bu dönemde uzun ürünlerin üretimi yüzde 14,2, yassı ürünlerin üretimi yüzde 9,4, vasıflı çelik ürünlerinin üretimi ise yüzde 11 oranında artı gösterme tir. Di er taraftan, demir-çelik ürünleri ihracatı, 2007 yılında miktar olarak yüzde 8,7, de er olarak ise yüzde 33,2 oranında artı gösterme ve sırasıyla 13,8 milyon ton ve 8,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşme tir. 2008 yılı ilk 6 ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, sektör ihracatındaki miktar ve de er olarak artı lar sırasıyla yüzde 19,1 ve yüzde 47,6 olarak gerçekleşme tir. De er olarak ihracat artı nın miktar bazında artı a göre yüksek olmasında, uluslararası ürün fiyatlarında görülen artı ların etkisi olmu tur.

Makine imalat sanayiinde 2007 yılında üretim yüzde 4,5, ihracat yüzde 33,5, ithalat yüzde 19,9 oranında artmı tır. Kaldırma-ta ima, takım tezgahı ile gıda sanayii makineleri üretiminde yüksek oranlı artı lar görülmü tür. Makine imalat sanayiinde 2008 yılı Ocak-A ustos döneminde üretim yüzde 4,7 azalırken, ihracat yüzde 33,7, ithalat yüzde 12,3 oranında artmı tır.

Beyaz e ya sanayii üretimi büyük oranda ihracata yönelmi olup, buzdolabı ve çama ır makinesi üretiminin yüzde 50'den, bula ık makinesinin yüzde 70'den fazlası ihraç edilmektedir. 2008 yılı Ocak-A ustos döneminde miktar bazında üretim yüzde 2,8, yurt içi satı lar yüzde 1,8, ithalat yüzde 12,1 oranında azalmı , ihracat yüzde 0,6 artmı tır.

Elektronik sanayiinde en önemli üretim kalemi olan renkli televizyon üretim ve ihracatında, 2005 yılında ba layan dü ü sürmektedir. 2008 yılının ilk dokuz ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, renkli televizyon üretimi ve ihracatı sırasıyla 1,9 milyon

- 158 -

adet ve 1,8 milyon adet gerilemi tir. Ürün bazında da ılıma bakıldı ında, tüplü televizyon satı larında hem iç, hem de dı pazarda gerileme, düz panel ekranlı televizyon satı larında ise her iki pazarda da artı ya anmi tir.

Otomotiv sanayii ihracatında geçmi yıllarda önemli geli meler sa lanmı tir. İhracatta sa lanan bu geli mede, otomotiv sanayii ürünlerinde yerli ve yabancı ortaklar arasında gerçekleşen i birli i ve uluslararası firmaların Türkiye'de üretim kararları etkili olmu tur. Otomotiv sanayii ihracatı, 2000-2007 döneminde yıllık ortalama yüzde 34,2 artarak 2007 yılında 17 milyar ABD dolarına ula mı tir. Böylece, otomotiv sanayiinde ülkemizin üretim merkezi olma yolunda önemli bir mesafe kaydedilmi olup, 2007 yılında ihracatın da etkisiyle yakla ık 1,1 milyon adet araç üretilmi tir. 2008 yılı ilk sekiz ayında adet olarak otomotiv ana sanayii üretimi yüzde 28,3, ihracatı yüzde 32,4, ithalatı yüzde 7,3 artmı ve yurtiçi pazarda ithalatın payı yüzde 57,6, ihracatın üretimdeki payı yüzde 78,5 olmu tur. Sektörde ölçek ekonomisinde üretim yapılabilmesi ve ihracata dayalı büyümenin ve sürdürülebilir rekabet gücünün sa lanabilmesi amacıyla ana-yan sanayi entegrasyonu da dahil olmak üzere firma i birliklerinin yaygınla tırılması önem arz etmektedir.

Savunma sanayii üretimi 2002 yılında 1,1 milyar ABD dolarından, 2007 yılında 2 milyar ABD dolarına yükselmi tir. Aynı dönemde ihracat 247 milyon ABD dolarından, 420 milyon ABD dolarına ula mı tir. Bu dönemde yurtiçi üretimi ve tasarım yetene ini geli tirmek amacıyla yürütülen ba lıca faaliyetler; tank, helikopter, sava gemisi ve görüntüleme amaçlı uydu üretimi ve tasarımı projeleri olmu tur. Savunma sanayii sektörünün en önemli etkinlik göstergesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının yurt içinden kar ılanma oranı 2003 yılında yüzde 25 iken 2007 yılında yüzde 41,6'ya yükselmi tir.

Geli mi ülkelerde savunma ihtiyaçlarının yüzde 85-95'i yerli kaynaklardan sa lanmaktadır, ülkemizde ise savunma alımlarında dı a ba ımlılık büyük oranda devam etmektedir. Savunma sanayii firmaları ile di er sanayi firmaları arasında kurulan i birlikleri de yeterli seviyede de ildir. Mevcut tedarik sisteminin ürün geli tirme yerine daha çok hazır alımı tercih etmesi savunma sanayiinin geli imini engelleyen önemli faktörlerden birisidir. Yerli firmaların savunma ihtiyaçlarını kar ılayamamasının önemli nedenlerinden biri de Ar-Ge kaynaklarının sınırlı ve yeterince ürün geli tirmeye odaklanmamı olmasıdır. Bu durum, yerli firmaların teknoloji üretme yeteneklerini ve kapasitelerini sınırlamakta ve savunma sistemine girdi vermesini zorla tırmaktadır.

Madencilik

Son yıllarda, uluslararası pazarlardaki talep ve fiyat artı ları nedeniyle; yeni sahalar i letmeye alınmı , mevcut maden i letmelerinde ise üretim ve ihracat artı ı sa lanmı tir. Ayrıca, 2004 yılında, sektörde mevzuat birli inin sa lanması ve ülke madencili inin canlandırılması amacıyla çıkarılan yeni Maden Kanununun sektörü olumlu yönde etkiledi i görülmektedir. Tüm bu geli meler sonucunda, 2007 yılında madencilik üretim ve ihracatında önemli ölçüde artı gerçekleşmi tir. Bu e ilimin 2008 yılında da devam etmesi beklenmektedir.

2007 yılındaki yüzde 45 oranındaki ihracat artı ı a ırlıklı olarak mermer, bakır, krom, feldspat ve manyezit kalemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu artı özellikle maden fiyatlarındaki yükseli e ba lı olarak gerçekleşmi tir.

TABLO:IV. 39- Madencilik le İlgili Temel Göstergeler

	2005	2006	2007	2008
GSYH içindeki Payı (Yüzde)	1,2	1,2	1,2	1,1 ⁽¹⁾
Üretim Artışı (Yüzde)	13,8	4,4	9,6	8,9 ⁽²⁾
hracat (Milyon \$) (Cari Fiyatlarla)	810	1 142	1 661	1 508 ⁽²⁾
hracat Artışı (Yüzde)	24,8	41	44,9	46,6
Toplam hracat içindeki Payı (Yüzde)	1,1	1,3	1,5	1,6
thalat (Milyon \$) (Cari Fiyatlarla) (*)	2 181	2 814	3 530	2 931 ⁽²⁾
thalat Artışı (*) (Yüzde)	25,9	29	25,4	-45,4 ⁽²⁾
Toplam thalat içindeki Payı (*) (Yüzde)	1,9	2	2	2 ⁽²⁾
Ham Petrol-Do al Gaz th. (Milyon \$) (Cari Fiyat.)	14 140	19 220	21 784	22 018 ⁽²⁾
Sabit Sermaye Yatırımları içindeki Payı (Yüzde)	1,77	1,72	1,67	1,74 ⁽³⁾
Kamu Yatırımları (Milyon TL)	365	547	638	853 ⁽³⁾
Özel Sektör Yatırımları (Milyon TL)	1 362	1 584	2 486	2 890 ⁽³⁾
Kurulan İletme Sayısı	453	346	478	643 ⁽²⁾
Kapanan İletme Sayısı	39	31	23	35 ⁽²⁾
Ruhsat Müracaatı Sayısı	15 149	18 208	17 669	13 215 ⁽⁴⁾
Arama	9 832	12 215	11 720	8 296 ⁽⁴⁾
İletme	1 473	1 651	1 565	1 312 ⁽⁴⁾
Toplam	11 305	13 866	13 285	9 608 ⁽⁴⁾

Kaynak: (1) TÜ K, 6 Aylık, (2) TÜ K, 8 Aylık, (3) DPT, Yıllık Tahmin, (4) M GEM, 8 Aylık
(*) Ham Petrol ve Do al Gaz Hariç

Dünyada hammadde fiyatlarındaki yüksek artışın sektöre getirdiği hareketlilikten yararlanılması, tükenen yurtiçi rezervlerin ikame edilmesi, enerji ihtiyacının mümkün olduğu yerli kaynaklardan karşılanması ve ülkemiz maden rezervlerinin ortaya çıkarılarak ekonomiye kazandırılması amaçlarıyla, son dönemde maden ve jeotermal kaynak arama yatırımlarına ağırlık verilmektedir. Bu çerçevede, MTA Genel Müdürlüğüne arama yatırımları için ayrılan kaynak 2007 yılında yüzde 118 oranında, 2008 yılında ise yüzde 39 oranında artmış olup, 2009 yılında da başlatılmı olan arama faaliyetlerinin devamına yönelik kaynak tahsisi öngörülmektedir. Ayrıca, deniz alanlarımızda faaliyet gösterecek tam donanımlı bir sismik araştırma gemisi ihtiyacının karşılanması için gerekli çalışmaların 2009 yılında başlatılması planlanmaktadır.

2007 yılı sonu itibarıyla ülkemiz ham petrol ihtiyacının yüzde 8,3'ü ve doğalgaz ihtiyacının yüzde 2,5'i yerli üretimden karşılanmaktadır. Yerli üretimin ülke talebini karşılama oranını yükseltmek amacıyla, TPAO'nun arama ve üretim yatırımlarında görülen son yıllardaki artışın 2007 ve 2008 yıllarında da sürdürülmesi tür. 2007 yılında TPAO tarafından 21.443 km² iki boyutlu, 4.903 km² üç boyutlu sismik, toplam 81 adet kuyuda 133.084 m sondaj yapılmış ve 452 milyon TL yatırım harcaması yapılarak 10.298 milyon varil ham petrol ve 421 bin sm³ doğalgaz üretilmiştir. Ancak, artan arama ve üretim yatırımlarının keşiflere henüz yeterince yansımaması nedeniyle, yurtiçi ham petrol ve doğalgaz üretimindeki düşme eğilimi 2007 yılında da devam etmiştir. Söz konusu eğilimin 2008 yılında da sürmesi beklenmektedir. 2007 ve 2008 yıllarında, yüksek petrol fiyatlarından azami ölçüde yararlanabilmek amacıyla özellikle kara sahalarında üretim artırma faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.

Buna karşın, 2007 yılında TPAO'nun yurtdışı toplam üretimi günlük ortalama yaklaşık 49 bin varil petrol ve dengesiyle, günlük ortalama 35 bin varil petrol dengesi olan yurtiçi üretimini geçmiştir. Yurtdışı üretimdeki artış, büyük oranda Azerbaycan

- 160 -

projelerinde üretim seviyesinin yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Yurtiçi üretimi arttırabilmek amacıyla, petrol ve do al gaz arama çalı malarına 2009 yılında da ba ta Karadeniz olmak üzere a ırlıklı olarak denizlerde devam edilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, Karadeniz'de ilk derin deniz sondajının 2009 yılı sonunda yapılması öngörülmektedir.

Do al gaz talebindeki mevsimsel de i iklikleri kar ılamak amacıyla 2007 yılının Nisan ayında devreye alınan Trakya'daki 1,7 milyar m³ depolama kapasiteli Silivri do al gaz depolama tesislerinin kapasitesini 2 milyar m³'e çıkarmayı hedefleyen ve 2008 yılında ba latılan tevsii projesinin 2009 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

Dünya birincil enerji talebinin yüzde 25'ini kar ılayan kömür, bugünkü verilere göre dünya üzerinde en fazla rezerve sahip olunan fosil yakıttır. Dünya kömür üretimi 2006 yılında, son üç yılın yüzde 6,9'luk ortalamasını da a arak yüzde 7,6 artmış tır. Bu artıştaki en büyük pay ta kömürüne aittir. Önümüzdeki dönemde, özellikle Çin ve Hindistan'ın kömür talebindeki artış nedeniyle, dünya kömür üretiminin, artış hızı yava lasa da, yükselmeye devam etmesi beklenmektedir. Bilindi i gibi, Türk madencilik sektörü açısından kömür, özellikle linyit önemli bir üretim kalemidir. 2007 yılında ülkemiz linyit üretimi bir önceki yıla göre yüzde 16 oranında artmış ve 70.618 bin tona ulaşmış tır. Ta kömürü üretimi ise yüzde 5 yükselerek 3.233 bin ton olmuştur. 2008 yılında da kömür üretimindeki artışın sürmesi beklenmektedir.

13 Haziran 2007 tarihinde yürürlü e giren 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Do al Mineralli Sular Kanunu gere i ruhsat müracaatları 2008 yılı Haziran ayında baş lamış tır. Ayrıca, Elektrik Enerjisi Üretimine Yönelik Jeotermal Kaynak Alanlarının Kullanımına Dair Yönetmelik 2008 yılı Ekim ayında yürürlü e girmiştir. Jeotermal kaynaklar ve do al mineralli suların ekonomiye katkısının önümüzdeki dönemde önemli ölçüde artması beklenmektedir.

Madencilik sektörünün baş lıca sorunları; mermer ve krom baş ta olmak üzere cevherlerin istenilen oranda yurtiçinde i lenememesi nedeniyle katma de er artışının sağ lanamaması, enerji sektörünün petrol, do al gaz ve jeotermal kaynak ihtiyacı ile sanayinin hammadde ihtiyacını kar ılamak üzere özellikle özel sektörde yapılan aramaların yetersizli i, sektörde faaliyet gösteren kamu kuruluş larının etkinlik ve verimlilik sorunları, yatırımcıların kar ıla tıkları bürokratik sorunlar ve özel sektör firmalarının ölçeklerinin küçük olu udur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

malat sanayiinde ihracata dönük bir yapı içinde yüksek katma de erli mal üretiminin artırılması temel amaçtır. Bu çerçevede orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin a ırlı ının artırılmasına, geleneksel sektörlerde uluslararası rekabete uyum sağ lanmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

Madencilikte hammadde arz güvenli inin sağ lanması, madenlerin yurt içinde i lenerek katma de erinin artırılması yoluyla ülke ekonomisine katkının geli tirilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, enerji sektörünün petrol, do al gaz ve jeotermal kaynak ile sanayinin hammadde ihtiyacını kar ılamak üzere yurtiçi ve yurtdı ındaki arama çalı malarına devam edilecektir. Ayrıca, mevcut rezervlerin en etkin şekilde değerlendirilmesi amacıyla kamu elindeki sahaların özel sektör i letmecili ine sunulması çalı maları sürdürülecektir.

- 161 -

KOB 'lerin rekabet gücünün artırılabilmesi için ihracat, teknoloji, Ar-Ge, eğitim ve danışmanlık alanlarında etkin destekler sağlanacaktır. Bu kapsamda, öncelikle ihracat yapan veya yapma potansiyeli olan, bilgi ve teknoloji tabanlı, yenilik yapma ve büyüme eğiliminde olan KOB 'ler desteklenecektir.

OSB yatırımlarının etkinliğini artırmak amacıyla, öncelikle devam eden OSB projeleri tamamlanacak ve mevcutların doluluk oranlarının artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır. Yeni OSB ve KSS yatırımlarında sektörel bazda ihtisaslaşmış olanlar önceliklendirilecektir.

2008 yılında sanayi sektörünün yüzde 3,9 büyümesi beklenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 56. Orta ve yüksek teknoloji sektörleri başta olmak üzere sanayi ihracatının artırılmasına yönelik girişimler desteklenecektir.				
Tedbir: 107. Eximbank kaynakları artırılarak Bankanın kullandığı finansman araçları çeşitlendirilecektir.	Eximbank	Hazine Müsteşarlığı, DTM, Ticari Bankalar	Aralık Sonu	Türk Eximbank piyasada rekabetin gerektirdiği yeni alanlara yönelik finansman araç ve programları geliştirirken, yatırım malları ihracatı için orta ve uzun vadeli kredi programları ile ihracat kredi sigortası ve garanti faaliyetlerinde yoğunlaşacaktır.
Tedbir 108. İhracatta sektör ve ülke çeşitlendirme stratejisi oluşturulacaktır.	DTM	İhracatçı Birlikleri	Aralık Sonu	İhracatta sektör ve ülke çeşitliliğinin azaltılması için yeni ihracat pazarları oluşturulmaya yönelik sektör ve ülke stratejileri hazırlanacaktır.
Öncelik 57. İletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ile mevcutların bu alanlara taşınması özendirilecek, işletmeler arasında işbirliği ve kümelenme faaliyetleri geliştirilecektir.				
Tedbir 109. Kümelenmeye yönelik yürütülen AB kaynaklı "Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi" projesi tamamlanacaktır.	DTM	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, KOSGEB, İlgili diğer Kurum ve Kuruluşlar	Mart Sonu	Kümelenme projesi kapsamında kümelenme stratejisi oluşturulacak, kümelenme haritası çıkarılacak ve seçilecek kümelerin geliştirilmesine yönelik yol haritası ve stratejiler oluşturulacaktır.

- 162 -

Tedbir 110. Ulusal kümelenme destek politikası ve mekanizması geli tirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	DPT, DTM, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, OSB Yönetimleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	DTM tarafından yürütülen kümelenme projesi çıktılarında yararlanılarak kümelenmeye yönelik destek politikası ve mekanizması geli tirilecek ve kümelenme faaliyetleri te vik edilecektir. Ayrıca ba ta OSB'ler olmak üzere mevcut kümelenme alanlarında i letmelerin ortak tasarım/üretim/Ar-GE/test-analiz merkezleri kurması gibi i faaliyetleri KOSGEB tarafından desteklenecektir
Tedbir 111. Moda ve Tekstil Kümesi Projesi tamamlanacaktır.	DTM	TK B	Mart Sonu	Sektör için nitelikli eleman ile moda tasarımcıları yeti tirilmesi amacıyla e itimler düzenlenecektir. Teknopark Projesi kapsamında stanbul Tekstilparkın faaliyete geçmesi planlanmaktadır.
Öncelik 58. KOB 'lerin ve giri imcilerin rekabet gücünü artırmak üzere, verimlili in artırılması, i kurma ve geli tirme faaliyetleri desteklenecektir.				
Tedbir 112. Ba ta esnaf ve sanatkarlar olmak üzere KOB 'lerin i birli i ve ortaklık faaliyetleri ile birle meleri desteklenecektir.	KOSGEB	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, İlgili Di er Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	letmelerin ölçeklerini büyütmeleri ve verimliliklerini artırmaları amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, i letmeler arası i birlikleri, ortaklık ve birle me faaliyetleri te vik edilecektir.
Tedbir 113. Hezarfen Projesi yaygınla tırılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOSGEB, OSB'ler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	KOB 'lerin yenilik geli tirme kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik olan Hezarfen Projesinin Ankara Sanayi Odası ile 1. Organize Sanayi Bölgesinde ba latılmı olan ikinci a ama uygulaması 2008 yılı sonunda tamamlanacak ve 2009 yılı içerisinde Ankara dı nda tespit edilecek ba ka bir bölgede üçüncü a ama uygulaması gerçeikle tirilecektir.

- 163 -

Tedbir 114. 580 sayılı Milli Prodüktivite Merkezi Kanununda Değişiklik çalışmaları yapılacaktır.	Milli Prodüktivite Merkezi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Mevcut Kurulu Kanununu de i en ko ullara uygun hale getirmek üzere hazırlanacak tasarı, TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 59. Akreditasyon, uygunluk de erlendirme ve piyasa gözetim sistemleri etkinle tirilecek ve belgelendirme faaliyetleri desteklenecektir.				
Tedbir 115. Ürün Güvenli i Kanunu çıkarılacaktır.	DTM	İlgili Kamu Kurulu ları	Aralık Sonu	Çıkarılacak Kanun ile AB mevzuatına uyum sa lanması amaçlanmaktadır.
Tedbir 116. Üçüncü Ülkelerden Yapılan İthalatta Ürün Güvenli i Denetimine İli kin düzenleme yapılacaktır.	DTM	İlgili Kamu Kurulu ları	Aralık Sonu	AB ile olu turulan Gümrük Birli i ve DTÖ düzenlemelerinden kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta ürün güvenli i denetimlerine İli kin yönetmelik çıkarılacaktır.
Öncelik 60. Geleneksel sektörlerde uluslararası rekabete uyum sa layacak yapıya dönü üm desteklenecektir.				
Tedbir 117. Demir-Çelik Sektörü Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı çalışmaları sonuçlandırılacaktır.	DTM	DPT, Hazine Müste arlı ı, İlgili Di er Kurum ve Kurulu lar	Aralık Sonu	Demir-Çelik sektöründe, Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anla masından kaynaklanan yükümlülüklerimizin yerine getirilmesi amacıyla sürdürülen Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı (UYYP) çalışmaları tamamlanacak ve bu konuda Avrupa Komisyonu ile müzakereler sonuçlandırılacaktır.

- 164 -

Öncelik 61. Sanayide orta ve uzun vadede rekabet gücünü geli tirmek üzere daimi özel ihtisas komisyonu çalı maları sürdürülecek; genel ve sektörel politika belgeleri olu turulacaktır.				
Tedbir 118. Sanayide sektörlerin rekabet gücünün artırılması amacıyla sektörel stratejilerin hazırlanması, izlenmesi, de erlendirilmesi ve geli tirilmesi sa lanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlı ı	DPT, İlgili Kurum ve Kurulu lar	Aralık Sonu	Sanayide sektörlerin rekabet edebilirli inin güçlendirilmesine yönelik sektörel stratejiler hazırlanması, bu stratejilerin izlenmesi, de erlendirilmesi ve geli tirilmesi kapsamında gerekli kurumsal kapasitenin artırılması ve ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin yapılması amaçlanmaktadır. 2008 yılında uygulamaya giren Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Sektörleri Stratejisi ve Eylem Planı izlenecektir.
Öncelik 62. Savunma sanayiinde Ar-Ge'ye dayalı tedarik ve yurtiçi teknoloji ve kabiliyet kazanımını esas alan bir sistem ve mevzuat olu turulacaktır.				
Tedbir 119. Ar-Ge'ye dayalı tedarik sisteminin kurulmasına yönelik kanun çalı maları tamamlanacaktır.	Milli Savunma Bakanlı ı	Genelkurmay Ba kanlı ı, Savunma Sanayii Müste arlı ı	Aralık Sonu	Tedarikte yurtiçi teknoloji ve kabiliyet kazanımını esas alan bir yapı olu turabilmek için Ar-Ge'ye dayalı tedarik sisteminin kurulmasına yönelik kanun tasarısı tasla ı Bakanlık tarafından hazırlanmı ve ilgili kurulu ların görü leri alınmı tır. Kanun tasarısı nihai hale getirilerek TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 120. Savunma sanayiinin özgün yurtiçi çözümler sunacak ve uluslararası alanda rekabet edecek ekilde geli tirilmesine yönelik strateji ve politika belgeleri hazırlanacaktır.	Savunma Sanayii Müste arlı ı	Genelkurmay Ba kanlı ı, TÜB TAK, Üniversiteler, Savunma Sanayii Kurulu ları	Aralık Sonu	Savunma sistem ihtiyaçlarının yurtiçinden kar ılanma oranı arttırılacaktır. Bu maksatla 2008 yılında hazırlıkları yürütülen - Savunma Sanayii Stratejisi - Alt Sektör Stratejisi - Yan Sanayi (KOB) Entegrasyon Prosedürü - Savunma Ar-Ge Yol Haritası ve Teknoloji Kazanım Planı belgeleri 2009 yılında tamamlanarak uygulamaya aktarılacaktır.

- 165 -

Tedbir 121. Savunma Sanayii Müste arlı nın kurulu nu düzenleyen yeni bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.	Savunma Sanayii Müste arlı	Genelkurmay Ba kanlı ı, MSB, Savunma Sanayii Kurulu ları	Haziran Sonu	3238 sayılı Kanunun yerine yeni bir Kanun tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 63. Madencilik sektöründe kurumsal yeniden yapılandırma çalı maları yürütülecektir.				
Tedbir 122. MTA Genel Müdürlü ünün günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını sa lamak üzere kurulu yasası revize edilecektir.	MTA	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlı ı	Aralık Sonu	İgili kurumlar ile i birli i yapılacak, dünyadaki benzer örnekler dikkate alınarak bir rapor hazırlanacak ve gerekli yasal düzenleme TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 123. Türkiye Ta kömürü Kurumunun (TTK) yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak eylem planı hazırlanacaktır.	Hazine Müste arlı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlı ı, DPT, TTK, İgili Kurum ve Kurulu lar	Aralık Sonu	Türkiye Ta kömürü Kurumu, önemli ölçüde zarar eden bir yapıdan çıkarılması amacıyla yeniden yapılandırılacak ve eylem planı hazırlanacaktır.

H ZMETLER

TUR ZM

1. Mevcut Durum

Uluslararası turizm talebi son on yıllık dönemde yüzde 46,6 oranında artı göstermi , aynı dönemde turizm harcamaları yüzde 97,1 oranında artmı tır. 2007 yılında uluslararası turist sayısı 903 milyona ula mı , turizm gelirleri ise 856 milyar ABD doları olarak gerçekte mi tir. Bu sayıya uluslararası yolcu ta imacılı ı dahil de ildir. Toplam turizm ve yolcu ta imacılı ı gelirlerinin yüzde 16'sı olarak tahmin edilen uluslararası yolcu ta imacılı nın, 2007 yılında 145 milyar ABD doları tutarında bir büyüklü e ula tı ı tahmin edilmektedir. 2008 yılında uluslararası turizm hareketinin yüzde 5,5 oranında artı göstererek, dünyadaki turist sayısının 953 milyona, turizm harcamalarının ise yüzde 5 artı la 899 milyar ABD dolarına ula ması beklenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizm 2020 yılı Vizyonu çalı masında, 2020 yılında, dünyadaki turist sayısının 1,5 milyar ki i, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olaca ı, 717 milyon ki i ile Avrupa'nın en çok turist kabul eden bölge olmayı sürdürece i, ancak dünya turizminden 1998 yılında ortalama yüzde 60 pay alan Avrupa turizminin payının yüzde 46 olaca ı tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 40- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Turist sayısı (milyon kişi)	650	687	684	701	695	766	802	846	903	953
Yıllık değişim (%)	4,0	7,2	-0,4	2,5	-0,9	10,2	4,7	5,5	6,7	5,5
Turizm geliri (milyar ABD doları)	456	483	472	487	533	633	678	742	856	899
Yıllık değişim (%)	5,9	16,9	-2,3	3,2	9,4	18,8	7,1	9,4	15,3	5,0

Kaynak : Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)

*Tahmin

2007 yılında dünya turizm hareketleri içinde gelen turist sayısı açısından Avrupa'nın aldığı pay yüzde 53,6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak uzun mesafeli uçuşlarda bir azalma söz konusudur. Turist girişlerinde Avrupa'da, en çok turist çeken ülkelerin başında 81,9 milyon kişi ile Fransa, 59,2 milyon kişi ile İspanya ve 43,7 milyon kişi ile İtalya gelmektedir.

Dünya turizm pazarında yüzde 2,5; Avrupa turizm pazarında ise yüzde 4,6 paya sahip olan Türkiye, turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla dünyadaki en büyük 20 turizm varlık noktası içinde turist girişleri açısından dokuzuncu, turizm gelirleri açısından onuncu sıradadır.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan turizm sektöründe, Türkiye'de doğrudan yaratılan istihdam 2007 yılında yaklaşık 3,3 milyon kişi olarak hesaplanmıştır.

2007 yılında ülkemize gelen turist sayısı 23,3 milyon, turizm gelirleri 18,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak sayısı 532 bine, belediye belgeli yatak sayısı ise 420 bine ulaşmıştır. OECD ülkelerinden ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında da önemli artışlar kaydedilmiştir. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 56,5'i OECD, yüzde 29,4'ü Doğu Avrupa ülkelerindedir. 2007 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 17,8 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 10,6 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 8,2 ile üçüncü sıradadır.

2008 yılında ülkemize gelen turist sayısının 26,5 milyon, turizm gelirlerinin ise 22,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak sayısının 550 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 430 bine ulaşacağı, yatırım amaçlı 254 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1,3 milyonun üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, sektörde 2008 yılı Ağustos sonu itibarıyla 5.603 seyahat acentesi faaliyet göstermektedir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişim en tüketici tercihleri dikkate alınarak yeni turizm gelişim alanları yaratmak üzere varlık noktası yönetimine ağırlık verilerek, golf, termal, kongre, kıyılar, kruvaziyer, sağlık turizmi ve eko-turizmle ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülmektedir. Ancak, kıyı bölgelerine yönelik yapılaşma baskısı ve yoğun talep süregelmektedir.

Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen teknik altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Fiziksel

- 167 -

çevrenin kirlenmesi, turizm merkezlerinin kentleşmesi de Türkiye turizmini etkileyen sorunlar arasındadır.

Turizm eğitiminde belgelendirme (sertifikasyon); mesleki eğitimde standardizasyonu, devalüasyonun devlet ve sektör kuruluşları tarafından ortaklaşa yapılmasını, uluslararası kriterlere göre verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ancak turizm sektöründe belgelendirme sistemine henüz geçilememiştir.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla artırılan ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu sorun ülkemiz turizm gelirleri açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre bozulmasının önlenmesi ve turizm altyapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesinin uygulanmasında, dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonunda sorunlar yaşanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü araştırmaları, araştırmaya yapılan ülkelerin büyük bir bölümünde dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu ve özel sektörün bir araya gelerek ulusal turizm örgütleri kurduğunu göstermektedir. Ülkemizde de dış tanıtım ve pazarlama konusundaki bu tür örgütlenmelere duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Turizm sektöründe, küreselleşmenin ortaya koyduğu dinamikleri barındıran, ülkeye daha çok turist gelmesinin yanı sıra hizmet kalitesini artırmaya çalışarak, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, döviz sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, ülkemiz turizminin karlı rekabet üstünlüğüne uygun olarak, golf, termal, kongre, kruvaziyer, sağlık turizmini ön plana çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

2009 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak sayısının 570 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 435 bine ulaşması, ülkemize gelen turist sayısının 29 milyon kişi, turizm gelirinin ise 24,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 41-Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2007	2008 (1)	2009 (2)	Yıllık Ortalama Artı (yüzde)	
				2008/ 2007	2009/ 2008
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi) (3)	23 341	26 500	29 000	13,5	9,4
Yurt Dışına Çıkan Vatanda Sayısı (bin kişi) (3)	4 957	5 400	6 000	8,9	11,1
Turizm Geliri (Milyon \$) (4)	18 487	22 700	24 900	22,8	9,7
Turizm Gideri (Milyon \$) (4)	3 260	3 600	3 800	10,4	5,6

1) Tahmin

2) Program

3) Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistikleri

4) Merkez Bankası verileri.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 64. Turizm yatırımları çe itlendirilecek, geli mi ve yo un kullanıma konu olan yörelerden di er alanlara kaydırılarak, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sa lanacaktır.				
Tedbir 124. Turizm i letmelerine destek sa lanacak, iç kısımlarda ve geli memi yörelerdeki turizm faaliyetlerine uygun te vikler getirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müste arlı ı, DTM, TKB, Sektör Kurulu ları	Aralık Sonu	Turizm tesislerinin hizmet kalitesini yükselterek gerekti inde kapasite artırımına imkân verilebilmesi için konaklama sektörünün yanı sıra seyahat acentalarının da KOB kapsamında destek unsurlarından faydalanması sa lanacaktır. Te viklerin miktarı, artları, bölgesel özellikleri ve uygulama dönemleri, ayrıntılı olarak belirlenecektir.
Tedbir 125. Turizm hizmet veren planlama, yatırım ve danışmanlık firmaları ile turizm çalı anları belgelendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektör Kurulu ları	Aralık Sonu	Kültür ve Turizm Bakanlığı Kurulu ve Görevleri Hakkındaki Kanun ve Turizmi Te vik Kanununda düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 65. Turizm sektörüyle ilgili tüm yatırımlar, do al, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geli tirici bir yakla ım içinde ele alınacaktır.				
Tedbir 126. Varı Noktası Yönetimi kapsamındaki projeler desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İ özel idareleri, Belediyeler, Üniversiteler, STK'lar, Özel Sektör, Sektör Kurulu ları	Aralık Sonu	Varı noktalarında çevrenin, tarihi ve kültürel de erlerin korunması ve geli tirilmesi sa lanacak, turistik ürün geli tirme ve pazarlama konuları desteklenecektir.
Tedbir 127. Do al ve tarihi çevrenin korunmasında hız ve etkinlik sa lanacak, Kültür ve Turizm Geli im Bölgeleri katı ve sıvı atıklardan arındırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Atık su arıtma tesisleri, katı atık düzenli depolama tesis ve in aatlarının yapımı, uygulama projesi hazır olanlar öncelendirilerek ödenekler ölçüsünde gerçekleştirilecektir. Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) kapsamında yapımı programlanan, atıksu arıtma, terfi ve derin de arj tesisleri, katı atık düzenli depolama ve kompost tesisleri, kanalizasyon kolektör hattı ve ebeke yapımı tamamlanacaktır.

- 169 -

Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 66. Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami pay alabilmesi amacıyla yeterli talep yaratılacaktır.				
Tedbir 128. Turizmde dış tanıtım için yeni bir yapılanmaya gidilerek tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Özel Sektör, Sektör Kurulları	Aralık Sonu	Sektör kurullarının tanıtım katılımı çalışmaları sürdürülecektir. Dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin de katılımını sağlayacak yeni bir yapılanmaya yönelik yasal düzenleme yapılacaktır. Ayrıca Tanıtım Stratejisi doğrultusunda hareket edilerek, turizm portalı oluşturulacak, turizm tesislerinin tanıtımı, çevrimiçi rezervasyon ve sektörde ilgili aktörler arasında bilgi paylaşımına uygun ortam sağlanacaktır.
Tedbir 129 Turizm ürünleri, özel turizm pazarlarına uygun şekilde çeşitlendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Özel Sektör, Yerel Yönetimler, Sektör Kurulları	Aralık Sonu	Dünyada hızlı bir gelişme trendi gösteren kongre ve iş turizmi, ödül turizmi, termal, yat, kruvaziyer ve üçüncü yaş turizmine dış tanıtımda daha fazla önem verilecek, ekoturizm ve aktif turizmde de rugetli en gelişimlere katkı olarak golf, rafting, dağ ve kayak turizmi ve ilgili özel turizm pazarlarında talebin artırılması sağlanacaktır.
Öncelik 67. İstanbul Kentinin kültürel, sosyal ve doğal zenginlikleri sürdürülebilir turizm gelişmesi çerçevesinde değerlendirilecektir.				
Tedbir 130. İstanbul markası yaratılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İstanbul Valiliği, İstanbul B. B., Yerel Yönetimler, Özel Sektör, Sektör Kurulları	Aralık Sonu	Dinamik, profesyonel ve mali yönden güçlü bir tanıtım yapılabilmesini sağlamak üzere bu faaliyetlerin finansmanına turizmden doğrudan gelir elde eden kesimin katılımı sağlanacaktır.
Tedbir 131 İstanbul için hazırlanan turizm gelişim projelerinin hızla hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İstanbul Valiliği, İstanbul B. B., Yerel Yönetimler, Özel Sektör, Sektör Kurulları	Aralık Sonu	2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilen İstanbul'da, kongre ve kruvaziyer turizmi ve sahil bandı düzenlemeleri ile ilgili projeler, yasal ve yönetsel sorunlar çözülerek uygulanacaktır.

- 170 -

N AAT, MÜHENDİSLİK-MARLİK, TEKNİK MÜAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

n aat sektörünün GSYH içindeki payı 2006 yılında yüzde 5,3 iken 2007 yılında bu oran yüzde 5 olmuştur. Sektörde 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla yüzde 19,4 ve yüzde 5 oranlarında büyüme gerçekleşmiştir.

TABLO:IV. 42- n aat Sektöründeki Gelişmeler

Yıllar	2005	2006	2007	2008(1)
GSYH Payı (yüzde, cari fiyatlarla)	4,3	5,3	5,0	4,9
Büyüme Hızı (yüzde, 1998 yılı fiyatıyla)	21,5	19,4	5,0	1,9

Kaynak: TÜİK
(1)2008 yılı ilk altı ay

n aat sektöründe 2007 yılının ilk yarısında yüzde 5 olarak görülen büyüme hızı 2008 yılının ilk yarısında yüzde 1,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Konut ve işyeri için tamamlama ve yeni edinme amaçlı kredilerde 2007 yılında da süren yüksek faiz oranları ve inaat girdilerinde meydana gelen artış nedeniyle özellikle konut talebinde yavaşlamanın devam ettiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak 2007 yılında bir önceki yıla göre metrekare alan cinsinden yapı inaat ve yapı kullanma izinlerinin artış oranlarında azalma olmuştur. Bu oranlar 2008 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 11,7 azalış ve yüzde 7,8 artış göstermiştir.

TABLO:IV. 43- Yapı İnaat ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları

Yıllar	2005	2006	2007	2008(1)
Yapı İnaat İzinleri (Bin m ²)	98 228	113 267	114 359	51 066
Yüzde Değişim	52,7	15,3	1,0	-11,7
Yapı Kullanım İzinleri (Bin m ²)	47 795	53 741	58 582	28 328
Yüzde Değişim	63,4	12,4	9,0	7,8

Kaynak: TÜİK
(1)2008 yılı ilk altı ay

Yapı inaat maddesi denetim etkinliğini ve nitelik artırılmasını hedefleyen 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun uygulamasının yurt geneline yaygınlaştırılması ve sigorta güvencesinin kanun içinde yer alması için yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir. n aat sektörü istihdamında artış devam etmektedir. Nitekim, 2005 yılında sektörün istihdamı 1.171 bin, 2006 yılında 1.189 bin ve 2007 yılında 1.224 bin kişi olmuştur.

2007 yılında yurtdışı müteahhitlik hizmetleri taahhüt tutarı 19,5 milyar ABD doları seviyesine gelmiştir. Yurtiçi ve yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde ihtiyaç duyulan ve

- 171 -

özellikle gelişmiş ülke pazarlarında daha yüksek miktarlarda iş gücü istihdamını sağlayacak ustalık belgelendirmesi uygulamasında yetersizlik sürmektedir. Sektörde teminat mektubu ve müteahhitlik ve teknik müavirlik hizmetlerinin akreditasyonu sorunu devam etmektedir. Bu sorunların çözümü için Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından bir Çalışma Grubu oluşturulmuştur.

2007 yılı başında uygulamaya giren Yapı Malzemeleri Yönetmeliği çerçevesinde düzenlenen ve 2008 yılı başından itibaren yürürlüğe giren YG-15/2006-07 sayılı Tebliğe göre ince oluşturulan Piyasa Gözetimi ve Denetimi Otoritesinin merkez ve iller tekilatlarına gerekli teknik personel alımı sürdürülmektedir. Piyasa Gözetim ve Denetim faaliyetlerinin koordinasyonu amacıyla bir veri tabanı oluşturulması ve mevcut verilerin güncellenmesi çalışmaları devam etmektedir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından sektöre yönelik bilgi bankası kurmak amacıyla kamu ve özel yapıların envanterinin çıkarılmasının bir proje altında belirlenmesi çalışmaları başlanmıştır.

Kamu İhale Kurumu tarafından Dokuzuncu Kalkınma Planında öngörülen üzere kamu yatırımlarında başımsız teknik müavir kullanılmasının temini için 2008 yılı içinde bir çalışma yapılmış ve bunun sonucu olarak 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda değişiklik ihtiva eden bir Kanun Tasarısı TBMM gündemine alınmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sektörde denetim ve nitelikli iş gücü yetersizliğinden kaynaklanan kalite sorunları giderilerek, teknik müavirlik ve müteahhitlik hizmetlerinin uluslararası standartlara uygun olarak verilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin dünya genelinde pazar payının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 68. Firmaların sermaye yapısı güçlendirilecektir.				
Tedbir 132. Teminat Mektubu sorunu çözülecektir.	DTM	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Türk Eximbank A.Ş., BDDK, Türkiye Bankalar Birliği, Özel Bankacılık ve Finans Kuruluşları, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye Sanayicileri Derneği, Sendikası	Aralık Sonu	Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından kurulacak konuyla ilgili bir Çalışma Grubu Faaliyete geçirilecektir. Teminat mektubuna ilişkin karlılık oranlarının indirilmesi sağlanacaktır. Çukuk sistemimizde teminat mektubunun ödenmesinin durdurulması veya iptaline ait hükümlerin uluslararası kurallara uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 69. Sektörde istihdam edilen i gücü kalitesi artırılacaktır.				
Tedbir 133. Yurtdışı müteahhitlik ve teknik müavirlik hizmetleri sektöründe akreditasyon sistemi oluşturulmasına başlanacaktır.	DTM	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, TÜRKAK, TOBB, TMMMB, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri Dernekleri, Sendikası, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından kurulacak konuyla ilgili bir Çalışma Grubu faaliyete geçirilecektir. Konu ile ilgili hizmetlerin akreditasyonu için bir sistem oluşturulacak, belgelendirme ve Ar-Ge çalışmalarını yürütecek ve ileride gerekli görüldüğünde kapsamını diğer hizmet alanlarını da içine alacak şekilde genişletecek bir Hizmet Ücreti Kurulu oluşturulacaktır.
Öncelik 70. Teknik müavirlik ve müteahhitlik hizmetlerinin uluslararası standartlara uygun kalitede ve güvenli olarak verilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 134. Yapı denetimi güçlendirilecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	DPT, İlgili Diğer Bakanlıklar, Türkiye İnşaat Sanayicileri Dernekleri, Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Etkin bir yapı denetimi için gerekli sorumluluk sigortası sistemi kurulacaktır. Bu amaçla 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 135. Yapı Kanunu Tasarısı hazırlanacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Bakanlıklar, Türkiye İnşaat Sanayicileri Dernekleri, Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	İnşaat sektöründe çalışan firmaların ve üretilen yapıların kalitesini iyileştirmek amacıyla yapı müteahhitliği tanımını ve müteahhitliğin asgari çalışma koşullarını belirleyen bir Yapı Kanunu tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 136. Müteahhitlik ve Müavirlik Sektörüne yönelik bilgi sistemi kurulacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İlgili Bakanlıklar, TÜRKAK, Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri Dernekleri, Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Sektörde politika oluşturulması ve karar süreçlerinin gerektirdiği bir bilgi sistemi kurulacaktır. Başlatılmış olan yapı envanterinin belirlenmesi, istatistik veri bankası oluşturulması, deprem riski haritalarının ve mevcut yapı stoku için depreme dayanıklılık atlasının hazırlanması çalışmalarının yıl içinde tamamlanması hedeflenmektedir.

Tedbir 137. Yapılarda kullanılan malzemelerin kalite denetimleri etkinleştirilecektir.	Bayındırlık ve Şehircilik Bakanlığı	İlgili Bakanlıklar, TSE, Hazine Müsteşarlığı, Üniversiteler, Türkiye'nin Sanayicileri Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	AB'ye uyum çerçevesinde tamamlanan yapı malzemeleri yönetmeliği gereği kurulan Piyasa Gözetim ve Denetimi Otoritesinin malzeme denetimi için gerekli insangücü ve donanım teknik altyapısı tamamlanacaktır.
---	---	---	----------------	---

TİCARET HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

Ticaret hizmetlerinin GSYH (1998 yılı temel fiyatlarıyla) içerisindeki payı 2007 yılında yüzde 15,2 olmuştur. Ticaret hizmetleri içerisinde yüzde 84 oranında paya sahip toptan ve perakende ticaret hizmetleri son yıllarda önemli bir gelişme kaydetmiştir. 2003-2007 döneminde hizmetler sektörü yılda ortalama yüzde 7,4 büyürken; ticaret hizmetleri yüzde 8, toptan ve perakende ticaret hizmetleri yüzde 9,3 oranında büyümüştür.

Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe, yeni alıveriş merkezleri, büyük mağazalar ve zincir mağazaların hizmete girmesi ile hızlı bir dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Modern işletme teknikleri ve teknoloji kullanımıyla sağlanan verimlilik ve performans artırımları ile yoğun uluslararası rekabet, tüketici fiyatları, büyüme ve istihdam üzerinde belirleyici olmakta, diğer sektörlerdeki faaliyetleri de doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, sektördeki gelişmeler bir taraftan geleneksel yapıda işletme kayıplarına neden olmakta, diğer taraftan yeni işletme alanları yaratmaktadır.

Firmalar üzerindeki rekabet ve verimlilik baskısı, modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin önemini artırmaktadır. Ticaret potansiyelinin kullanılabilmesi için deniz ticaret ulaştırma modlarının bir arada uyum içinde çalışması, liman ve terminallerin farklı seviyelere elverişli hale getirilmesi önem arz etmektedir.

Yeni uluslararası maddi hukuk kuralları ve hukuk rejimlerinin ortaya çıkması, çok taraflı uluslararası ticaret, elektronik ticaret ve sorumluluk hukukundaki gelişmeler ile AB müktesebatına ve yeni çıkan diğer kanunlara uyum çerçevesinde hazırlanan Türk Ticaret Kanunu Tasarısı TBMM gündeminde bulunmaktadır.

Vadeli işlem ve Opsiyon Borsasında (VOB), pamuk ve buğdayda yılın çeyreği aylarındaki sözleşmelerle işlem yapılmaktadır. VOB'un faaliyete başladığı 2005 yılından 2008 yılı Ağustos ayına kadar, işlem hacmi, pamukta toplam 800 bin TL (405 adet sözleşme), buğdayda toplam 14.451 bin TL (5.546 adet sözleşme) olmuştur.

- 174 -

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonominin bütününe etkileyen ticaret hizmetleri sektöründe verimlilik artışının sağlanması bakımından, rekabetçi yapının bozulmaması ve yeni teknoloji kullanımının özendirilmesi esastır.

Toptan ve perakende ticaret hizmetlerine yönelik yapılacak düzenlemelerde, sektörün, bağımlı diğer sektörler ile tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü olarak analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, bir yandan kayıtdışı önlenmesine, tüketicinin ve rekabetin korunmasına, verimlilik ve kalitenin artırılmasına ve hijyen kurallarına uyulmasına yönelik tedbirler alınacak, diğer yandan ticaretin küçük esnaf ve sanatkar ağırlıklı yapısının ölçek büyütücü politikalarla modern bir yapıya dönüştürülmesi tevik edilecektir.

Fiziki mal akışının, yüksek standartlara sahip, güvenilir, ucuz ve hızlı ulaşım sistemleriyle sağlanması yönünde, lojistik ve kombine taşımacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve bürokratik işlemlerin tek bir mekanda basitleştirilerek çözümlenmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 71. Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik yapılacak düzenlemelerle, rekabeti ve tüketiciyi koruyan, bağımlı diğer sektörlerde üretimi destekleyen, kayıtdışı önleyen, verimlilik ve kaliteyi artıran, hijyen kurallarına uyumu ve sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan bir yapılanma gerçekleştirilecektir.				
Tedbir 138. Perakendecilik sektörünün düzenlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	İlgili Kamu Kuruluşları, TOBB, Sektör Temsilcileri, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Alıveri merkezleri, büyük mağazalar ve zincir mağazalarla ilgili hazırlanan tasarımların yasalaştırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 139. Sebze ve meyve ticareti ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Köylere İlişkin İşleri Bakanlığı, TOBB, TESK, TÜSEMKOM, Diğer İlgili Meslek Kuruluşları, Sektör Temsilcileri	Aralık Sonu	Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Tasarısı Tasarımlarının yasalaştırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. Yapılacak düzenlemelerle toptancı hallerinin yönetiminin, fiziki ve teknik altyapılarının güçlendirilmesi ve çalışmalarının gerektirdiği şekilde yeniden yapılandırılması, hal kayıt sisteminin oluşturulması, kayıtdışı satışların asgari düzeye indirilmesi amaçlanmaktadır.

- 175 -

Öncelik 72. Ticaret hizmetleri sektörüne yönelik temel mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.				
Tedbir 140. Türk Ticaret Kanununun uygulamasına yönelik ikincil mevzuat çıkarılacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gelir daresi Bakanlığı, Üniversiteler, SPK, BDDK, Bankalar Birliği, TOBB, TURMOB, TMSK	Aralık Sonu	Türk Ticaret Kanunu Tasarısının yasala ması ile birlikte bunun gerektirdi i ikincil mevzuat ve tanıtım çalışmaları başlatılarak sonuçlandırılacaktır. Bu kapsamda tüzük, yönetmelik ve tebliğ çalışmaları yürütülecektir.

II. ST HDAMIN ARTIRILMASI

A. GÜCÜ P YASASININ GELİTİRLMESİ

1. Mevcut Durum

31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 70,6 milyon kiidir. Bu nüfus baz alınarak yapılan geçici tahminlere göre toplam nüfusun yüzde 1,13 artışı göstererek 2008 yılında 71,4 milyon olacağı, 2009 yılında ise yüzde 1,11 artarak 72,2 milyona ulaşacağı beklenmektedir.

TABLO:IV. 44- Ya Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları

(Yüzde)

	0-14 ya grubu		15-64 ya grubu	
	2000	2007	2000	2007
AB - 25	16,7	16,0	66,9	67,1
Türkiye	30,0	26,4	64,7	66,5

Kaynak: TÜİK, Eurostat

Toplam nüfus içinde 0-14 ya grubundaki nüfusun payı azalırken, çalışmaya hazır nüfusun ve yaşlı nüfusun payı artmaktadır.

Ülke genelinde nüfus artışı hızla düşmesine rağmen, tarım sektörü istihdamındaki hızlı azalış, yüksek işsizlik seviyesi, düşük iş gücüne katılım ve istihdam oranları, iş gücünün eğitim seviyesinin ve niteliğinin düşüklüğü ve eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflığı, rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesi yüksek bir bilgi toplumuna dönüşüm yolunda önemli sorun alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmaya hazır nüfusu ile iş gücü artışının gerisinde kalan istihdam artışı, 2000-2006 döneminde yıllık ortalama yüzde 0,6 iken 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 1,1 olmuştur. 2007 yılında bir önceki yıla göre çalışmaya hazır nüfusu ise yüzde 1,5 ve iş gücü yüzde 1,2 oranında artmıştır. Ancak işsiz ve iş gücüne dahil olmayanların sayısındaki artış oranı sırasıyla yüzde 1,6 ve yüzde 1,8 olmuştur. İş gücüne dahil olmayanlar içerisinde yer alan iş aramayıp, çalışmaya hazır olanların sayısında yüzde 7,8'lik önemli bir azalış kaydedilmiştir ve bu azalışın büyük bir bölümü kentlerde meydana gelmiştir.

- 176 -

stihdamın sektörel dağılımındaki değişim devam etmektedir. 2007 yılında bir önceki yıla göre, tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı yüzde 27,3'ten yüzde 26,4'e gerilemiş olup, bu sektördeki istihdam 112 bin kişi azalmıştır. Tarım dışı sektörlerde ise 347 bin kişi ilik yeni istihdam yaratılmıştır. Bu dönemde en fazla istihdam artışı 120 bin kişi ile toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir.

Sizlik 2007 yılında yüzde 9,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarım dışı sizlik oranı ise, 2007 yılında yüzde 12,6 olarak kaydedilmiştir. Genel sizlik oranından yaklaşık iki kat daha fazla olan genç işsizlik oranı ise, son yıllarda azalmaya başlamıştır ve ilmi tahminlerle birlikte yüksek seviyede seyretmektedir.

AB ortalamasına göre düşük seviyede olan iş gücüne katılma ve istihdam oranlarında artış kaydedilememiştir. Bu oranların düşük olması, kadınların iş gücüne ve istihdama yeterince katılamamasıyla yakından ilişkilidir. Kadınlarda iş gücüne katılma ve istihdam oranları erkeklerin yaklaşık üçte biri seviyesinde olup, 2007 yılında kentlerde ya da kırsal alan kadınlar için bu oranlarda göreceli bir artış gözlenmektedir.

Ülkemizde, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü ile hizmet içi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği gibi nedenlerin yanı sıra, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler, iş gücü verimliliğinin AB ülkelerine göre daha düşük kalmasına neden olmaktadır.

TABLO:IV. 45- Temel istihdam ve iş gücü Göstergeleri

(Yüzde)

	Türkiye				AB-25			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
İş gücüne Katılma Oranı (KO) (15-64)	51,5	51,4	50,2	50,2	69,8	70,3	70,7	70,9
- KO (Kadın)	27,0	26,5	26,1	26,1	62,1	62,8	63,4	63,7
- KO (Erkek)	76,1	76,2	74,4	74,4	77,5	77,9	78,0	78,1
İstihdam Oranı (15-64)	46,1	46,0	45,9	45,8	63,3	64,0	64,8	65,8
- İstihdam Oranı (Kadın)	24,3	23,7	23,9	23,8	55,8	56,6	57,6	58,6
- İstihdam Oranı (Erkek)	67,9	68,2	68,1	68,0	70,9	71,4	72,1	73,0
sizlik Oranı (15+ Yaş)	10,3	10,3	9,9	9,9	9,2	9,0	8,2	7,2
- sizlik Oranı (Kır)	5,9	6,8	6,5	6,9	-	-	-	-
- sizlik Oranı (Kent)	13,6	12,7	12,1	11,9	-	-	-	-
Genç İstihdam Oranı (15-24)	19,7	19,3	18,7	19,6	18,3	18,5	17,1	15,3

Kaynak: TÜİK, Eurostat

Çalışma hayatının önemli göstergelerinden biri olan ücretlerdeki gelişmelerde bakıldığında; 2008 yılında nominal olarak ortalama net memur maaşları yüzde 17,7, kamu dışı ücretleri yüzde 9,6 oranlarında artmıştır. Reel olarak ise, memur maaşlarının yüzde 6,7 oranında artması, kamu dışı ücretlerinin yüzde 0,7 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2007 yılında özel kesim net ele geçen ücretlerinde ise nominal olarak yüzde 11,5, reel olarak yüzde 2,5 oranlarında artış gerçekleşmiştir.

2008 yılında ortalama aylık brüt asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için 624 TL, 16 yaşından küçük işçiler için 528 TL olarak tespit edilmiştir. 2008 yılında 16 yaş ve üstü ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 8,7 oranında artmıştır. Net asgari ücretin ise reel olarak yüzde 1,5 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir.

- 177 -

TABLO:IV. 46- gücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (6)
GÜCÜ MALİYET (1)									
Reel gücü Maliyeti Endeksi (1994=100)									
- Çi (3)									
. Kamu	130,1	115,7	99,5	102,2	105,4	107,4	104,4	111,9	104,6
. Özel	140,8	115,9	108,9	106,3	111,1	114,9	114,0	118,3	-
- Memur	129,7	117,0	120,3	122,6	127,8	134,5	140,2	148,4	146,1
- Asgari Ücret (4)	155,8	132,9	134,9	153,9	170,8	181,8	180,7	183,6	176,0
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- Çi (3)									
. Kamu	20,8	-11,1	-14,0	2,7	3,1	1,9	-2,8	7,2	-6,5
. Özel	13,4	-17,7	-6,1	-2,3	4,5	3,4	-0,8	3,8	-
- Memur	-11,7	-9,7	2,8	1,9	4,3	5,2	4,2	5,8	-1,5
- Asgari Ücret (4)	-13,0	-14,6	1,5	14,1	11,0	6,4	-0,6	1,6	-4,2
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)									
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)									
- Çi (3)									
. Kamu	111,1	98,2	89,2	86,8	88,3	90,7	88,3	91,1	90,4
. Özel	119,4	95,3	94,3	93,9	97,1	97,7	97,0	99,4	-
- Memur	108,9	104,8	110,8	109,9	112,7	115,7	122,9	127,7	136,2
- Asgari Ücret (5)	132,6	113,9	123,0	127,6	158,6	165,3	163,9	162,8	160,4
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- Çi (3)									
. Kamu	6,9	-11,5	-9,2	-2,7	1,7	2,7	-2,7	3,1	-0,7
. Özel	1,1	-20,3	-1,0	-0,4	3,5	0,5	-0,7	2,5	-
- Memur	-11,5	-3,8	5,7	-0,9	2,6	2,6	6,2	3,9	6,7
- Asgari Ücret (5)	-14,4	-14,1	8,0	3,7	24,3	4,2	-0,9	-0,7	-1,5

Kaynak : Maliye Bakanlığı, ÇSGB, DPT, TSK ve Kamu Veren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TEFE(1994=100), 2005 yılından sonra ise ÜFE(2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

ÜFE 2008 yılı için tahmini yüzde 13,41 alınmıştır.

(2) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TÜFE(1994=100), 2005 yılından sonra ise TÜFE(2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

TÜFE 2008 yılı için tahmini yüzde 10,31 alınmıştır.

(3) TSK ve Kamu Veren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretin gücü maliyetinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(5) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi net asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(6) Tahmin.

İstihdamın artırılması, işsizliğin ve kayıt dışı istihdamın azaltılması, kadınların ve dezavantajlı grupların istihdamının artırılması amacıyla esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması özel öneme sahiptir. Gücü piyasasında esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması amacıyla işçi ve işverenlere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.

Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde yaşanan gelişmeler çalışmaları, işsizliklerini ve istihdam profillerini de etkilemektedir. Bu nedenle, ülkemizdeki çalışanların, sektörlerin ve sektörlerin de işleme uyum yeteneklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

- 178 -

istihdamı artırmaya ve işsizliği önlemeye yönelik olarak düzenlemeler yapan ve kamuoyunda istihdam paketi olarak bilinen 5763 sayılı Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 26 Mayıs 2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunla özellikle işverenlerin, çalışanların sayısına bağlı olarak istihdam etmek zorunda oldukları işyerleri ve açılmak zorunda oldukları birimlerden kaynaklanan yükümlülükleri konusunda olmak üzere, işgücü maliyetlerini azaltıcı, gençlerin, kadınların ve özürhüklerini istihdamını artırıcı, aktif işgücü programlarını geliştiren, işsizlik ödeneklerini artırıcı, eğitim ile istihdam arasındaki ilişkiyi güçlendirici, kayıt dışı işsizliği azaltıcı, özel istihdam bürolarının açılmasını kolaylaştırıcı, alt işverenlik ilişkisini düzenleyici ve işyeri açma formalitelerini azaltıcı tedbirler öngörülmektedir.

Kanunu kapsamı dışında kalan tarım, orman ve hava işlerinde çalışanlar için çalışmaya mevzuatı oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İstihdam odaklı sürdürülebilir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumu doruğunda istihdam imkanlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi amaçlanacaktır.

İşgücü piyasası; esneklik ve güvence arasında dengenin sağlanması, üretken istihdamı destekleyen bir ücret sisteminin oluşturulması, değişimle uyum sağlama kapasitesinin artırılması, sosyal diyalogun geliştirilmesi ve herkese eşit fırsatların sunulması bir yapıya kavuşturulup etkinleştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/ Tedbir	Sorumlu Kuruluş	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 73. İşgücü piyasası etkinleştirilecektir.				
Tedbir 141. Güvenceli esneklik yaklaşımıyla işgücü piyasasını daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşturacak, özellikle kadınların, gençlerin ve özürhüklerini istihdamını artıracak faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.	ÇSGB	MEB, SGK, KUR, KOSGEB, MYK, işçi ve işveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Esneklik uygulamalarını yaygınlaştırmak için işçi ve işverene yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri artırılabilecektir.
Tedbir 142. Sağlıklı ve Güvenli İş Kanunu çalışmaları tamamlanacaktır.	ÇSGB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB, işçi ve işveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Mart Sonu	İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği koşullarını iyileştirmeye yönelik hazırlanan Sağlıklı ve Güvenli İş Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.

Tedbir 143. Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) yasal ve fonksiyonel altyapısı güçlendirilecektir.	DPT	Ba bakanlık, ÇSGB, ç i ve veren Sendikaları Konfederasyonları, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kurulu ları, STK'lar	Haziran Sonu	Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmaları etkinle tirilecektir.
--	-----	--	--------------	---

B. E T M N GÜCÜ TALEB NE DUYARLILI İNİN ARTIRILMASI

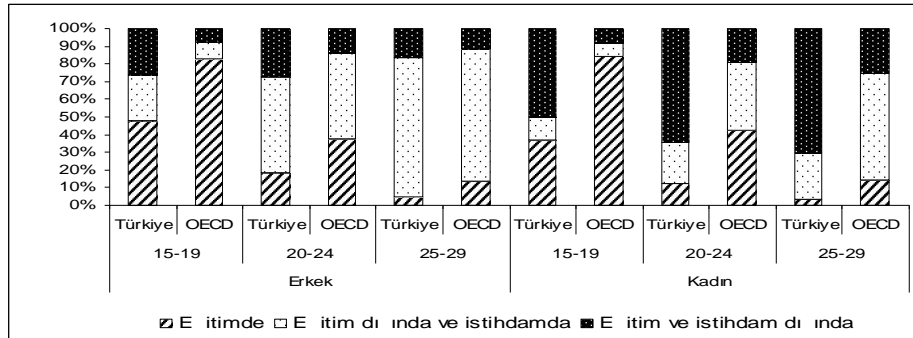
1. Mevcut Durum

Türkiye'nin, demografik yapısı itibarıyla sürekli olarak artan çalı ma ça ı nüfusuna istihdam yaratabilmesi ve bilgi toplumuna dönü ebilmesi için önünde ciddi fırsatlar bulunmaktadır. Kısa ve orta vadede, de i en ekonominin gereklerine uygun i gücü ihtiyacını kar ılayacak gençlerin, mesleki becerilerinin artırılması ve özellikle yüksek katma de er üretilmesini sa layacak olan bilgi ve ileti im teknolojilerinin sundu u imkanlardan yararlanılması, hem insan kayna ının geli tirilmesini sa layacak hem de bilgi toplumuna dönü ümde ihtiyaç duyulan itici gücü ortaya çıkaracaktır.

stihdam ve e itim arasındaki ba ın yeterince kurulamaması ve mesleki e itimin i gücü piyasasının ihtiyaçları do rultusunda verilememesi, insan gücü niteli i ile i gücü piyasasının talebi arasında dengesizliklere yol açmaktadır. Bu durum, e zamanlı olarak hem i sizli e, hem de bo i pozisyonlarına neden olmaktadır. Bu sorunlar, mesleki e itimin i gücü piyasasının talepleri do rultusunda ekillendirilmesini ve ulusal mesleki yeterlilikler sisteminin olu turulmasını gerekli kılmaktadır.

Ülkemizde 15-29 ya arası gençlerden istihdamda ve e itimde olmayanların oranı OECD ülkelerine göre oldukça yüksektir. Bu durum kadınlarda erkeklerden daha belirgindir. Ayrıca, erkeklerde 15-29 ya grubunda e itim ve istihdamda olmayan nüfusun oranı 29 ya ına yakla tıkça azalırken, kadınlarda bu durum tam tersidir. Kadınlar için e itim ve istihdam açısından aktif olmama durumunun erkeklerle göre daha kalıcı oldu u görülmektedir.

GRAF K: 6- E itimde ve stihdamda olmayan Genç Nüfus

Kaynak: OECD

- 180 -

E itimde modüler bir yapıya geçilmesi yönündeki çalımlar çerçevesinde ortaö retimde 9. sınıftan sonra mesleki teknik liseler ile genel liseler arasında geçilere imkan veren esnek bir yapıya geçilmiştir. Ortaö retim düzeyindeki mesleki teknik eğitim programları yenilenmiştir, ancak söz konusu çalımlar Meslek Yüksek Okullarına (MYO) yansıtılamamıştır.

TABLO:IV. 47- 2007 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi

(Yüzde)

	gücü	istihdam	siz	KO	istihdam Oranı	sizlik Oranı
Toplam	100,0	100,0	100,0	47,8	43,1	9,9
Okur-yazar olmayanlar	4,6	4,9	2,3	19,4	18,4	5,0
Lise altı eğitimliler	60,4	60,8	56,8	46,4	42,1	9,3
Lise ve dengi meslek eğitimliler	21,9	21,2	28,2	56,7	49,5	12,8
- Mesleki ve teknik lise	-	-	-	66,1	58,3	11,8
Yüksekokul ve fakülte	13,1	13,1	12,7	78,6	71,0	9,6

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de 2007 yılında işgücünün yüzde 65’i, istihdamın yüzde 65,7’si ve işsizlerin yüzde 59,1’i lise altı eğitim seviyesindekiler ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliğinin düşük olması, işgücü verimliliği ile işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk nedeniyle işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

Eğitim seviyeleri itibarıyla bakıldığında, yüksekokul ve fakülte mezunları dışında kalan gruplarda eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranları da yükselmektedir. Bu durumun en önemli nedeni, eğitim seviyesi yükseldikçe özellikle yüksekokul ve fakülte mezunları için işgücüne katılma ve istihdam oranlarının artmasıdır.

5763 sayılı Kanun ile İş İstihdam Kurulları ile İş Mesleki Eğitim Kurulları, İş İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu adı altında birleştirilerek daha aktif ve bağımsız karar alabilen bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu Kanunla Kurul üyelerinde değişiklik yapılmakta, görev ve yetki alanları genişletilmekte ve Kurulun toplanma süresi kısaltılmaktadır.

Mesleki teknik eğitimin sorunlarının bir bütünlük içerisinde ele alınması ve uygulamaların koordineli yürütülebilmesi amacıyla MEB koordinatörlüğünde 2008-2012 yıllarını kapsayan Mesleki ve Teknik Eğitim Eylem Planı hazırlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Eğitimin işgücü talebine olan duyarlılığının artırılması amacıyla hazırlanacak olan hayat boyu eğitim stratejisi dikkate alınarak, ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirilmesi ve eğitim ile işgücü piyasasının daha esnek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lemler ve Açıklama
Öncelik 74. Dünyasının talep ettiği nitelikteki iş gücünün yetiştirilmesi amacıyla eğitim ile iş gücü arasındaki birli i güçlendirilecektir.				
Tedbir 144. Mesleki ve Teknik ortaö retimde kurulan modüler sistem geli tirilecek ve yüksekö retimdeki mesleki ve teknik e itim programları da bu yapıyla uyumlu hale getirilecektir.	MEB	YÖK, TÜ K, KUR, MYK, İ stihdam ve Mesleki E itim Kurulları, İ ç ve veren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kurulu ları, STK'lar	Aralık Sonu	- Yenilenen modüllere ö retmenlerin uyumunun sa lanması için çalı malar artırılacaktır. - Meslek Yüksek Okulları meslek liselerinin müfredatlarını tekrar eder konumdan çıkarılarak, aralarında program devamlılı ı ve bütünlü ü sa lanacaktır.
Tedbir 145. Hayat Boyu E itim Stratejisi tamamlanacak ve uygulamaya ba lanacaktır.	MEB	ÇSGB, DPT, KUR, İ ç ve veren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kurulu ları	Aralık Sonu	- Hayat boyu ö renme ilkesinin aktif hale gelmesi için okul öncesinden üniversite e itimi sonuna kadar, etkili bir kariyer ve rehberlik sistemi kurulacaktır. - Alt yapısı olu turulan Mesleki, Bilgi, Rehberlik ve Danı manlık Sisteminin olu turulması kapsamında etkin bir hayat boyu mesleki yöneltme mekanizması geli tirilecektir.
Tedbir 146. Ulusal mesleki yeterlilikler sistemine ili kin ikincil mevzuat tamamlanacak ve öncelikli sektörlerde meslek standartları geli tirilecektir.	MYK	ÇSGB, MEB, KUR, YÖK, Üniversiteler, İ ç ve veren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kurulu ları	Aralık Sonu	MEB ile etkin bir koordinasyon mekanizması kurularak, mesleki ve teknik e itim programları geli tirilen meslek standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

C. AKTİF İŞ GÜCÜ POLİTİKALARININ GELİTİRLİMESİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda, bir yandan kamu istihdam hizmetlerini, iş yaratmayı ve iş gücünün eğitimini içeren, diğer yandan ba ta dezavantajlı gruplar olmak üzere iş gücünün istihdamının, niteliklerinin ve kazancının artırılmasını amaçlayan aktif iş gücü politikalarına verilen önem artmıştır.

KUR, aktif iş gücü politikaları kapsamında, iş arayanlar ile boş işlerin eşleştirilmesini, iş gücü yetiştirme, mesleki eğitim ve iş gücü uyum programlarını, mesleki

- 182 -

yöneltilme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, işsizler, özürsüzlüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların daha kolay iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını yürütmektedir.

2007 yılında Türkiye ve AB'nin ortak finansmanı ile 28 il kapsayan ve kadınlar ile gençlerin istihdam edilebilirliklerinin artırılmasını ve KUR'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesini amaçlayan, Aktif İstihdam Tedbirleri ve Yerel Düzeyde Türkiye Kurumuna Destek Projesi başlatılmıştır.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynakları Bileşeni çerçevesinde, kadınların istihdamının artırılması, daha iyi işlere erişimlerinin sağlanması ve iş gücü piyasasına girişlerinin önündeki engellerin azaltılması amacıyla, KUR tarafından cazibe merkezleri ve Düzey 2 bölgelerinde uygulanacak olan Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu 2008 yılı itibarıyla başlatılmıştır.

İş gücü piyasasındaki mevcut durumu izlemek, değişimleri takip etmek ve bunların iş gücü ihtiyacı üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla KUR tarafından iş gücü piyasası ihtiyacı analizine yönelik İş Gücü Piyasası Araştırması yapılmıştır. İş Gücü Piyasası Araştırması, işverenlerin günümüzde ve önümüzdeki dönemlerde hangi sektörlerde, hangi mesleklerde ve ne kadar elemana ihtiyaç duyduğunu ve hangi mesleklerde eleman temininde güçlük çektiklerinin tespit edilmesine yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra, bu anketin sonuçlarının, aktif iş gücü programlarının ekonominin ihtiyaçlarına göre uygulanmasına katkı sağlanması beklenmektedir.

Özelleştirme Sosyal Destek Projesi-II (ÖSDP) kapsamında Eylül 2008 itibarıyla 9.748 kişiye danışmanlık, formal eğitim, işyeri edinimi ve toplum yararına çalışmaları programı hizmetleri sağlanmış ve bu kişilerin 5.422'si istihdam edilmiştir. Ayrıca, 5 Geliştirme Merkezi kurulmuş ve bu merkezlerde 367 yeni işyeri açılmış ve 1.721 kişiye istihdam yaratılmıştır.

5763 sayılı Kanun ile mevcut durumda sadece sigortalı işsizlerin yararlandırılması, iş bulma, danışmanlık hizmetleri, mesleki eğitim, iş gücü uyum ve toplum yararına çalışmaları hizmetlerinden KUR'a kayıtlı tüm işsizlerin yararlanması sağlanmıştır. Söz konusu faaliyetlerin ve iş gücü piyasası araştırma ve planlama çalışmalarının finansmanında KUR'un, işsizlik Sigortası Fonuna aktarılan devlet payının yüzde 30'unu kullanılabilmesine imkan sağlanmış ve böylelikle aktif iş gücü politikalarına daha fazla kaynak aktarılmıştır.

5763 sayılı Kanun ile işsizlik ödeneği miktarının hesaplanmasında asgari ücretin neti yerine brütünün baz alınacağı hüküm altına alınmış ve böylece sigortalı işsizlerin halen almakta oldukları işsizlik ödeneğinde yaklaşık yüzde 40 oranında artış sağlanmıştır. Ayrıca, özel istihdam bürolarının açılmasının özendirilmesi amacıyla 5763 sayılı Kanunla büro açabilmek için aranan Türk vatandaşları olma şartı kaldırılmıştır.

GAP Eylem Planı kapsamında 2008-2012 döneminde KUR'a söz konusu dönemde 139,3 milyon TL ayrılmıştır. GAP illerine tahsis edilen bu önemli kaynağın bölge istihdamında önemli bir artış yaratması beklenmektedir.

- 183 -

2. Temel Amaç ve Hedefler

Aktif i gücü politikalarının i gücü piyasasının ihtiyaçları do rultusunda geli tirilmesi ve bu kapsamda sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak l em ve Açıklama
Öncelik 75. Aktif i gücü politikalarına tahsis edilen kaynakların etkin kullanımı sa lanacak ve bu politikalar yaygınla tırılacaktır.				
Tedbir 147. gücü piyasasına giri ve istihdamda zorluklarla kar ıla an kesimler ba ta olmak üzere aktif i gücü programları yaygınla tırılacaktır.	KUR	Adalet Bakanlı ı, Maliye Bakanlı ı, ÇSGB, MEB, Hazine Müste arlı ı, SGK, YÖK, KOSGEB, KSGM, GSGM, SHÇEK, ÖZ DA, Yerel Yönetimler, çi ve veren Sendikaları Konfederasyonla rı, Meslek Kurulu ları, I stihdam ve Mesleki E itim Kurulları	Aralık Sonu	Gençler, kadınlar, uzun süreli i sizler, özürümler ve eski hükümlüler ba ta olmak üzere bireylere niteliklerine uygun becerilerin kazandırılması, i bulmalarının ve i kurmalarının kolayla tırılması amacıyla bu kesimlere ihtiyaç, beklenti ve yeteneklerine uygun olarak yo unla tırılmı i arama ve mesleki yönlendirme hizmetleri, teorik ve i ba ı e itimleri bile enlerinin bir arada verildi i aktif i gücü programları yaygınla tırılacaktır. Bu kapsamda, özellikle istihdam garantili i gücü e itimlerine ve toplum yararına çalı ma programlarına öncelik verilecektir.
Tedbir 148. Aktif i gücü programları izleme ve de erlendirme sistemi olu turulacaktır.	KUR	ÇSGB, MEB, DPT, Hazine Müste arlı ı, MYK, KOSGEB, çi ve veren Sendikaları Konfederasyonla rı, Üniversiteler, Meslek Kurulu ları, I stihdam ve Mesleki E itim Kurulları	Aralık Sonu	Aktif i gücü programlarından beklenen amaçlara ula ılıp ula ılamadı ı ve bu programlara yapılan harcamaların etkin olup olmadı ı izlenecek, izleme ve de erlendirme sonuçlarına göre ihtiyaç duyulan önlemler alınacak ve gerekti inde programlar yeniden tasarlanacaktır.

- 184 -

Tedbir 149. Özel sektör, meslek kuruluşları ile ilgili ve ilgili veren kuruluşlarının gücü ve eğitimi vermesi özendirilecektir.	KUR	Maliye Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, ilgili veren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Özel sektörün eğitimi piyasasında ihtiyaç duyulan alanlarda eğitimi yetiştirilmesi özendirilecektir. Eğitimi verilebilmesi için gerekli olan bürokratik işlemler basitleştirilecek ve eğitimi sonunda verilen sertifikaların eğitimi piyasasında geçerli olması sağlanacaktır.
Tedbir 150. Özel istihdam büroları daha etkin hale getirilerek faaliyet alanları genişletilecektir.	KUR	ÇSGB, MYK, ilgili veren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İstihdam ve Mesleki Eğitimi Kurulları	Haziran Sonu	Özel istihdam bürolarının açılmasının özendirilmesi ve bu büroların yapılacak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda 4857 ve 4904 sayılı Kanunlarda gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

III. BEKLENEN GELİME VE SOSYAL DAYANIMIN GÜÇLENDİRİLMESİ

A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Eğitime erişim ve eğitimin kalitesi, eğitim sisteminin temel sorun alanlarıdır. Erişim sorunu kapsamında okullama oranları ve bölgeler arası farklılıklar, kalite sorunu kapsamında ise fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumu gibi hususlar öne çıkmaktadır.

TABLO:IV. 48- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullama Oranları

	2005-2006		2006-2007		2007-2008 (5)	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul Oranı (yüzde) (5)
Okul Öncesi Eğitim (1)	550	19,9	641	24,0	702	29,9
İlköğretim (2)	10 674	95,6	10 847	96,3	10 871	104,5
Ortaöğretim (2)	3 258	85,2	3 387	86,6	3 245	87,5
a) Genel Lise	2 076	54,3	2 142	54,8	1 980	53,4
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	1 183	30,9	1 244	31,8	1 265	34,1
Yükseköğretim Toplam (3)	2 181	43,4	2 292	46,0	2 553	47,8
Örgün	1 382	27,5	1 446	29,1	1 655	30,1
Yaygın Eğitim (4)	3 887	-	4 509	-	5 118	-

Kaynak: MEB, YÖK

(1) 4-5 yaş çağı nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(2) Açık ilköğretim ve açık lise öğrencileri dahildir.

(3) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dahil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 17-20 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Yaygın Eğitim Kurumlarına ait öğrenci sayısı bilgileri bir önceki öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

(5) 2007-2008 öğretim yılına ait okullama oranları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2007 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

- 185 -

Okul öncesi e itimde, son üç yılda okulla ma oranı yüzde 19,9'dan yüzde 29,9'a ula mı olmakla birlikte, bu oran AB-27 ortalaması olan yüzde 86,8'in (2006 yılı 4 ya nüfusuna göre) ve Dokuzuncu Kalkınma Planı hedefi olan yüzde 50'nin altındadır. Ayrıca, okul öncesi e itime eri imdeki bölgeler arası farklılıklar belirgindir. Okul öncesi e itimdeki okulla ma oranının en dü ük oldu u il yüzde 13,2 ile A rı iken, en yüksek oldu u il yüzde 76,6 ile Amasya'dır. Ailelerin sosyo-ekonomik ko ullarından kaynaklanan e itsizli in giderilmesinde önemli katkısı olan ve e itimin ileri kademelerindeki ba ariya etkisinin olumlu oldu u bilinen okul öncesi e itimin, bir bakım hizmeti olarak algılanması gibi yanlı kabullerin giderilmesi ve bu e itime ili kin farkındalı n artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

İlkö retime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile ba ta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların e itime eri imindeki sorunlar, okulla ma oranının istenilen düzeyde artmasını engelleyen ba lıca faktörler arasındadır. 2006-2007 ö retim dönemi sonunda ilkö retimden mezun olanların içinde kızların oranı Türkiye genelinde yüzde 46,4 iken, bu oranın en dü ük oldu u Mu ilinde yüzde 32,1'dir. 2007-2008 ö retim döneminde ilkö retim ça nüfusunda olup da e itim dı nda kalan 190 bin çocu un 157 bini kız, 33 bini erkektir. Buna göre, ilkö retim ça nda olup zorunlu temel e itime dahil olmayan her be çocuktan dördü kızdır.

Son üç yıllık dönemde ortaö retim okulla ma oranı yüzde 85,2'den yüzde 87,5'e yükselmiştir. Ortaö retim okulla ma oranlarında genel anlamda iyile me olmakla birlikte, bölgesel farklılıklar önemini korumaya devam etmektedir. Türkiye genelinde yüzde 82,7 olan ilkö retimden ortaö retime geçi oranı, bu oranın en dü ük oldu u Mu ilinde yüzde 57,1 düzeyindedir. Ortaö retim süresinin dört yıla çıkmasıyla birlikte 2008-2009 ö retim döneminde derslik ba ına dü en ö renci sayısının artmasından dolayı ilave dersli e ihtiyaç duyulacaktır.

Türkiye'de son yıllarda tüm e itim kademelerindeki okulla ma oranında sa lanan gelişmelere ra men, özellikle zorunlu e itim kapsamı dı nda kalan e itim kademelerinde OECD ve AB ülke ortalamaları ile kar ıla tırıldı nda söz konusu oranlar dü ük düzeyde kalmaktadır.

TABLO:IV. 49- Ya lar tıbarıyla Okulla ma Oranı (2006) (1)

	(Yüzde)			
	3-4 Ya	5-14 Ya	15-19 Ya	20-29 Ya
Türkiye	4,6	82,9	45,2	11,3
OECD Ortalaması	69,4	98,5	81,5	25,1
AB-19 Ortalaması	76,7	99,0	84,9	25,1

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

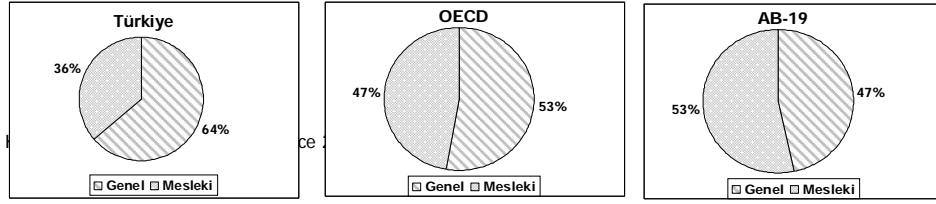
(1) Tablodaki ya gruplarının alınma nedeni uluslararası kar ıla tırma yapılabilmesini sa lamaktır.

Mesleki e itimin ortaö retim içindeki payı dü üktür. 1995 yılında ortaö retim içinde mesleki ve teknik ortaö retimin payı yüzde 42,3 iken, bu oran 2002-2003 ö retim döneminde okul türleri arasında farklı katsayı uygulamasının da etkisiyle yüzde 32,3'e gerilemiştir. Ancak, 2002 yılında ba latılan meslek yüksekokullarına (MYO) sınavsız geçi uygulaması, 2005-2006 ö retim döneminden itibaren 9. sınıfların genel ve mesleki e itimin ortak olması ve yönlendirme faaliyetlerinin de etkisiyle bu oran artmaya ba lamı ve 2007-2008 ö retim dönemi itibarıyla yüzde 39'a yükselmiştir. Bununla

beraber; ilkö retimden ortaö retime geçi sisteminin öğrencilerin ilgi, beceri ve kabiliyetlerini dikkate almaktan uzak olması, ilkö retimde etkin bir yönlendirme sisteminin kurulamaması olması ve mesleki eğitim öğrencilerinin yüksekö retime geçi teki dezavantajlı durumu, mesleki eğitimin ortaö retim içindeki payının artışı sınırlamaktadır.

60. Hükümet Eylem Planında ortaö retim içerisinde mesleki ve teknik eğitime devam edenlerin payı 2012 yılı için yüzde 50 olarak hedeflenmekle beraber, Türkiye söz konusu hedef ile OECD ve AB ülke ortalamalarının gerisinde kalmaktadır.

GRAF K: 7- Ortaö retimde Genel ve Mesleki-Teknik Eğitimin Payı (2006)

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

Mesleki eğitime etkili bir yönlendirmenin yapılamaması, mesleki eğitim-istihdam ilişkisinin yeterince kurulamaması ve yüksekö retimde yeterli kapasitenin yaratılamaması sebebiyle yüksekö retim önündeki yavaşlama devam etmektedir. Üniversite giriş sınavlarına başvuran öğrenci sayısı 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 7,3 azalarak 1.646 bin kişiye düşmüştür. Başvuran öğrenci sayısındaki düşüşün ortaö retim süresinin dört yıla çıkarılmasından dolayı 2007-2008 eğitim döneminde ortaö retim kurumlarının çoğunun mezun vermemesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, üniversiteye yerleşme oranı örgün eğitimde 2007 yılında yüzde 22,1'den 2008 yılında yüzde 30,7'ye yükselmiştir. Yerleşme oranındaki yükselişin önemli bir kısmı, 2008 yılında örgün yüksekö retim kontenjanlarında yapılan yüzde 28,1 oranındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Başvuran öğrenci sayısındaki düşüş, yerleşme oranındaki yükselişin bir diğer sebebidir.

2006-2007 eğitim döneminde 264 bini mesleki ve teknik ortaö retimden olmak üzere ortaö retim kademesinden mezun sayısı 730 bindir. Öte yandan, 2007 yılı örgün yüksekö retim kontenjanı 413 bin olup, açıkö retim dahil 626 bin kişi yüksekö retime yerleştirilmiştir. Ortaö retimden mezun sayısı ile yüksekö retim kontenjanları karşılaştırıldığında ülkemizde yüksekö retim arzının, ortaö retimden yüksekö retime geçi için büyük oranda yeterli olduğu görülmektedir. Ancak, 2007 yılı Örgün Seçme Sınavı (ÖSS) ile yüksekö retime yerleşenlerin yalnızca yüzde 33,6'sının ortaö retimden yeni mezun olanlardan ve kalan yüzde 66,4'ünün önceki yıllarda yerleşemeyen, bir yüksekö retim programına yerleşmiş veya bir programdan mezun olduğu yıllardan olduğu dikkate alındığında, yüksekö retime giriş sisteminin etkinliğini ilgilendiren sorunlar ve sistemin yeniden ele alınması ihtiyacı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Yüksekö retimi ülke çapında yaygınlaştırmak ve yoğun talebe cevap verebilmek amacıyla, 2006 yılında 15, 2007 yılında 17 ve 2008 yılında 9 olmak üzere 41 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuş ve böylece 94'ü devlet, 36'sı vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 130'a ulaşmıştır.

Türkiye'de 25-64 ya nüfus arasında ortaö retimi bitiremeyenlerin oranı yüzde 71 iken OECD ve AB-19 ülke ortalaması yüzde 31'dir. Ortaö retim ve daha üst seviyede e itim alanların oranı Türkiye'de yüzde 28 iken bu oran OECD ve AB-19 ülke ortalamalarında yüzde 69'dur. OECD ve AB-19 ülkelerinde e itimde cinsiyetler arası düzgün da ılım görülürken Türkiye'de kadınlar aleyhine bir durum söz konusudur.

TABLO:IV. 50- 25-64 Ya Nüfusun E itim Düzeyi (2006)

(Yüzde)

	Türkiye			OECD Ortalaması			AB-19 Ortalaması		
	Erkek	Kadın	Genel	Erkek	Kadın	Genel	Erkek	Kadın	Genel
İlkö retim ve Altı	67	77	71	30	32	31	30	32	31
Ortaö retim	21	15	18	44	41	42	46	44	45
Yüksekö retim	12	8	10	27	27	27	23	25	24

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

E itimde kalma beklentisi Türkiye'de OECD ve AB-19 ülke ortalamalarına kıyasla dü üktür. Ayrıca, söz konusu ülkelerde kadınlar erkeklere kıyasla daha fazla e itimde kalmalarına ra men Türkiye'de bu durum tam tersidir.

TABLO:IV. 51- E itimde Kalma Beklentisi (2006)

(Yıl)

	Erkek	Kadın	Genel
Türkiye	13,1	11,5	12,3
OECD Ortalaması	17,1	17,9	17,5
AB-19 Ortalaması	17,2	18,1	17,6

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

E itime eri imdeki sorunların yanı sıra, e itimin kalitesine ili kin sorunlar da önemini korumaktadır. E itim kalitesinin artırılması açısından, müfredatın güncelle tirilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda yeterli sayıda ve nitelikte ö retmen istihdam edilmesi ve hizmet içi e itim yoluyla niteliklerinin artırılması, derslik ba ina dü en ö renci sayısının azaltılması, ilkö retimde ikili e itimden tam gün e itime geçilmesi, etkin bir rehberlik ve danış manlık sisteminin kurulması, mesleki e itimin i gücü piyasasıyla uyumunun sa lanması, okullarda bilgi ve ileti im teknolojilerinin etkin kullanılması temel sorun alanları olarak kar ımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda kaliteli e itim imkanlarına eri im sa lanması açısından bireyler, okullar ve bölgeler arasındaki e itsizliklerin giderilmesi ihtiyacı önem ta imaktadır.

Son be yılda derslik sayısında yüzde 17,5 artı sa lanmasına ra men, yapılan dersliklerin bir bölümünün bilgi teknolojisi (BT) sınıfı, laboratuvar, kütüphane gibi e itimin kalitesini artıran di er e itim birimleri için kullanılması, derslik ba ina dü en ö renci sayısının yeterince azaltılamamasına neden olmaktadır. Son yıllarda Türkiye genelinde ilkö retimde derslik ba ina dü en ö renci sayısı 30'a yakla makla birlikte, özellikle göç alan büyük ehirler ile Do u ve Güneydo u Anadolu bölgelerindeki illerde bu

- 188 -

oranın yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu sorun bu illerin kent merkezlerinde daha belirgindir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı Anıurfa'da 57, İstanbul'da 49'dur.

TABLO:IV. 52- E İtım Kademelerinde Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2005-2006	2006-2007	2007-2008
İlköğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	35	34	33
	Kent	44	41	40
	Kır	23	23	23
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	27	26	24
Ortaöğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	31	31	29
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	16	16	15
Genel Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	33	32	28
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	18	18	16
Mes. ve Teknik Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	29	29	29
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	13	14	14

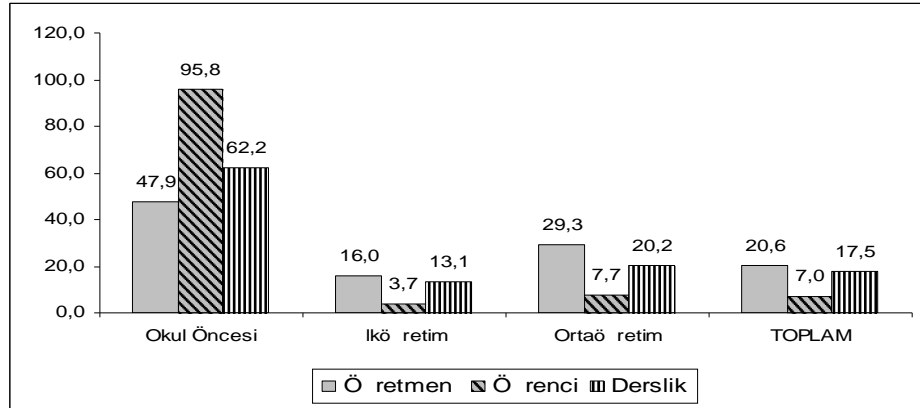
Kaynak: MEB

İlköğretimde tekli eğitime geçme yönündeki çalışmalara devam edilmesine rağmen, 2007-2008 öğretim dönemi itibarıyla tekli eğitimde okuyan öğrencilerin oranı yüzde 46,3 düzeyinde kalmıştır. Ayrıca, birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayısında azalma görülmekle birlikte, bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin oranı yüzde 4,6'dır.

Öğretmenlerin ülke genelinde dengeli dağılımında sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye genelinde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 24 iken, bu oran Anıurfa'da 36'dır.

GRAFİK: 8- 2003/04 ve 2007/08 Dönemi Arasında Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayılarındaki Artı Oran

(Yüzde)

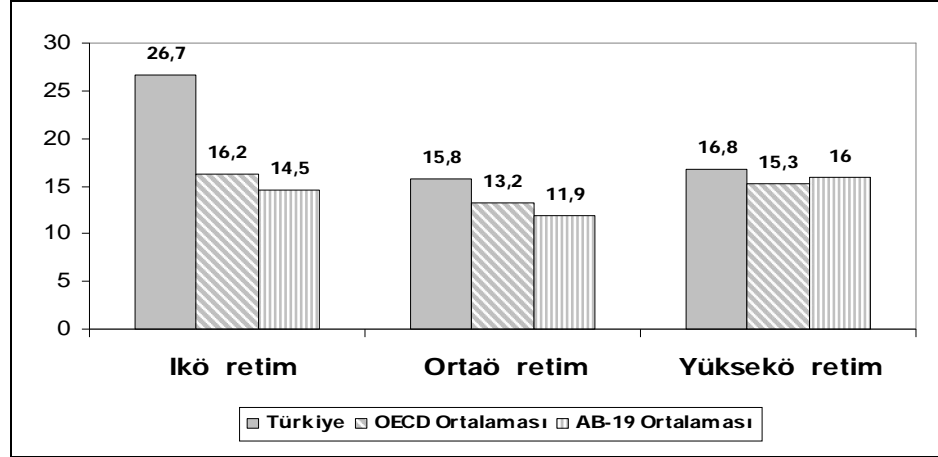

Kaynak: MEB

- 189 -

Son be yılda ö retmen sayısındaki artı oranı ö renci sayısındaki artı oranına göre daha fazla olmakla birlikte Türkiye'de ö retmen ba ına dü en ö renci sayısı özellikle ilkö retimde OECD ve AB ülke ortalamalarına göre yüksek düzeyde kalmaktadır.

GRAF K: 9- Kademeler Arası Ö retmen Ba ına Dü en Ö renci Sayısı (2006)

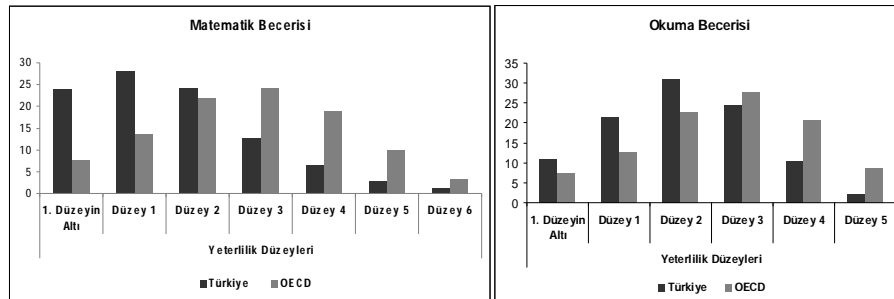

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

Ülkelerdeki e itim kalitesini ara tıran Uluslararası Ö renci De erlendirme Programının (PISA) 2006 ara tırmasına göre, Türkiye'de bilgisayar ba ına dü en ö renci sayısı 26 iken bu sayı OECD ülkeleri için 6'dır. Bilgi toplumuna dönü üm sürecinde ihtiyaç duyulan teknolojik yetkinliklerin ö rencilere kazandırılması ile örgün ve yaygın e itimin bu teknolojilerle desteklenmesi için ö retmen ve e iticilerin niteliklerinin artırılması ve okullarda bilgi ve ileti im teknolojilerine yönelik altyapının geli tirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

PISA'da Türkiye'deki ö rencilerin yakla ık yarısı matematik becerisinde ve üçte biri de okuma becerisinde birinci düzey ve altında ba arı göstermiştir. Dolayısıyla ö rencilerin önemli bir kısmının temel becerileri yeterli düzeyde de ildir.

GRAF K: 10- 15 Ya Ö rencilerin Okuma ve Matematik Beceri Düzeyleri

Kaynak: OECD PISA 2006

(1) Düzeyler PISA ara tırmasındaki ö renci puanlarına göre sınıflandırılmış olup ö rencilerin ba arısı yükseldikçe düzey sıralaması artmaktadır.

- 190 -

Ülkemizde kamu e itim harcamalarının GSYH'ya oranı yeni hesaplama yöntemine göre 2008 yılındaki yüzde 3 düzeyinden 2009 yılındaki yüzde 3,3 düzeyine ulaşmıştır. Bu oranlar 2005 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 5'in altında bulunmaktadır. E itime giderek artan oranda kaynak tahsis edilmesine rağmen, e itimin niteliğini artırmaya daha fazla önem verme ihtiyacı devam etmektedir.

Yüksekö retimde merkeziyetçi ve bürokratik yapı, finansman yapısı, kalite de erlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin kurulamaması, ö retim üyesi başına ö renci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri, kaliteyi etkileyen sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet üniversitelerinin finansman ihtiyacının büyük bir bölümü genel bütçeden karşılanmaktadır. 2007 yılı itibarıyla üniversite gelirlerinin yaklaşık yüzde 55,2'sini hazine yardımı, yüzde 32,2'sini döner sermaye ve yüzde 12,6'sını diğer özel gelirler oluşturmaktadır. Bütçe payının yüksek olması üniversitelerin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin kurulamaması, üniversitelerin yerel kalkınmada etkin bir rol oynayamamaları, misyonlarının farklılaşması üniversitelerde gelir yaratılmamasının temel sebepleridir. Diğer yandan, yüksekö retimin yarı kamusal bir hizmet olması ve ilk ve ortaö retime kıyasla daha fazla kişisel getiri sağlaması nedeniyle, ö renci katkı paylarının yüksekö retimin finansmanındaki payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Ö retim üyesi başına ö renci sayısının yüksek olması ve ö retim üyelerinin hem lisans ve ön lisans programları arasında, hem devlet ve vakıf üniversiteleri arasında hem de ülke çapındaki dağılımının dengesizliği yüksekö retimin bir diğer sorunudur. 2007-2008 ö retim döneminde ö retim üyesi başına 42,8 ve ö retim elemanı başına 16,9 ö renci bulunmaktadır. Ö retim üyesi ve ö retim elemanı başına ö renci sayısı sırasıyla lisans programlarında 26,6 ve 11,7 iken ön lisans programlarında 430,3 ve 63,9'dur. 2008 yılında örgün ö retimdeki ö rencilerin yüzde 8,6'sı vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekte iken, ö retim elemanlarının yüzde 9,9'u bu üniversitelerde görev yapmaktadır. Ö rencilerin yüzde 31,1'inin, ö retim üyelerinin de yüzde 45,8'inin üç büyük ilde yoğunlaşması sonucunda, bu illerde ö retim üyesi başına 28,3 ö renci bulunmaktadır. Ö retim üyesi başına düşen ö renci sayısı ülke ortalaması ile karşılaştırıldığında, bu illerin oldukça iyi durumda olduğunu dikkati çekmektedir. Uzun vadede ö retim elemanı açığını kapatmak ve bölgeler arası dağılım dengesizliğini azaltmak üzere, 2002 yılından itibaren geliştirdiğimiz üniversitelerimizde ö retim elemanı yetiştirme projeleri başlatılmıştır.

TABLO:IV. 53- Yüksekö retimde Örgün Ö renci, Ö retim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2007-2008 (1)

	Ö renciler		Ö retim Üyeleri		Ö retim Elemanları	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ankara	177 802	11,0	6 605	17,5	16 086	16,7
İstanbul	268 132	16,6	8 121	21,5	17 355	18,1
İzmir	94 897	5,9	2 731	7,2	6 697	7,0
Büyük İller Toplamı	540 831	33,5	17 457	46,2	40 138	41,8
Diğer İller	1 078 670	66,5	20 363	53,8	55 967	58,2
Genel Toplam	1 619 501	100,0	37 820	100,0	96 105	100,0

Kaynak: ÖSYM, DPT

(1) Üniversiteler dahil, diğer e itim kurumları hariçtir. Araştırma merkezlerinde görevli ö retim üyeleri ve elemanları dahil edilmemiştir. Lisansüstü ö renciler dahildir.

- 191 -

2007-2008 ö retim dönemi itibarıyla, yüksekö retim düzeyindeki yurt kapasitesi 373 bin yataktır. Bu kapasitenin 204 bini YURTKUR yurtlarından, 44 bini üniversite yurtlarından, 126 bin özel yurtlardan oluşmaktadır. YURTKUR'a bağlı yurtlar özellikle maliyet açısından öğrenciler ve aileleri tarafından öncelikli olarak tercih edilmektedir. 2007-2008 ö retim yılı itibarıyla, YURTKUR yurtlarında barınma yapılabilecek barınak yatak kapasitesi 78 bin iken barınma sayısı 173 bin olmuştur ve barınma oranı yüzde 45,3 olarak gerçekleşmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal gelişimin sağlanması amacıyla; öğrenme, algılama ve sorun çözme yeteneğini geliştirme, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, milli ve manevi değerleri özümsemiştir, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş uygarlıkta katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı bilgi çağını insanı yetiştirecektir.

İlkö retimde ve ortaö retimde okul terklerinin azaltılması için kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin ve ülke genelinde kız çocukların aleyhine olan durumun giderilmesi için tedbirler alınacak, ortaö retime geçiş oranları yükseltilecektir. Ortaö retim, program türünü esas alan, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, etkin bir rehberlik ve yönlendirme hizmetini içeren esnek bir yapıya kavuşturulacaktır. Geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenen programlar ihtiyaca göre güncellenecektir.

Mesleki ve teknik eğitimde modüler ve esnek bir sisteme geçilecek, ortaö retim ve yüksekö retim düzeyindeki mesleki eğitim, program bütünlüğünü esas alan tekli bir yapıya dönüşürelecektir. Mesleki eğitim sisteminde, nitelikli eğitimin yetiştirilmesinde önemli bir yeri olan uygulamalı eğitime ağırlık verilecek ve öğrencilere ekip halinde çalışabilme, karar verebilme, sorun çözebilme ve sorumluluk alabilme gibi eğitimin gücünün piyasasının gerektirdiği temel beceriler kazandırılacaktır.

Yüksekö retime giriş sistemi, öğrencileri programlar hakkında yeterli düzeyde bilgilendiren, ilgi ve yeteneklerini ortaö retim boyunca çok yönlü bir süreçte değerlendirilen, okul barınmasına dayalı ve müfredat programlarıyla daha uyumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

Eğitimin her kademesinde kaliteli eğitim imkanlarının yaygınlaştırılması amacıyla kalite güvence sistemi kurulacak, kalite standartları belirlenerek yaygınlaştırılacak, eğitim kurumlarının yetkileri ve kurumsal kapasiteleri artırılacak, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

Eğitim sürecinin temel araçlarından biri olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenciler, öğretmen ve eğitimciler tarafından etkin kullanımı hedeflenmektedir. Bu kapsamda, örgün ve yaygın eğitim verilen kurumlarda bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısı tamamlanacak, öğrencilere bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yetkinliği kazandırılacaktır. Ayrıca, bilgi ve iletişim teknolojileri destekli müfredat geliştirilecek, bireylerin öğrenme yoluyla kendilerini geliştirmeleri ve hayat boyu öğrenime devam etmeleri desteklenecektir.

Yüksekö retim Kurulu, planlama, standart belirleme, koordinasyon ve denetimden sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır. Yüksekö retim kurumlarının etkinlik ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda idari ve mali özerkliği sağlanmaları ve yerel

- 192 -

özelliklere uygun ekilde uzmanla maları sa lanarak, sistemin rekabetçi bir yapıya kavu ması desteklenecek, yüksekö retim kurumlarında finansman kaynakları geli tirilecek ve çe itlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 76. E itimde kalite, rekabet ve verimlili i artırmaya yönelik olarak idari yapı yeniden düzenlenecektir.				
Tedbir 151. Milli E itim Bakanlı ının merkez ve ta ra te kilatının yeniden yapılandırılması için kanun tasarısı hazırlanacaktır.	MEB	Maliye Bakanlı ı, DPT, DPB, YÖK, STK'lar	Aralık Sonu	MEB Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında merkez te kilatının politika belirleyen, ara tırma ve planlama yapan, rehberlik eden, pilot uygulamalarda öncü olan ve denetleyen bir kurumsal yapıya kavu turulmasına ve ortaö retimde okul çe itlili i yerine program çe itlili ini esas alan bir sistemin olu turulmasına imkan verecek ekilde, 3797 sayılı Milli E itim Bakanlı ının Te kilat ve Görevleri Hakkında Kanun gözden geçirilerek geni katılımlı bir süreçte kanun tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 152. Yüksekö retim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlık çalı maları tamamlanacaktır.	YÖK	MEB, Maliye Bakanlı ı, DPT, TÜB TAK, DPB, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	YÖK koordinasyonunda i birli i yapılacak kurulu lardan olu an bir komisyon olu turulacak ve YÖK'ün düzenleme, yönlendirme, koordinasyon, planlama ve denetimden sorumlu bir yapıya dönü türülmesi ve kurumsal kapasitesinin uzmanlı ı esas alacak ekilde geli tirilmesi, üniversitelerin idari ve mali açıdan özerk ve hesap verebilir hale getirilmesine yönelik çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 153. Üniversitelerin ihtisasa acakları alanları belirlemeye yönelik	YÖK	DPT, TÜB TAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Üniversitelerin mevcut ara tırma altyapıları ve ö retim üyelerinin uzmanlık alanlarına ili kin envanter

- 193 -

Yönlendirici bir Ulusal Strateji Belgesi hazırlanacaktır.				<p>çıkartılacaktır. Bu envantere dayanarak aynı alanda uzmanla mı ara tırmacıların ilgili alanda ihtisasla mı üniversitelerde görev yapmasını sa layacak düzenlemeler yapılacak ve ara tırma altyapılarının etkin kullanımı sa lanacaktır.</p> <p>Son yıllarda kurulan üniversitelerin buldukları bölgenin ve ilin sosyo-ekonomik durumu ortaya konarak, uzmanla ma alanları belirlenecek; bu alanlarda ö retim üyesi yeti tirilecek ve ihtiyaç duyulan altyapı kurulacaktır.</p>
Öncelik 77. E itimin tüm kademelerinde fiziki ve be eri altyapı eksiklikleri giderilerek eri im ve kalite artırılacak, bölgesel farklar azaltılacaktır.				
Tedbir 154. Yerle im yerleri itibarıyla fiziki altyapı, donanım ve ö retmen da lımındaki farklılıkların azaltılmasına yönelik eylem planı hazırlanacaktır.	MEB	Maliye Bakanlı ı, DPT, TÜ K	Aralık Sonu	Derslik ve ö retmen ba ına dü en ö renci sayısı ve okulla ma oranları açısından Türkiye ortalamasının gerisinde olan illerin, Türkiye ortalamasına yakla tırılması amacıyla kaynak kullanımına yön verecek be yıllık bir eylem planı hazırlanacaktır. Söz konusu eylem planı ile öncelikle e itim göstergelerinde en kötü durumda olan 10 ilin ülke ortalamasına yakınsaması ve ilkö retimden ortaö retime geçi oranlarının en dü ük oldu u 10 ilde özellikle kız çocukları için pansiyon kapasitesinin artırılması amaçlanacaktır.
Tedbir 155. E itimin her kademesinde alternatif finansman modelleri geli tirilecektir.	MEB	Maliye Bakanlı ı, DPT, Hazine Müste arlı ı, YÖK, SPK, YURTKUR, BDDK, Türkiye Bankalar Birli i, Finans Kurulu ları	Aralık Sonu	Okul yapımında kamu-özel i birli i gibi de i ik modellere ba vurulacaktır. Ö rencilerin yüksekö retimin finansmanına daha fazla katılımını sa lamak üzere katkı payları artırılacak ve maddi gücü yetersiz olan ö renciler için sunulan burs ve kredi imkanları

				<p>çe itlendirilecektir. Finans sektörünün devlet güvencesi altında maddi gücü yetersiz öğrencilere eğitim kredisi sağlanmasına yönelik bir model geliştirilecektir. YURTKUR'un sağladığı burs ve kredi miktarları artırılacak ve kredilerin geri ödeme süresi uzatılacaktır.</p>
<p>Tedbir 156. Eğitimde kaliteyi artırmak için yenilenen müfredatlar doğrultusunda eğitim ortamı ve öğretmen nitelikleri geliştirilecektir.</p>	<p>MEB</p>	<p>Maliye Bakanlığı, DPT, Üniversiteler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Okullara, yenilenen müfredatlara uygun araç ve gereçler sağlanarak yeni öğrenme ortamları geliştirilecektir. Bilişim teknolojileri altyapısının etkin olarak kullanılabilmesi için yenilenen müfredatlara uygun güncel yazılımlar hazırlanacaktır. Yenilenen müfredatların etkin olarak uygulanması için öğretmenlerin yüz yüze ve etkin eğitimlerini sağlayacak bir hizmet içi eğitim modeli geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 157. Öğretim elemanı açığı ve öğretim elemanlarının dağınıklığındaki dengesizlik azaltılacaktır.</p>	<p>YOK</p>	<p>Maliye Bakanlığı, DPT, TÜB TAK, Üniversiteler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 35.maddesi kapsamında lisansüstü öğretim verecek kurumların altyapı ve diğer ihtiyaçları öncelikle karşılanacaktır. Yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyesi açığının etkisinin azaltılması amacıyla uzaktan eğitime imkan veren akıllı sınıflar yapılması suretiyle gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapısından yararlanılacaktır.</p> <p>Öğretim görevlisi, okutman ve uzman sayısını artırmak suretiyle yeni üniversitelerdeki öğretim elemanı açığı azaltılacaktır. Kısmi zamanlı ders verme özendirilecektir.</p> <p>Öğretim üyesi mesleğinin daha cazip hale getirilmesi</p>

- 195 -

				İçin ara tırma görevlilerinden ba lamak üzere özlük hakları iyile tirilecek ve özellikle yeni kurulan üniversitelerde ö retim üyeli ini te vik edici düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 78. E itimin tüm kademelerinde fırsat e itsizli i azaltılacak, ö rencilerin ki isel geli imlerine yönelik faaliyetler artırılabacaktır.				
Tedbir 158. Zorunlu e itime devam etmeyen çocuklar e itime kazandırılacaktır.	MEB	Maliye Bakanlı ı, İçi leri Bakanlı ı, SYDGM, TÜ K, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Büyük bölümünü kırsal kesimdeki çocuklar ile kız çocukların olu turdu u e itim dı ında kalanlar ve diploma almadan ayrılanların, e-okul veri tabanı ve Yeti tirici E itim Programı deste iyle e itime devam etmeleri sa lanacaktır.
Tedbir 159. Üniversiteye yerle tirirmede fırsat e itli i artırılabacaktır.	YÖK	MEB, ÖSYM	Aralık Sonu	Mesleki ve teknik ortaö retim mezunlarının kendi alanlarında ya da yakın alanlarda devam edecekleri lisans programlarına yerle tirirmedeki sorunların giderilmesine yönelik çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 160. İlk ve ortaö retimdeki ö rencilere yönelik yöneltme ve sosyal aktiviteler artırılabacak ve etkinle tirilecektir.	MEB	KUR, TOBB, T SK, Sendikalar	Aralık Sonu	Ki isel geli imlerini desteklemek amacıyla, ilk ve ortaö retimdeki ö rencilerin kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılımı artırılabacaktır. Ayrıca, mesleklerin tanıtımı amacıyla i yeri gezileri, kendi alanında uzman ki iler in okullarda ö rencileri bilgilendirmesi ve kariyer günlerinin düzenlenmesi etkinlikleri geli tirilecektir. Söz konusu yönlendirme ve sanatsal faaliyetlerin daha etkin hale getirilmesi için toplam haftalık ders saati içinde seçmeli ders saati oranı artırılabacaktır.

B. SA LIK S STEM N N ETK NLE T R LMES

1. Mevcut Durum

Son yıllarda yürütülen Sa lıkta Dönü üm Programıyla temel sa lık göstergelerinde ve sa lık hizmetine eri im olanaklarında önemli geli meler kaydedilmi tir. Di er taraftan hizmetlerin istenen seviyeye gelebilmesini engelleyen fiziki altyapı, sa lık personeli ve finansmana ili kin sorunlar azalmakla beraber etkisini sürdürmektedir.

TABLO:IV. 54- Nüfusa li kin Temel Sa lık Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008 (1)	AB (2)
Nüfus Artı Hızı (Binde)	12,6	12,4	12,1	11,8	4,8
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	23,6	22,6	21,7	21	4,7
Toplam Do urganlık Oranı	2,19	2,18	2,17	2,15	1,5
Do u ta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	71,3	71,5	71,7	71,8	78,4

Kaynak: DPT, WHO

(1) DPT tahminidir.

(2) AB ülkelerine ait olup, verisi bulunan en yakın yıl verilmi tir.

2003 Türkiye Nüfus ve Sa lık Ara tırması sonuçlarına göre 1998-2003 döneminde bebek ölüm hızı yaklaşık binde 29'dur. 2008 yılında ise bu oran binde 21 olaca ı tahmin edilmektedir. Aynı ara tırmaya göre, bebek ve be ya altı ölüm hızlarında bölgeler arası ve kent-kır ayrımında farklılıklar gözlenmektedir. Çocukların hayatta kalma olasılı ı ile annelerin e itimi arasında güçlü bir ili ki görülmektedir.

2005 yılında yapılan Ulusal Anne Ölümleri Ara tırmasına göre ülkemizde anne ölüm oranı, 100.000 canlı do umda 28,5'tir. Bu oran kent merkezlerinde 20,7 iken, kırsal alanda 40,3'tür. Bölgeler arasında belirgin fark görülmekte olup, Batı Anadolu'da bu oran 7,4 iken, Do u Karadeniz ve Kuzeydo u Anadolu'da 68,3'tür.

Dünya Sa lık Örgütü verilerine göre dünya çapında yeti kin ölümlerinin yüzde 10'una sebep olan tütün kullanımı, ikinci önemli ölüm sebebi olarak kabul edilmektedir. 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Ara tırmasına göre, Türkiye genelinde 18 ve daha yukarı ya taki bireylerin yüzde 33,4'ü sigara kullanmakta olup, erkeklerde sigara kullanım oranı yüzde 50,6 iken, kadınlarda bu oran yüzde 16,6'dır. Tütün mamullerinin zararlarının önlenmesi amacıyla 3 Ocak 2008 tarihi itibarıyla kabul edilmi olan Kanun ile belli bir geçi süreci dahilinde kapalı mekanlarda sigara kullanımı yasaklanmı tir.

Ülkemizde koruyucu sa lık kapsamında ba ta ana-çocuk sa lı ına ili kin tarama ve ba ı kılama yönelik olmak üzere çe itli programlar yürütülmekte olup a ılama oranları yüzde 96 seviyesine çıkarılmı tir. Kızamık-kızamıkçık-kabakulak, menenjit a ılları ve son olarak pnömokok a ısısı standart a ılama takvimine dahil edilmi tir. Sıtma, tifo ve kızamık hastalıklarına kar ı yürütülen programlarla vaka sayıları ciddi oranda azaltılmı tir. Bunun yanında "Türkiye Obeziteyle Mücadele Ulusal Eylem Planı" hazırlanmaktadır. Di er taraftan Dünya Sa lık Örgütü, nüfusun ya lanmasına ba lı olarak 2030 yılına kadarki dönemde bula ıcı olmayan hastalıklara ba lı ölümlerde belirgin bir artı olaca ını; kansere, kardiyovasküler hastalıklara ve trafik kazalarına ba lı ölümlerin toplam ölümlerin yüzde 56'sını olu turaca ını tahmin etmektedir. Ülkemizde ya lı nüfusun

- 197 -

oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 55- Sağlıkta Fiziki Mekan Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008 (1)	AB (2)
Yatak Sayısı	192 658	196 667	200 633	206 967	-
Yatak Başına Düşen Nüfus	374	371	368	361	174
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	64,5	64,4	69,1	-	75,8

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT, WHO

(1) DPT tahminidir.

(2) AB ülkelerine ait olup, verisi bulunan en yakın yıl verilmiştir.

2002-2007 döneminde yatak kapasitesi yüzde 13,2 artmış olup yatak kapasitesinin yüzde 67'si Sağlık Bakanlığına, yüzde 14,9'u üniversitelere, yüzde 8'i özel sektöre aittir. Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki hasta odalarının içerisinde banyosu ve tuvaleti bulunan refakatçi ihtiyacını karşılayabilecek en fazla iki kişilik odalara dönüşürülmesine yönelik çalışmalar ile bu dönemde nitelikli hasta yataklarının toplam hasta yatağı içerisindeki oranı yüzde 18'e yükselmiştir.

Diğer taraftan, yatak kapasitesinin ülke genelindeki dağınıklık sorunları devam etmektedir. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre, yatak başına düşen kişi sayısı en gelişmiş olan bölgede 367 iken, en az gelişmiş olan bölgede ise 717'dir. 2002 yılında yatak başına düşen kişi sayısı açısından en az gelişmiş olan bölge ile en gelişmiş bölge arasında 2,9 kat fark var iken 2007 sonu itibarıyla bu fark 1,95 kata düşmüştür. Yatakların bölgeler arasında dengesiz dağılımı, sağlık personelinin de dengesiz dağılımına yol açan faktörlerden biridir.

Acil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar ile acil yardım kurtarma istasyonu sayısı 1.264'e ulaşmıştır. Tam donanımlı ambulans sayısı 2002-2007 döneminde 1,9 kat artarken, acil hizmetlerden yararlanan kişi sayısı ise 2,5 kat artmış olup kırsalda yaşayan vatandaşların tamamına yakını kapsam içerisine alınmıştır.

Sağlık hizmetlerine olan talep her yıl artmakta olup, 2002-2007 döneminde yataklı tedavi kurumlarında yapılan muayene sayısı yüzde 100, sağlık ocaklarındaki muayene sayısı ise yüzde 87,6 artmıştır. Muayene sayısının artmasında bütçe dışı hastaların ayakta tedavi ve ilaç masraflarının Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanması, kamu hastanelerinin tek çatı altında toplanarak hizmet sunumundaki farklılıkların azaltılması, özel sektör sağlık hizmetlerinden faydalanmanın kolaylaştırılması, birinci basamakta hizmet sunumunun iyileştirilmesi etkili olmuştur. Diğer taraftan birinci basamakta sürmekte olan altyapı, personel ve kalite yetersizliği sebebiyle hastanelere olan yoğun talep devam etmektedir. Bununla beraber aile hekimliği modeline geçilmesi ve etkili bir sevk zincirinin oluşturulması, hastanelerin etkinliğinin artırılması ve maliyetlerin düşürülmesi açısından önem arz etmektedir. Halen 26 ilde uygulanmakta olan aile hekimliği sisteminin, 2009 yılı sonu itibarıyla 59 ile yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Devlet hastanelerinin tamamında hasta hakları birimleri açılmıştır. Hekim seçme hakkı uygulaması 2004 yılında 11 hastanede başlatılmış olup, halen 754 devlet hastanesinde ve 63 aile ve dişil sağlık merkezinde uygulanmaktadır.

- 198 -

Sa lık personeli sayılarında iyile me olmakla birlikte, ülkenin ihtiyaçlarını kar ılayacak seviyeye henüz geline memi tir. Ülkemizde 2007 yılında hekim ba ına dü en nüfus 716 hem ire ba ına dü en nüfus ise 799 ki i iken AB ülkelerinde bu oranlar sırasıyla 317 ve 135 ki idir. Di er taraftan, sa lık personelinin bölgeler arasında dengesiz da ılım sorunu azalmakla beraber, önemini korumaktadır. Sa lık Bakanlı ı tarafından uygulanan mecburi hizmet ve personel da ılım çalı maları ile 2002-2007 döneminde Sa lık Bakanlı ına ba lı sa lık hizmet birimlerinde uzman hekim açısından en iyi ve en kötü il arasındaki oran 1/14'ten 1/3,5'e, pratisyen hekimler için 1/9'dan 1/2,7'ye, hem ire-ebeler için ise 1/8'den 1/3,8'e dü ürlümü tür.

Tıp fakültelerinde asistanlar hariç ö retim elemanı ba ına dü en tıp ö rencisi sayısı ülkemizde 3,4 iken, bu oran Almanya'da 22,5, talya'da 11,8, Finlandiya'da 5,1'dir. AB ülkelerinde yüz bin ki iye dü en tıp fakültesi mezun sayısı 9,3 iken, bu rakam ülkemizde 2007 yılında 6,6 olarak gerçekte mi tir. Aynı ekilde personel aç ı belirgin olan hem irelerde ise, AB ülkelerinde yüz bin ki iye dü en hem ire mezun sayısı 26 iken, ülkemizde bu oran yıllar itibarıyla artı göstermekle beraber sadece 5,6'dır. Hekim aç ının artmasını önlemek amacıyla 2008 yılında tıp fakültesi kontenjanları bir önceki yıla göre yüzde 29 hem irelik kontenjanları ise yüzde 14,8 artırılmı tir.

Sa lık Bakanlı ının yeniden yapılandırılması, aile hekimli i sisteminin hayata geçirilmesi, Genel Sa lık Sigortası sisteminin olu turulması, sa lık hizmetlerinin yaygınla tırılması ve eri iminin kolayla tırılması ile kalitesinin artırılmasını amaçlayan Sa lıkta Dönü üm Programı sürmektedir.

1 Ekim 2008 tarihinde yürürlü e giren Genel Sa lık Sigortası Kanunu ile sa lık güvencesi olmayan nüfusun sigorta kapsamına alınması ve ödeme gücü olmayanların primlerinin devlet tarafından kar ılanması öngörülmektedir. Ancak, geçi a masında ye il kart sistemi 3 yıl içerisinde Genel Sa lık Sigortası sistemine entegre edilecektir.

Kamu sa lık harcamalarının GSYH'ye oranı 2001 yılında yüzde 3,2 iken, 2007 yılında yüzde 4 olarak gerçekte mi olup bu oranın 2008 yılında 3,9 olması beklenmektedir. Bu oran AB ülkelerinde yüzde 6,7, OECD ülkelerinde ise yüzde 6,5'tir. 2000 yılında ilaç ödemelerinin kamu sa lık harcamalarına oranı yüzde 39 iken, 2007 yılında yüzde 41,8 olarak gerçekte mi tir.

Sa lık kurumlarından verilerin belirlenmi standartlar do rultusunda toplanmasını, analizini ve de erlendirilmesini sa lamaya yönelik olarak, e-Sa lık projesi kapsamında, bireylerin birinci basamak sa lık hizmetlerinde elektronik sa lık kayıtlarının olu turulması amacıyla günümüz itibarıyla 23 ilimizde Aile Hekimli i Bilgi Sistemi olu turulmu tur. Karar sürecinde etkili bilgiye dayalı bir sistem kurulabilmesi için elektronik sa lık kaydında toplanan verilerin analiz edilebilmesi ve detaylı raporların alınabilmesi amacıyla karar destek sistemi kurulmu tur. Karar destek sistemi 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren tüm devlet hastanelerini kapsayacak ekilde geni leyecektir. Yine bu kapsamda reçete, e-reçete ve di i lemlerde kullanılması amacıyla ve sa lık harcamaları denetimi kapsamında Türkiye'deki sa lık kurumlarında çalı an tüm uzman hekim, pratisyen hekim ve di hekimlerinin kapsandı ı Ulusal Doktor Bilgi Bankası olu turulmu tur. Uzman personel eksikli i ya anan hastanelerin desteklenmesi, gereksiz sevklerin önlenmesi ve hizmet sunumunda maliyet etkilili in sa lanması amacıyla geli tirilen Teletıp Projesinin radyoloji ve patoloji alanındaki pilot uygulamasına ba lanmı tir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata sağlıklı bireyler olarak katılımını sağlamak ve yaşam kalitelerini yükseltmeye katkıda bulunmak, sağlık politikasının temel amacıdır.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, aile hekimliği sistemine geçilerek birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve ülke genelindeki dağınıklarının dengelenerek bölgeler ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki farklılıkların azaltılması, sağlık hizmetlerinin etik ve hakkaniyet ilkesiyle, hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması, akılcı ilaç kullanım mekanizmalarının oluşturulması ve Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Faaliyet	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kurulular	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 79. Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 161. Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Başbakanlık, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, SGK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık Bakanlığının düzenleme, denetleme ve planlama rolünün güçlendirilmesi amacıyla yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır. Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezinin halk sağlığı alanında uluslararası benzerlerine denk bir kuruma dönüşmesi için gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. İlaç ve tıbbi cihazların üretiminden tüketimine kadarki sürecin tamamında her türlü düzenlemeyi yapmak ve denetlemek üzere Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun kuruluş kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 162. Kamu hastane birliklerinin pilot uygulaması başlatılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Hastane yönetimlerinin idari ve mali açıdan özerk bir yapıya kavuşturulması için kamu hastane birliklerinin oluşturulmasını öngören yasa tasarısının TBMM'de kabulü sonrasında 3 ilde pilot uygulama başlatılacaktır.
Öncelik 80. Sağlık hizmet sunumu güçlendirilecektir.				
Tedbir 163. Aile hekimliği uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteferliği, SGK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Aile hekimliğinin yaygınlaştırılması sevk zinciri uygulamasıyla birlikte yapılacaktır.
Tedbir 164. Sağlık hizmetleri yatırım planı hazırlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Yeni kurulacak tüm sağlık tesisleri ile mevcut olanların niteliğinin iyileştirilmesine yönelik çalışmaları bölge, nüfus yoğunluğu,

- 200 -

				ula ım ve finansman olanaklarının da dikkate alındı ı be yıllık bir yatırım planı hazırlanacaktır.
Tedbir 165. Sa lık personelinin yurt genelinde dengeli da ılımına ili kin çalı malar yapılacaktır.	Sa lık Bakanlı ı	MEB, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Personel aç ı bulunan alanlarda sa lık personeli yeti tiren e itim kurumlarının kontenjanları artırılacaktır. Sa lık kurulu larının hedef nüfus, hizmet bölgesi, fiziki yapı ve hizmet sunum özelliklerini esas alan ve somut hedefleri içeren personel da ılım planı çalı ması güncellenecektir.
Tedbir 166. Ulusal Sa lık Bilgi Sistemi güçlendirilecektir.	Sa lık Bakanlı ı	SGK	Aralık Sonu	Tele-tıp projesinin pilot uygulaması yaygınla tırılacaktır. Hastane Randevu ve Sevk Entegrasyonu Sisteminin pilot uygulaması dört bölgede ba latılacaktır. Aile hekimli i bilgi sisteminde bireylerin elektronik ortamda tutulan birinci basamak hizmetlerine ili kin kayıtlarının hastanelerdeki hizmetlerini de kapsayacak ekilde geni letilmesi sa lanacaktır. lacın ülke genelinde izlenmesini sa layacak takip sistemine ili kin çalı malar tamamlanacaktır.
Tedbir 167. Acil sa lık hizmetleri güçlendirilecektir.	Sa lık Bakanlı ı	Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ülke genelinde tüm acil yardım a rılarına kentlerde 10 dakika, kırsal alanda 30 dakika içinde ula ma oranı yüzde 93'ün üzerine çıkarılacaktır. 112 istasyonlarının ileti im altyapısı geli tirilerek koordinasyonları sa lanacak ve i me çadır tipi mobil acil sa lık ünitesi sayısı 19'a yükseltilecektir.
Tedbir 168. Bula ıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sa lık programları hazırlanacaktır.	Sa lık Bakanlı ı	MEB, Tarım ve Köyi leri Bakanlı ı, Yerel Yönetimler, STK'lar, Üniversiteler	Aralık Sonu	Hastalık yükünün artması beklenen bula ıcı olmayan hastalıklardan öncelikli olanların geli imine neden olan risk faktörlerinin azaltılmasına yönelik yeni koruyucu sa lık programları hazırlanacaktır.
Tedbir 169. Sa lık tesislerinde te hise dayalı tıp uygulamaları yaygınla tırılacaktır.	SGK	Sa lık Bakanlı ı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sa lık Hizmetleri Finansman Yönetiminin Güçlendirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Çin Altyapı Geli tirilmesi Projesi kapsamında 47 hastanede devam etmekte olan te hise dayalı tıp uygulaması yaygınla tırılacaktır.

C. GELİR DAĞILIMININ YETİRLİMLERİ, SOSYAL ÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

1. Mevcut Durum

Toplumda bazı kesimler, bağımsızlık, eğitim hizmetleri olmak üzere, kültürel olanaklardan ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma, üretim etkinlikleri içinde yer alma ve karar alma süreçlerine katılma bakımından sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu kesimler, özellikle tarım sektörü ile geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışanlar, eğitimimsiz bireyler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürdürdür. Bunlar aynı zamanda yoksulluk riskiyle en fazla karşılaşan kesimlerdir.

TABLO:IV. 56- Yüzde 20'lik Hanehalkı Dilimlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Kişisel Gelirlerin Dağılımı, 2002-2005

Yüzde 20'lik Dilimler	2002	2003	2004	2005
Birinci Yüzde 20	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci Yüzde 20	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü Yüzde 20	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü Yüzde 20	20,8	20,9	21,9	22,6
Beşinci Yüzde 20	50,1	48,3	46,2	44,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak: TÜİK

Gelir dağılımına ait veriler incelendiğinde, ilk dört yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay artarken, beşinci yüzde 20'lik grubun aldığı payın sürekli bir düşüşü ve iliminde olduğu görülmektedir. Buna paralel olarak, gelir dağılımı eğitizli ini gösteren Gini katsayısı da 2002 yılında 0,44 iken, 2005 yılında 0,38'e gerilemiştir.

Ülkemizde son dönemdeki ekonomik büyüme ve gelir paylaşımının daha adil hale gelmesi, yoksul kesimin ortaya çıkan refah artışından daha fazla istifade etmesini sağlamıştır. 2003 yılında yüzde 28,1 olan gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı, 2006 yılında yüzde 17,8'e gerilemiştir. Yoksulluktaki düşüşün 7 puanı tüketimdeki artıştan, yaklaşık 4 puanı ise gelir dağılımındaki iyileşmeden kaynaklanmaktadır. Gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı da, 2003 yılında yüzde 1,3 iken, 2006 yılında yüzde 0,7'ye gerilemiştir.

Türkiye'de yoksulluk oranında iyileşmelerle birlikte, yoksulluk oranı AB ortalamasının üzerindedir. Türkiye için transfer öncesi görel yoksulluk oranı yüzde 31, transfer sonrası görel yoksulluk oranı yüzde 26 iken, AB-25 için aynı oranlar sırasıyla yüzde 26 ve yüzde 16'dır. Söz konusu durum, sosyal transferlerin Türkiye'de yoksulluk üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Nitekim, yoksulların gelir açığını kapatmak için kullanılan sosyal transfer miktarı toplam sosyal transferlerin yalnızca yüzde 20'si kadardır. Bu durum, Türkiye'de sosyal transferlerin büyük bir bölümünün primli sistem kapsamındaki transferlerden oluşmasından ve yoksul kesimin bir bölümünün primli sistem dışındaki transferlerden yararlanamamasından kaynaklanmaktadır.

- 202 -

Yoksulluk oranı, yoksulluk sınırına oldukça duyarlıdır. Yoksulluk sınırı etrafında yo unla an önemli oranda nüfus bulunmaktadır. Nitekim, 2006 yılı için, yoksulluk sınırı yüzde 20 oranında artırıldı nda yoksulluk yüzde 52 oranında artmakta, yoksulluk sınırı yüzde 20 oranında azaltıldı nda ise, yoksulluk yüzde 44 oranında azalmaktadır.

Yoksulluk özellikle e itim seviyesi dü ük olanlar, yevmiyeliler, ücretsiz aile i çileri, tarım sektöründe çalı anlar ile geni aileler arasında yaygındır. E itim durumu, yoksullu u en iyi açıklayan de i kenlerden biridir. 2006 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı yüzde 33,7 iken, yüksekokul, fakülte ve üstü e itimlilerde bu oran yüzde 1'e dü mektedir. E itimde okulla ma oranları yıllar itibarıyla artmakta birlikte, kız çocuklarının okulla ma oranı erkek çocuklarının gerisindedir.

TABLO:IV. 57- Çe itli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dı ı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler

(Yüzde)

Kesimler	Yoksulluk Oranı				
	2002	2003	2004	2005	2006
Kırda ya ayan	34,5	37,1	40,0	33,0	32,0
Okur-yazar olmayan	41,1	42,4	45,1	37,8	33,7
Ataerkil veya geni aile	34,3	32,7	32,0	27,3	20,2
Tarım sektöründe çalı anlar	36,4	39,9	40,9	37,2	33,9
Ücretsiz aile i çileri ve yevmiyeliler ⁽¹⁾	45,0	43,1	38,7	34,5	32,0
Genel Yoksulluk Oranı (Gıda ve Gıda-Dı ı Yoksulluk)	27,0	28,1	25,6	20,5	17,8

Kaynak: TÜ K

(1) 2002 ve 2003 yıllarına ait veriler yevmiyelilere, 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait veriler ise ücretsiz aile i çilerine aittir.

2007 Yılı Hanehalkı gücü Anketi sonuçlarına göre, istihdam edilen kadınların yüzde 47,3'ü tarım sektöründe çalı maktadır. Di er yandan, istihdam edilen kadınların yüzde 38,2'si ücretsiz aile i çisi olup ço unlukla sosyal güvenceden yoksun bulunmakta;bu ki iler, kente göç sonucunda kentsel alandaki i lere göre niteliklerinin yetersiz kalması, ailedeki çocuk, ya lı ve özürü bakımının sorun haline gelmesi ve farklı bir ortamın getirdi i sosyal baskılardan dolayı i gücü piyasası dı nda kalmaktadırlar.

TABLO:IV. 58- 2007 Yılında stihdama li kin Çe itli Göstergeler (15+ya)

(Yüzde)

	Kadın		Erkek		Toplam	
	stihdam	gücüne	stihdam	gücüne	stihdam	gücüne
	Oranı	Katılma Oranı	Oranı	Katılma Oranı	Oranı	Katılma Oranı
Kent	16,9	20,2	63,0	70,6	40,0	45,4
Kır	31,4	32,7	66,7	72,6	48,5	52,0
Türkiye	22,2	24,8	64,3	71,3	43,1	47,8

Kaynak: TÜ K

- 203 -

Kırsal alanda, ki i ba ına katma de eri görece dü ük olan tarım sektörünün en çok istihdamı barındıran sektör olması ve tarım dı ı faaliyetlerin kısıtlılı ı, yoksullu un kente göre daha yüksek olmasının önemli nedenleridir. Nitekim, son yıllarda yoksulluk oranındaki dü ü e en büyük katkı, kentsel alandaki yoksullu un azalmasından kaynaklanmaktadır. Tarımdaki parçalı mülkiyet yapısı, ücretsiz aile i çili inin yaygınlı ı, dü ük verimlilik ve eksik istihdam nedeniyle atıl kalan nüfusun fazlalı ı, bu sektörün istihdam içindeki payı ile gelirden aldığı pay arasındaki dengesizli i besleyen önemli olgulardır. Kırsal alanda yaygın olan tarım sektöründe istihdamın azalı ı, kırdan alternatif i imkanlarının kısıtlılı ı ve e itim, sa lık gibi hizmetlere eri imde ya anan güçlükler kırdan kente göçe neden olan etkenlerdir.

TABLO:IV. 59- stihdam ve GSYH'nin Sektörel Da ılımı

(Cari Fiyatlarla Yüzde Pay)

Sektörler	2003		2004		2005		2006		2007	
	stihdam	GSYH	stihdam	GSYH	stihdam	GSYH	stihdam	GSYH	stihdam	GSYH
Tarım	33,9	9,9	34,0	9,5	29,5	9,4	27,3	8,3	26,4	7,5
Sanayi	18,2	20,9	18,3	20,3	19,4	20,3	19,7	20,1	19,8	19,8
Hizmetler	47,9	69,2	47,7	70,2	51,1	70,3	53,0	71,6	53,8	72,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜ K

Yoksul kesim içindeki çalı anlar, gerek e itim seviyelerinin dü ük olması gerekse yo unlukla çalı tıkları tarım sektörünün özellikleri itibarıyla, dü ük ücretler elde etmekte ve büyük bir kısmı da geçici ve güvencesiz olarak çalı maktadır. 2006 yılında ücretsiz aile i çileri ve yevmiyeliler arasındaki yoksulluk oranları, genel yoksulluk oranlarının sırasıyla 14,2 ve 10,8 puan üzerindedir.

Zor ko ullar altındaki çocuklara yönelik hizmetlerin mümkün oldu u ölçüde kendi aile ortamlarında verilmesi amacıyla, muhtaçlık nedeniyle korunma kararı alınan çocukların ailelerine yönelik sosyal ve ekonomik destek programları yürütülmektedir. Kurum bakımı konusunda ise, korunmaya muhtaç çocukların aile ortamına benzer yapı ve ili ki sistemi içerisinde yeti tirilebilece i müstakil binalardan olu an bakım sistemine geçilmi tir. Suça itilmi çocukların yargılama ve ıslah süreçlerine ili kin altyapı ihtiyaçları ise devam etmektedir.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla ba ta SHÇEK olmak üzere belediyeler, di er kamu kurumları, dernek ve vakıflar ile özel kesime ait toplam kapasitesi 20.774 ki i olan 259 huzurevi bulunmaktadır.

Aile danı ma merkezlerinde sunulan hizmetlerle, aile bireylerinin ekonomik ve sosyal ya ama katılmaları sa lanmaktadır. Aile destek hizmeti sunan kurum ve kurulu ların etkinli inin artırılması ve koordinasyonunun sa lanması gerekmektedir.

Özrü lü ler, i gücü piyasası ve e itimde yeterince yer alamamaları nedeniyle sosyal ya amlarında topluma entegre olmakta zorluk çekmektedir. Özrü lü ler konusunda güncel verileri içeren ve özellikle ulusal politikalara ık tutacak olan Türkiye kinci Özrü lü ler Ara tırması çalı malarına ba lanmı tir.

- 204 -

2008–2012 GAP Eylem Planının Sosyal Gelişiminin Sağlanması bile eni kapsamında kamu kuruluşlarının ola an görevlerinin yanı sıra ortaya çıkan ve çıkabilecek sosyal ihtiyaçları kısa sürede gidermek amacıyla proje odaklı Sosyal Destek Programı (SODES) hazırlanmış ve toplam 600 milyon TL kaynak öngörülmüştür. SODES kapsamındaki istihdam, sosyal içerme ve kültür, sanat ve spor baliıkları altında hazırlanacak projeler ile; istihdam edilebilirli in artırılması, nitelikli i gücünün geli tirilmesi, yoksullu un azaltılması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin istihdama eri iminin kolayla tırılması ve bunların ya am standartlarının yükseltilmesi, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin geli tirilmesi ve özellikle çocukların ve gençlerin bu tür faaliyetlere yönlendirilmesine destek olunması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sosyal koruma a nının sosyo-ekonomik ve yerel artlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, dezavantajlı grupları topluma entegre eden, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dı lanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavu turulması temel amaçtır.

Yoksulluk ve sosyal dı lanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve ya am kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanı ma ve bütünlü menin gerçekte tirilmesi sa lanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 81. Çalı abilecek durumda olan yoksullara yönelik sosyal yardım ve hizmetler, yoksulluk kültürünün olu masını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sa layıcı nitelikte olacak; çalı amayacak durumda olan yoksullar ise düzenli sosyal yardımlarla desteklenecektir.				
Tedbir 170. Çalı abilir durumdaki yoksul ki ilerin i gücüne katılımını artırmaya yönelik özel programlar geli tirilecektir.	SYDGM	ÇSGB, SGK, KUR, SHÇEK, KOSGEB, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal yardımlardan istifade eden ki ilerin KUR'a kaydı yaptırılacak, bu ki ilere meslek edindirme, rehberlik, toplum yararına çalı ma gibi imkanlar sunulacak ve kendi i ini kurabilecek olanlara küçük sermaye destekleri verilecek, ayrıca bu kesime yönelik kredi imkanları geni letilecektir.
Tedbir 171. Yoksullu u azaltmayı hedefleyen sosyal transferlerin etkinli i artırılabacaktır.	SYDGM	SHÇEK, SGK, TÜ K, Vakıflar Genel Müdürlü ü, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Sosyal transfer alamayan yoksul kesime ula ılarak mevcut kaynakların daha etkin kullanılması sa lanacaktır. Sosyal transferlerin hedef kitesine ula ması ve yoksul ki inin gelirini yoksulluk sınırına getirecek kadar artırması sa lanacaktır.

Öncelik 82. Kırsal kesimde yaayan yoksullar için tarımdışı alternatif gelir getirici faaliyetler çeşitlendirilecektir.				
Tedbir 172. Kırsal alanda yaayan yoksul kesimin ekonomik kaynaklarının çeşitlendirilmesi için yerel düzeyde gelir getirici projeler desteklenecektir.	KUR	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SGK, SYDGM, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kırsal alanda yaayanların ve tarım sektöründe istihdam edilenlerin yoksulluk riski oldukça yüksektir. Tarımdaki yapısal dönüşüm sonucu ortaya çıkan vasıf düzeyi düşüklüğüne karşın tarımdışı sektörlerde istihdam edilebilirliğini artıran programlar uygulanacaktır.
Öncelik 83. Kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımı sağlanacak ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla toplumsal bilinç artırılacaktır.				
Tedbir 173. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	KSGM	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, çeşitli ve veren Sendikaları, Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kamu politika ve programlarına yansıtılabilmesi için politika yapıcılara, karar vericilere, hizmet sunanlara topluma yönelik olarak eğitim programları ve eğitim materyalleri geliştirilecektir. İlgili materyaller kullanılarak bilinç artırıcı seminerler düzenlenecek ve kamu politikalarına temel oluşturacak eylem planına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
Tedbir 174. Kadınlara Karşı Aile İçeride Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	KSGM	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, çeşitli ve veren Sendikaları, Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Kadınlara karşı aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla bilinçlendirme çalışmaları yapılacak ve ilgili kuruluşların kapasiteleri güçlendirilecektir. KSGM tarafından kadınlara karşı aile içi şiddetin sebep ve sonuçları hakkında yapılan alan araştırmalarından elde edilen sonuçların ilgili kurumların plan ve programlarına yansıtılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin hizmet sunum modelleri yaygınlaştırılacaktır.

Öncelik 84. Suça itilmi çocukların durumlarını iyile tirecek çalı malar etkinle tirilecektir.				
Tedbir 175. Suça itilmi çocuk ve gençlere yönelik takip sistemi olu turulacak ve çocuk mahkemelerinin sayısı ve personeli artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	ç i leri Bakanlı ı, MEB, SHÇEK, GSGM, KUR, STK'lar	Aralık Sonu	Suç a itilmi çocuk ve gençlere yönelik hizmetlerin kalitesi artırılacaktır. Suça itilmi çocukların ve gençlerin hükümlülük süresinde ıslahı ve topluma kazandırılmaları için uygulanmakta olan programlar ç e itlendirilecek ve etkinle tirilecektir. Bu faaliyetlerin etkisinin de erlendirilebilmesi amacıyla bu çocuklara yönelik takip sistemi olu turulacaktır.
Öncelik 85. Özürlülere yönelik özel e itim imkanları artırılacak ve evde bakım hizmetleri desteklenecektir.				
Tedbir 176. Özürlülere yönelik okul öncesi danı manlık ve rehberlik hizmetleri geli tirilecek ve özel rehabilitasyon merkezleri etkin bir biçimde denetlenecektir.	MEB	SHÇEK, ÖZ DA	Aralık Sonu	Özürlülerin okula ba lamadan önce e itim alması gereken yer konusunda rehberlik ve danı manlık hizmetleri geli tirilecektir. Özürlülere hizmet veren özel e itim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimine a ırlık verilecektir.
Tedbir 177. Özürlü bireylerin evde bakım hizmetlerine ili kin SHÇEK'in kurumsal kapasitesi güçlendirilecektir.	SHÇEK	Sa lık Bakanlı ı, Maliye Bakanlı ı, ASAGM, ÖZ DA	Aralık Sonu	Evde bakım hizmetinden yararlanmak için SHÇEK'e özürlüler tarafından çok sayıda ba vuru yapılmakta olup bu ba vuruların kısa sürede de erlendirilmesinde sorunlar ya anmaktadır. Bu nedenle evde bakım hizmetlerinin etkinli i artırılarak kurumun kapasitesinin iyile tirilmesi gerekmektedir.
Öncelik 86. Ailenin bütünlü ünün korunması, bilinçlendirilmesi ve ekonomik olarak desteklenmesine yönelik çalı malar etkinle tirilecektir.				
Tedbir 178. Yo un göç, hızlı ve çarpık kentle me sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltmak amacıyla aile e itim programları geli tirilecektir.	ASAGM	MEB, RTÜK, SHÇEK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Aile kurumunun güçlendirilmesi amacıyla, ailenin e itim ihtiyaçlarının analiz edilmesi ve aile e itimi müfredatı geli tirme çalı malarına öncelik verilecek, aile destek hizmet modelleri geli tirilecek ve e itim programları materyalleri

- 207 -

				hazırlanacaktır. Halihazırda bu e itimi veren kurumların akreditasyonuna yönelik çalı malar yapılacaktır.
--	--	--	--	---

D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİKLERİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2007 yılı itibarıyla sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 81,9'dur.

Sosyal sigorta sisteminin en önemli sorunu, sistemin gelirlerinin giderlerini karşılayamamasıdır. Geçmişte uygulanan erken emekliliğin olumsuz etkilerinin hala devam etmesi, sağlık harcamalarının giderek artması ve sistemin bilgi teknolojisi altyapısındaki eksiklikler, finansman sorununun en önemli nedenleri arasındadır. Sosyal sigorta kurulu larına bütçeden yapılan transfer tutarının GSYH'ye oranı 2006 yılında yüzde 3,02 iken, bu oran 2007 yılında yüzde 3,87 olmuştur.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Anayasa Mahkemesinin kararları doğrultusunda değişiklik yapan ve 8 Mayıs 2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 5510 sayılı Kanunun 1 Ocak 2008- 1 Ekim 2008 tarihleri arasında kademeli olarak yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Ayrıca, 5510 sayılı Kanunun ikincil mevzuat çalışmaları da devam etmekte olup, bu kapsamda Genel Sağlık Sigortası İlemleri Yönetmeliği ve Sosyal Sigorta İlemleri Yönetmeliği 28 Ağustos 2008 tarih ve 26981 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Birinci derece çalışanlar, düşük ücretlerle kayıtdışı çalışan kesimler veya prim ödeme gücüne sahip olmayanlar sosyal sigorta sistemi içinde yer alamamakta ve bu kesimlerin sosyal hizmet ve yardım sistemi aracılığıyla desteklenme ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Ancak, sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespitinde nesnel ölçüt ve standartların oluşturulmaması, sosyal hizmet ve yardım faaliyeti yürüten kurumların veri tabanlarının tamamlanmaması ve aralarında iletişim sağlanmaması olması, bu alanda faaliyet gösteren kamu kurumlarının gerek kendi aralarında gerekse sosyal sigorta kurulları ve gönüllü kurullarla işbirliğinin yeterince geliştirilememesi ve gerekli sayıda nitelikli personelin bulunmaması gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardım sistemi gerçek ihtiyaç sahiplerine yeterli hizmet sunamamaktadır.

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurma, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca verilen aylıklar, 2007 yılı ikinci dönemi itibarıyla aylıklar için kişi başına 80,46 TL, özürölüler için 160,92 TL ve maluller için 241,38 TL olmuştur. 2022 sayılı Kanun gereğince 2007 yılı sonu itibarıyla toplam 1.244.174 kişiye, 1.620 milyon TL ödeme yapılmıştır. 2022 sayılı Kanunla 19 Ağustos 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5797 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle, 2022 sayılı Kanunla ilgili bağvuruların kabulü ve aylık bağlanması işlemlerinin kaymakamlıklar veya valilikler bünyesindeki ilgili birimler tarafından yürütülmesi hususundaki uygulama ortadan kaldırılarak, söz konusu işlemlerin, tekliflanmalarının tamamlanmasından sonra, Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri veya Sosyal Güvenlik Merkezleri tarafından yerine getirilmesi öngörülmüştür.

TABLO:IV. 60- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsad ı Nüfus

KURULU LAR	2005	2006	2007
I. KAMU ÇALI ANLARI TOPLAMI (5510 s. K. md. 4/c)	9.481.295	9.517.053	9.335.500
1. Aktif Sigortalılar	2.402.409	2.420.897	2.444.680
2. Aylık Alanlar ¹	1.595.973	1.649.998	1.698.325
3. Ba ımlılar	5.482.913	5.446.158	5.192.495
4. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1)/(2)	1,51	1,47	1,44
5. Ba ımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,95	2,93	2,82
II. H ZMET AKD LE ÇALI AN S GORTALILAR TOPLAMI (5510 s. K. md. 4/a)	29.454.776	30.884.857	33.662.667
1. Aktif Sigortalılar	6.965.937	7.874.735	8.555.931
2. ste e Ba ı Aktif Sigortalılar	266.558	271.369	269.075
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	178.178	187.951	215.340
4. Aylık Alanlar ¹	4.308.186	4.510.701	4.763.434
5. Ba ımlılar	17.735.917	18.040.101	19.858.887
6. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1+2+3)/(4)	1,72	0,46	0,46
7. Ba ımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,97	2,71	2,72
III. BA IMSIZ ÇALI AN S GORTALILAR TOPLAMI (5510 s. K. md. 4/b)	15.534.895	15.903.124	14.522.127
1. Aktif Sigortalılar	2.103.651	2.082.318	2.052.584
2. ste e Ba ı Aktif Sigortalılar	239.388	244.105	243.931
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.011.333	1.049.206	1.079.785
4. Aylık Alanlar ¹	1.600.294	1.753.025	1.817.685
5. Ba ımlılar	10.580.229	10.774.470	9.328.142
6. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1+2+3)/(4)	2,10	1,93	1,86
7. Ba ımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,63	3,71	3,30
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI (5510 s. K. Geçici md. 20)	307.161	298.266	310.850
1. Aktif Sigortalılar	75.685	85.352	95.341
2. Aylık Alanlar	76.027	77.979	79.388
3. Ba ımlılar	155.449	134.935	136.121
4. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1)/(2)	1,00	1,09	1,20
5. Ba ımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,06	2,49	2,26
V. GENEL TOPLAM	54.778.127	56.603.300	57.831.144
1. Aktif Sigortalılar	11.547.682	12.463.302	13.148.536
2. ste e Ba ı Aktif Sigortalılar	505.946	515.474	513.006
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.189.511	1.237.157	1.295.125
4. Aylık Alanlar	7.580.480	7.991.703	8.358.832
5. Ba ımlılar	33.954.508	34.395.664	34.515.645
6. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1+2+3)/(4)	1,75	1,78	1,79
7. Ba ımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,14	2,98	2,87
VI. GENEL NÜFUS TOPLAMI ²	68.900.000	69.700.000	70.586.256
VII. S GORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	79,5	81,2	81,9

Kaynak: SGK, DPT.

¹ Ki i sayısıdır.

² 2007 yılı için ADNKS verileri, 2005 ve 2006 yılları için ise 2007 yılı ADNKS verileri esas alınarak DPT tarafından yapılan geçici tahmin rakamları kullanılmıştır.

3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Ye il Kart Verilerek Devlet Tarafından Kar ılanması Hakkında Kanun uyarınca, Sağlık Bakanlığı tarafından muhtaç vatandaşlara sağlık yardımları yapılmaya devam edilmektedir. 2007 yılı sonu itibarıyla toplam ye il kartlı sayısı 9.132.942 ki i olup, toplam ye il kart harcaması ise 3.914 milyon TL'dir. 5510 sayılı Kanuna göre, 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren 3816 sayılı Kanun kapsamında Ye il Kart verilen ki iler, Genel Sağlık Sigortalısı sayılmaktadır.

- 209 -

227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Muhtaç Aylığı ve Vakıf maret Yönetmeli hükümleri uyarınca, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007 yılında 4.287 muhtaç, özürsüz ve yetime aylık kişi başına 251,21 TL ödenmiştir. Türkiye genelinde toplam 108 imarette 77.280 kişiye sıcak yemek, 71.850 kişiye de kuru gıda hizmeti verilmiştir, ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Vakıf Güreba Hastanesi'nde de 6.020 kişiye sağlık hizmeti verilmiştir ve bu hizmet için toplam 606 Bin TL tutarında harcama yapılmıştır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından kişi başına aylık olarak yapılan nakdi yardım miktarı 2007 yılının ilk yarısında 178,54 TL iken, ikinci yarısında 183,73 TL olmuştur. Aynı-Nakdi Yardım Yönetmeliğindeki doğrultusunda SHÇEK tarafından 2007 yılında yaklaşık 28.681 kişiye toplam 47,8 milyon TL tutarında aynı-nakdi yardım ödemesi yapılmıştır.

Bakıma Muhtaç Özürsüzlerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine ilişkin Yönetmelik hükümlerine göre; her türlü gelirleri toplamı esas alınarak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma muhtaç özürsüzlere sunulan bakım hizmetleri kapsamında 2007 yılı itibarıyla 1.435 kişi özel bakım merkezlerinden, 84.759 kişi de evde bakım hizmetinden yararlanmıştır. Bu hizmetlerin karlılığı olarak SHÇEK tarafından, özürsüzlere bakım hizmeti sunan özel kuruluşlara iki aylık, özürsüzlere evde bakım hizmeti veren kişilere de bir aylık net asgari ücret tutarında ödeme yapılmaktadır. 2007 yılında SHÇEK tarafından özel bakım merkezleri ve özürsüzlere bakım hizmeti veren kişilere toplam 46.7 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.

TABLO:IV. 61- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların 2005 - 2007 Dönemi Sosyal Yardım Harcamaları

Kurumu	Yardım Türü	2005		2006		2007	
		Kişi Sayısı (4)	Gider (Milyon TL)	Kişi Sayısı (4)	Gider (Milyon TL)	Kişi Sayısı (4)	Gider (Milyon TL)
SGK	Yaşlı-Malül ve Sakat Aylığı	1 266 268	1 003,9	1 243 878	1 284,8	1 244 174	1 620,1
SHÇEK	Aynı-Nakdi Yardım	19 735	16,0	27 319	41,0	28 681	47,8
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Tüm Sosyal Yardım Uygulamaları	59 390	60,7	94 885	103,6	164 437	143,0
Sağlık Bakanlığı (1)	Yeşil Kart Uygulaması	10 811 554	1 808,7	12 550 892	2 908,3	9 132 942	3 913,9
SYDGM (Fon) (2)	Tüm Sosyal Yardım Uygulamaları	7 429 443	1 304,7	7 420 527	1 389,5	7 516 842	1 413,8
TOPLAM (3)		19 586 390	4 194,0	21 337 501	5 623,6	18 087 076	7 138,5
TOPLAM/GSYH (Yüzde)			0,65		0,74		0,84

Kaynak: DPT, SGK (Emekli Sandığı), Sağlık Bakanlığı, SHÇEK, SYDGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü

(1) Kişi sayısı söz konusu yıldaki toplam yeşil kart sahibi kişi sayısını belirtmektedir.

(2) Yararlanan kişi sayısı yararlanma sayısıdır, kişi bazında mükerrerlik olabilir.

(3) Belediyelerin yaptığı olduğu sosyal yardım harcamaları veri yetersizliği nedeniyle toplamda yer alamamaktadır.

(4) Sosyal yardım alan kişi sayısında mükerrerlik söz konusu olabilir.

- 210 -

Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdürlü ü (SYDGM) tarafından il ve ilçe vakıfları kanalıyla muhtaç ki ilere; aile, sa lık, e itim ve özürlü yardımları ile sıcak yemek ve do al afet yardımları gibi çe itli sosyal yardımlar yapılmakta ve proje destekleri verilmektedir. Bu kapsamda SYDGM tarafından, 2006 yılında 7.420.527 ki iye yakla ık toplam 1.389 Milyon TL; 2007 yılında ise 7.516.842 ki iye yakla ık toplam 1.413 milyon TL yardım yapılmı tır.

Göç, kentle me, aile yapısında meydana gelen de i im, nüfus artı ı ve i sizlik gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artarak devam etmektedir. 2006 yılında toplam kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 0,74 iken, bu oran 2007 yılında yüzde 0,84'e yükselmiştir. Sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacı artmasına paralel olarak SHÇEK'e ba lı sosyal hizmet sunan kurulu sayılarında da artı görülmektedir.

TABLO:IV. 62- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlü ü'ne Ba lı Kurulu Sayıları ve Kapasiteleri

Kurulu Türleri	2005		2006		2007		2008 ¹	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Yeti tirme Yurdu	110	8 581	112	8 359	113	8 281	112	7 736
Çocuk Yuvası	95	8 677	107	9 534	106	9 534	94	8 003
Huzurevi	66	7 173	69	7 605	69	7 605	66	7 775
Özürlü Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (Gündüzlü ve Yatılı)	68	2 755	67	3 027	66	3 120	69	4 407
Toplum Merkezi	62	-	66	-	70	-	79	-
Aile Danı ma Merkezi	33	-	38	-	38	-	41	-
Kadın Konuk Evi	15	-	17	-	20	-	25	-
Sevgi Evi ve Çocuk Evi	-	-	-	-	45	260	70	1 150
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi	-	-	-	-	7	174	9	175

Kaynak: SHÇEK

¹ Eylül ayı itibarıyla

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sosyal güvenlik sistemi, nüfusun tümünü kapsayan, toplumun de i en ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirli e ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavu turulacaktır.

Sosyal hizmet ve yardımların e itlik, sosyal adalet, etkinlik ve etkililik ilkeleri do rultusunda sunulması amacıyla sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç duyan ki ilerin belirlenmesi için nesnel ölçütlerle i leyen bir tespit mekanizması kurulacak ve sistemdeki kurulu lar arasında ileti im ve i birli i sa lanacaktır. Sosyal hizmet ve yardımlar alanındaki nitelikli personel eksikli i giderilerek hizmetlerin kalitesi yükseltilecektir.

3. Politika Öncelikleri Ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 87. Sosyal sigorta sistemi, çalı an nüfusun tümünü kapsayacak, sistemde aktüeryal dengeler gözetilecek ve tam otomasyona geçilecektir.				
Tedbir 179. Sosyal sigorta sisteminin bilgi i lem altyapısında kademeli olarak tam otomasyona geçilecektir.	SGK	ÇSGB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DPT, Hazine Müste arlı ı, KUR	Aralık Sonu	Sosyal sigorta sisteminin bilgi i lem altyapısında tam otomasyona geçilerek etkili, eri ilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapı olu turulacaktır.
Öncelik 88. Sosyal hizmet ve yardımlar sistemi geli tirilecek, sistemden yararlanacak ki ilerinin belirlenmesi amacıyla ortak veri tabanı olu turularak nesnel ölçütlerle i leyen bir tespit mekanizması kurulacaktır.				
Tedbir 180. Sosyal Hizmetler Kanunu üzerindeki çalı malar tamamlanacaktır.	SHÇEK	İgili Kamu Kurum ve Kurulu ları	Aralık Sonu	Sosyal hizmetler alanında hazırlanan yasa ile korunmaya, bakıma, geli meye, destek ve yardıma ihtiyaç duyan birey, aile ve gruplara kamu kurum ve kurulu ları ile gerçek ve tüzel ki ilerce sunulan sosyal hizmetlerin temel ilke ve esasları ile model ve niteli i belirlenecek, sosyal hizmet uygulamalarına ili kin rehberlik ve denetimin usul ve esasları tespit edilecektir.
Tedbir 181. Sosyal hizmet ve yardımlarla ilgili kurulu ların yetki, görev ve sorumlulukları netle tirilecektir.	Ba bakanlık	Sa lık Bakanlığı, DPT, SGK, SYDGM, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlü ü TÜ K, ÖZ DA, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal hizmet ve yardımlar alanında faaliyet gösteren kurulu ların görev, yetki ve sorumluluklarının netle tirilmesiyle, bu kurulu lar arasındaki i birli i ve ileti im artırılacak, sistemdeki da ınıklık ve mükerrerlikler giderilecektir. Ayrıca sosyal yardımlardan yararlanma kriterlerinin belirlenmesinden ve bilgi i lem altyapılarının entegrasyonu ile ilgili çalı maların yürütülmesinden sorumlu kurulu lar belirlenecektir.
Tedbir 182. Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu kapsamında yapılan sosyal yardımlardan yararlanacak ki ilerinin belirlenmesinde kullanılan puanlama formülü geli tirilecektir.	SYDGM	Sa lık Bakanlığı, SGK, SHÇEK, TÜ K, ÖZ DA, Vakıflar Genel Müdürlü ü, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Halihazırda SYDGM tarafından sunulan bazı sosyal yardımlardan yararlanacak ki ilerinin belirlenmesi için kullanılan puanlama formülü di er sosyal yardım türlerini de kapsayacak ekilde geli tirilecektir.

- 212 -

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak leme ve Açıklama
Öncelik 89. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecek ve kurumsal bakım hizmetleri iyile tirilecektir.				
Tedbir 183. Korunmaya muhtaç çocuklardan ailesi yanında bakılanların sayısı arttırılacaktır.	SHÇEK	MEB, ç i leri Bakanlı ı, SYDGM, TRT ASAGM, Yerel Yönetimler, STK'lar,	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocukların aileleri, gelir düzeyini artırıcı projeler ve ayni-nakdi yardımlar yoluyla desteklenecektir. Ailesi yanında bakımı mümkün olmayan çocukların ise, öncelikle koruyucu aile yanında bakımı te vik edilecektir. Ayrıca, koruyucu aile hizmeti standardının yükseltilmesi amacıyla ilgili meslek elemanları ile koruyucu aileler için e itim programları düzenlenecektir. Koruyucu aile hizmeti konusunda bilgilendirici ve tanıtıcı kampanyalar düzenlenecektir.
Tedbir 184. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sevgi evi ve çocuk evi modelleri yaygınla tırılacaktır.	SHÇEK	MEB, Adalet Bakanlı ı, Sa lık Bakanlı ı, ÇSGB, ç i leri Bakanlı ı, ASAGM, Gençlik ve Spor Genel Müdürlü ü, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kurulu lar, çocukların geli imine ve sosyal uyumuna katkıda bulunacak eilde tasarlanacaktır.
Tedbir 185. Çocuk koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin sayısı arttırılacaktır.	SHÇEK	MEB, Adalet Bakanlı ı, Sa lık Bakanlı ı, ÇSGB, ç i leri Bakanlı ı, ASAGM, Gençlik ve Spor Genel Müdürlü ü, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Duygusal, cinsel ve fiziksel istismara u ramı , madde ba ımlısı, sokakta ya ayan, suça itilmi çocukların, rehabilite olmadan yeti tirme yurtlarına yerle tirilmesi burada kalan di er çocuklar açısından önemli sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle bu çocuklara özellikle gündüzlü rehabilitasyon hizmeti sunan merkezlerin kurulması sa lanacaktır.

E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİTİRLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOGUN GÜÇLENDİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu sektörel önceliklerimiz olarak önemini korumaktadır.

Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurtdışında tanıtılması ve Türkçe'nin yazı dili birikiminin dünya dillerine kazandırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana yürütülen Türk Edebiyatının Dünya Açılımı (TEDA) projesi kapsamında çeviri ve yayın destek çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede çeşitli dillere çevrilerek yayımlanan eser sayısı 2007 yılı itibarıyla 181'e ulaşmıştır.

Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve kültür alanında kamu-özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu-özel sektör işbirliği adına önemli bir açılım sağlamasıyla birlikte, bu alanda sponsorluk uygulaması, tanıtım eksikliğinden dolayı henüz istenen seviyeye ulaşmamıştır. Bu nedenle kültür ve sanata sponsor olmayı özendirici, tanıtıcı ve kolaylaştırıcı çalışmaların önümüzdeki dönemde devam etmesi önem arz etmektedir. Ayrıca kültür ve sanat faaliyetlerinden toplumun bütün kesimlerinin faydalanabilmesi öncelikli amaçlarımızdandır. Ancak bu faaliyetlerden toplumun hangi kesimlerinden insanların, ne kadar yararlandığı, vatandaşların kültürel etkinlikler için ne kadar zaman ayırdığı ya da boş zamanlarında neler yaptığını ilkin ciddi bir veri bulunmamaktadır.

Kültürel yabancılaşmanın önüne geçmek için alınan önlemler çerçevesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kullanıcılarla etkileşime imkan veren Türkiye Kültür Portalı oluşturulması çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca toplumsal diyalog, dayanışma, uzlaşma ve hoşgörü kültürünü ön plana çıkartacak, toplumsal bağlarımızı güçlendirecek tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla ilgili tüm kamu kurumlarının, STK'ların, akademisyen ve aydınların katılımlarının sağlanması bir Milli Kültür Eylem Planı hazırlanması için çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

Yerel göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu sorunlar, toplumsal bütünlük ve uyumu zedeleyici ortamlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel yönetimler ve STK'ların toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bir arada yaşama kültürünü geliştirecek faaliyetlere ağırlık vermeleri gerekmektedir. Diğer taraftan, kültürümüzde önemli yer tutan vakıflar, geçmişte toplumsal kalkınmanın temininde aktif rol üstlenmişken, günümüzde bu anlamda oldukça gerilerde kalmışlardır. Genel anlamıyla STK'ların, özelden ise vakıfların özellikle kültürel ve sosyal politikalar alanında katma değer oluşturma potansiyelleri oldukça yüksektir. Bu çerçevede, vakıfların bu alanda ne miktarda katma değer yaratabileceklerinin araştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, kültürümüzün güçlü yönlerinden biri olarak değerlendirilen toplumsal yardımlaşma ve dayanışma duygusunun kurumsal kökenleri hakkında bilimsel bir araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

- 214 -

Hayatın her alanında yaşanan hızlı değişim, aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Etkisizlik, sosyal güvenlik, sosyal katılım, karar alma süreçlerine katılım, yabancılaşma, toplumsal duyarlılık, bireysel gelişim ve özgüven gibi gençleri yakından ilgilendiren konularda kurumlar arasında etkin bir işbirliği gerekmektedir.

Kültürel değişimin hızlanması aile kavramının önemini daha da artırmaktadır. Ekonomik gelişimin sosyal kalkınma ile tamamlanabilmesi için aile kurumunun güçlendirilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve aile üyelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesini amaçlayan politikalar, temel gereklilikler haline gelmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginliğimizin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması kültür politikalarının temelini oluşturacaktır. Sosyal ve ekonomik politikalarda kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK'ların etkin katılımı sağlanacaktır. Hedefleri belirleyen ve umut verici adımlarla zenginleştirilerek geçmişten geleceğe taşıyıcı kültürel birikimimizi ve kimliğimizi, özgüvenli bir şekilde çağımızın değerleriyle bütünleştirebilecek bireyleri yetiştirmek amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır. Ayrıca, ortak kültürel değerlerimiz etrafında ve farklılıklara saygı çerçevesinde tüm bireylerin hoşgörüsüzlüğüne katkı yapma kültürü ve toplumsal dayanışma içerisinde yaşamı amaçlanmaktadır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 90. Kültürel mirasımızın korunması, tanıtılması ve geliştirilmesine önem verilecektir.				
Tedbir 186. Kültürel mirasımızın korunması, tanıtılması ve kamuoyu bilincinin artırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	MEB, TÜRKİYE İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, Diyanet İşleri Başkanlığı, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık - Ocak	Yurt içindeki ve dışındaki tarihi eserlerimiz ile kültürel mirasımızın korunması sağlanacaktır. Kültürel mirasımıza yönelik bilincin geliştirilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa gerçekleştirilecek bir proje kapsamında "Halk Kültürü" dersinin ilköğretim kurumlarında okutulması sağlanacaktır. Yazma eserlerin restorasyonu yapılarak, tıpkıbasımı ve günümüz Türkçesine çevirisi yapılacaktır. Süleymaniye ve Beyazıt Devlet Kütüphanelerindeki yazma eser koleksiyonlarının dijital ortama aktarılması tamamlanacaktır.

- 215 -

Tedbir 187. Türkçe'nin geliştirilmesi, doğru ve etkin kullanımı artırılabacaktır.	Türk Dil Kurumu	Kültür ve Turizm Bakanlığı, MEB, YÖK, TRT, TÜB TAK, Özürlüler daresi Bakanlığı, Anadolu Ajansı	Aralık Sonu	Bilim, eğitim, özetim, yayın kuruluşlarında Türkçenin doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır. Yazılı ve görsel basında ve ticari alanda yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanımının özendirilmesine çalışılacak, ilgili yerlerdeki yabancılaştırmaya karşı yasal düzenlemeler yapılacaktır. Türk iktisadi dilinin geliştirilmesi, sözlü dilin ve dil bilgisinin hazırlanması sağlanacaktır.
Öncelik 91. Toplumsal dayanışma ve bütünlüğün sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 188. Toplumsal dayanışmanın artırılması amacıyla hoşgörü ve toplumsal diyaloga geliştirici tedbirler alınacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜRK, Vakıflar Genel Md.lüğü, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumumuzda dayanışma, hoşgörü ve kültürünü besleyen toplumsal kurum ve kaynakların tespiti ile bu kültürü zayıflatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik sosyal araştırmalar yapılacaktır. STK'lar ve vakıflar politika oluşturma süreçleri hakkında bilgilendirilerek, toplumsal yardımlaşmanın ve günümüzde devletin üzerinde olan hizmetlerin yürütülmesinde etkin rol almaları sağlanacaktır.
Tedbir 189. Gençlerin toplumla bütünlük, özgüven sahibi, sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmelerini ve toplumsal hayata aktif katılımlarını sağlayacak tedbirler alınacaktır.	GSGM	MEB, DPT, SHÇEK, ASAGM, RTÜK, Üniversiteler ve STK'lar	Aralık Sonu	Batı AB olmak üzere, örnek ülke uygulamaları incelenip bir Ulusal Gençlik Stratejisi oluşturulacaktır. Gençlik Meclislerinin kurulması teşvik edilerek gençlerin karar alma süreçlerine katılımları sağlanacaktır. Gençlerin yaygınlaştıran iddet ve zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarını temin maksadıyla spor ve sanata yönlendirilmeleri sağlanacaktır. İnternet ortamında gençleri ve çocukları tehdit eden unsurların zararlarını en aza indirebilmek için gençlerin interneti ne amaçlarla kullandığını inceleme araştırmaları yapılacaktır.

- 216 -

Öncelik 92. Kültürel ürün ve tesislerin etkin kullanılması, ölçülmesi ve ekonomik değer kazandırılmasına önem verilecektir.				
Tedbir 190. Kültürel tesis ve faaliyetler kademeli olarak yerel yönetimlere devredilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Kütüphane ve kültür merkezleri gibi yapıların yerel yönetimler ile üniversitelere devredilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 191. Kültürel ürün ve hizmetlerin milli gelir ve ihracat içerisindeki payı artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	DTM, TRT, Özel Sektör, Meslek Odaları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kültür turizminin geliştirilmesi, maddi kültür ürünlerinin yurtdışında tanıtılması ve ihracat ürünlerine dönüşürülmesi sağlanacaktır. Sinema ve belgesel film gibi kültürel ürünlerin üretimi teşvik edilerek milli gelir ve ihracat içindeki payı artırılacaktır.
Tedbir 192. Kültür alanında uluslararası standartlara uygun veri üretimi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK, Üniversiteler, STK'lar, Özel sektör	Aralık Sonu	Bilgisayar, internet, televizyon v.b kitle iletişim araçlarının kültürel amaçlarla kullanılma oranları, insanların hangi kültürel etkinlikler için ne kadar zaman ayırdıkları ve harcama yaptıklarının tespit edilmesine yönelik saha araştırmaları yapılacaktır. Kültür Merkezleri, Devlet Opera ve Balesi ve Devlet Tiyatrolarında yapılan faaliyetler ve yararlanıcılarının profiline ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

F. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTE N ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarını içeren sosyal harcamaların GSYH'ya oranında 2002 yılından sonra bir artış görülmektedir. 2003 yılında kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında bir düşüme karşın, özellikle aynı yılda başlatılan Eğitimde Yüze Yüz Destek Kampanyası çerçevesinde, eğitime sağlanan katkılarının tamamının vergi indiriminden faydalanabilmesine imkan verilmesi ve özel sektörün eğitime katkısı artmıştır. 2009 yılına kadar olan dönemde kamu eğitim harcamaları yaklaşık olarak aynı düzeyini korumuştur. 2009 yılında ise yeni kurulan üniversitelerin harcamaları nedeniyle kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının yükselmesi beklenmektedir. Eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında artışlar olsa da okulların materyalleri ve binaları ve bölgeler arası farklılıklar gibi eğitim sorunları ile fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumunu içeren kalite sorunları devam etmektedir.

- 217 -

2001-2008 döneminde sosyal korumaya ilişkin harcamalarda özellikle emekli aylık ödemelerinin artması ile beraber önemli artışlar yaşanmıştır. 2008 yılında sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranındaki azalmanın nedeni prim yapılandırma uygulamasından elde edilen gelirin sosyal güvenlik sisteminin finansman açığını düzeltmesidir. Sosyal koruma harcamalarında artışlar kaydedilmesine rağmen sosyal dışlanma, yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizliği gibi sorunlar bu alanda ön plana çıkmaktadır.

2001-2004 döneminde sağlık harcamalarında da önemli oranda artışlar yaşanmıştır, sağlık harcamalarını sınırlamaya yönelik olarak alınan bazı tedbirler ve döviz kurunun değerinin düşmesi nedeniyle sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2004 yılı sonrasında yaklaşık olarak aynı düzeyini korumuştur. Söz konusu dönemde, sağlık harcamalarındaki (kur etkisinden arındırılmış) genel artış trendine rağmen fiziki altyapı ve sağlık personelinin gerek nicelik gerekse nitelik olarak yetersiz kalması ve bölgeler arasında dengeli bir şekilde dağılmaması, koruyucu sağlık hizmetlerinin yetersizliği, erişilebilirlik sorunları ile etkili bir sevk zincirinin oluşturulmaması gibi nedenlerle sağlık hizmetlerinde kalite sorunu önemini korumaktadır.

TABLO:IV. 63- Sosyal Harcamaların Gelişimi

SOSYAL HARCAMALAR	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)	
E T M (3)	3,1	3,5	3,3	3,1	3,0	3,1	3,1	3,0	3,3	
SAĞLIK (3)	3,2	3,7	3,8	3,9	3,9	4,0	4,0	3,9	3,9	
SOSYAL KORUMA	5,7	6,3	7,2	7,0	7,3	7,2	7,3	7,0	7,4	
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar (4)	5,3	5,6	6,4	6,3	6,5	6,4	6,6	6,2	6,4	
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler (5)	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,6	0,8	
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,2	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	
TOPLAM	12,0	13,5	14,3	14,0	14,2	14,3	14,4	13,9	14,6	

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), bütçe dışı fonlar, K T'ler, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeler ve mahalli idarelerin harcamalarını içermektedir. Ayrıca, sosyal yardım mahiyetinde olan yeşil kart harcamaları sağlık harcamaları kapsamında değerlendirilmiştir.

(4) Sosyal güvenlik kuruluşlarının ödenen emekli aylıklarının yanı sıra bu kuruluşların diğer giderlerini ve sigorta Fonunun giderlerini içermektedir.

(5) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), Sosyal Yardımlaştırma ve Dayanışma Tevlik Fonunun sağlık ve eğitim dışı harcamaları ile Emekli Sandığı tarafından primsiz ödemeler kapsamındaki harcamaları içermektedir.

- 218 -

2. Temel Amaç ve Hedefler

Önümüzdeki dönemde eğitim, sağlık ve sosyal koruma sisteminde maliyet etkin bir yaklaşımla erişim, etkinlik ve kalitenin artırılması amaçlanmaktadır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak İlem ve Açıklama
Öncelik 93. Sosyal harcamaların maliyet etkinli i artırılabacaktır.				
Tedbir 193. Sosyal hizmet ve yardımlara yapılan harcamaların maliyet etkinli i artırılabacaktır.	Maliye Bakanlığı	ÇSGB, DPT, Hazine Müste arlı ı, SGK, SYDGM, KUR, ÖZ DA, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal devlet anlayı ı çerçevesinde yapılan düzenlemeler sonrasında sosyal hizmet ve yardımlar için kaynak ihtiyacı hızla artmaktadır. Bu durum kamu bütçeleri üzerinde önemli bir baskı olu turmaktadır. Bu alana ayrılan kaynakların etkin kullanılması sa lanacaktır.

IV. BÖLGESEL GEL İMEN N SA LANMASI

A. BÖLGESEL GEL ME POL T KASININ MERKEZ DÜZEYDE ETK İLE T R LMES

1. Mevcut Durum

Bölgeler ve iller arası geli mi lik farklarının azaltılması, geri kalmı yörelerde gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyet çe itlili inin sa lanması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin ve i birli ine dayalı rekabetin geli tirilmesi ile kaynakların yerinde ve etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir.

AB'ye katılım süreciyle birlikte, Türkiye'nin gerek kendi bölgeleri, gerekse AB üyesi ülkelerle arasındaki geli mi lik farklarının azaltılması hususu daha da önem kazanmıştır.

Bölgesel geli menin hızlandırılabilmesi için operasyonel nitelikli programlara, tanımlanmış finansman kaynaklarına ve yerel düzeyde kalkınma ajanslarına ve teknik kapasitesi yüksek kurumsal altyapıya olan ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO:IV. 64- Düzey 2 statistiki Bölge Birimleri (BB) Bazında Çe itli Göstergeler

Bölgeler	Sosyo-Ekonomik Gelişim Sırası (2003)	Nüfus Payı (2007) (Yüzde)	2000-2007 Yıllık Nüfus Artışı Hızı (Yüzde)	ehirle me Oranı (2007) (Yüzde) *	Net Göç Oranı (1995- 2000) (Binde)	Bölgelerin GSYH'ya Katkısı (2001) (Yüzde)	Ki i Ba ına GSYH Endeksi De erleri (2001)	sızlık Oranı (2006) (Yüzde)	stihdamın Sektörel Yapısı (2006)			Üniversite Sayısı (2008)	Bütçe Gelirinin Giderlerini Kar ılama Oranı (2007)
									Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)		
TR10 (İstanbul)	1	17,8	3,3	88,9	46,1	21,3	143	11,2	0,5	41,9	57,6	29	8,9
TR51 (Ankara)	2	6,3	1,6	92,7	25,6	7,6	128	12,1	7,5	25,2	67,3	10	1,7
TR31 (zmir)	3	5,3	1,5	84,9	39,9	7,5	150	11,2	17,5	31,2	51,3	6	4,0
TR41 (Bilecik, Bursa, Eski ehir)	4	4,8	1,5	81,7	38,7	5,2	117	7,6	17,3	45,1	37,6	4	1,6
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	5	4,3	1,7	63,2	-9,5	7,6	191	10,7	20,0	34,6	45,4	6	7,7
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirda)	6	2,1	1,1	66,3	43,4	2,5	127	8,0	22,9	30,0	47,1	3	1,6
TR62 (Adana, Mersin)	7	5,1	0,4	74,1	-6,9	5,8	112	16,2	26,1	21,5	52,3	3	1,5
TR32 (Aydın, Denizli, Mu la)	8	3,7	0,6	49,9	35,8	4,2	113	7,4	34,9	22,7	42,3	3	1,0
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	9	3,5	-0,2	63,0	47,2	3,5	95	7,3	32,6	14,3	53,1	3	1,2
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,3	0,5	56,3	11,6	2,2	98	6,2	47,7	15,0	37,3	2	0,8
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	11	1,4	-0,1	48,9	-69,1	1,6	108	5,9	36,5	23,8	39,4	3	1,4
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, U ak)	12	4,2	-0,5	60,0	-5,8	3,9	88	7,2	40,6	24	35,3	4	0,8
TR52 (Karaman, Konya)	13	3,1	-1,5	71,4	0,0	2,7	75	10,6	33,5	18,9	47,5	2	0,7
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	14	3,2	1,6	77,6	-22,9	2	65	15,1	23,3	35,2	41,5	3	0,6
TR63 (Hatay, Kahramanmara , Osmaniye)	15	4,0	0,7	55,9	-30,2	2,9	74	12,1	33,3	22,3	44,4	3	0,9
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	16	3,3	-1,2	68,7	-28,6	2,4	66	11,3	26,8	23,2	50,0	3	0,6
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kır ehir, Nev ehir, Ni de)	17	2,1	-1,9	59,2	-19,4	2,1	85	10,5	42,0	16,3	41,7	5	0,7
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	18	3,9	-1,3	59,3	-46,7	3,2	73	6,6	50,9	15,1	34,1	4	0,5
TR90 (Artvin, Giresun, Gümü hane, Rize, Trabzon, Ordu)	19	3,5	-3,2	55,5	-26,1	3,1	67	5,7	52,2	11,9	35,9	6	0,5
TRB1 (Bingöl, Elazı , Malatya, Tunceli)	20	2,3	-1,4	65,6	-27,1	1,7	67	13,7	44,1	13,6	42,1	4	0,3
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	21	1,0	-2,4	53,3	-39,8	0,9	70	5,0	58,8	10,3	31,3	3	0,4
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,5	-3,2	59,3	-43,5	1	50	5,4	47,5	8,6	43,8	3	0,3
TRC2 (Diyarbakır, anlurfa)	23	4,2	0,9	59,5	-39,5	2,2	54	12,0	26,9	16,2	56,8	2	0,3
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, ırnak)	24	2,7	1,1	62,4	-46,8	1,2	46	15,7	20,0	17,5	62,5	4	0,2
TRA2 (A rı, Ardahan, I dir, Kars)	25	1,6	-0,2	48,3	-57,3	0,6	34	5,2	56	5,9	37,8	3	0,2
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Mu , Van)	26	2,8	0,0	49,5	-39,5	1	35	8,5	48,5	10,7	41,1	5	0,2
Türkiye		100	0,6	70,5		100	100	9,9	27,3	25,4	47,3	126	

Kaynak : DPT, TÜ K, Maliye Bakanlığı

* ehir nüfusu il ve ilçe merkezleri nüfusunu kapsamaktadır.

- 220 -

Güneydo u Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma dairesi Ba kanlı ı ile DPT Müste arlı nın koordinasyonunda; ilgili kamu kurum ve kurulu larıyla, il ve bölgeden gelen talep ve öneriler ile Rekabet Gündemi çalı masında ortaya çıkan öncelikler de dikkate alınarak hazırlanan GAP Eylem Planı yürürlü e konulmu tur. Eylem Planı kapsamında, GAP'ın 2008-2012 döneminde tamamlanması hedeflenmi tir. Bu çerçevede GAP Eylem Planında yer alan faaliyet ve projeler için 2008-2012 döneminde toplam 26,7 milyar TL'lik kaynak kullanılacaktır. Söz konusu kayna ın 7,3 milyar TL tutarı mevcut e ilimlere ve yürüyen proje stokuna göre daha önce planlanmı ola an ödeneklerden olu maktadır. Eylem Planının ortaya çıkard ı ek finansman ihtiyacı olan 19,4 milyar TL'nin, 4,9 milyar TL tutarındaki kısmı merkezi bütçe d ından finanse edilecek olup, merkezi bütçe kapsamında sa lanması öngörülen tutar 14,5 milyar TL'dir. GAP Eylem Planı için 2008-2012 döneminde gereken 14,5 milyar TL tutarındaki ek finansmanın; 1 milyar TL'si 2008 yılında, 13,5 milyar TL' lik kısmının ise 2009-2012 döneminde sa lanması planlanmı tir.

İllerde ekonomik ve sosyal geli me sürecinin temel imkan ve kısıtlarını tespit etmek, yerel payda ların bu sürece ili kin de erlendirmelerini almak, bu sürece ivme kazandıracak girişimleri ortaya çıkarmak amacıyla Konya, Van, Erzurum, Samsun ve stanbul illerinde Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantıları düzenlenmi tir. Toplantılarda, bölgesel kalkınmaya ivme kazandıracak yeni proje fikirleri ile uygulanmakta olan projelerden hızlandırılması gerekenler üzerinde durulmu tur. Ayrıca, öncelikler ve temel ihtiyaçlar anlamında bu bölgelerde kurulacak olan kalkınma ajansların kurulu çalı malarının hızlandırılması için ön görü meler yapılmı tir.

5779 sayılı Kanun uyarınca DPT Müste arlı ı bütçesinde yer alan ve her yıl Kalkınmada Öncelikli Yörelerde (KÖY) bulunan ı Özel daireleri ile belediyelerin muhtelif projelerine destek sa lanan, Mahalli daireler Ödene i uygulamasına 2008 sonu itibarıyla son verilmi tir. 5779 sayılı Kanun ile illerin sosyo-ekonomik geli mi lik endeksi de dikkate alınarak mahalli idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından do rudan pay ayrılmak suretiyle gelirlerinde reel iyile tirme ve istikrar sa lanmı tir. Bu ekinde, ülke genelinde ya anan ekonomik geli menin mahalli idarelerin uygulamaları aracılı ıyla bölgesel ve yerel düzeye de yansması hedeflenmi tir.

2008 yılında; 5355 sayılı Mahalli dare Birlikleri Kanunu ile 5302 sayılı ı Özel daireleri Kanununda de i iklik yapan 5793 sayılı Kanun ile köylere hizmet götürme birlikleri ve il özel idarelerinin uygulama açısından görev ve yetki alanları geni letilmi , merkezi kamu kurulu ları ve mahalli idarelerin i birli i kolayla tırılmı yerelde yapılacak yatırımların yerinden takip ve koordinasyonunda yeni imkanlar sa lanmı tir. Bu çerçevede, birbirini tamamlar nitelikteki 5779 ve 5793 sayılı kanunlarla mahalli idarelerin yerel ve bölgesel geli me alanındaki ekonomik imkanları, yetki ve sorumlulukları artırılmı tir. 5084 sayılı te vik kanunu çerçevesinde 2004 yılı ba ından 2008 yılı Eylül ayı sonuna kadar, bedelsiz yatırım yeri tahsisi kapsamında Türkiye genelinde cari fiyatlarla yakla ık 3,5 milyar TL tutarında yeni yatırım öngörümü tür. Söz konusu yatırımların yüzde 13,3'lük kısmının Do u ve Güneydo u Anadolu Bölgelerinde gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Aynı dönemde, enerji deste i te vik unsuru kapsamında yaratılması öngörülen ilave istihdam Türkiye genelinde yakla ık olarak 94 bin ki i iken, Do u ve Güneydo u Anadolu Bölgelerinin toplam ilave istihdam içerisindeki payı yüzde 21,3'tür.

Kentsel büyüme kutbu i levi görecekle ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek 12 (oniki) cazibe merkezi için özel destek programı çalı malarına DPT koordinasyonunda

- 221 -

2008 yılı içerisinde başlanmıştır. Bu kapsamda; pilot uygulama olarak belirlenen Diyarbakır için merkezi ve yerel aktörlerin geniş katılımıyla bir dizi programlama çalışması yapılmıştır. Bu süreçte; öncelikli alanlar ve işbirliği yapılacak aktörler tespit ve tayin edilmiş, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Diyarbakır Pilot Uygulaması Program Belgesi hazırlanmıştır. Söz konusu Program Belgesi ile Diyarbakır ili için stratejik müdahale alanları, uygulanması öngörülen projeler ve faaliyetler ile kurumsal çerçeve ortaya konulmuştur. Diğer taraftan; program kapsamında yürütülecek olan çalışmaların dayanağını oluşturacak Yüksek Planlama Kurulu Kararına göre fiili proje uygulamalarına 2008 yılı sonunda başlanması planlanmıştır.

AB'ye üyelik sonrası yapısal fonlar ve uyum fonu kullanımında pratik bilgi ve deneyim elde etmek amacıyla AB fonları ile desteklenen bölgesel kalkınma programı uygulamaları sürdürülmüştür. Sona eren programlar için etki değerlendirilmesi çalışmaları başlatılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları; AB'ye uyumu da dikkate alarak, bir taraftan bölgelerin ekonomik verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırırken, diğer taraftan da bölgeler arası gelişimlik farklarını azaltma amacına hizmet edecek, iç göç hareketlerinin sosyal, ekonomik ve kentsel gelişme bakımından uyumlu ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasını ve refahın ülke geneline dengeli dağılmasını sağlayacaktır.

Ulusal düzeyde bölgesel ve mekansal gelişimin yasal ve teknik çerçevesi geliştirilecek, yerel düzeydeki kuruluşlarla işbirliği içinde bölgesel gelişme stratejileri ve planları hazırlanacak, alt ölçekli (bölge ve il) plan ve stratejilerin kapsamı ile ilke ve standartları belirlenecektir.

Bölgelerde iş fırsatları ve yaşam kalitesinin artırılmasına, ulaşılabilişirliğin ve bölge içi ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesine yönelik olarak, kamu yatırım uygulamalarında ve hizmet arzında mekansal önceliklendirme ve odaklanma sağlanacak, başta potansiyeli yüksek kentler olmak üzere sosyal ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.

Kamunun yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin destek politikaları, bölgesel gelişme düzey ve potansiyelleri dikkate alınarak gözden geçirilecek; başta daha seçici ve mekansal odaklı devlet yardımları olmak üzere, girişim sermayesi, kredi garanti fonları, mikro-kredi kurumları, farklılaştırılmış asgari ücret uygulaması ve girdi maliyetlendirmesi gibi yatırımları, üretimi ve istihdamı artırıcı yeni araçlar geliştirilecektir.

- 222 -

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak le m ve Açıklama
Öncelik 94. Ülke genelinde mekânsal ve bölgesel geli me politika çerçevesi olu turulacak, bölgesel geli me stratejilerinin ve planlarının esasları ve standartları belirlenecektir.				
Tedbir 194. Bölgesel Geli me Ulusal Stratejisi (BGUS) hazırlanacaktır.	DPT	Bayındırlık ve skân Bakanlı ı, Çevre ve Orman Bakanlı ı, İlgili Bakanlıklar, Mahalli daireler	Aralık Sonu	Bölgesel geli me açısından ulusal düzeyde e güdümü sa lamak, uygulamayı yönlendirmek ve hazırlanacak alt ölçekli plan ve stratejilere genel bir çerçeve olu turmak üzere BGUS hazırlanacaktır. BGUS stratejik plan yöntemiyle hazırlanacak ve ulusal ölçekte mekansal geli me perspektifini de içerecektir.
Tedbir 195. Bölgesel geli me stratejilerinin ve planlarının esasları ve standartları belirlenecektir.	DPT	İlgili Bakanlıklar, Mahalli daireler	Aralık Sonu	yi uygulama örnekleri, güncel ihtiyaçlar, AB'ye uyum ve bölgesel geli me alanında olu an yeni artlar dikkate alınarak stratejik bakı açısını esas alan, operasyonel nitelikli yeni bir bölgesel geli me stratejisi/planı formatı geli tirilecektir. Kalkınma ajanslarının uygulamalarına paralel olarak bölgesel geli me planlarının üst ölçekli plan statüsü ve uygulamadaki etkinli i güçlendirilecektir.
Tedbir 196. GAP Eylem Planı etkin ekilde uygulanacaktır.	GAP BK B	İlgili Kurulu lar	Yıl Boyunca	2008 yılında uygulamaya konulan GAP Eylem Planı kapsamındaki faaliyetler ilgili kamu kurum ve kurulu ları tarafından takvimine uygun olarak gerçekleştirilecektir. GAP Bölge Kalkınma daresi Ba kanlı ı uygulamayı izleyerek GAP Yüksek Kuruluna periyodik olarak raporlayacaktır.

Öncelik 95. Yerel ve merkezi kurullar arasında mekansal gelişim planlamasıyla ilgili görev ve yetkiler belirgin bir şekilde tanımlanacak ve etkin bir denetim mekanizması oluşturulacaktır.				
Tedbir 197. Bölgesel gelişim ve mekansal gelişim planlaması ilgili güçlendirilecek, mekansal planlama hiyerarşisi ile bu alandaki sorumlu kurulların görev ve yetkileri yeniden tanımlanacaktır.	Ba bakanlık	Bayındırlık ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Bakanlıklar, DPT, Mahalli idareler	Aralık Sonu	Geliştirilen yeni bölgesel gelişim yaklaşımı çerçevesinde bölgesel planlar ile mekansal gelişim planlaması arasındaki ilişki ve uyum yerindenlik ilkesi doğrultusunda güçlendirilecektir. Kırsal ve kentsel alanlarda imar mevzuatı ve planlama hiyerarşisi ile ilgili mevzuat gözden geçirilerek ilerlevler, yetkiler ve sorumluluklar uyumlu hale getirilecektir. Söz konusu mevzuatta yetki, sorumluluk ve denetim sorunları giderilerek, bölgesel planlardan başlamak üzere plan hiyerarşisinin etkin bir şekilde kurulması, böylece kentsel altyapı ve kırsal yerleşme gibi konularda yatırımların daha hızlı ve verimli şekilde yapılması sağlanacaktır. Planların hazırlanmasında bölgesel gelişim planlarının öngörülerine, cazibe merkezlerine, gelişmekte olan kırsal merkezi yerleşim yerlerine, yapılaşma baskısı altındaki turizm bölgelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek bölgelere öncelik verilecektir.

B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞİMİN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

Merkezden tasarlanan ve uygulanan bölgesel gelişim ve yerel kalkınma politikalarının yanı sıra, son yıllarda, yerel dinamiklere ve içsel potansiyellere dayanan uygulamalara da ağırlık verilmeyle başlanmıştır.

Yerel potansiyeli harekete geçirerek illerini ve bölgelerini kalkındırmak üzere birçok yerel kalkınma girişimi ortaya çıkmıştır. Bu yerel kalkınma girişimlerinin oluşumu ve gelişmesi, bölgesel kalkınma plan ve stratejileri kapsamındaki proje ve faaliyetlerin katılımcı bir yaklaşımla uygulanması amacıyla teşvik edilmektedir.

Hem bölgesel gelişim politikasının ve uygulamalarının AB'ye uyumu, hem tespit edilen öncelikli bölgelerde yerel kalkınma potansiyelleri ve girişimlerinin harekete

- 224 -

geçirilmesi amacıyla, Türkiye-AB mali i birli i kapsamında ortak finansmanla uygulamaya konulan özel bölgesel kalkınma programlarına devam edilmektedir.

Do u Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) (Bitlis, Hakkari, Mu , Van), ile TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat), TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop) ve TRA1 (Bayburt, Erzurum, Erzincan) Düzey 2 Bölgeleri (SKE) Kalkınma Programı kapsamında, projelerin uygulama süreci tamamlanmıştır.

TRA2 (A rı, Ardahan, I dır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Karaman, Konya) ve TRB1 (Bingöl, Elazı , Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma (AKKM) Programı kapsamında uygulanan projelerin 2008 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla ve TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşane, Ordu, Rize, Trabzon) Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı (DOKAP) kapsamında uygulanan projelerin 2009 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır.

DOKAP programı ve GAP BK daresi tarafından koordine edilen GAP programı ile birlikte, AB-Türkiye ortak finansmanı ile yürütülen bölgesel kalkınma programlarının toplam bütçesi 259 milyon euroya ulaşacaktır.

DPT Müste arlı i koordinasyonunda yürütülmü olan programlardan SKE programı kapsamında 373 proje başarı ile tamamlanmıştır, bu projelerin hayata geçirilmesi ile 47 milyon euro hibe destek bölge kalkınması için harcanmıştır. Söz konusu projelerin toplam bütçesi proje sahiplerinin sağladığı finansman katkısıyla yaklaşık 65 milyon euroyu bulmaktadır. SKE programı kapsamında uygulanan projeler dahilinde 1.352 kişiye geçici ve sürekli istihdam sağlanmıştır ve yaklaşık 28.570 kişi istihdam edilmiştir. DAKP programında ise 297 proje başarı ile tamamlanmıştır ve yaklaşık 29 milyon euro hibe destek bu yöre bölgeye aktarılmıştır. Yaklaşık olarak 2.125 kişi söz konusu 297 projenin uygulanması ile geçici veya sürekli olarak çalıştırma imkânına kavuşmuştur.

Halen devam etmekte olan AKKM Programında Eylül 2008 sonu itibarıyla 472 proje başarı ile tamamlanmıştır olup tamamlanan projelerin hibe miktarları toplamı 77,5 milyon euroyu bulmaktadır. Yararlanıcıların e-finansman katkısıyla bütçeleri toplamı yaklaşık 110 milyon euroyu bulan bu projeler kapsamında, 2.324 kişi geçici veya sürekli olarak istihdam edilmiş ve yaklaşık olarak 40.610 kişi istihdam edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları ve uygulamaları öncelikle yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayandırılacak, görece az gelişmiş bölgeler ve gelişme potansiyeli yüksek merkezler bakımından farklılaştırılacak, yenilikçi, çok boyutlu ve çeşitlendirilmiş araçlarla donatılacaktır. Uygulamalar; DPT koordinasyonunda, Kalkınma Ajanslarıyla işbirliği halinde hazırlanacak bölgelerin gelişme stratejileri ve planları çerçevesinde yeterli finansman ile desteklenecektir.

Bölgesel ve yerel ekonomi, ekonomik yapılanma ve gelişmenin temeli olarak alınacak, özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaştırmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar geliştirilecek, girişimcilik yaygınlaştırılacak, yerel istihdamı ve sermaye birikimini hızlandırıcı tedbirler alınacaktır.

Yörelere özgü ve yenilikçi politikaların belirlenmesi ve desteklenmesi ile koordinasyon çalışmaları yerel düzeydeki kuruluşlarla işbirliği içinde yapılacak, özellikle

- 225 -

potansiyeli yüksek bölgelerde kendini besleyen kalkınma finansmanının temelleri atılacaktır.

Bölgeler arası yakınsama ve rekabet amaçları bakımından farklıla tırılmı KOB politikaları için uygun yatırım ortamı olu turulacaktır. Bu kapsamda, finansman kaynaklarının geni letilmesi ve araçlarının çe itlendirilmesine, pazara eri imin kolayla tırılmasına, sürükleyici sektörler liderli inde ve güçlendirilmi sosyal a yapısı içinde kümelenmelerin desteklenmesine özel önem verilecektir.

Öncelikle geli me potansiyeli yüksek kentlerde olmak üzere, i letmeler ve üniversitelerin birlikte çalı malarını sa layacak ortam olu turulacak, yeni teknolojilere ve bilgiye eri imin kolayla tırılmasına, teknolojik dönü üm ve transfer sistemlerinin geli tirilmesine ve ticari nitelikli etkin bir bölgesel yenilik altyapısı kurulmasına yönelik faaliyetler desteklenecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 96. Nispeten az geli mi bölgelerde göç e ilimlerini bölge içine yönlendirmede çekim merkezi ve kentsel büyüme kutbu i Levi görececek ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek cazibe merkezleri geli tirilecektir.				
Tedbir 198. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı yaygınla tırılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, çileri Bakanlığı, İlgili Merkezi ve Mahalli daireler	Aralık Sonu	Cazibe merkezlerinin geli imini hızlandırmak amacıyla ba latılan Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında Diyarbakır uygulaması sürdürülecek, uygulama mevcut 12 merkez içinden önceliklendirilecek merkezlere yaygınla tırılacaktır. Uygulamalarda merkezler ve mücavir alanlarındaki geli me potansiyellerini ve yerel giri imleri destekleyen stratejik projelere öncelik verilecek, program uygulamaları ile altyapı yatırımlarının uyumu gözetilecektir.

C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPAS TEN N ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2008 yılında Kalkınma Ajansları ile ilgili hukuki sürecin olumlu ekilde sonuçlanmasını müteakip, ikincil mevzuat çalı maları ile birlikte ajansların kurulu çalı maları da hızlandırılmı tır.

Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali birli i kapsamında uygulanan bölgesel kalkınma programlarından; SKE Programı ile DAKP sona ermi tir. Program uygulamaları ile, izleme ve destek faaliyetlerini koordine eden Kalkınma Birlikleri bünyesindeki Program Uygulama Birimleri ile Valilikler bünyesindeki proje ofislerinde önemli düzeyde proje hazırlama, uygulama ve izleme kapasitesi olu mu tur. Ayrıca, söz konusu programlarla

- 226 -

hibe faydalanıcılarına AB satın alma usullerine göre mal, hizmet ve yapım işleri sözleşmelerinin yerine getirilmesi, hibe projesi yönetimi, uygulanması ve izleme bilgi sistemi konularında eğitimler verilmiştir.

6 il kapsayan TR90 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı kapsamında hibe almaya hak kazanan proje sahipleriyle 2007 yılı sonunda hibe sözleşmeleri imzalanmıştır. Program kapsamında 213 proje 2008 yılı baş itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Sözleşmelerin imzalanmasını takiben yoğun bir bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri sürecine girilmiştir. Diğer taraftan, AB-TÜRK YE ortak finansmanı ile desteklenen bölgesel kalkınma programlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi doğrultusunda merkezi, bölgesel ve yerel düzeylerde oluşturulan izleme ağı devam eden iki program için etkin bir şekilde işlemeye devam etmektedir. Yürütülen izleme faaliyetleri ile bölgesel ve yerel düzeyde proje yönetme, izleme ve değerlendirme konularında kurumsal kapasite oluşturulmasına imkan tanınırken, yerel proje uygulamaları da desteklenmektedir.

İl kamu yatırımlarının gözden geçirildiği il koordinasyon kurullarının etkinliğini ve işlevselliğini artırmak üzere İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (KİS) tasarlanmıştır, İl Planlama Müdürlüklerine sistem dahilindeki görevleri ile süreçler hakkında eğitimler verilmiştir. Bunun yanında, yerelde koordinasyon faaliyetlerinde aktif rol alacak olan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin insan kaynakları ve teknik kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında ve hayata geçirilmesinde, başta Kalkınma Ajansları ve yerel yönetimler olmak üzere yerel düzeyde bölgesel gelişmeye rolü olan kurumların, uzmanlaşma düzeyi, proje hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve koordinasyon kapasitesi artırılacak ve beşeri kaynakları geliştirilecektir. Mahalli idarelerin mali kaynakları çeşitlendirilecek ve artırılacaktır.

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kurumları arasındaki yerli birliktelik ve ortaklıklar Kalkınma Ajansları aracılığıyla desteklenecek, işbirliklerinin oluşturulması ve bu alanlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi alışverişini özendirilecektir.

Merkezi ve yerel kurumlar arasında planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme alanlarında bilgi akışı ve işbirliğini etkinleştirilecektir. Diğer yandan, il kamu yatırımlarının ve yerel düzeydeki sosyo-ekonomik kalkınma girişimlerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde yerel kurumların koordinasyonu ve etkinliğini güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak leme ve Açıklama
Öncelik 97. Yerel düzeyde kurumsal kapasitelerin geli imi için bölgesel düzeyde koordinasyondan da sorumlu olacak Kalkınma Ajansları kurulacak, di er ilgili birimlerin kapasitesi geli tirilecek, merkezi ve yerel kurumlar arasındaki i birli i etkinle tirilecektir.				
Tedbir 199. Kalkınma Ajansları kurulu çalı maları tamamlanacak, mevcut ajanslar tam olarak faaliyete geçirecektir.	DPT	Ba bakanlık, İlgili Bakanlıklar, Mahalli dareler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	2008 yılı sonuna kadar, mevcut zmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarına ilave olarak 8 Düzey 2 Bölgesinde daha Kalkınma Ajansları kurulacaktır. Tüm Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajanslarının kurulu unun tedrici olarak tamamlanması planlanmaktadır. Buna paralel olarak, Kalkınma Ajanslarının proje destek kuralları ve mekanizmaları do rultusunda bölgelerde gerçekte tirdikleri proje destek faaliyetlerinin hem ajanslar hem de merkezde ilgili kurulu lar tarafından takibini sa lamak üzere izleme bilgi sistemi tasarlanacaktır.
Öncelik 98. Yerel düzeyde kurulu lar arası koordinasyonu destekleyecek mekanizmalar geli tirilecek ve kurulu ların kapasiteleri güçlendirilecektir.				
Tedbir 200. I Koordinasyon ve zleme Sistemi (K S) geli tirilecektir.	DPT	ç i leri Bakanlı ı, TÜB TAK, Valilikler, I Müdürlükleri, Mahalli dareler, Bölge Müdürlükleri	Aralık Sonu	I düzeyindeki yatırımların sistemli ve düzenli olarak izlenebilmesi, sorunların tespiti, çözüm önerileri ve bunların uygulanabilirli inin sa lanması amacıyla K S'in tasarımı tamamlanmı olup, sistem önümüzdeki dönemde hayata geçirilecektir. Sistem ile il koordinasyon kurullarının etkinle tirilmesi ve yereldeki kurulu ların kendi aralarında ve merkezi kurulu larla olan koordinasyon problemlerinin ortadan kaldırılması sa lanacaktır. I koordinasyon kurullarında görü ülen konuların bu sistem üzerinden merkezden de takip edilebilmesi sa lanacaktır.

- 228 -

Tedbir 201. I planlama ve koordinasyon müdürlükleri güçlendirilecektir.	çileri Bakanlıı	DPT, Valilikler, I Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri	Aralık Sonu	I planlama ve koordinasyon müdürlüklerinde insan kaynaklarının güçlendirilmesine imkan verecek mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
---	-----------------	--	-------------	--

D. KIRSAL KES MDE KALKINMANIN SA LANMASI

1. Mevcut Durum

2006 yılında yürürlü e giren Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde (UKKS) belirlenen stratejik amaçlar ve öncelikler do rultusunda, öncelikli tedbir ve faaliyetler ile bunların uygulanması ve izlenmesine ili kin hususları düzenleyecek Kırsal Kalkınma Planının hazırlık çalı maları sürdürülmektedir.

2007-2013 döneminde AB Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Fonundan (IPARD Fonu) yararlanmak amacıyla hazırlanan AB Kırsal Kalkınma Programı (IPARD Programı), Avrupa Komisyonu tarafından 2008 yılı ubat ayında kabul edilmi tir. IPARD Programının izlenmesi, de erlendirilmesi ve raporlanmasından sorumlu zleme Komitesi te kil edilmi olup, Komitenin ilk toplantısı 2008 yılı Haziran ayında gerçekleştirilmi tir. Programın uygulamasından sorumlu Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hakkındaki ikincil mevzuat çalı maları ile Kurumun merkez ve ta ra te kilatının akreditasyonuna ili kin hazırlıklar devam etmektedir.

Tarım sektörü istihdamındaki çözülme süreci devam etmektedir. Tarımın kırsal istihdam içindeki payının da dü mesine neden olan çözülme süreci, kırsal kesimde tarım dı ı istihdam olanaklarının geli tirilmesine olan ihtiyacı artırmı tir.

TABLO:IV. 65- Kırsal Kesimde stihdamın Sektörel Da ılımı (Yüzde)

	Türkiye		Kır	
	2006	2007	2006	2007
Tarım	27,3	26,4	59,1	58,6
Sanayi	19,7	19,8	10,1	10,2
Hizmetler	53,0	53,8	30,8	31,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜ K

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve UKKS belgesi ile uyumlu olarak, kırsal kesimde tarım sektöründen aç ı a çıkan i gücünün tarım dı ı sektörlerle yönlendirilmesi ve bu i gücünün nitelik ve beceri düzeylerinin, i gücü piyasasının ihtiyaçları do rultusunda, aktif i gücü programları uygulanmak suretiyle geli tirilmesi önemini korumaktadır. Kırsal kalkınma proje ve programları kapsamındaki mevcut desteklerin bu çerçevede etkinle tirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Ulusal ve uluslararası kaynaklarla ortakla a finanse edilen projelerden; Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi (2004-2012), Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon

- 229 -

Projesi (2004-2012) ve Diyarbakır-Batman-Siirt Kırsal Kalkınma Projesi (2007-2012) gibi entegre kırsal kalkınma projelerinin uygulamaları devam etmektedir.

Tarım Reformu Uygulama Projesinin (TRUP) kırsal kalkınma alt bile eni kapsamında; 16 ilde pilot proje uygulaması ekinde ba latılan ve 2005-2007 döneminde uygulanan Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı (KBKYP) tamamlanmıştır. Söz konusu dönemde, KBKYP kapsamında toplam 541 proje için yaklaşık 74,2 milyon TL hibe sa lanmıştır. KBKYP'den sonra, 2006 yılından itibaren ulusal kaynaklarla di er 65 ilde uygulamasına ba lanan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programının (KKYDP) uygulama alanı, 81 il olarak ülke geneline yaygınlaştırılmıştır. 2006-2010 dönemini kapsayan KKYDP'de; ekonomik yatırımlar, tarımsal altyapı projeleri ve makine ve ekipman alımları konularında hibe deste i sa lanmaktadır.

Söz konusu Programların III. Etap uygulamaları 2007 yılında gerçekleştirilmiştir olup; KBKYP kapsamında kabul edilen 259 proje için 40,9 milyon TL, KKYDP kapsamında ise kabul edilen 1.168 proje için yaklaşık 193,4 milyon TL hibe kullanılmıştır. Her iki Program kapsamında 2007 yılında uygulamaya konulan makine ve ekipman alımlarının desteklenmesi kapsamında kabul edilen 3.660 proje için ise 55,9 milyon TL hibe deste i sa lanmıştır.

2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, ülke nüfusunun yüzde 29,5'ine karşılık gelen 20,8 milyonluk kısmı köylerde yaşamaktadır. çeri Bakanlığı verilerine göre ülkemizde, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 34.489 köy ve 47.091 adet köy başlı yerleşim yeri bulunmaktadır. 5747 Sayılı Kanunla birlikte nüfusu 2 binden düşük 862 adet beldenin tüzel kişiliğini kaldırılarak köye dönüşürülmesi neticesinde ülkemizdeki belde belediyesi sayısı 1.132 olmuştur.

Ülkemizdeki kurum ve kuruluşlar tarafından kentler ve kırsal alanla ilgili yapılan istatistikî çalışmalarda farklı kır-kent tanımları kullanılmaktadır. Köy- şehir ayrımına ilave olarak, ülkemizde halen kullanılmakta olan kır-kent tanımının dayana ı 1982 yılında DPT Müste arlığı tarafından yapılan "Kent E i i Ara tırması" olup, ara tırmaya göre nüfusu 20 binin altındaki yerleşim yerleri kırsal alan kabul edilmiştir. Buna göre, 2007 yılı ADNKS sonuçları itibarıyla ülkemizdeki nüfusun yüzde 67,5'i kentlerde, yüzde 32,5'i ise kırsal alanda yaşamaktadır.

Köy ve köy başlı yerleşim yerlerinin içme suyu ve yol konularındaki altyapı sorunlarının, mahalli idareler eliyle mülki idare amirleri önderliğinde ivedi bir şekilde çözümlenmesi amacıyla 2005 yılında, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç olmak üzere 79 ilde uygulamasına başlanılan KÖYDES Projesi uygulamaları devam etmektedir. 2007 yılında KÖYDES Projesi kapsamında ülke genelinde, toplam 25.177 proje tamamlanmıştır. Bu projelerin yüzde 62'si köy yolu, yüzde 38'i köy içme suyu projesidir. 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla yüzde 63'ü köy yolu, kalan yüzde 37'si de köy içme suyu olmak üzere toplam 7.403 projenin daha gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Proje kapsamında, 2007 yılında cari fiyatlarla 2 milyar TL, 2008 yılında ise 500 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. Ayrıca bu proje kapsamında bir izleme bilgi sistemi hazırlanmış ve uygulamalar başlatılmıştır.

2007 yılında, nüfusu 10.000'in altında bulunan belediyelerin altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (BELDES) başlatılmıştır. Proje kapsamında; 2007 yılında toplam 9,6 milyon kişi barındıran 2.556 belediyeye, içme suyu ve yol projeleri için cari fiyatlarla 333,5 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. 2007 yılı sonu itibarıyla toplam 4.377 proje uygulanmış olup bu projelerin;

- 230 -

yüzde 80'i yol, yüzde 20'si ise içme suyu projeleridir. Projenin 2008 yılı uygulaması kapsamında 2.553 belediyeye 300 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. 2008 yılı A ustos ayı itibarıyla toplam 3.167 projenin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu projelerin; yüzde 74'ünü yol, yüzde 16'sını içme suyu ve yüzde 10'unu kanalizasyon projeleri oluşturmaktadır.

Geçmişte terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı illerimizde; güvenlik kaygısıyla ya adıkları yerle ilgili yerlerinden ayrılan ailelerden gönüllü olarak geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin sağlanmasına, döndükleri yerlerde sosyal ve ekonomik altyapı tesislerinin gerçekleştirilmesine ve geçimlerini sürdürebilmelerine yönelik olarak başlatılan Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi kapsamındaki çalışmalar devam etmektedir. Diğer taraftan, göç eden ancak köyelerine geri dönmek istemeyen vatandaşların, göç ederek yerleştikleri mevcut yerleşim yerlerinde ekonomik ve sosyal faaliyetlere katılmalarının sağlanması ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi önem ve öncelikli konudur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kırsal kalkınmada temel amaç; yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesi ile doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır. Bu kapsamda, kırsal kalkınma politikaları; tarım sektöründeki yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan işsizlik ve yoksulluk başta olmak üzere, göçten kaynaklanan sosyo-ekonomik olumsuzlukların azaltılması amacıyla tarım politikalarıyla tamamlayıcı bir şekilde uygulanacaktır.

Kırsal nüfusun gelirlerinin çeşitlendirilmesi, istikrara kavuşturulması ve artırılmasına yönelik olarak; tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılması, tarımdışı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ile yerel yönetim ve birliklerin kırsal kalkınmadaki etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

2007-2013 dönemi için AB Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma (IPARD) fonundan yararlanmak için hazırlanan IPARD Programının merkezi ve yerel düzeyde uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda gerekli idari yapı, AB müktesebatı da dikkate alınarak tamamlanacaktır.

Kırsal alan planlamasının daha sağlıklı yapılabilmesi için köy-ehir ve kır-kent tanımları gözden geçirilecek, bu konudaki farklılık ortadan kaldırılarak tanım, günümüz şartlarına göre revize edilecektir.

Göçer aileler ile yerleşim kamulaştırılan ailelerin iskanının sağlanmasına devam edilecektir. Toplu iskanda, hak sahipleriyle işbirliği yapılarak, yeni finansman modelleri aracılığıyla iskan hizmeti etkinleştirilecektir.

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi güncellenerek uygulanacak, uygulamanın izlenmesi ve değerlendirilmesinin sağlanması için raporlama sistemi oluşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak leme ve Açıklama
Öncelik 99. Kırsal kalkınmaya yönelik tüm uygulamaların Kırsal Kalkınma Planı çerçevesinde koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 202. Kırsal Kalkınma Planı hazırlanacaktır.	Tarım ve Köyleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Diğer Bakanlıklar, DPT ile Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Haziran Sonu	YPK kararıyla yürürlüğe girecek olan Planın hazırlık çalışmalarının başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasını sağlamak, Planın kamu tekliflerinde, özel sektör, STK'larda yüksek bir farkındalık yaratılarak verimli ve katılımcı bir şekilde hazırlanmasını ve uygulanmasını temin etmek üzere ilgili kamu kurumları arasında bir protokol tasarımları hazırlanmıştır. Plan çalışmalarını protokole uygun olarak sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 100. Kırsal kalkınma konusunda mahalli idare ve birlikleri ile merkezdeki diğer kuruluşların etkinliğini artırmak için bu kuruluşların mali, teknik ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.				
Tedbir 203. Köy Kanunu yenilenecektir.	İçişleri Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Köylerin yönetimi ve statüsü ile ilgili yeni gelişmeler ve değişimler dikkate alınarak Köy Kanunu yenilenecektir.
Öncelik 101. Doğal afet, kamulaştırma ve terör gibi zorunlu nedenlerle yaşıadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara, kendi istekleri doğrultusunda, eski veya yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 204. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler için ulusal eylem planı hazırlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Diğerleri Bakanlığı, MEB, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık ve Şehircilik Bakanlığı, DPT, SHÇEK, SYDGM, GAP BK B, Valilikler	Aralık Sonu	Köy Dönüşüm ve Rehabilitasyon Projesi kapsamında yapılacak faaliyetlerin çerçevesinin belirlenmesi için, Birleşik Milletler tarafından konu ile ilgili olarak hazırlanmış olan ilkeler dikkate alınarak, ülke içinde yerinden olmuş kişilere verilecek hizmetlere yönelik ulusal eylem planı ve fizibilite raporu hazırlanacaktır. Proje, rehabilitasyon kısmına önem verilerek, yeni ihtiyaç ve talepler dikkate alınarak geliştirilecektir.

V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

Ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin etkin yönetimini sağlamak üzere, kamu yönetiminin yurtta ve sonuç odaklı, kaliteli, etkili ve etkin hizmet sunabilen; esneklik, saydamlık, katılımcılık, hesap verebilirlik, tutarlılık ve öngörülebilirlik gibi çağdaş kavramları benimsemiş bir anlayışa, yapıya ve işleyişe kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Bu çerçevede, bir yandan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğini artırma, diğer yandan kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkileriyle tekelat yapıları arasında uyum sağlanamaması, kamu personelinin yetkin bir seviyeye ulaştırılması için kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılamaması gibi sorunlar yaşanmaktadır; diğer yandan adalet, iç güvenlik, afet yönetimi, tapu ve kadastro gibi somut hizmet alanlarında yetersizlik görülmektedir. Ayrıca, kamu hizmeti uygulamalarını etkinleştirme konusunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetiminin amaçlarına ulaşmayı kolaylaştıracak bir araç olarak kullanılması da önem arz etmektedir.

A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda devletin kurumsal yapısının iyileştirilmesi yönünde önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, Bakanlıkların yüklenmiş olduğu işlevsel fonksiyonlarından uzaklaştırılarak asli görevine döndürülmesi ve örgütsel yapısının güçlendirilmesi amacıyla Bakanlıkların birleştirilmesi ve Bakanlıklarla ilgili bulunan kurum ve kuruluşların sayısı azaltılmıştır. Ayrıca, Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı ile, Çevre Bakanlığı ile Orman Bakanlığı ile birleştirilmiştir; devlet bakanı sayısı azaltılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Konut Müsteşarlığı kapatılmış, gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesi alanlarında kurumlar arasındaki yetki ve görev karmaşası giderilerek Tarım ve Köylere Hizmetleri Bakanlığı tek yetkili kılınmıştır. Bunun yanı sıra, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmek ve sosyal güvenlik alanında kamu idareleri arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur.

Ancak, bir yandan afet yönetimi olmak üzere bazı sektörel ve tematik alanlarda kamu kurum ve kuruluşları arasında görev ve yetki karmaşası bulunmaktadır. Bir yandan görevsiz düzenleyici kurumlar kurulurken, bu kurumlara verilen görevleri daha önce yerine getiren bakanlıkların ilgili birim ve görevlerinde gerekli değişiklikler yapılamamış, birden fazla kurum ve kuruluşun faaliyet gösterdiği sektörlerde koordinasyon sorunu giderilememiştir.

2007 yılı itibarıyla, 81 il özel idaresi, 3.225 belediye, 34.406 köy bulunmaktadır. 2007 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 3.225 belediyede 58.581.515 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 83'tür.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilikilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin denetim ihtiyacı devam etmektedir.

- 233 -

Mahalli idarelerde yeni yasal düzenlemelerle artan görev ve sorumlulukları yerine getirecek idari, mali ve teknik kapasitenin oluşturulmasına yönelik çalışmalar henüz sonuçlandırılmamıştır. Özel idareleri ve belediyeler, sorumlu oldukları hizmetleri yerine getirmek için yeterli kaynaklara sahip bulunmamaktadır. Kaynak teminindeki darboza, belediyeleri, teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projelerinde de borçlanmaya yönelmektedir.

2008 yılı Temmuz ayında çıkartılan 5779 sayılı Özel idarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunla ayrılacak payların oranları ve dağıtım esasları değiştirilmiştir, nüfus kriterinin yanı sıra gelişmişlik endeksi ile özel idareler için illerin yüzölçümü, köy sayısı, kırsal alan nüfusu gibi yeni kriterler eklenmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarının asli görevlerini yerine getirebilmeleri için görev ve yetkileriyle teşkilat yapıları arasında uyum sağlanması, maliyet kalmamı birimlerin kapatılması, hizmet gereklerinin zorunlu kıldığı durumlarda yeni birimler oluşturulmaması, kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve eylemlerinde uyacakları usul ve esasları içeren yasal düzenlemenin yapılması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik artında getirilen ilkeler dikkate alınarak merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve görev aktarılması, yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartlarının belirlenmesi ve bunlara uyumun denetlenmesi temel amaçtır.

Mahalli idareler; idarenin bütünlüğü ve üniter yapı ilkesine uygun olarak, merkezi idarenin belirleyeceği ilke ve standartlar çerçevesinde mahalli ve müterek nitelikli ihtiyaçların etkin, verimli ve zamanında karşılanması konusunda kendi kararlarını alan, kaynaklarını oluşturulan, projelerini uygulayan şeffaf idari birimler olarak yapılandırılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 102.Yerel yönetimlerin hizmet kapasitesi geliştirilecek, sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartları belirlenecek, standartlara uygunluk denetimi merkezi idare tarafından yapılacaktır.				
Tedbir 205. Yerel yönetimlerin asgari hizmet standartlarını belirlemeye yönelik çalışmalar başlatılacaktır.	Çevre Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Meslek Odaları	Mart Sonu	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli ilke ve kriterlerin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi ve yerel yönetimlerin bu standartlara uygun hizmet vermesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

B. POL T KA OLU TURMA VE UYGULAMA KAPAS TES N N ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsisini, bu kaynakların etkin, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılmasını amaçlayan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kamu idarelerinde stratejik planlama ve performans esaslı bütçelemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Uygulama, Kamu dairelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen geçi programı dahilinde yaygınlaştırılmaktadır. Bu çerçevede, merkezi yönetim kapsamında 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla stratejik plan ve performans programı hazırlaması gereken 104 kamu idaresinden 94'ü stratejik plan, 82'si ise performans programı hazırlamıştır. 2009 yılında stratejik plan ve performans programlarını tamamlaması gereken toplam 40 kamu idaresinde ise, sürecin gerektirdiği çalışmalar yürütülmektedir.

Maliye Bakanlığı tarafından performans programlarının hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanan Kamu dairelerinde Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik 05.07.2008 tarihli ve 26927 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Ayrıca kurumların performans esaslı bütçelemeye ilişkin çalışmalarını sağlıklı biçimde yürütebilmeleri için Performans Programı Hazırlama Rehberi hazırlanmıştır.

Kamu iktisadi teebbüsleri (KT) ve bağlı ortaklıklarının 2008 yılına ait Genel Yatırım ve Finansman Programının kabulüne dair 2007/12702 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla KT'lerin de stratejik plan hazırlamaları hükme bağlanmıştır.

İl özel idareleri, büyük şehir belediyeleri ile nüfusu 50 binin üzerindeki belediyeler ilgili kanunlar gereği, 2009 yılında yapılacak mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde yeni stratejik planlarını hazırlayacaktır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarında stratejik yönetime geçi de i im yönetimi yaklaşımıyla uygulanacaktır.

Kamu idarelerinin uygulayacakları politikaların maliyeti, etkilediği kesimler ve fırsat maliyeti göz önüne alınarak, bütçenin, uygulanacak politikaların maliyetini ve kamu idarelerinin performansını gösterecek bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Kamu idarelerinde yönetim kararlarının stratejik planlara dayanan orta ve uzun vadeli bakı açısıyla ekilendirilmesi sağlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lemler ve Açıklama
Öncelik 103. Kamu mali yönetimi reformu çerçevesinde yürütülen kurulu düzeyinde stratejik planlama ve performans dayalı bütçeleme çalışmaları programlı bir şekilde yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 206. Kamu dairelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin	DPT	Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu daireleri	Haziran Sonu	2006 yılında hazırlanan Kamu dairelerinde Stratejik Planlamaya

- 235 -

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak İlem ve Açıklama
Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Kamu daireleri için Stratejik Planlama Kılavuzu gözden geçirilerek gerekli de i iklikler yapılacaktır.				li kin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Kamu daireleri için Stratejik Planlama Kılavuzu bugüne kadar yapılan çalı malar ve elde edilen deneyimler ı ında gözden geçirilecek, ya anan sorunların giderilmesi ve sistemin daha etkili çalı ması için gerekli de i iklikler yapılacaktır.

C. KAMU KES M NDE İNSAN KAYNAKLARININ GEL İT R İLMESİ

1. Mevcut Durum

Kamu kesiminde insan kaynaklarının geli tirilmesi alanında uzun yıllardır görülen yetersizlikler nedeniyle, bu alanda ciddi bir reform ihtiyacı bulunmaktadır. Kamu personel rejimindeki aksaklıklar; i e almadan görevde yükselmeye, ücret sisteminden emeklili e kadar her a amada kendini göstermektedir. Gerek ücret sisteminde gerekse kadroların ihdas edilmesinde ve düzenlenmesinde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Kadroların artırılması objektif esaslara uygun olarak yapılamamakta, tek bir kanuna dayalı veya temel özelliklerini tek bir kanundan alan bir ücret rejimi uygulanamamaktadır. Son yıllarda çıkarılan te kilat kanunlarında ve personelle ilgili düzenlemelerde ücretle ilgili özel hükümlere yer verilmesi, kurum ve kurulu lar arasında e itsizli e yol açmaktadır.

Kamu kurum ve kurulu larında etkili bir insan kaynakları planlaması yapılamamaktadır. Kamu personelinin yeterli hizmet içi e itime tabi tutulmaması, i lerini etkin ve verimli bir ekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavu malarına engel olmaktadır. Bunun yanı sıra, personel de erlendirme sisteminin gözden geçirilerek, personelin performansının ölçülmesinde nesnel ve açık standartların geli tirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli bir ekilde tanımlanmamı olması, kamu personelinin kurum ve kurulu lar arasında dengesiz da ılımı, personel ve ücret yetersizli i kamu personel sisteminde göze çarpan di er sorunlardır.

Söz konusu sorunlara çözüm getirmek amacıyla, Devlet Personel Ba kanlı ı tarafından hazırlanan Devlet Personel Rejimi Kanunu Tasla ı Ba kanlık a intikal ettirilmi tir. Ayrıca, 2008 yılı A ustos ayı itibarıyla yürürlü e giren Bakanlar Kurulu Kararı ile ek ödemesi olmayan memurlara ek ödeme verilmesi öngörülerek kamudaki ücret adaletsizli inin giderilmesi yönünde önemli bir adım atılmı tir.

- 236 -

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamı, kamu personel rejimi reformunun gerçekleştirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 104. Personel değerlendirme sistemi modern yönetim anlayışı çerçevesinde gözden geçirilecek ve personel performansını ölçmeyi sağlayacak nesnel ve açık standartlar geliştirilecektir.				
Tedbir 207. Personel değerlendirme sistemi modern yönetim anlayışı çerçevesinde gözden geçirilecek ve personel performansını ölçmeyi sağlayacak nesnel ve açık standartlar geliştirilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı	TODA E, Üniversiteler	Aralık Sonu	Personel değerlendirme sistemi gözden geçirilecek, personelin performansını nesnel ve açık biçimde ölçmeyi sağlayacak standartlar, görev özellikleri dikkate alınarak geliştirilecek ve bu standartların kamu kesiminde uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Öncelik 105. Esnek çalışma modellerinin kamu kesiminde uygulanmasına yönelik bir çalışma yapılacaktır.				
Tedbir 208. Esnek çalışma modellerinin kamu kesiminde uygulanmasına yönelik bir çalışma yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Üniversiteler	Aralık Sonu	Kamuda esnek çalışma modellerinin uygulanabilmesine yönelik bir kanun tasarı hazırlanmasına hizmet etmek üzere, uzman kamu personelinin bilgi birikimi ve tecrübelerinden azami seviyede yararlanılarak kamu kesiminde etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla farklı kamu kurum ve kuruluşlarında görevlendirilmelerine imkan tanıyacak esnek çalışma modellerinin kamuda uygulanabilirliği araştırılacaktır.

D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLİKLERİ

1. Mevcut Durum

e-Devlet olumu, çağdaş kamu yönetimi anlayışının başarılı aracı olarak görülmektedir. 2006 yılında uygulanmaya başlanan Bilgi Toplumu Stratejisinde, ülkemizde e-devletin ileri için gerekli olan teknik, yasal ve idari altyapıların oluşturulması amacıyla izlenecek temel ilke ve stratejiler ile 2010 yılında ulaşılmaları

- 237 -

gereken hedefler belirlenmiştir. Bu kapsamda, Stratejide benimsenen e-devlet yaklaşımının amacı, kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmı, birlikte işler ve bütüncül hizmetlerin sunulması, katılımcı, effaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulmasıdır. Strateji temel olarak; vatandaş odaklı hizmet dönüşümüne ve e-devletin sunduğu imkanları en üst düzeyde kullanarak kamu yönetiminde modernizasyonun gerçekleştirilmesine odaklanmıştır.

e-Dönüşüm Türkiye Projesinin hayata geçirilmesi ile birlikte, mükerrerlikler ve kaynak israfına yol açan münferit kurumsal proje ve uygulamaların önlenmesi ve kurum içi ve kurumlar arasında elektronik ortamda güvenli ve güvenilir bilgi ve belge paylaşımı konusunda önemli mesafeler kat edilmiştir. Kısa bir zaman içerisinde faaliyete geçmesi beklenen e-Devlet Ana Kapısı bu konularda önemli faydalar sağlayacaktır.

Bu ilke ve öncelikler çerçevesinde; vatandaşlık numarası ve adres kayıt uygulamaları ile bu bilgilerin elektronik ortamda paylaşımı, vergi, fatura ve sosyal güvenlik uygulamaları, yargı, kolluk ve gümrük hizmetlerinde dönüşüm, bütçe uygulaması, bilgi edinme ve mer'î mevzuat bilgilerine erişim gibi konularda büyük ilerleme kaydedilmiştir ve yüksek kullanım oranlarına erişilmiştir. Yeni hizmetlerin geliştirilmesi ve mevcut hizmetlerde entegrasyon açısından önem taşıyan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi ve Merkezi Tüzel Kişilik Bilgi Sistemi çalışmaları devam etmektedir. Kamuda elektronik kayıt sistemlerinin birbiriyle uyumlu hale gelmesi ve etkin şekilde yönetilmesine ilişkin asgari standartlar belirlenmiştir ve buna ilişkin TS 13298 Elektronik Belge Yönetimi Standardı yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberinin ikinci sürümü yayımlanmasına gelmiş olup, kamu internet sitesi kılavuzunun güncelleme çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca, kişisel verilerin elektronik sistemler aracılığıyla veya diğer yollarla hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek üzere Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

e-Devlet yapısının, etkin kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde gerekli teknik, idari ve yasal düzenlemeleri içerecek şekilde oluşturulması temel amaçtır.

e-Devlete geçiş sürecinde, hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, hızlı kazanım sağlayacak uygulamalara öncelik verilecek, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde çalışmalar devam edilecektir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda; vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları ve iş süreçleri temel alınacak, kamu iş süreçleri bu anlayış çerçevesinde basitleştirilecek ve iyileştirilecektir. Kamu hizmetlerinde vatandaş beyanı ve mükerrerlik bilgisi istememe esas olacak, kişisel bilgilerin gizliliği ilkesi önem ve öncelik gözetilecektir.

e-Devlet proje ve uygulamaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak, kamuya ait bilgi ve iletişim teknolojileri yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve güvenli elektronik ortamlarda bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla yürütülecektir.

Tek kapıdan, kesintisiz, güvenli, çoklu ortamlardan erişilebilir nitelikte ve bütüncül hizmet sunumu sağlamak amacıyla e-Devlet Kapısı Projesi hızla tamamlanarak yeni hizmetlerle yaygınlaştırılması çalışmaları sürdürülecektir.

- 238 -

Vatandaşların vergi, nüfus-vatandaşlık, sağlık, sosyal güvenlik vb. hizmetlerde kullanacakları Vatandaşlık Kartı Projesinin pilot uygulama çalışmaları sürdürülecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kurumlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 106. Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen stratejik öncelikler çerçevesinde etkin ve güvenilir bir e-Devlet yapısı oluşturulacaktır.				
Tedbir 209. e-Devlet Ana Kapısı hayata geçirilecek ve yaygınlaştırma çalışmaları başlatılacaktır.	TÜRSAT A.Ş.	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, İlgili Kamu Kurum ve Kurumları	Aralık Sonu	Elektronik kamu hizmetlerine farklı platformlardan ulaşılabilecek e-Devlet Ana Kapısı uygulanmaya başlanacaktır. Ayrıca, diğer kamu hizmetlerinin e-devlet kapısına entegre edilmesi amacıyla yaygınlaştırma çalışmaları belirli bir eylem planı kapsamında yürütülecektir.
Tedbir 210. Vatandaşlık Kartı Projesi pilot uygulamasının üçüncü aşamasına geçilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DPT, SGK, Emniyet Gn. Md., Darphane ve Damga Matbaası Gn. Md., TÜBİTAK	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerine erişimde kimlik doğrulama ve yetkilendirme amacıyla kullanılacak, temel kimlik bilgilerini ve biyometrik unsurları da içeren elektronik vatandaşlık kartı pilot uygulaması kapsamında, Bolu ilinde 10 bin kişiye vatandaşlık kartı dağıtım çalışmaları yürütülmektedir. Bir sonraki aşamada ise uygulamanın Bolu ilinde 300 bin kişiye yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 211. Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi yaygınlaştırılacaktır.	Tapu ve Kadastro Gn. Md.	Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gelir Dairesi Başkanlığı, Belediyeler, İlgili Kurum ve Kurumlar	Aralık Sonu	289 tapu sicil müdürlüğü ve 30 kadastro müdürlüğünde kurulumu tamamlanmış olan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi'nin yaygınlaştırılması çalışmaları devam edilecektir. Tapu-kadastro kayıtlarının MERNİS kayıtları ile entegrasyonu sağlanacak, bilgi sisteminin Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, belediyeler ve noterler gibi ihtiyaç duyan

- 239 -

				kurum ve kurulu ların bilgi sistemleriyle veri payla ımı sa lanacaktır. Ayrıca, vatanda ların kendi mülkiyetlerindeki gayrimenkullere ili kin çe itli sorguları çevrimiçi yapabildiği sa lanacaktır.
Tedbir 212. Elektronik Kamu Satın Alma Sistemi altyapısı kurulacaktır.	Kamu hale Kurumu	Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Devlet Malzeme Ofisi	Aralık Sonu	Kamu satın alımlarının elektronik ortamda gerçekleştirilmesine yönelik e-hale sistemi altyapısı hazırlanarak, pilot uygulamalara geçilecektir.
Tedbir 213. Ulusal bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, TÜB TAK (UEKAE), İlgili Kamu Kurum ve Kurulları	Aralık Sonu	Ülke çapında elektronik ortamda bilgi güvenliğinin sağlanması ve korunması amacıyla yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

E. ADALET SİSTEMİNİN YETİRLİMESİ

1. Mevcut Durum

2008 yılı Ocak ayında çıkartılan 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu ile, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığına ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak önlemlere dair usul ve esaslar düzenlenerek bu alandaki önemli bir boşluk doldurulmuştur.

2008 yılı Ağustos ayında çıkartılan 5791 sayılı Kanunla Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu değiştirilerek, Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk ve Ceza Kuruluna üye seçiminde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkiler kaldırılarak Yargıtay, Danıştay, Askeri Yüksek Daire Mahkemesi ve Askeri Yargıtay'ın kendi genel kurullarınca Uyuşmazlık Mahkemesine üye seçmesi esasları benimsenmiştir.

Adalet ve yargı hizmetlerinin iyileştirilmesini amaçlayan birçok kanun tasarısı hazırlanıp, TBMM'ye sevk edilmiştir. Bu çerçevede; özel hukuk yargılamasını yeniden düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, kişisel özgürlüklerini korumada önemli bir araç olacak Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı, bölge adliye mahkemeleri kararlarının Yargıtay'da temyizden incelenmesinin usul ve esaslarını düzenleyen Yargıtay Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, özel hukuk uyuşmazlıklarının mahkemeye intikal etmeden çözümünü amaçlayan Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı, ceza infaz kurumlarının dış güvenlik hizmetlerinin Adalet Bakanlığına devrini öngören Ceza İnfaz Kurumları Dış Güvenlik Hizmetleri Kanunu

Tasarısı ve yargı mensuplarının tekilatlanmasını öngören Türkiye Hakimler ve Savcılar Birliği Kanunu Tasarısı TBMM komisyonları gündeminde bulunmaktadır.

Türkiye'de 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla hakim ve cumhuriyet savcısı sayısı 10.466, diğer yargı personeli sayısı ise 27.511'dir. Özellikle hakim sayısı olmak üzere bu sayılar genel olarak AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır. Her ne kadar faaliyete geçmemiş olsa da bölge adliye mahkemelerinin (istinaf) kurulmuş olması ve Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu gibi ana kanunların yürürlüğe girmesi sebebiyle hakim, cumhuriyet savcısı ve diğer adalet personeli ihtiyacının daha da artacağı açıktır.

Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin sayısında ve kapasitesinde yetersizlikler bulunmaktadır. 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukevleri toplamı 384 olup, toplam kapasite 97.952 kişidir. Ceza ve tutukevlerinde 2007 yılı Eylül ayı itibarıyla 85.865 hükümlü ve tutuklu bulunurken, bu sayı 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 98.463'e yükselmiştir.

Adalet hizmetlerinin çağdaş, etkili ve verimli olarak sunulabilmesi için modern adliye binalarının yapılması ve yenilenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2003 yılı başından 2008 yılı Eylül ayına kadar toplam 62 adet adalet hizmet binası tamamlanarak hizmete sunulmuştur. Ayrıca, 30 adet adalet hizmet binası tamamlanmış ve açılıma hazır hale getirilmiştir. Halen 32 adet adalet hizmet binasının inşaatı devam etmektedir.

Bu gelişmelere rağmen, yargılama sürecinin etkin ve hızlı işlememesi, adil yargılama ilkesine tam olarak uyulamaması, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, yargının insan kaynaklarına ilişkin nicelik ve nitelik sorunları ile fiziki ve teknik altyapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkili ve hakkaniyete uygun işlemesini önemli ölçüde aksatmaktadır.

TABLO:IV. 66- Her 100.000 Kişiyeye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2006)

Ülkeler	Hakim Sayısı	Savcı Sayısı	Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı
Almanya	24,5	6,2	1 037
Fransa	11,9	2,9	1 677
Hollanda	12,7	4,1	1 711
İspanya	10,1	4,5	549
Portekiz	17,4	12,5	1 664
İtalya	11	3,8	2 229
Türkiye	9	5,4	2 260

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonunun (CEPEJ) 2008 yılında yayımladığı Avrupa Yargı Sistemleri Raporu.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Yargılamanın i leyi inde ve temel unsurlarında hizmet kalitesini artırıcı çabalar sürdürülecek; hukukun üstünlü ü ve hukuk devleti gerekleri çerçevesinde yargılama sürecinin hızlı, adil, güvenli ve isabetli ekilde i lemesini sa layacak hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bu çerçevede; yargının i yükünü azaltmak amacıyla alternatif uyu mazlık çözüm yöntemlerinin geli tirilmesi, hakim, savcı ve di er yardımcı adalet personeli sayısının artırılması, yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranı kurallarının uluslararası ölçütlere göre belirlenmesi, adli hizmet birimlerinin teknik ve fiziki altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve adli hizmetlerin elektronik ortama ta nınması sa lanması temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lemler ve Açıklama
Öncelik 107. Adalet hizmetlerinin daha adil, hızlı, güvenli ve isabetli ekilde sunulması sa lanacaktır.				
Tedbir 214. Adli süreç ile hizmetlerin elektronik ortama ta nması ve yargı organları arasında kurulan bilgi a nının geli tirilmesi için altyapı ve yasal çalı malar tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama ta yacak ve öncelikle yargı organları arasında bilgi a nını sa layacak olan e-adalet sisteminin kurulması için Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve donanım altyapısı önemli ölçüde bitirilmiş olan Ulusal Yargı A ı Projesi, 2008 yılı sonunda tüm ülke genelinde faaliyete geçirilerek, donanım yenilenecek, projenin e-devlet uygulamaları ile entegrasyon çalı maları sürdürülecek ve bu sistemin i leyi i için ihtiyaçları kar ılayacak ekilde, yeni yasal düzenlemeler hazırlanacaktır.
Tedbir 215. Adalet ve yargı alanında temel kanunların hazırlanması ve yenilenmesi çalı maları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Adalet ve yargı alanı ile ilgili olarak; - dari Yargılama Usulü Kanununda De i iklik Yapılmasına li kin Kanun - DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu - dari Yargıda stinaf Kanun Yoluna li kin Kanun - Adli Hizmet Uzmanlı ı Sisteminin Olu turulması Hakkında Kanun - cra ve flas Kanunu ve Çe itli Kanunlarda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun - Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları

- 242 -

				Kanununda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun tasarıları hazırlanacak ve Genel dari Usul Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 216. Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranı kuralları uluslararası ölçütlere göre belirlenecektir.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Hakim, Cumhuriyet savcısı ve di er adalet personelinin uymaları gereken etik ve davranı kurallarını belirleyecek yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 217. Yargı kararlarına herkesin ula ımını sa lamak üzere yasal düzenleme hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	Yüksek Mahkemeler	Aralık Sonu	Ki isel verilerin korunması ilkesi gözetilerek tüm yargı kararlarının yayımlanmak suretiyle kamuoyuna açık olması do rultusunda yüksek mahkeme temsilcileri ile ortak çalı malar yapılarak yasal düzenleme hazırlanacaktır.
Tedbir 218. Hâkim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personelinin sayısı artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Bakanlığı	Aralık Sonu	Hâkim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personeli sayısı, Avrupa ülkelerindeki standartlara göre yargı organlarının i yükü gözetilerek artırılacaktır.
Tedbir 219. Adli yardım etkinle tirilip yaygınla tırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Türkiye Barolar Birli i	Aralık Sonu	Adalete eri im kapsamında; gelir düzeyi dü ük olan ki ilerın adli yardımdan yararlanmasının kolayla tırılması amacıyla adli yardıma ili kin usuller sadele tirilip basitle tirilecek ve bu konuda yararlanıcıların kolayca ula bilecekleri yol gösterici dokümanlar ve yardım merkezleri olu turulacaktır.

F. GÜVENL K H ZMETLER N N ETK NLE T R LMES

1. Mevcut Durum

Suç örgütlerinin uluslararası ve organize ekilde faaliyette bulunmaları, kültürel ve ekonomik alanda ya anan hızlı de i im ve dalgalanmalar, iç göç ve buna ba lı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunlar nedeniyle iç güvenlik konusu 2008 yılında da önemini korumaya devam etmi tir.

2007 yılı sonu itibarıyla, Emniyet Genel Müdürlü ünün sorumluluk bölgesinde meydana gelen asayi olaylarında bir önceki yıla göre yüzde 4 gerileme mü ahede edilmi , buna kar ılık terör olaylarında yüzde 56, örgütlü suçlar kapsamındaki kaçakçılık olaylarında yüzde 30 artı kaydedilmi tir. 2007 yılı sonu itibarıyla polisin sorumluluk bölgesinde toplam 751.295 asayi le ilgili olay kayıtlara geçirilmi ve bunların yüzde 17'sini te kil eden 124.627 olay stanbul ilinde meydana gelmi tir.

Tanık Koruma Kanunu suç ve suçlularla mücadelede önemli bir i lev üstlenecektir. Kaçakçılıkla etkin ekilde mücadele etmek amacıyla Kontrollü Teslimat Uygulaması Esas

- 243 -

ve Usullerinde De i iklik Yapılması Hakkında Yönetmelik uygulamaya konulmu tur. Acil ç a rı hizmetlerinin tek bir numara (112) altında birle tirilmesi uygulamasında pilot il olarak seçilen Antalya ve Isparta illerindeki yazılım ve donanım altyapısı tamamlanmı tır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Günümüzün ç a da ve demokratik toplumlarında, suç ve suçlularla mücadele eden kolluk kuvvetlerinden; özgürlük ve güvenlik ikilemi arasındaki hassas dengenin gözetildi i, birey memnuniyeti odaklı ve toplum destekli bir hizmet sunumu beklenmektedir. Bu amaca yönelik olarak, kolluk kuvvetlerince verilecek iç güvenlik hizmetinin; bireyin, kurumların ve mülkiyetin güvenli ini gözeten bir asayi hizmetinin sa lanmasının yanında, mali suçlar, yasa dı ı göç ve iltica hareketleri, insan kaçakçılı ı ve ticareti, uyu turucu kullanımı ve kaçakçılı ı, organize suçlar, terörizm ve terörizmin finansmanıyla mücadele eksenlerinde yürütülmesine a ırlık verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 108. Terör ve terörizmin finansmanı, organize ve mali suçlarla etkin bir ekilde mücadele edilecek ve sınır güvenli i konusunda ihtiyaç duyulan yeniden yapılandırma çalı malarına devam edilecektir.				
Tedbir 220.Yasa dı ı göç ve iltica hareketleri ve organize suçlar ile etkin bir ekilde mücadele edilecektir.	çi leri Bakanlı ı	Dı i leri Bakanlı ı, Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn. Kom., Sahil Güvenlik Komutanlı ı, Gümrük Müst.	Aralık Sonu	5682 sayılı Pasaport Kanununun ilgili maddeleri yeniden düzenlenecek ve AB normlarına uygun yeni pasaportların vatanda lara teslimine ba lanacaktır. Ayrıca müstakil bir göç ve iltica biriminin kurulu çalı malarına ba lanmı olup, AB destekli göçmen kabul ve barınma yerlerinin in ası projesine Emniyet Genel Müdürlü ünün 2009 yılı Yatırım Programında yer verilmi tir. Suç örgütlerinin müdahalesine açık olan analog telsiz sistemlerinden sayısal telsiz sistemlerine geçilmesi sa lanacaktır. Bu kapsamda ilk a amada Kırıkkale, Edirne ve Ankara ın belli bölümlerindeki dönü ümler tamamlanacaktır. Di er yandan Türk Ceza Kanununun 79. maddesinde de i iklik yapılarak göçmen

- 244 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
				kaçakçılı na te ebbüsün de suç sayılması hedeflenmektedir.
Öncelik 109. Toplumun huzur ve güvenli ini sa lamaya yönelik bir asayi hizmeti sunumu temin edilecektir.				
Tebdir 221. Toplum destekli, birey odaklı bir asayi hizmeti sunumu sa lanacaktır.	çi leri Bakanlı ı	Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn.Kom., ller d.Gn.Md., Igili l Özel dareleri	Aralık Sonu	MOBESE sisteminin ülke geneline yaygınla tırılmasıyla ilgili projelere devam edilecektir. Halen 51 ilde bulunan Toplum Destekli Polislik uygulaması bütün illerimize yaygınla tırılacaktır. Acil Ça rı Sisteminin (112) pilot illerdeki uygulaması ba latılacak ve uygulama sonuçlarına göre sistemin di er illerde de tesisi çalı maları hızlandırılacaktır.

G. AFETLER

1. Mevcut Durum

Topraklarının yüzde 95'i, nüfusunun yüzde 70'i ve önemli sanayi tesislerinin yüzde 75'i farklı oranlarda deprem riski altında olan ülkemizde do al afetlerin neden oldu u ekonomik ve sosyal maliyetler gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum afet yönetiminin; risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden in a/iyile tirme a amalarını kapsayan ve risk yönetimine özel önem atfeden bütüncül bir yakla ımla ele alınmasını gerektirmektedir. Afet anı ve sonrasında acil müdahale ve yardımın zamanında ve etkin bir ekinde ula ması için merkezde tek elden koordinasyon sa layacak; buna paralel olarak acil müdahale ve yardımların do rudan yerel yönetimler eliyle yapılmasına imkan verecek yapıların olu turulması da önem arz etmektedir. Bu kapsamda, afet yönetimi ile ilgili kurumsal kapasite ve idari yapının geli tirilmesi amacıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Ba kanlı ının Te kilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanarak TBMM'ye gönderilmi tir.

Afet anı ve sonrasında kurum ve kurulu lar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir haberle me sisteminin kurulması ile afet tehlikelerini belirlemeye ve de erlendirmeye yönelik çalı malar sürdürülmektedir.

Yerle im yerlerini etkileyebilecek tüm afet türlerini dikkate alan bütüncül afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standart ve kılavuzların geli tirilmesine ihtiyaç

- 245 -

duyulmaktadır. Bu haritaların yerel yönetimler tarafından ve gerektiğinde merkezi idarenin desteği ile hazırlanması amacıyla gerekli teknik ve mali düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Tehlike haritalarına dayanan risk de erlendirmelerinin rasyonel bir şekilde yapılabilmesi için yapı sto u kalitesi, zemin karakteristi i ve afet senaryolarına ili kin de erlendirme ve analizlere duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Kentsel risklerin belirlenmesi ve de erlendirilmesi çalı maları yürütülerek, risk azaltma planlarının hazırlanması ve söz konusu planların finansmanına yönelik modellerin geli tirilmesi gerekmektedir.

Kapsamlı ve plan-bütçe ili kisini gözeten yeniden in a/iyle tirme planlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve de erlendirilmesini sa layacak gösterge ve yöntemlerin geli tirilmesi gerekmektedir.

Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde kamunun yükünü azaltmak amacıyla olu turulan Zorunlu Deprem Sigortasına ili kin 587 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin tüm afet ve yapı türleri ile ülkenin tamamını kapsayacak ve yaptırımları içerecek şekilde yaygınla tırılması gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Afet yönetimi, merkezi ve yerel düzeyde; yeterli, etkin ve bütüncül bir kurumsal, idari ve yasal yapıya kavu turulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lemler ve Açıklama
Öncelik 110. Do al Afet Sigortaları Kanunu hazırlık çalı maları tamamlanacaktır.				
Tedbir 222. Do al Afet Sigortaları Kanunu hazırlık çalı maları tamamlanacaktır.	Hazine Müste arlı ı	Bayındırlık ve skan Bakanlığı, Do al Afet Sigortaları Kurumu, Türkiye Sigorta ve Reasürans irketleri Birli i	Mart Sonu	Yaptırımlar dahil olmak üzere tüm afet ve yapı türlerini içerecek ve ülkenin tamamını kapsayacak şekilde Do al Afet Sigortası Kanunu hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 111. Ülke genelinde do al afet riski ta ıyan yerle im yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecektir.				
Tedbir 223. Ülke genelinde do al afet riski ta ıyan yerle im yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecektir.	Bayındırlık ve skan Bakanlığı	İgili kamu kurulu ları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yerle im yerlerinin afet risk düzeylerine göre önceliklendirilmesini teminen; bütünlük afet tehlike haritalarının hazırlanma esasları

- 246 -

				belirlenecek, bina stokunun sismik riskinin değerlendirilmesine yönelik metod ve standartlar geliştirilecektir.
--	--	--	--	---

BE NC BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE DİŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

I. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. Mevcut Durum

17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Birliği Zirvesinde alınan karar doğrultusunda, Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan katılım müzakerelerinin ilk ayağını oluşturan müteahhat fasılları itibarıyla yürütülen tarama süreci 13 Ekim 2006'da tamamlanmıştır.

Müteahhat fasıllarından Bilim ve Araştırma faslında müzakereler 2006 yılında açılmış ve geçici olarak kapatılmıştır. 2007 yılında, İletişim ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Tüketicinin ve Sağlıkın Korunması, Trans-Avrupa Ağı fasıllarında müzakereler açılmıştır. Haziran 2008'de ise, Fikri Mülkiyet Hukuku ve Şirketler Hukuku fasıllarında müzakereler açılmıştır. Eğitim ve Kültür ile Ekonomik ve Parasal Politika fasıllarında Konsey tarafından açılış kriteri belirlenmemiştir, ancak bu fasıllar henüz müzakerelere açılmamıştır.

11 Aralık 2006 tarihli Genel İlişkiler ve Dış İlişkiler Konseyinde alınan ve 15 Aralık 2006 tarihli Zirvede onaylanan karar uyarınca, Malların Serbest Dolaşımı, Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Taahhütlü Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler fasıllarında müzakerelerin açılması, Türkiye'nin 2004 yılında imzalanan Ek Protokolde kaynaklanan yükümlülüklerini Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bakımından da yerine getirmesi şartına bağlanmıştır. Ayrıca, bu husus, tüm fasıllar açısından kapanış kriteri niteliindedir.

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için 1998 yılından bu yana her yıl hazırlanan İlerleme Raporlarında tespit edilen hususlar esas alınarak hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgelerinin dördüncüsü 2008 yılında kabul edilmiştir. Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum için yerine getirmesi gereken kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde yeni bir Ulusal Program hazırlanmaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinde bu gelişmeler yaşanırken, AB'de de Birliğin geleceği açısından önemli sonuçlar doğuracak gelişmeler meydana gelmiştir. Bu kapsamda, AB'nin politikalarının ve kurumsal yapısının düzenlendiği Avrupa Anayasasının 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda reddedilmesinin ardından hazırlanan yeni Antlaşma, 27 üye ülke tarafından 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da imzalanmıştır. Üye ülkeler tarafından onaylanarak 1 Ocak 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi öngörülen ve resmi adı "Avrupa Birliği Antlaşmasını ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmayı Değiştiren Lizbon Antlaşması" olan bu Antlaşma, üye ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından onaylanmasına rağmen, Haziran 2008'de İrlanda'da yapılan referandumda

- 247 -

reddedilmi tir. Halihazırda, Antlaşmanın 1 Ocak 2010'dan önce yürürlüğe girmesi beklenmemektedir.

2007 – 2013 döneminde AB'nin aday ve potansiyel aday ülkelere sağlayacağı mali yardımlar, Katılım Öncesi Mali Birlik Aracı (IPA) kapsamında, Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi Birliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ile Kırsal Kalkınma bileşenleri altında kullanılacaktır. Bu kapsamda, 2007-2009 döneminde Türkiye'ye sağlanacak mali yardım 1,6 milyar euro tutarında olup, 2009 yılı için Türkiye'ye 538,7 milyon euro tutarında kaynak tahsis edilmiştir.

IPA'nın Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma bileşeni kapsamında 2008 yılı programlama çalışmaları tamamlanmış, proje paketi Avrupa Komisyonuna gönderilmiştir. Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri çerçevesinde hazırlanan Operasyonel Programlarda yer alan öncelikler gözetilerek gerçekleştirilen 2008 yılı programlaması kapsamında, Avrupa Komisyonu ile üzerinde mutabakata varılan projelerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmüştür.

Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri çerçevesinde finanse edilecek projeler ve Operasyonel Programlara ilişkin izleme sisteminin Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve DPT'de kurulmasına yönelik çalışmalar DPT'nin koordinasyonunda yürütülmektedir.

IPA'nın beşinci bileşeni olan Kırsal Kalkınma Bileşeni altında sağlanacak mali yardımların kullanılması çerçevesinde, 5648 sayılı Kanun ile kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun faaliyete geçmesi amacıyla kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca, söz konusu bileşen için Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasında imzalanacak olan Sektörel Antlaşmanın tamamlanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Diğer taraftan, IPA kapsamında mali yardımların kullanımını düzenleyecek olan Çerçeve Antlaşma, Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında 11 Temmuz 2008 tarihinde imzalanmıştır.

Ayrıca, IPA'nın Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri altında yer alan Operasyonel Programlara ilişkin Finansman Antlaşmalarının imzalanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. Diğer taraftan IPA kapsamında oluşturulan yeni yapının Avrupa Komisyonu tarafından akreditasyonuna ilişkin süreç devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir. Müktesebata uyumda zorluklarla karşılaşılması muhtemel alanlarda etki analizleri yapılacak ve uyum çalışmaları etki analizleri sonuçları dikkate alınarak yürütülecektir. AB'ye uyum sürecinin, 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, ülkemizin öncelikleri dikkate alınarak yürütülmesi temel amaçtır.

- 248 -

AB'den sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine en üst düzeyde katkı sağlanması temel hedefdir. Bu çerçevede, aday ülkeleri üyelik sonrası Yapısal Fonlara hazırlamayı da amaçlayan Bölgesel Gelişme ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri kapsamında sağlanacak yardımlara yönelik izleme ve değerlendirme sistemi kurulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kurulu	Birlikte Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 112. AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 224. Katılım müzakereleri çerçevesinde etki analizi çalışmaları yapılacaktır.	DPT	İlgili Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	AB'ye katılım sürecinde müktesebata uyumda zorluklarla karşılaşılması muhtemel alanlarda uyumun ortaya çıkarılması ekonomik ve sosyal etkilerini belirlemek amacıyla yapılacak etki analizlerine ilişkin Etki Analizi Rehberi hazırlanacak, alanlar belirlenecek ve çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 225. IPA kapsamında kurumların görevlerini belirleyen Bakanlık Genelgesi çıkarılacaktır.	Ba bakanlık	DPT, Hazine Müsteşarlığı, ABGS, İlgili Kamu Kuruluşları	Mart Sonu	Ba bakanlık Genelgesi ile 2007-2013 dönemine ilişkin AB'den sağlanacak katılım öncesi fonların kullanımına ilişkin olarak kurumların yetki ve sorumlulukları belirlenecektir.
Tedbir 226. IPA'nın Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri altındaki operasyonel programlar revize edilecek ve izleme sistemi kurulacaktır.	DPT	Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı	Aralık Sonu	Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri altında uygulanan Ulaştırma, Çevre, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programların 2009 yılı sonrası AB'den sağlanacak fonların kullanılabilirliği amacıyla Stratejik Çerçeve Belgesine uygun olarak revize edilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, söz konusu programlara ve finanse edilecek projelere ilişkin izleme sistemi kurulacaktır.

II. ÇOK TARAFLI VE K L EKONOM K B RL

A. ÇOK TARAFLI EKONOM K B RL

1. Mevcut Durum

Türkiye, bir taraftan AB ile tam üyelik için müzakere sürecine devam ederken, di er taraftan kom u ve bölge ülkeleriyle ikili ve çok taraflı ili kilerini her alanda geli tirme çabalarını devam ettirmektedir. slam ülkeleri ile ekonomik ve ticari ili kilerin geli tirilmesine yönelik çabalar da sürdürülmektedir. slam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ili kiler, slam Konferansı Te kilatı (KT) Ekonomik ve Ticari birli i Daimi Komitesi (SEDAK) çalı maları çerçevesinde ve KT'nin de i ik platformlarında yürütülmektedir.

SEDAK kapsamındaki önemli projelerden biri, KT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC) kurulmasıdır. Bu ba lamda, TPS-OIC Çerçeve Anla ması, TPS-OIC Tercihli Tarifeler Protokolü (PRETAS), TPS-OIC Men e Kuralları görü ülmü ve nihai hale getirilmi tir. TPS-OIC Çerçeve Anla ması'nı 21 ülke onaylamı tir. PRETAS ve TPS-OIC Men e Kuralları da Ticaret Komitesi üyesi ülkelerin imza ve onayına sunulmu , PRETAS'ı Ekim 2008 itibarıyla on bir ülke imzalamı ve Türkiye dahil be ülke onaylamı tir. Men e Kuralları'nı ise Türkiye dahil yedi ülke imzalamı tir. TPS-OIC projesinin 2009 yılı ba nda yürürlü e girmesi hedeflenmektedir. Anılan projeye katılımın artırılmasını sa lamak üzere, ilgili TPS-OIC anla maları 24. SEDAK Toplantısı sırasında düzenlenecek imza töreninde di er üye ülkelerin de imzasına açılacaktır. Men e Kuralları Belgesinin 2009 yılı içerisinde ülkemizde onaylanması beklenmektedir.

SEDAK'ın daha da etkinle tirilmesine yönelik çalı malar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, SEDAK Toplantılarına gündemdeki konularda uluslararası üne sahip uzmanların katılımı ve toplantılar sırasında ikili görü meler yapılması uygulaması ba latılmı ve SEDAK gündeminin güncel küresel sorunları da içerecek ekilde zenginle tirilmesi için mutad gündem maddelerine yüksek gıda ve enerji fiyatları, küresel finans krizi ve e-devlet uygulamaları gibi maddeler ilave edilmi tir. 2008 yılındaki SEDAK Bakanlar Görü Alı veri i Oturumunda " KT Üyesi Ülkelerde Yatırım Ortamının yile tirilmesi" konusu ele alınmı tir.

SEDAK'ın görevleri arasında bulunan üye ülkeler arasında ticareti artırma hedefi do rultusunda çalı malara hız verilmi tir. KT içi ticaret 2006'da 160 milyar ABD dolarından 2007'de yakla ık 200 milyar ABD dolarına, oransal olarak da yüzde 16,3'ten yüzde 16,4'e ula mı tir.

KT üyesi ülkeler arasında ticareti artırmak amacıyla slam Kalkınma Bankası bünyesinde slam Uluslararası Ticaretin Finansmanı irketi kurulmu ve 2008 yılı ba nda faaliyete geçmi tir. irket, SEDAK üyesi ülkeler arasındaki ticaretin finansmanı için 2008 yılında 2,7 milyar ABD doları tutarında kredi kullandırmayı hedeflemektedir. irket, ülkemizdeki bazı katılım bankalarıyla da KOB 'lere kullanılmak üzere 60 milyon ABD doları tutarında finansman anla ması yapmı tir.

2007 yılında Türkiye'nin KT üyesi ülkelere ihracatı 20,3 milyar ABD doları olarak gerçeikle mi olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 20,4'tür. 2008 yılının ilk sekiz

- 250 -

ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 73 artarak 21,9 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin KT üyesi ülkelere ithalatı 21,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 12,6'dır. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 61,3 oranında artışla 21,3 milyar ABD dolarına çıkmıştır.

Ekonomik Birlik Teşkilatı (E T) Ticaret ve Kalkınma Bankası 2008 yılı itibarıyla finansman faaliyetlerine başlamıştır.

E T Ticaret Anlaşması (ECOTA) yürürlüğe girmiş olup, Anlaşma çerçevesinde taviz listelerinin müzakeresine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

E T Transit Ulaştırma Çerçeve Anlaşması (TTFA) ülkemiz tarafından 2008 yılında onaylanmıştır.

E T Sanayi Birliği alanında sürdürülen E T Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirme, Akreditasyon ve Metroloji Bölgesel Merkezi'nin (RISCAM) kuruluşları devam etmektedir.

Türkiye'nin 2007 yılında E T ülkelere ihracatı 4,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 4,4'tür. 2008 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 41 oranında artarak 4,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin E T ülkelerinden ithalatı 10 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 5,9'dur. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 51 oranında artarak 9,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Karadeniz Ekonomik Birlik Örgütü (KE) ülkeleri; Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan'dır. Uluslararası Birlik ve Dünya Açık Birlik yapısı nedeniyle, Karadeniz Ekonomik Birlik Örgütünde (KE) gözlemci ülke ve kuruluş sayısı artmaktadır. Ülkelerinde Polonya, Tunus, Suriye, Mısır, Slovakya, İtalya, Avusturya, Almanya, Fransa, Beyaz Rusya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, ABD ve AB Komisyonu KE 'de gözlemci statüsündedir.

Türkiye'nin 2007 yılında KE ülkelere ihracatı 16,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 15,6'dır. 2008 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 42,3 artarak, 14,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin KE ülkelerinden ithalatı 34,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımızdaki payı yüzde 20,5'tir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 51,4 artarak, 33,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

- 251 -

Geli mekte Olan Sekiz Ülke (Banglade , Endonezya, ran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan ve Türkiye) 4-8 Temmuz 2008 tarihlerinde Kuala Lumpur'da düzenlenen D-8 6. Zirve'sinde, önümüzdeki on yıl içinde ticareti artırıcı faaliyet alanlarını belirleyen "D-8 2008-2018 Yol Haritası" kabul edilmiştir. D-8 bütçesi onaylanmıştır , D-8 Sekreteryası'nın gelecekteki statüsüne ilişkin düzenlemeler kabul edilmiştir.

Türkiye'nin 2007 yılında D-8 ülkelerine ihracatı 2,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 2,8'dir. 2008 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 2,4 azalarak 2,9 milyar ABD doları olmuştur.

2007 yılında Türkiye'nin D-8 ülkelerinden ithalatı 11,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 6,5'dir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat yüzde 13,1 oranında azalarak 9,7 milyar ABD doları olmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İslam ülkeleri ile çok taraflı ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi amacıyla yapılan çabalar sürdürülecektir. Bu ülkelere yönelik ihracat artışının sürdürülebilir hale getirilmesi hedefi çerçevesinde ihracat ürünlerinin çeşitlendirilmesine, yeni pazarlara açılmaya ve ticaret önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çabalar sürdürülecektir.

TPS-OIC Tercihli Ticaret Sisteminin 2009 yılı Ocak ayında yürürlüğe girmesi hedefi uyarınca, PRETAS ve TPS-OIC Men e Kurallarının en az 10 ülke tarafından imzalanıp onaylanması için üye ülkeler nezdinde girişimlere devam edilecektir. Türkiye, TPS-OIC Men e Kurallarını imzalamış olup, Anlaşmayı 2009 yılı içerisinde onaylamayı hedeflemektedir.

Ülkemizin Afrika'ya Açılım Stratejisi kapsamında KT üyesi ülkelerde fakirliğin azaltılması çabalarına destek sağlanacak ve bu çerçevede pamuk üretimi ve ihracatında işbirliği gibi kapasite geliştirme programları desteklenecektir.

E T Bölgesinde bölge içi ticaretin artırılması için tarifeler ve tarifeler dışındaki engellerin azaltılmasına, ulaştırmanın ve ticaretin kolaylaştırılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine ve özel sektör işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çabalar sürdürülecektir.

KE 'yi proje üreten bir örgüte dönüştürmek amacıyla oluşturulan Proje Geliştirme Fonuna destek verilmeye devam edilecektir.

KE ile ilişkilerimizde özel sektöre önem verilmeye devam edilecektir. Ortak projelerin finansmanında ve özel sektörün desteklenmesinde KE Ticaret ve Kalkınma Bankasının olanaklarından, Bankanın program ve politikaları dahilinde yararlanılacaktır.

Karayolu ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması ve geliştirilmesi ile ilgili çabalar yapılacak ve bu konuda ortak projeler üretilecektir. Bursa'da bir KE Ticaret Merkezi oluşturulmasına yönelik proje çabaları sonuçlandırılacaktır.

- 252 -

KE ülkeleri arasında i ortamının iyile tirilmesi, ilgili i letme ve irketlerin bireysel ve kolektif giri imleri için gerekli önlemler alınacak ve bu kapsamda i adamlarına vize kolaylıkları sa lanacaktır.

Türkiye, D-8 çerçevesinde i birli i faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir. D-8 Tercihli Ticaret Anla ması Men e Protokolü konusundaki çalı malar sonuçlandırılacaktır. D-8 Üyesi Ülkeler Arasında Gümrük Konularında dari Yardımla ma Çok Taraflı Anla masının yürürlü e konulması konusundaki çalı malara öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Öncelik 113. SEDAK, E T ve D-8 faaliyetleri çerçevesinde gerçekte tirilen tercihli ticaret sistemlerinin uygulamaya konulması amacıyla, ülkemizin de bu konudaki anla ma, protokol ve men e kurallarını imzalayıp onaylaması yönünde çalı malar sürdürülecektir.				
Tedbir 227. TPS-OIC Men e Kurallarının onay i lemleri tamamlanacak, ECOTA'nın i lerlik kazanmasına yönelik çalı malar sürdürülecek, D-8 Tercihli Ticaret Sistemi Men e Kuralları Protokolünün sonuçlandırılması ve onaylanması sa lanacaktır.	DTM	TBMM, Ba bakanlık, Di i leri Bakanlı ı, DPT, Gümrük Mü te arlı ı	Aralık Sonu	Üye ülkeler arasında ticaretin kolayla tırılması ve artırılması sa lanacaktır.

B. K L EKONOM K B RL

1. Mevcut Durum

Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile 1991 yılında ba layan ili klerimiz ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun ekilde 2008 yılında da sürdürülmü tür.

Milli E itim Bakanlı ının yürüttü ü Büyük Ö renci Projesi kapsamında, Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akra ba Topluluklarından gelen ö rencilere, lisans ve yüksek lisans e itimi verilmektedir. Bu kapsamda 767'si TÖMER'de Türkçe e itim programlarına devam edenler olmak üzere toplamda 5.177 ö renciye e itim verilmektedir.

- 253 -

TABLO:V. 1- Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Ö rencileri (ki i)

Ülke	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Azerbaycan	81	6	222	173	176	658
Kazakistan	113	21	207	101	38	480
Kırgızistan	120	28	310	161	59	678
Özbekistan	1		14	4		19
Türkmenistan	18		522	17	6	563
Di er Asya	306	36	877	222	122	1 563
Balkanlar	128	43	918	102	25	1 216
TOPLAM	767	134	3 070	780	426	5 177

Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan (Kars-Ahılkelek-Tiflis-Bakü) demiryolu projesinin yakla ık 76 km'lik Türkiye tarafındaki kesiminin ihalesi 2007 Eylül ayında yapılmı ve i sözleşmenin imzalanmasının ardından in aat faaliyetlerine ba lanmı tır.

Türk Eximbank tarafından, Türk Cumhuriyetlerine yönelik kredi programları kapsamında, 1992-2007 döneminde 335 milyon ABD doları mal kredisi, 520 milyon ABD doları proje kredisi olmak üzere toplam 855 milyon ABD doları tutarında kredi kullanılmı tır.

2007 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine ihracatı 2,9 milyar ABD doları olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 2,7'dir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 36 artarak, 1,8 milyar ABD dolarına yükselmiş tir.

2007 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden ithalatı 2,7 milyar ABD doları olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 1,6'dir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 102 oranında artı la 3,3 milyar ABD dolarına ulaşmış tir.

Türk Cumhuriyetlerine, Türkiye'den 1996-2007 döneminde toplam 3,8 milyar ABD doları tutarında sermaye ihraç edilmiş tir. En çok sermaye ihracı gerçekle en ülkeler; Azerbaycan (yüzde 81) ve Kazakistan (yüzde 15), olmuş tur. 2008 yılının ilk sekiz ayında ise bu ülkelere toplam 197,7 milyon ABD doları tutarında sermaye ihraç edilmiş tir. Bu dönemde en çok sermaye ihracı gerçekle en ülkeler ise 167,6 milyon ABD doları ile Azerbaycan ve 23,7 milyon ABD doları ile Kazakistan olmuş tur.

2008 yılında Singapur ve Romanya ile Yatırımların Kar ılıklı Te viki ve Korunması (YKTK) Anlaşmaları imzalanmış , Hindistan ve Katar ile imzalanan anlaşmalar yürürlü e girmiş tir. Türkiye ile çe itli ülkeler arasında Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının düzenlenmesine ve KEK protokolleri imzalanmasına 2008 yılında da devam edilmiş tir.

Kom umuz Suriye Arap Cumhuriyeti ile Bölgelerarası Birli i Programı uygulama çalışmaları sürdürülmektedir.

- 254 -

Diğer ülkelerle ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki ikili ilişkilerimizin geliştirilmesi ve bu gelişmelerle ilgili olarak kamu ve özel sektörün bilgilendirilmesi amacıyla ülke raporları hazırlanmaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara daha etkin bir mali ve idari koordinasyon sağlanarak devam edilecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile KEK toplantılarının gerçekleştirilmesine, ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst seviyeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

Ayrıca, ulaştırma, haberleşme, televizyon yayını, bankacılık, müteahhlik, tarım, madencilik gibi ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde altyapıya yönelik programlara özel önem verilecektir.

Komşu ülkelerle uygulanan sınır ötesi işbirliği programlarından elde edilen deneyimler ışığında, Türk Cumhuriyetleri ile Ortak Bölgesel İşbirliği Programları uygulanması hedeflenmektedir.

Suriye Arap Cumhuriyeti ve diğer bazı komşu ülkeler ile Bölgesel İşbirliği Programı kapsamında yapılacak çalışmalarda, kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar ve ilgili girişimler arasında işbirliği yapılacaktır.

Türkiye ile diğer ülkeler arasında KEK toplantılarının gerçekleştirilmesi, YTK Anlaşmalarının ve gümrük işbirliği yükümlülüklerimizle uyumlu bir şekilde Serbest Ticaret Anlaşmalarının (STA) imzalanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 114. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya Ülkeleri arasında; kültürel, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda işbirliği programları devam edecektir.				
Tedbir 228. Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya Ülkelerine yönelik faaliyetlerin bir plan program çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.	T KA	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Yıl Boyunca	Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya Ülkeleri ile Türkiye'nin ilişkileri; ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri alanlarda yapılacak olan faaliyetlerle sürdürülecektir.
Tedbir 229. Türk Toplulukları Ekonomi, Bilim ve Kültür Forumu Çalışma Grubu faaliyetleri kapsamında forum ve eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.	DTM	T KA	Aralık Sonu	Türk Cumhuriyetleri ve Akaraba Topluluklarda Eğitim, Kültür ve Bilim alanlarında kapasite geliştirilmeye yönelik olarak eğitim programları düzenlenmesi hedeflenmektedir.
Tedbir 230. Suriye	DPT	İlgili Kamu	Aralık	Kamu kurum ve kuruluşları

- 255 -

Arap Cumhuriyeti ile Bölgelerarası birli i Programına devam edilecektir.		Kurum ve Kurulu ları STK'lar, İlgili Giri imciler	Sonu	ile STK'lar ve ilgili giri imcilerle i birli i için gerekli çalı malar sürdürülecektir. Suriye ile kar ılıklı çalı malar yapılacaktır.
--	--	---	------	--

C. TEKNİK BİRLİK

1. Mevcut Durum

Türkiye'nin OECD bünyesinde 23 üyesi bulunan Kalkınma Yardımları Komitesindeki (DAC) gözlemci statüsü devam etmektedir. 2006 yılında 714 milyon ABD doları olan Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları (RKY), 2007 yılında 602 milyon ABD dolarına düşmüştür. Türkiye'nin 2006 yılında yüzde 0,13 olan RKY/GSYH oranı, 2007 yılında yüzde 0,09'a düşmüştür.

TABLO:V. 2- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları

	2003	2004	2005	2006	2007
Resmi Kalk. Yard. (Milyon ABD Doları)	66	339	601	714	602
Resmi Kalk. Yard. / GSYH (Yüzde)	0,02	0,08	0,12	0,13	0,09

Kaynak: TÜİK, TKA

Türkiye'nin RKY miktarı yıllar itibarıyla artmakla birlikte, yardımların niteliğinin geli tirilmesi gere i devam etmektedir. Türkiye'nin geli mekte olan ülkelere yaptığı RKY'nin orta ve uzun vadeli stratejilere dayanması ve program bazlı gerçekleştirilmesi de sürmektedir. Son yıllarda kalkınma yardımları alanında TKA'nın Kalkınma Yardımları Kapasitesi Programı (KAP) benzeri uygulamaları ile kurumlar arası e güdümlü olarak, geli tirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Kurumlar arası e güdümlü katkı sağlanması amaçlanan Dı Yardım Kanunu Tasarısı çalı maları devam etmektedir.

Türkiye'nin teknik birli i faaliyetlerinde hedef bölgeler Balkanlar ve Orta Asya olmaya devam etmekle birlikte Dı İleri Bakanlı ı ve Dı Ticaret Müste arlı nın Afrika'ya Açılım Eylem Planlarına paralel olarak TKA'nın Afrika'daki faaliyetlerine de a ırlık verilmeye başlanmıştır. Bu açılımların bir sonucu olarak 2007 yılı itibarıyla TKA tarafından faaliyet gösterdiği ülke sayısı 86'ya yükselmiş, toplam 60,3 milyon ABD doları tutarında teknik birli i projesi desteklenmiştir.

2007 yılında, TKA tarafından 110'u Kafkaslar ve Orta Asya, 44'ü Balkanlar ve Do u Avrupa, 36'sı Orta Do u ve Afrika ülkelerine yönelik olmak üzere toplam 190 teknik birli i faaliyeti gerçekleştirilmiştir. 2007 yılında, Afganistan 70 proje ile TKA faaliyetlerinden yararlanan ülkeler arasında ilk sırada yer almış, bu ülkeyi Makedonya, Mo olistan ve Filistin takip etmiştir.

TKA tarafından yapılan yardımlara ilaveten, 2007 yılında kamu ve sivil toplum kuruluşlarıncan toplam 145 teknik birli i faaliyeti düzenlenmiş ve yürütülen programlara toplam 1.977 uzman ve ö renci katılmıştır. 2008 yılı Ocak-Eylül döneminde düzenlenen 124 teknik birli i proje ve faaliyetinin ise 54'ü Kafkaslar ve Orta Asya, 34'ü Balkanlar ve Do u Avrupa, 36'sı Orta Do u ve Afrika, 3'ü de di er ülkeler ve bölgelere yönelik olarak düzenlenmiş ve söz konusu faaliyetlere toplam 1.376 uzman ve ö renci katılmıştır.

- 256 -

2008 yılında başta Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) olmak üzere BM kuruluşlarının desteğiyle Türkiye'de 56 adet teknik işbirliği projesi uygulanmıştır. Bu projelerde temel faaliyet alanları cinsiyet eşitliği, çevre, iyi yönetimin sağlanması, yoksullukla mücadele, anne ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, çocukların ve gençlerin konumunun güçlendirilmesi ve program uygulama kapasitesinin geliştirilmesi gibi konular olmuştur.

2008 yılı itibarıyla Almanya ile gerçekleştirilen teknik işbirliği kapsamında 5 adet proje uygulanmaktadır. Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) desteğiyle uygulanmasına devam edilen proje sayısı 6'dır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ülkemizin yaptığı kalkınma yardımlarında, Orta Asya, Balkanlar ve Afrika'da yer alan ülkeler başta olmak üzere, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına, bu ülkelerin ihtiyaçlarını, ülkemizin uzmanlaştığı alanları ve dış politika önceliklerini gözeten bir anlayışla katkı sağlanacaktır. Güney-Güney işbirliği kapsamında, kamu kurumlarımızın öncülüğünde gelişmekte olan ülkelerle ortak çalışmalar yürütülecektir.

Ülkemizde uygulanan teknik yardım projelerinde kurumsal kapasite güçlendirilmesi konusuna yoğunlaşılacaktır.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek, bu alandaki faaliyetlere ilişkin bilgi ve veriler sistemli bir şekilde tutulacaktır.

Türk uzmanların uluslararası kuruluşlarda ve projelerde belirli sürelerle istihdam edilmesine ilişkin çabalar sürdürülecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 115. Türkiye'nin yaptığı kalkınma yardımlarının niteliği ve kurumlar arası koordinasyonu geliştirilecektir.				
Tedbir 231. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yaptığı yardımlar için ulusal öncelikler ve ülkelerin ihtiyaçları dikkate alınarak orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilecektir.	T KA	Dışişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteferliği	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları ülke özelinde, program bazlı ve ulusal dış politika öncelikleri dikkate alınarak gerçekleştirilecektir. Kalkınma yardımları ile ilgili kurumların katılımıyla koordinasyonu iyileştiren mekanizmalar oluşturulacaktır. Kalkınma Yardımlarının envanter çalışmaları iyileştirilecek, Paris Bildirgesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleriyle uyumu geliştirilecektir. T KA Teşkilat Kanununun yapılacak değişikliklerle ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermesi sağlanacaktır.
Tedbir 232.	T KA	Dışişleri	Aralık	Ülkemizin teknik yardım

- 257 -

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kurulu	birli i Yapılacak Kurulu lar	Süre	Yapılacak lem ve Açıklama
Türkiye'nin teknik yardım kapasitesi belirlenecek ve bu kapasitenin etkinlik de erlendirmesi yapılacaktır.		Bakanlı ı, DPT, Hazine Müste arlı ı	Sonu	kapasitesinin dı politika hedeflerine uygun olarak etkin bir eilde kullanılması ve bu süreci takip eden adımda etkinlik de erlendirmesinin yapılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin teknik i birli i faaliyetlerinde görev alacak uzmanlara yönelik bilgi bankasının olu turulması için çalı malar yapılacaktır.
Tedbir 233. Dı Yardım Yasa Tasarısı ile ilgili çalı malar sonuçlandırılacaktır.	Dı i leri Bakanlı ı	Maliye Bakanlı ı, DPT, Hazine Müste arlı ı, T KA	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları alanındaki yasal karı ıklı ı gidermeye ve kurumlar arası koordinasyonu iyile tirmeye yönelik Dı Yardım Yasa Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.